Jungmanna

SPISY.

I.

SVAZEK PRVÝ.

NÁRODNÍ BIBLIOTÉKA.

VÝBOR PRACÍ

ČELNĚJŠÍCH SPISOVATELŮ ČESKOSLOVANSKÝCH.

DÍL PRVÝ.

SPISY JOSEFA JUNGMANNA.

SVAZEK PRVÝ.

V PRAZE.

NÁKLADEM KNĚHKUPECTVÍ: I. L. KOBER.

1869.

JOSEFA JUNGMANNA

SEBRANÉ DROBNÉ SPISY

VERŠEM I PROSOU.

SVAZEK I.

V PRAZE.
NÁKLADEM KNĚHKUPECTVÍ: I. L. KOBER.
1869.

Národní knèhtiskárna: I. L. Kober v Praze.

PROSA.

O jazyku českém.

(1863, v Hlasateli I.)

Rozmlouvání první.

Daniel Adam z Veleslavína, Čech a Němec.

eleslavína. Dovol Minose! ať promluvím několik slov s tímto příchozím. Tuším, pane! že rozprávíte česky?

Čech. Tobše pan! ja měla, tyš pyl chlapes, chovaška, a ten byl šesky.

Velesl. Chvalné a potěšitelné jest to srdci mému, an vidím, kterak i do cizích zemí jazyk můj milý se šíří. Vy, jakož patrno jest, Němec jste; odkud, prosím, rodič?

Čech. Na, na, Pan! ja Šech je, a v Šechy narotil.

Velesl. I toť jste tedy celé své živobytí v cizině strávil; a kdežto můj milý, že vám možné nebylo, abyste se doučil jazyku Českému?

Čech. Ja pyl můj šivot ne pšeš granic šesky. Ja v Prase narotil, v Prase šiva pyl, a v Prase umšel.

Velesl. Pro Bůh! jak jest to možné: Čech — Pražan — a tak nedokonale mluviti jazykem svým.

Čech. Můj jazyk ja mlufit tobše.

Velesl. Pohříchu! nehrubě; leda byste (čehož Bůh ostřez!) k jinému se znal jazyku.

Čech. Můj jazyk je němesky.

Velesl. I vím všecko; vyť jste syn nějakého Německého řemeslníka, jimž předkové naši Pořič za obydlí vykázali, aneb snad některého do Čech vnově přišlého Němce, a Němci vždy měli tu vadu do sebe, že, rádi do Čech se loudíce, neradi jazyku Českému zvykali; snad jste i málo s Čechy obcoval?

Čech. Prafil fám, še s Prase sem. Je ne šatny kaféhaus v Prase, kte ja nepyl jako toma, šatny saal, kte ja ne fortansovat, theater a khostel, kte ja neunterhaltovat. Ja mám tobše tabak koušil, tobše billiard hral, cechofal i fechtofal, a mám všecko tělal, so se šikofal na šlofěk od kultur.

Velesl. Odkud mnedle ta hříšná jazyka svého neumělost?

Čech. Ja šek fám, še můj jasyk je němesky; a ten kto šest v těle, a topry kapát na tělo má, ten šesky mlufit hanba.

Velesl. Nastojte! česky mluviti se hanbí! jazykem, v kterém veškeré království se řídí, jímž od končin do končin po celé vlasti slovo boží se káže a hlásá, jímž umění se přednášejí, a srdce česká k ctnosti a hrdinství se vzbuzují! — V hrdlo lžeš člověče! že Čech jsi! Němec tobě z očí i kroje hledí; oč, že Šváb jsi? —

Čech. Švab nepo Šech! tnes to jetno. Ale ja Šech je, a Minos k Šechy mi anveisovat.

Velesl. Odrodilý předků svých potomku! Jestližes sobě v kafírnách, v těch cizozemců, jak vidím, hnízdech, Němce vyválel, však jsi ve škole lépe česky naučiti se mohl i měl; čilis do žádné nechodil?

Čech. Še ja mlšel k ten šeci, fitěl pan, še filosof sem; snám i jura všesko, a ja moch moje půl funt attest, jako kto jiny s nofey ušensy, producirofat.

Velesl. Avšak z Koldína, kancléř výborný, neposlední zajisté jest spisovatel; což jste jeho městských práv nečetl? Tuť byste byl měl příležitost dobré češtině se naučiti.

Čech. Ja uměl ne šesky šíst, a ja to nepočebofal.

Velesl. Co slyším? Pravda-li, že nyní v Čechách někdo může naučiti se veškeré filosofii i všem právům, jenžby česky ani čísti neuměl! Nečítají se tedy, jakož jsem doufal, spisové těch ušlechtilých mužů, kteříž statky i životy své na zvelebení jazyka svého vynakládali? Nečítá se Konáč, Velenský, Hájkové a můj milý Kocín, aneb onen, jehož sláva i nás se donesla, dobromyslný Komenský? A což Veleslavína, ha! pověz, čítají-li toho?

Čech. Můj pan! To je šesky fesnic! o ten lit mám ja, so šiv, nic neslyšel. Ale to prafili mi, še ten šesky knišky je pletky a pláto; ten němesky proti něj slato; a ten šesky pyl ne tost na couvert těm němesky.

Velesl. Utrháš! co za mého času psáno bylo, to nebyly pletky; byli to plní bohabojnosti a umění spisové, byly drahé ctnosti kameny, jimž opravdová pobožnost zjednala utěšenou a věku mému milou skvělost; byla zrna pravdy bez plev lichoty, zlato počestných mravů bez trusek lehkomyslnosti. Němci sice vším úsilím za našeho času pracovali, však nepravda i lež jest to, aby v tom svém štěkavém a chrochtavém jazyku díla vyvedli, která by ona našeho libého a zvučného jazyka jako zlato nad bláto předčila! Ha! pověz opravdu, mají-li Němci tak drahně spisů výborných?

Němec. Pravdu mluví příchozí tento, kterýž, jak vidím, jest pravý obraz nynějších Čechů, ničehož méně

neumějících, jako česky, a to prošlé skrze tvé péro přísloví prorocké, *že někdy na mostě Pražském bude Čech nevídanější, jako jelen s zlatýma rohama*, vyplněno jest téměř tuto dobu. Ne tak Němci; ti by měli vašim za příklad býti. Jest tomu asi 60 let, co našinci jazyk svůj upřímě vzdělávati počali, brousíce, pilujíce, hladíce tak dlouho, až se každému ve světě jazyku v bohatství a dokonalosti vyrovnati mohl. V brzce věk zlatý Němcům vykvetl, jehož vůní milou zakochali se i vašinci, zvláště proto, že štěp svůj, mohoucí nápodobný květ nésti, svévolně ze všech odrali poupat. Nebo již dvě století vyzouvají se ze všeho, což českého jest; spálivše staré knihy předků svých, nových nepsali; mrav, kroj, až i skoro jazyk otcovský proměnili, aneb aspoň změniti usilují; slovem, přijda mezi ně, řekl by, že ne Český to, ale z Franků a Němců jest složený národ: velcí z Franků, sprostí z Němců, a to všickni, když ne skutkem, aspoň vůlí. Všemu je naučíš raději, než jazyku předků jich!

Velesl. Přestaň, pro Bůh! přestaň! nahý meč jsou slova tvá.

Němec. Vidím v tobě Staročecha, jednoho z těch, kteří pro jazyk svůj a vlast nasazovali jmění i životy své, jimžto slouti Čechy byla chvála nejžádanější, kteří byli strašní práv hajitelé, podiv závistných národů, lampy u prostřed vichru hořící. Jednak zhasly lampy ty, přišel podiv ten v přísloví a lehkost, a usnuli hajitelé práv strašní. Čas, Danieli! čas, ten všeho dárce a zhoubce, za nímžto města, obce, národové i světy vycházejí a zacházejí napořád — i to jméno české, leč že Čechovi bude možné odolati osudům, brzy, brzy snad věčnými přikryje zavalinami.

Velesl. Ach, přísný soude boží! nastojte, že mi nelze

po druhé umříti, že taková hanba potomků mně zahořčila sladké elysejské radosti! Zajdu, kde bych neviděl přicházeti nezdárníků těch, i snažiti se budu, abych s vlastenci věrnými o tom, což bylo, rozmlouvaje, nad tím, což nyní jest, uskrovnil zármutku svého.

Němec. Nermuť se, Danieli! není ještě posavad po všem veta. Živ jest národ ten, jehožto jazyk zcela nepošel. Stojí až po tu dobu onen štěp vašinců, ač odraný, ač ostím vůkol dušený, nicméně zdá se pouštěti nové pupeny, silné dosti, aby ještě jednou jeho předešlá mladost se obnovila; jen ať dobrý zahradník jest ho šetrný, jenžto v sadu svém každý strůmek rovnou péčí pěstuje. Povstává, dím, ušlechtilejší česká rodina, zdární synové vlasti, povinnou k té matce lásku v prsech čijící. Ti, kde jste vy snažíce se ustali, uchopují se českého umění, a vytrhnou (buďtež jednosvorní!) slavnou druhdy vlast svou z přísloví a posměchu okolních národů, jen jestli (a lze-li pochybovati?) ten dobrý otec národů, král náš milostivý, k žádosti milionů věrných nakloní ucha svého, a bude, jímž byl Karel i Rudolf odpoly, docela otcem Slovanům svým!

Rozmlouvání druhé.

Slavomil a Protiva.

Protiva. Nenadál jsem se ve sboru včerejším, žeby z úst dávno prohlášeného světaobčana tak horlivá obrana jazyka českého se pronesla.

Slavomil. Světaobčana? — horlivá obrana? To první od vlídnosti vaší za poklonu tím raději přijímám, že tak se radovati mohu, an jsem vám poněkud podoben; než

to druhé? — inu, každý má svého koníčka, na nějž zasedna rád v zámezní končiny paluje. Já zajisté toho nepřím, že na svém zahálеti nemohu; myslíte však, že mezi těmi dvěma slovci jest nějaký odpor?

Prot. As takový, jako jest mezi těmito: býti a nebýti, nebo dokonce mezi milovati a nenáviděti.

Slav. A kterak to? prosím.

Prot. Buďto že v pravdě kdo světaobčanem jest, a ten ovšem celý svět zároveň miluje, nebo ale některou jeho částku za obzvláštní lásky své předmět vyvolil, a ten světaobčanem býti patrně přestává; nýbrž bojím se, aby taková stranná láska k jedné částce lidí snadno v nenávist ke druhé nepřešla.

Slav. Co se mne tkne, já o světaobčanství docela jiného jsem mínění. I mním, že se tak láska k vlasti s láskou k ostatnímu světu, jako láska k příbuzným s láskou k sousedům srovnává. O tom však jindy. Včera tedy jsem se vám zdál horlivěji rozmlouvati s tím poněmčilcem? — Než medle, vidoucímu mně u prostřed vlasti nevlastenectví tak náramné, Čecha rodem, an všemu, což dědům jeho svaté bylo, se rouhá a posmívá, domácí tupí, cizí chválí, těch nenávidí, od nichž žije a tyje, — možno-li, prosím, aby kdo horlivostí pojat nebyl, a nejpřísnější nevole proti synu vlasti nehodnému necítil?

Prot. Možno-li vám vlastně, opravdu nevím; to jediné vím, že tudíž za horlivost svou viděti jste musil na pokání, jak odpůrce váš, jakož při půtkách obyčejně se děje, tím pevněji na svém zůstal. Já, co chladný vás obou posluchač, snadno jsem se varoval svědčiti jedné neb druhé straně, a oleje do ohně líti; nýbrž toho prospěchu při tom užil jsem, že v obapolně zahřitém a tudy jako plynutějším vtipu vašem, velice jsem se kochal.

Slav. Pravát jest to moudrého povaha, z pošetilosti jiných rozumného požitku nabývati. Než tenkráte neodnesl jste jeho darmo. Pokud zde sedíme v tomto starým Čechům posvátném háji, povězte mi, prosím, komu z nás sám u sebe jste dal za pravdu, neb co smýšlel o tom celém rozmlouvání?

Prot. S jednou výmínkou.

Slav. Přijímám ji, buď jakákoli.

Prot. Byste poslyše mne zůstal chladný.

Slav. Zůstanu jako led.

Prot. Nemálo jsem se divil, kterak jste zvláště vy celé to rozmlouvání od hlavní věci na jinou a docela rozdílnou převedl, aneb ať zřejměji dím, od lásky k vlasti k lásce jazyka českého se uchýlil: což mi tak směšné přicházelo, jako když tam Lucianův Jupiter rozběhna se s svým mnohohrotným hromem na zapirače Bohů Anaxagora, sám nevěda jak, udeřil do chrámu Kastora a Poluxa, kteří mu ničím neublížili, ješto zatím filosof bez nejmenšího úrazu vyvázl.

Slav. Chrám Spartánských blíženců a Anaxagor filosof ovšem věci nestejné byly; jestliže pak mezi vlastí a jazykem vlastenským táž jest nestejnost, tož bychom arci daleko za cíl byli házeli. Než, dovolte, ať se vás zeptám, jaký národ přebývá v Rakousích? Řeknete zajisté, Němci! na týž způsob Francii Frankům, Rusii Rusům připíšete; aniž zapřete, že všickni tito svou zvláštní vlast mají. Nuže, což právě tím je dělá, aby Frankové, Rusové, Němci byli?

Prot. Zvláštní jich každých obec a správa.

Slav. Než co, kdyby se všecky jich země pod jedinou správou spojily, zdaž by předce jako prvé tolikerými byli národy?

Prot. Bylaby to jedna obec v Němcích, Rusích a Francích záležející.

Slav. Jedna, ale rozdílných národů. Každý ten národ sebou by obmezen byl, a mním, žeby nenamluvil tak snadno Rusovi někdo, že Francie jeho vlast jest. Sami Francouzové, ač že jako nejhlavnější světaobčané všudy doma jsou, neopominuli by svého Zárýnska, jakožto vlasti své, plnou hubou zvelebovati. A mnedle, tu kdeby jedna správa, jedno právo, jedno, dejme i to, náboženství panovalo, odkud předce ta patrná rozdílnost mezi těmi národy pochází?

Prot. Rozumím vám: míníte, že jazyk jest to, co obmezuje národy a vlasti jejich. Než co, kdyby místní okršlek snad to byl, jejž vlastí nazýváme? Dejme tomu, žeby Francouz ve Vídni jsa zrozen a vychován, o vlast svou tázán byl: může-li, nelhaje, zapříti, že Vídeňan jest? umí-li německy, čili nic, na tom nezáleží.

Slav. Velmi mnoho. Neuměje německy, vůbec za Francouze jmín bude.

Prot. A co, kdyby takových Francouzů buď ve Vídni, buď v okolí jejím více, až i na tisíce bylo?

Slav. Tu by se patrně dělili, a jako jsou u nás čeští a němečtí Bojemové, nápodobně by tam němečtí a francouzšti Rakušané byli; vždy však dva národové v jedné zemi.

Prot. Tedy v jedné vlasti?

Slav. Pokud jistou země částku, neboliž jisté z hor, dolů, řek a lesů sestávající okolí vlastí nazýváte, nepřím se, a na ten způsob celá naše, jakkoli prostranná máti země jedinou bude všech národů vlastí, a předce, že více na zemi vlastí jest (vyjímaje ty vaše světaobčany), žádný potud nepochyboval; aniž. pokud mně známo jest, přirozenost

zvláštní tak nazvané vlasti obehnala nějakou hradbou, aneb plotem jakýmsi viditedlným opatřila, tak aby jedné každé z nich věčné byly vykázány meze, a ona za hodnými toho příčinami menší nebo větší býti nemohla.

Prot. Vidím že, nechci-li, aby se ten led docela rozjihl, ustoupiti musím. Tedy kolik jazyků, tolik národů, a kolik národů, tolik vlastí?

Slav. Jelikož jistá částka země s svými obyvateli dle jazyků rozdílnými právem vlast slove —

Prot. Čechia tedy částkou Bojemie, a v Uhřích nejméně trojí vlast, a co při tom nejutěšenějšího, hezky pomatena jest!

Slav. Smějte se do vůle; jinak není. O jméno se nehádáme, nýbrž o věc samu; a mním, kdyby Český národ se poněmčil, aneb jakým koli jiným způsobem pošel (čehož na vzdory nenávistníkům českým jeho duch ho chraniž a ostřez), žeby jméno Čechie zemi té tak málo náleželo, jakož jí náleží ono Bojemie, an v ní dávno žádných Bojův více není. Tedy-liž včera cíle tak hrubě chybeno? Nebo jestliže vlasti bez národu, národu bez jazyka zvláštního pomysliti nelze, dokládám ještě jednou, že se žádný, kromě kdož jazyk národu svého miluje, pravou láskou k vlasti honositi nemůže.

Prot. Nechci déle upírati, že jakási národu bytost v jazyku jeho záleží. Věru! Slavomil domnění svá, buďte ona sebe zvláštnější, výborně ohrázeti zná.

Slav. Zkoušíte mne, příteli! Vy, jsa milovník a znatel staré i nové literatury, víte dobře, kterak každý ve světě národ o svém jazyku smýšlí. Znáte ono Římanův na vtírající se cizozemce neustálé nevražení, aniž třeba připomenouti vám Juvenála, an jako všech vlastenců zástupce ty Grékuly tam ne nehodně mrská; chcete starší

příklad? máte jej na nejstarším, od něhož památky jsou, národu, Hebrejském: celý zákon pln jest lásky rozpálené k vlasti a jazyku. Ale proč hledati u mrtvých, čehož u živých dosti! Frankové až pyšně rozprávějí o jazyku svého rozšířenosti a slávě; Angličané svého sílu, hojnost a krátkost, ač že ta jej nemálo štěkavým činí, horlivě zastávají. Což Němci? ti zajisté jednou rukou vynálezky učení a umění francouzských dychtivě vždycky uchvacovali, avšak druhou všemu, co u nich pofrančiti se chtělo, vidliček podávali.

Prot. Vše to pohříchu svědčí, že svět posavad nezmoudřel. Ony výborné myšlénky o povšechné obci, o všeobecném jazyku, o pokoji věčném, zůstanou tedy —

Slav. Čímž byly na počátku — pěkným snem! Ten moudrý a mocný přirozenosti správce, kterýž působí, aby ty vaše španielky a ty mé holandské tulipány, čím dále tím více, ony k ovcím, tyto k tulipánům českým podobnější byly: kterýž vinnému kři rovně jako královskému jablku náležitý prouh země vykázal, nás obělil, Maury očernil: kterýž, ať dím všecko, ani dvou ve světě zrnek písečných docela sobě rovných neučinil, ten správce, pravím, nedopustí, aby ta ve všech věcech panující rozmanitost podivná v jednom pokolení lidském, aneb jen v jedné vlastnosti jeho lidskou mocí zrušena býti měla.

Prot. Ačkoli sám pochybuji, žeby kdy jeden jazyk, byť i jakási nadpřirozená moc všechněm národům dnes jej v ústa vložila, dlouho se udržeti mohl, aby ho nový Babel nerozdělil: nicméně za to mám, že jak bez ujmy oné v pravdě velebné a divné rozmanitosti, tak bez ujmy osobnosti své národ Český poněmčiti by se mohl; nebo ani nejsubtilnější závěrek toho mi nedokáže, aby týž národ, proměniv jazyk svůj, zítra byl proto jiným, než

dnes jest, národem. Jen se přiznejte, že jakýsi záblesk od toho jazyka českého oko vaše zarazil, aby vám, že jeden jazyk jest jako druhý, nelze bylo pochopiti.

Slav. Mohl bych vám odpověditi, jakož odpověděl onen filosof učící, že smrt a život jedno jest, tážícímu se, proč on tedy živ jest a neumřel? Pro touž příčinu, vece, že to jedno jest; — aneb tím vás odbyti, že ovšem jedno jest, jestli růže od přirození červená aneb bílá; nicméně dívky naše by to nesoudily za jedno, aby jakoukoli růží pěkná ňádra svá ozdobovaly, nýbrž každá by rozvážlivě vybírala tu, která by k pleti její nejlépe se hodila. Ale odstupte šprymy, kde rozmlouvání tak vážné místo má. Kdyby vaše filosofie kosmopolitská byla filosofií veškerého světa, řekl bych, že první jsem, který se snáším; ale dokud nejvýbornější lidé u vzdělaných národů s všeobecnou pochvalou zpívají:

Franky budouce, budem národ, ne však ale Němci. [1])

Aneb:

Každý národ je živ, pokavad přemilý mu jazyk zní
Mateřský, s ním, ach! jestost jeho hasne nejistá. [2])

Dotud tuším bez hany smím přáti, aby národ můj milý raději s druhými národy chyboval, než aby zadal to neposlední slovanské jméno a bytnost svou, zadaje ten drahý poklad — jazyka svého, pro který od předků jeho mnoho krve prolito bylo. — Ale nechtějmež odkryti té rány, ledva zamřelé — nebo kdož by mnedle z Čechů bez bolesti na ni pohleděti mohl? Než co, kdyby to, že jest jeden jazyk jako druhý, znělo pěkněji než pravdivěji?

[1]) Gleim. [2]) Virág, básníř uherský znamenitý.

Zdaž každý národ nemá svého zkušení a jako vychování vlastního? A není-li jazyk jako sklad veliký vší vědomosti lidské, kteráž jím od otce na syna, co zvláštní jedné každé rodiny bohatství přechází? Co více? jazyk jest nejvýtečnější, dle zvláštního země prouhu, mravů, smýšlení, náklonností, a dle tisícerých každého národu rozdílů uzpůsobená filosofie, a tudy, jakož každý účinek k své příčině se nese, tak on složením, zvukem a povahou svou nejjistější a nejvěrnější obraz počátku, zobecnění, vzdělání, povahy a způsoby samého národu představuje, tak že v jednom jazyku jako celý národ žije a jej co známku a důvod osobnosti své pronáší, jeho skoumáním sám neomylně skoumán bývá, a jím samým od jiných národů tak se dělí, jako se dělí člověk od druha jiného vychování a zvedení. I může tedy vlastenec, nic se neohlédaje na jisté zámezní filosofy, bez bázně, žeby v ouhonný předsudek upadl, milovati jazyk jakýkoli národu svého, ano, ať dím ještě jednou, jelikož to jistému lidu dosti praveno býti nemůže, bez lásky k vlastenskému jazyku na lásku k vlasti, t. j. k národu svému pomysliti nelze; a Čech tedy zárovnou smělostí zpívati může:

Němci budouce, budem národ, ne však Češi více!

Prot. Tenkráte (mezi námi) po celém tom ledu veta! an již nejen vlastenský, ale i básnický oheň vás rozehřál. Ale ti Čechové, co se tak trpělivě jako ta růže sličná na bílo z červena barviti dávají, aniž se bojí, žeby jsouce bílí růžemi býti přestali, a co se při německých mravech, způsobu a řeči tak výborně mají, žeť i neradi jsou, když jim kdo těch dřevních jejich českých připomene, ti, pravím, Čechové musejí býti velmi prosaičtí lidé, že se citlivost jich tak náramné změny, jakou vy v poněmčení

jejich vidíte, neleká; zdá se, jakoby je změna ta nic nebolela, ano i příjemnější jim byla, než snad pupě zmotejlení její.

Slav. Vědomo jest vám, že člověk v roztrhaném kabátu všeho mluviti nesmí. Divíte se však, že ti motýlové, nebo raději brouci (tak jsem je z mládí jmenovati slýchával) lépe se mají, vyssávajíce pro sebe kvítí lučné, nežli včeličky, kteréž pro obec zásobu strednou pracně sbírají? Jsou to hladoleti, jichžto bohem břich jest, a jestliže ten pln, co jim do vlasti a národu? Dejte takovému sobíku jísti, a chcete-li, on vám zapře nejen vlast, ale i matku a otce svého; tak málo se víže přirozeným zákonem! Však on vždycky najde pěknou zástěru hanbě své, buďto pokrče ramenama dí vám, že tak osud to nese, nebo konečně za filosofa se vydá, jelikož mní, že těmto pěkně sluší, nižádné vlasti nemíti. Aby o své spoluobčany dbal, příběhy národu svého čítal, k tomu ho ani prosbou nepřivedete; a jakby mnedle čítal, ano česky neumí, a v němčině jen jednostranně předky své sezná, ač že ani v němčině nečítají hrubě takoví Nečechové letopisů o národu svém, bojíce se, žeby dočtoucím se, jak šlechetní byli otcové jejich, vlastní svědomí jim odrodilost od nich připomínalo, a z hrdin pošlých hubenců spílalo. Což tedy, chtí-li ujíti zjevného na sebe prstem ukazování, zbývá jim jiného, než aby se doma i vně za Němce vydávali, jelikož vidí, že Čechové od dávna tak zdvořilí jsou, a Němců, kteří za dvadcet i více let mezi nimi bydlíce česky naučiti se nemohli, beze všeho smíchu snášejí: jednák tu oni zdvořilost mají jenom k cizozemcům, že nechtí uraziti práva hostinství, ale s našinci, nevím, proč by takovou útrpnost měli? Na ty celá potupa a hrdání jich slušně naléhá, že směli potupiti vlast

svou, žežhule! sebírající pérka po pávích, a znající se k stádu cizímu, a kyhající s ním; odkudž by dávno již vyštípáni byli, leč že tamti, trpíce ujmu na západ, počet svůj k východu rozhojniti hledí, třebas jenom žežhulemi opovrženými.

Prot. Aj, aj! toť nějaký Satyr z podšívky vám hledí! Smál bych se, kdyby se ty žežhule na vás sesuly, a hodně vám, jak tam Lucianu filosofové, vyzobaly a vyrvaly.

Slav. Kdybych jim to řekl německy, — česky nerozumějí, neb aspoň staví se, jakoby nerozuměli, bojíce se, kdyby jednou nekyhali, celý svět by zvěděl, že jsou nevděčné žežhule. Jednák nechť přijdou, tuším, žebych jako Lucian hodného soudce nalezl.

Prot. Neradil bych vám k rozepři v tento čas, jelikož pro drahotu všech věcí i na spravedlnosti hrubě přiskočilo. Ale bez šprýmu, Slavomile! rozmlouvání naše stalo se nad nadání opravdovější, budiž, jak pravíte, že jen potud Čechové zůstanou Čechy, pokud česky mluviti budou: než, prosím, co na tom, jestliže oni Čechové jsou nebo Němci, jenom když šťastní jsou; čili mníte, žeby Němec nemohl tak šťastný býti jako Čech?

Slav. O milý Protivo! rozumějte mně lépe. Nejsem tak mdlý, abych to myslil. Já sobě vážím Němců, co jiného národu osvíceného, a každý Čech tak pravotný bude a vyzná, že jim v umění aspoň tolik, co oni sami Francouzům, dlužni jsme; kterak bych mínil, žeby proto samé, že Němci jsou, šťastni býti nemohli, ješto já sám to, co je šťastné činí, umělost jejich vysoce velebím a miluji? Ale mohou-li Čechové, pokud to jich poněmčování trvá, šťastni býti, to věru jiná otázka jest. Uvažte sám a suďte! Pouhý Čech ode všech ouřadů vyloučen jsa, ani mizerným nádenním pisákem býti nemůže, nýbrž

jako tam u Egypčanů ku pluhu neb šídlu otců svých zaklen jest, ješto zatím cizozemec nadutý v správu zemskou a prospěchy její se uvazuje; aneb velkým nákladem a prací k ouřadům ten klíč německý zjednati sobě musí ve školách, očkovaných sice němčinou, ale k tomu nejvíce hodných, aby i poslední znik vtipu českého udusily; v nichž by i nejbystřejší hlavě za čtvero i patero let nebylo možné se naučiti kromě tomu německému bukvaři, hezky od slova k slovu, jakoby na moldánky hrál. O porozumění věci, pohříchu! dbání není žádného, a k posledu vyjde ubožák jak všel, jen o něco tupější. Zdali vás nepřivítali jako mne, Čecha pouhého, s pouze německým slabikářem? Vás-li učitel neujišťoval jako mne tisíckráte, že Němec jsem, že němčina jest má řeč mateřská, ačkoli matce mé německého slova nikdý ani na jazyk nevstoupilo? A co studia? zdaž i tam, coby se nejvíce učiti mělo, u mládeže se nepředpojímá? Těch zajisté žák český buď pro nesnadnost dvou řečí neznámých, z nichž jedna neučí se tak, jakby se žádalo, brzy se odstraší, a do dílny nebo na pastvu se vrátí, jestliže postudentiv se více mrzkým nebude povalečem, — aneb pak všecku nesnázi zmužile přeskočí, a konečně buda výborným Němcem, Čechem býti přestane, a k ouřadům v Čechách Němce jest nemnoho lepší. — Netrpí-li sama při tom spravedlnost? Zdaž na tom jest dosti, že právům, takměř pouze německým, toliko soudce rozumí? — Zdaž od našich ouřadů pouhý Čech spravedlnosti bezpečně nadíti se může? Prosebný jeho list český buď se zavrhne, buď, že žádný mu rozuměti nechce, do němčiny třebas naopak překládá, jsa podáván od Kaifáše k Pilátovi, an zatím každý škrabák nad ním frní, že německý není. A tak Čech, chce-li k svému, vol nevol právnímu

příteli, často řekl bych nepříteli, a opět na větším díle — Němci, do rukou se vrhnouti přinucen.

Prot. Než odkud mnedle v českém místě sudí Němec, jelikož dle opatrného rozkazu při skoumání za soudce zjevný se rozdíl mezi Němci a tak nazvanými obojetníky činí? —

Slav. Činí, jedno pozdě! Potom každý, ať jen něco po chůvě hleptati zná, nebo dobrého jitra po česku dáti umí, za obojetníka, kterýmž ovšem v jiném smyslu býti může, se vydává, a tak obchází nejvyšší vůli; ale možné-li, aby jazyku, jemuž patnácte let učiti se zameškal, v tom posledním, prací předůležitou zaneseném roce, naspěch se naučil? — Pravda, že Čechovi úsudek český vydati se musí, ale pro Bůh, český-li — kolik Linakrů císditi by jej musilo, aby český smysl z něho se vytvořil? — Než nechci vás dlouho voditi po kancelářích, jichž jména samého, snad ne bez příčiny, mnohý se leká, to řeknu toliko, že mne pokaždé demokritský smích napadá, kdykoli německý lístek intelligencí do ruky vezmu a čtu, kterak tam neb zde pouhý Čech k dostavení se pod trestem povolán bývá, nebo veřejnou dostává zprávu o nápadném dědictví, rozchvacování statku jeho a tisícerých věcech užitečných a potřebných, o nichž se celá Německá říše snáze doví, než právě ten, koho se týče, jelikož tuze mnoho jest od něho žádati, aby, Čech jsa, noviny německé, jimž nerozumí, kupoval a sobě vykládati dával. Což tak za právourážné uznáno jest, že samo nejvyšší řízení veřejně prohlásilo, [3]) *že žádostivo jest, aby list intelligencí také českým jazykem se vydával:* jakoby pravilo, aby se Čechové styděli jeden na druhého německy,

[3]) Dekrét dvorský 2. prosince léta 1801 prošlý.

rozuměj on neb nic, volati a mluviti. Prospěje-li to laskavé země Pána pokynutí? — Čas nejlépe ukáže.

Prot. Na ten způsob Čech předce šťastný jest, jelikož ani sám neví, co mu chybí.

Slav. Tak šťastný, jakož ten úsměch váš jej šťastným býti dokládá! Bohužel, že ne šťastnější! Než jaký div, když ne umělejší! A může-li to, pokud celé umění v rukou Němců jest? Čech velmi málo zví o vydokonalém hospodářství, málo o přirození, vědomostech a jiných věcech, vzdělanému národu potřebných: ješto zatím Němec nejen z tolika učených spisů prospěch svůj béře, nýbrž i všelikými spisy potřebnými, co nějakými rukovětmi ke všemu umění, hojně opatřen jest. I pomlouvá-li ten potom jej, že není tak správný jako lid německý, že není k dílnám rozmanitým a k fabrikám způsobilý; mnedle není-li hoden úkoru jako v bájkách pravice, ana své sestře levici nemotornic předhazovala? Bláznová! kdyby člověk cvičil obě bez rozdílu, což by překáželo, aby jí levice ve všem rovna nebyla?

Prot. Co se týče hospodářství, ba i jiného umění, mním, žeby v tom duchovní pastýřové a učitelé školní lidu přispěti mohli, an by příklad jejich více vydal, než knihovny spisů nejvýbornějších.

Slav. Dejme, že tomu tak jest, ač že veliké pohnútky mám toho příti, dejme i tomu, že slušno jest, aby duchovní také v tělesných potřebách lidu dobrou radou posloužiti mohl: než, prosím, žádati-li se od něho může, aby on všecko ve světě uměl, a v tom smyslu všecko všem byl, aby příkladně štěpoval, oral, včely přehlížel, snad i rozepře vedl a rány léčil? — Učitelé? — Kolik, mnedle, mezi nimi Borových, Pavlovských a Michálků? Nežádejmež, aby za skrovný plat svůj ještě i učení byli.

Prot. Vše to arci důvodem jest, že kde větší umění váha, tam i dělnost, pilnost a způsobilost se naklonuje. Než to vás nejvíce těšiti může, že právě vzdělaným jazykem, jakož německý jest, umění nejlépe do národu přichází; a myslím, že Čech uvykna němčině v umění a vzdělání dříve a snáze prospěje, než aby v svém jazyku od dvou set let, jakž na to sami Čechové naříkají, zanedbaném, vzdělávati se měl; ješto snadno to každý pochopí, že snáze jest, stu knihám v cizí řeči porozuměti, nežli jen jednu dobrou sepsati.

Slav. Že umění s jazyky do země se vnáší, kdož pochybuje? Ale zůstane-li umění to v jazyku cizím, aniž s velkým národu zástupem se sdělí, tuť, myslím, méně prospívá nežli bohatství, které tam pan Stejskal za žito shrabuje a ve sklepě pochovává do truhly železné; tomu Vejskal, synáček otci na lejtka hledíci, jen co z domu ho provodí, víka otevřit poběhne, a úplnou svobodu i oběh mezi lidem požitečný způsobí. Ale kdo způsobí doma oběh náramné učenosti pana Vševěda? Ten umí všecky jazyky, jen ne český; učenosti pak má tolik, že neví kam s ní, nýbrž rok co rok balíky jí posílá do Lipska Židům, ač že mu psali kolikráte, aby přestal voziti dříví do lesa, že jest tam více spisovatelů nežli kupců. — On však předce neustane pracovati pro cizinu; jednak na vlastence s outrpností hledí, že tak zpozdilí jsou a toho jazyka neumějí, v němž on tak utěšené věci vynáší. Nebo ve vlasti jeho jim nerozumí nižádný, a jest to pro domácí tak, jakoby on ani učeným nebyl; a o něm právě říci se může, že není prorokem ve své vlasti. — To na vaši první námitku; druhou dovolíte mi tak obrátiti: Snáze jest národu sto dobrých spisovatelů vynesti, než celému v jiný národ se obrátiti. A věru, dejte Čechům

co k tomu potřebí, a stojím za to, že za dvadcet let divy na literatuře jejich uhlédáte; kdežto oněch padesáte let, za které onen našeho národu dobrodinec, že Čechy celé se poněmčí, sliboval, již drahně minulo, a čím dále, tím více jest viděti, že selhal. Tak Bůh potrestej všech Čechových nenávistníků, aby zkvétati jej viděli, čím více se nadáli záhuby jeho.

Prot. Což jest padesáte let vzhledem národu, an jako mravná osoba jest nesmrtedlný! Já pravím, že za dvě stě, a když to ne, ovšem za čtyry sta let zajisté se zněmčí. Nebo k tomu že přichází, vidíte sám, jestliže vás ta vlastenská láska docela neoslepila. Za posledních třidceti let okolo pomezí na sta městeček a vesnic se poněmčilo; šest krajů jest německých, a ti jsou právě nejlidnější, právě nejvzdělanější, kdež obchod, umění, fabriky a hospodářství v takové dokonalosti se nacházejí, jakéž v pouze českých ledva jaký stín onde a onde jest znamenati. Němců, přidáte-li Prahu, větší města a úředníky pozemské, tolik nejméně jest co Čechů; a tito, kdož jsou proti oněm? — Sedláci, a něco měšťanstva v menších městech; u větších, jak sám pravíte, za češtinu se stydí; tak že v Čechách jazyk český sedlským, a to jen z částky, německý naproti tomu městským a zvedenějším jmenovati se může. Ač že již i pouze čeští sedláci děti své pilně k němčině mají, vědouce, že jinak jim od pluhu daleko staviti se nemožno; a městské dcerky? co platna těm krása, bohatství? neumějí-li německy, i ten chatrný bradýř jimi pohrdne. Německý jazyk této doby jest krása, vtip, ctnost, bohatství i poctivost. Toť hlas sedláka i měšťana; vše nevraží na ty předky naše, že nebyli raději Němci. Jelikož tedy němčina jediné jest spasení vlastenců vašich, i což jim jí nepřejete, a to jim chválíte,

čehož by rádi pozbyli? Však, věříte-li tomu Českému Poutníku, [4]) nic vám pilnost vaše neprospěje, protože nad to všecko dobře on pozoroval, že země Česká se Slovany jinými toliko na Moravu mezuje, a což nejbolestnější rána češtině jest, že i novězrůstající pokolení v pouhých prvé Čechách nyní již v pravdě německé jest; i jestliž tak, jakož věru jest, není do toho času daleko, kdy se řekne: *Kdež Čechové? Byli, a není jich více!*

Slav. Ten Český Poutník, co tak brzy doputoval? — Tomu na potkání uhodnouti se mohlo, co jest za krajana: vždyť jen na pomezí jezdil; a Čechové za to jeho k nim smýšlení, které sem tam podřekna se pronesl, málo příčiny mají jemu vděčni býti. Div-li, že ježek v bájce posavad píchá? — Že Čechie aspoň skrze Moravu s jinými sbratřenými Slovany se stýká, to má nad zemi maďarskou: může-li však Maďar udržeti se a zkvétati více, než cizozemci sobě představují, proč, chtěje též, nemohl by Čech? Ale přiznejme se, že, zhasne-li jméno jeho, on sám toho jest největší příčina. Nedá-li jemu zdvořilost jeho, aby jako Maďar spolníky své nazýval přípletkami, mělť by ovšem ho následovati v tom, aby miloval jazyk svůj, a zachoval původnost národu svého, která že s ujmou jazyka za našich dnů náramně trpěla, toho zapírati bylo by arci o polednách slepým býti; žeby ale národ náš v pravdě na počepí byl, a strach šel, aby vše, co Čechem jest, před námi očitě nezhaslo, jak to již jistý lid s plnou hubou a s radostným srdcem provolává, jako nad hrobem Čechie dupaje a křiče: *Ha! tu ležíš! přečkali jsme tě hrdá sokyně!* — to, myslím, směšný jest triumf před vítězstvím! Od té chvíle, co do

[4]) Časopis z němčiny překládaný, jehož vyšla pouze 4 čísla.

Bojemie Čech nohou vkročil, v neustavném trvá zápase s cizozemci, a tolik vždycky nepřátel proti jazyku jeho doma i vně válčilo, že, divil-li se Balbín po tolika vojnách býti jen jednoho v Čechách obyvatele, my dnes právěji diviti se můžeme, že slyšeti jest i nejslabší hlahol došlé nás od předků slovanštiny. Než tak zdlouha, i sám chtě, umírá národ! Přepial tedy úsudek svůj ten, kdož pravil, že již německé po nás vyrostá pokolení, tak abychom my poslední Čechové byli; ó toť mluvil ze žádosti srdce svého! Čili mní, že se vypudí jazyk náš, co neduh nějaký, očkováním jiného? — Ta jest člověka povaha, aby čehož neumí nedbal, viděl v každém druha svého, a jako ona bezocasá liška každému radil kusým býti. Zajisté, pokud ten veliký obecného lidu zástup česky mluví, plesati nad pohřbem Čecha jest směšno; právo-li? Tomu by tuším Němci, kdyby jich se to jako nás týkalo, nejlépe učili. Než děkujme Bohu, že není tak zle, aby nemohlo lépe býti. Lid český jest; panstvo, nechť sobě hovoří francouzsky neb chaldejsky, (rozumnější jazyk lidu svého milují) což na tom? že lid za to je má, zač sebe vydávají, — za cizozemce, a tím méně je miluje, čím méně od nich milován jest. Však jim to špatně sluší, když s poddanými svými skrze tlumoče mluví, což, ať s Lucianem díme, v pravdě tolik jest, jakoby cizím uchem slyšeli, cizíma rukama jedli, a cizích očí a nohou potřebí měli, a voditi se dávali, jakoby slepí a chromí byli. Pakliže to slepota a chromota mizerná jest, což říci mám o těch trefných opičkách mezi nižšími, jenž myslíce, že kdy neumějí česky, hned páni jsou, českou řeč za sedlskou mají? — Ubožátka! nevědí, že každý jazyk tu, kdež doma, sedlský jest, a že sedlák jest obyvatel země nejpřednější, jenž by jim právě říci mohl:

Což mi to ječí okolo hlavy? Já vám dávám jísti: jste-li vy lidé jako já, mluvte, ať vám rozumím! Divno jednak, že mnohý děti své německy učiti rád dává? Však i Němci svých do Čech posílají; oba tedy obou jazyků potřebu cítí. Než má-li Čech, že se Němec v zemi jeho rozšířil, přestati Čechem býti? Proč ne raději onen Němcem? čiliž, aby kam směřuje, vyšlo a řeklo se: *Hle! nebylo z Čecha nic, pokud se nezněmčil?* i bylo pravdivé cizozemců přísloví: *České jest* [5]) *vědění nehodno!*

Prot. Kam vás nese zámezní horlivost! Zdaž jest Čechům na škodu jedno neb druhé cizozemců přísloví, kteréž jediné dovodí, že oni jazyka českého neznají? Toť zajisté zvedenějším Čechům žádný za ouhonu nepoloží, že německy se učí a s jazykem umění německá sobě osvojují.

Slav. Není to jejich ouhona, že umějí německy, ale, že neumějí česky! jakž toho dobré a sláva vlasti jejich vyhledává. Kdyby, mnedle, cizozemec, čta příběhy země České, žádostí pojat byl viděti ten národ, jehož kolik předků, tolik hrdin bylo, který nejsa velký veliké sobě ve světě získal jméno, a samým sebou toliko přemožen býti mohl; kdyby pravím připutovav k nám viděl a slyšel, jak mnohý poctivých otců nezdárný synek nemírným veselím v divadle tleská rukama na pochvalu herci německému, [6]) který přijda po hostinu opovážil se toho hrubešství, praviti veřejně všem vůbec Čechům, *že v bouřlivém času dokázali se býti pravým národem německým!* jakoby jen Němec hodným býti mohl; kdyby viděl a slyšel, jak za tak velebné a šlechetné předky tak chatrní potomečkové se hanbí, a studem lekají, když Čechy je někdo nazve; viděl a slyšel, jak, čím kdo méně Čechem

[5]) Wieland v nových básních. [6]) Ifflandu v 1802.

jest, tím větší hodnosti dochází, jak tu soudce protokol sobě do němčiny překládať dáti musí, nebo kraje správce jak tam v N* důležité země pána rozkazy pouze českému lidu německy vykládá, a kdy vše hubu naň otvírá, mní že to pozornost, a neví že posměch jest; nebo jak tam v N* [7]) není Čecha duchovního, by lidu slovo Páně česky hlásal, protože v Čechách studující za patnácte let nemá, kdeby se naučil česky, a má-li, neví že k platnosti to jest; jak Němec kaplan s lidem se modlí, až se všecko za břich popadá, a jak na to jeho správce druhý den do školy běží, honem německy učí, a když to hned nejde, všeho tak nechá, a spokojí se tisíci důchodů svých: kdyby ty a těm podobné věci na své oči viděl a na své uši slyšel, jako my je vidíme a slyšíme den co den; kdyby viděl konečně ten národ pocestným jedoucím po deližanci podobný a spojený jen místem, bez spolní záležitosti, bez odměnné lásky, bez vlastenectví, podobný oněm čtyřem sochám představujícím čtvero národů, ješto stojí na mostě Pražském, zdělané od velikého mistra Prokofa, aby byly věrným obrazem cízího sobě českého národu, jemuž na dovršení hanby nic neschází, než aby, k čemu se i již schyluje, jako páni s poddanými, sudí s stranami, tak i duchovní učitelé s lidem skrze tlumače mluvili: — ó což by se pohrdlivým čelem obrátil nebo smíchy pukal, blahoslavě sebe, že cizokrajný jest, a pospíchal by z té hrdin starých zaškoudlé krajiny, kde patrní vyjevují důkazové, jaká neřesť z toho bývá, když národ, znechutě sobě ctnost a mravy předků svých, zanedbá i jazyka svého, a svízel doma, vně pak potupu sobě připraví.

[7]) Psáno jest to léta 1803.

Prot. Vidím ovšem, a příti nemohu, že buď jak buď v čase budoucím, nyní aspoň toho jest potřeba, aby každý mezi námi, kdož nějaký ouřad zastává, česky uměl, ano i tomu za pravdu dávám, že, jestli ne ten lidu druh, který k Němcům se přirazil, kamž i úředníci náležejí, alespoň ostatní lid potřebu literatury české cítí, — řekl bych z částky, že však pro úzký všech umění svazek toho říci nelze, pravím bez obmezení, literatury české; kteráž by ale tak dokonalá býti musila, aby i ten, kdo s německou známý jest, zamilovati ji mohl, jinak vždy by mu, jako sama čeština, byla zavržena. Nebo jen s literaturou k jazyku láska se vštěpuje, a jestliže ji potracují tudíž Čechové, jak brzy německou literaturu zachutnali, zdaž i Němec ji míti může, an mimo to s velkou nesnadností jazyka zápasiti musí? A v pravdě, chudoba literatury české jest snad největší příčina, pro kterou český jazyk tak málo milovníků má. Já sice se přiznávám, že o ceně její nejsem posavad cele přesvědčen, ale mním, že, kdyby něco na ní bylo, již dávno bychom to na jevě viděli. To vím, že Němci jak samému jazyku tvrdost pro mnohé spoluzvučky, tak literatuře tu náramnou chybu vystavují, že až po tu dobu ani jedné knihy české nevyšlo, která by něco nového, výborného obsahovala. Všecko, co potud Čech dobře pověděl, buďto v německém jazyku pověděl, buď to lépe pověděli Němci nežli on, jelikož literatura jejich českou, i v Čechách samých, již dávno převážila. Přidám i to, načež sami Čechové sobě naříkají, že zvláště v technických slovích velký nedostatek trpí. I jestliže tomu tak, jakož nelze pochybovati, tuť malý prospěch učiní ten jazyk v umách a vědách. Od jiných ale dialektů slovanských aby sobě jich zapůjčil, neprospěje tím mnoho, protože jim Čech

předce rozuměti nebude. Tak veliká, hle, na tom, co českého jest, leží klatba!

Slav. Jak toho jednou žádný nebude zapírati, a kdož by zapíral, což i Protiva uznává? — že jazyka českého vědomost Čechům jest i chvalitebna i prospěšna, ano co vše do se zavírá, nevyhnutedlně potřebna, jestliže nemají mravy, duch, spravedlnost, štěstí, až i sám národ jich zahynouti: o jazyku a literatury české zvelebení malá péče bude. Že jazyk ten dosti vybroušený a způsobný ku vzdělání všelikých umění jest, toho staří spisové zjevnými zůstávají důvody, anobrž i jak našincové, tak Němci (vyjmouce ty naše nenávistí zaslepené) nestranně ukázali. Slov, kterých mudřec a umělec žádá, ovšem na mále najde; než, prosím, dlouho-li tomu, že v němčině více? A u koho jest ten nedostatek největší? U toho, kdo s jazykem nejméně jest známý! Potom táži se všech české řeči milovníků a zpytatelů: již-li všecka slova a mluvení způsobové mezi lidem a v spisech sebráni a vůbec v obchod uvedeni jsou? — Posléze nepochopuji, tu, kde by se pravý nedostatek vyskytl, coby zabránilo Čechovi bráti slovce z jiných dialektů slovanských — od jedné matky pošlých? Ten ale křik nad množstvím spoluzvuček v našem jazyku zpozdilý jest. Má-li sem tam Čech něco více jich na začátku, zdaž za to Němec na konci tolik, ba i více jich nenahrnuje? Zvykem nesnadnost míjí. [8])

[8]) Co té ubohé češtině všecko vytýkají! Slyšel jsem na svoje uši, kterak jistil muž jakýsi jednak neneučený, že to sikavé latinské *st* a *sp* co *št* a *šp* vyslovení od Čechův pošlo. O výborný úsudek! Kdož pak ve své řeči *st* a *sp* co *št* a *šp* vyslovuje, Čech-li či Němec? — Adelung praví, že saská řeč libosti od Venedů nabyla. Mnedle, zdaž Němci, čím blíže Slovanů, tím jemněji nemluví? naproti tomu Slované tím tvrději, čím blíže nich? Suďme Švába, Sasíka, Čecha, Poláka, Rusa

Zatím dobrý spisovatel v obojím jazyku mnohým tvrdostem nenesnadně se vyhne. Jsme za Němci této doby, ale ujdeme-liž kam, zůstanouce státi? Ač že i v tom se nám utrhá. Máme důležité spisy o národu našem, máme o slovu Páně, máme práva, máme — nechci se do literatury naší pouštěti na tom místě, snad toho jindy hodná příležitost bude. A již tam na východu vystoupá olověné nebe, i my obadva máme potřebí varovati se večera chladného, chceme-li nápotom ještě pracovati pro miláčky své, vy pro ten váš vessvět, a já pro Čechy své.

Prot. Byl bych Slavomilovy satyry hoden, kdybych ještě nevyznal, že kdo svým vlastencům prospívá, světu prospívá. Co více? pozoruji dle sebe patrně, že hrdání českým jazykem konečně od jediné neumělosti jeho pochází; již i jeho potřebu uznávám, a že mnohé nevědomé přednosti má, to cele věřím vám, ješto ho vědom jste. Jednak pochybuji, aby kdy jen na prostřední stupeň dokonalosti se vynesl, pokud (povím otevřeněji, jelikož jen tento němý háj jest svědkem naším) ta hlavní závora jej svírá, a znikati mu nedá a dáti nemůže. —

Slav. Myslíte zemské řízení? —

Prot. Tak jest! Neboť patrno, že dobré slavného domu panujícího žádá, aby z Čechů Němci se stali; toť by jemu snadnost správy, jednotu a sílu vlády zjednalo. Nebo, ať všecko slovem uzavru, Francia pro jednotu řeči jest nepřemožená. —

Slav. Já bych zjevně mluvil, byť i celý svět za svědka stál. Dvůr náš i s nepřátely zachází pravotně: my bychom s pravdou předeň jíti se štítili? Čirá noc by nás tu na tom mechovitém koření napadla, kdybych vypráběti měl, jak vždycky Čechové k sobě Nečechy byli, tak že, ač všickni slavní z toho velkého domu panovníci neměli

se stejně k Čechům, říci se může, že padne-li jazyk český, Čechové sami tím vinni budou. Nebo, již-li kdy jednohlasně prosili země pána o zachování jazyka svého, již-li jen znáti dali, že jim milý jest? Již-li jim, kdy čeho požádali, odepřel? Zdaž k pokynutí na prosbu svých věrných vždycky nebyl přeochotný? — Francie nepřemoženost? Ta, myslím, v hlubině politiky zcela jiné má průvody. Jisté jest, že dialekty jazyka franského, britský, kymriský a biskaiský dosti se patrně dělí; a nezní-li i potud celtický mezi nimi, ať pominu německý a jiné rozšířenější. — Panovalit již ve světě mnohojazycí národové: sloužili také lidé jednoho jazyka. I již-li kdy slavný dvůr náš přemožen? A jestli kdy s štěstím nerovným bojoval, zdaž jazykové národů jeho byli tím příčinou? Zdaž právě tím nestal se silnějším, že kolik národů, tolik zvláštních o čest zápasníků do pole uvedl? — Jaký div? všickni mu srdcem oddáni jsou, jelikož vědí, že váží sobě práv, náboženství a jazyků národů svých! Konečně jsme té naděje, že ten Otec všeobecný, který živí lidu i živočichů pokolení všeliké, i národ náš, skrze mnohá zkušení prošlý, ostříhá i dochová do časů budoucích. Ještě, než domů se odebéřeme, dovolte, abych pronesl několik pobožných žádostí: aby nám opět do škol a radnic jazyk náš milý uvedli, aby se mládež češtině učiti musela, neb ona žel! neučí se než co musí! — aby všem Čechům láska k vlasti své, a svornost mezi sebou, Němcům pak našim větší snášelivost nás a větší chuť k našemu jazyku s nebe do srdce sstoupila: a každý, čemuž jak náleží nerozumí, aby, jak slušno na skromného člověka, haněti a tupiti hezky varoval se!

O různění českého písemního jazyka.

(1832. Mus. Časop.)

Jestliže literatura česká, od některého desítiletí u prostřed mnohých překážek vznikající, životem poněkud objeveným vlastence upřímně smýšlejícího obradovala: nemůže jinak býti, než že způsobou a tvárností, kterou této doby na se bráti počíná, téhož vlastence mysl zarmucuje, a naději v něm o svém dalším zniku a zkvétání na velikém díle udušuje. Ta smutná tvárnost její jest bezpotřebné od jazyka v písmě posavad užívaného odstupování, a jeho na jiné a jiné podnářečí rozdrobování. Pohledněme na nejnovější stav literatury české, a obojí vadu poznáme.

Počítá ona sice mnohé upřímné a přičinlivé milovníky, pokusila se za našich dnů dosti šťastně o vyšší umění a rozličné druhy básnictví, a na sebe pozor nejedněch dřímajících vlastencův obrátila: ale dvě sobě odporné strany mezi spisovateli dalšímu zniku jejímu nemálo škoditi se vidí. Jedna sobě jistou dobu minulosti, kterou zlatým věkem nazvati ráčila, za nejvrchnější a nejdokonalejší obraz všeho psání vystavila, a nesnášelivě a urputně má se k těm, kteří jen o vlas od vedoucí tam cesty se uchylují, byť to i s napravením a uhlazením té veliké silnice díti se mělo. Těm každý nedostatek a omyl zlatého jejich věku rovně tak svatým jest, jako správnost a dokonalost jeho jazyka. Oni všecku literaturu i ve zpěvích i v nevázané řeči v ouzké meze slohu skoro jediného historického těsnají, pro strach, aby se od výborných Veleslavínů a Komenských neušinuli, raději ničeho nepíšíce, k čemu by těchto klassický jazyk nestačoval. Od nich nelze čekati, aby nám českou logiku,

fysiku, metafysiku podali, neb chrám jiných vyšších vědomostí kdy otevřeli, nemohouce klíčů k tomu ve svém Veleslavínovi nalezti. Jakkoli ale tito starověrci literaturu v pokroku jejím nemálo zdržují, a ji jako Niobu v nepohnutedlný kámen obrátiti usilují: předce však, kdyby se jim toliko, čehož ovšem daleci jsou, podařilo Veleslavínů a Komenských v pravdě dostihnouti, zapříti nelze, žeby vždy tak ještě veliký národu a literatuře jeho užitek přinášeli. Neměl by Český národ spisů ve třídě soustavných věd a vyššího básnictví, ale historickými a z prosta poučujícími knihami by oplývati mohl. Dobře tedy oni o zachování přesnosti a čistoty jazyka se snažují, toliko v tom chybujíce, že o vyšší vzdělání jeho málo se starají.

Daleko škodnější literatuře naší jest druhá strana těch, kteří od došlého nás způsobu psání nepotřebně odstupují, anebo dokonce nová nářečí v písemní jazyk uvozují. K prvním počítáme ty, kteří českému jazyku mezi cizozemci odvykli, nebo jemu se ze staré literatury nenaučili (ano mnozí více knih českých napsali než přečtli), neb konečně zcestným hloubáním vlastním, neb nedorozuměnými od skoumatelů dobrých jazyka pronešenými slovy se zavedli. Těm ani zvuk českého jazyka líbiti se, ani jeho sklad k chuti déle býti nechce. Najdou-li kde v německém neb jiném jazyku nějaké dvojsmyslné a k básnické hříčce schopné slovo, nebo má-li jiný který jim známý jazyk dvě soujmenné neb šťastně podobnosti rozlišující, nebo konečně jim zdající se býti zvučné neb lahodné slovo, tu již nad chudobou a neohebností, nad tvrdostí domácího svého jazyka bědujíce jej na cizí brdo přetkávají, nová slova zamyšlují, stará stahují neb natahují, samohláskami protykují, cizí smysl a zvuk jim vnucují, a tak bohdá jiný, bohatší, libozvučnější dialekt

z nuzného, hrubého mateřského utvořují. K tomu z většího dílu přistupuje neznámost jeho pravidel, která to působí, že v užívání, změňování, odvozování a skloňování slov scestně a právě opak pokračují, a tak pohoršení jazyka i čtenářů všemožně dovršují.

K druhým, kteří konečně od českého jazyka docela odcházejíce nový naprosto sobě jazyk písemní tvoří, počísti musíme některé z pánů Moravanů a Slovanův uherských. Byla to naděje utěšená, že u šesti milionů zbratřených Slovanů, našeho písemního jazyka užívajících, literatura svým časem veliké a vzácné plody ponese, ve kteréž naději nás našeho Palkoviče, Tablice, Kolára, Šafářika, Gallaše a jiných přičinlivá horlivost posilovala; avšak ze sladkého sna té veliké naděje nemile nás probudilo novější na Moravě i v Uhřích usilování, tuto nitrančinu, tamto jakousi valasko-hanacko-českou míchaninu v písemní jazyk povýšiti. Sžel se duchu slovanskému toho samovraždného úsilí! — Jiní národové, mající daleko rozdílnější dialekty nežli my, honosí se jediným písemním jazykem, v něm palladium bytnosti národní pokládajíce, jemu každou oběť rádi přinášejíce. Ať nedíme nic o Anglii, Francii, Italii, Hispanii, kdež nejedni jazykové domácí všeobecné písemní řeči své celé právo postoupili, obraťme pohled svůj toliko na nejbližší nám Němce. Komu neznáma jest mnohonásobná rozličnost dialektů jejich nízké a vysoké, saské, švabské, braniborské, rakouské, bavorské, v každém kraji, v každém okolí jiné a jiné němčiny, a předce jeden písemní jazyk všecky jakkoli od sebe se lišící šťastně spojuje. Bavor ne bavorsky, Švab ne švabsky, Rakušan ne rakousky, ale každý z nich německy, to jest ve vyšší spisovné němčině píše, čte a vzdělává se. Jaký tu prospěch všem vůbec a každému zvláště, jaký samému jazyku

jejich užitek, z tolika pramenů v jednu velikou a vše potopující řeku se stíkajícímu! — My pak, nářečími mnohem sobě než oni bližší, k nenabyté literatury a vzdělání obecného škodě a zkáze, k žalosti všech o naše povšechné dobré upřímně smýšlejících vlastenců, k nevýslovné radosti našich nepřátel a jazyka slovanského hubitelů, sami se roztrhujeme, slabíme a zničení konečné sobě připravujeme. Půjde-li to dále, budeme míti brzo knížky v pražském, domažlickém, krkonoském, holomuckém, turčanském, a kdo ví v jakém podpodnářečí, v každém něco, ve všech nic! —

Český jazyk od 14. století až do 17. doma i vně váženým, v okolních zemích dobře známým, na Moravě vůbec, a na mnoze i mezi Slezany a Slováky v psání užívaným byl. Drahé zůstatky jeho dávní vzdělanosti jsou nejpevnější a nejlepší základ nově vznikající v těchto nyní dotčených vlastech literatury. Žijící jazyk dle běhu přirozeného ustavičným proměnám podroben jest, kteréž proměny podlé místa a okolností všude jinou tvárnost mají. Psáti, jak se kde mluví, byloby jazyk národní na nesčíslné dialekty rozdrobovati. Má-li národní literatura nějakou jednotu a vnitřní ukončenost míti, potřebí jest, aby jazyk co nástroj její na obecných a určitých pravidlech založen byl. Taková pravidla poskytuje obyčejně sídelní neb jiné hlavní město, z kterého jako ze srdce slušný mravu a mluvy způsob do těla ostatní vlasti vychází. Přestal-li ale domácí jazyk v témž samém městě býti nástrojem občanského života, a jinému své právo postoupil, tu již nemá míry a pravidla, leda v samém sobě a v literatuře své, kterých spustí-li se, v nesčíslné a záhubné novoty a změny, i konečně v mrzké barbarstvo ubíhá. Dosvědčuje toho prostředních věků latina,

kteréž z kalu hlubokého nebylo jinak pomoci, než ouplným ku klassičnosti starořímské navrácením.

Nebude snad mezi Čechy nikoho, kdo by starou literaturu naši za hlavní školu jazyka písemního nepovažoval; rozumím pak zde netoliko celý její běh od prvních počátků nám povědomých až do 18. století, ale obzvláště spisy 16. věku, a mezi těmi na prvním místě biblí Kralickou, ten poklad neoceněný národu našeho, kterýž jako pramen a zákon písemního jazyka v Čechách, na Moravě i v Uhřích považován býti může, a za to od moudrého jesuity Matěje Štejra právem považován byl. Užili toho psaní způsobu všickni lepší spisovatelé, zvláště zasloužilý Faustin Procházka, vydavatel písem svatých, tak že jeho biblí, co se jazyka týče, tomu, kdo Kralické nemá, její místo na větším díle zastoupiti může. Pilné čtení biblí této ano kterékoli jiné (všecky jsou dobře česky psány, všecky sláva českého národu) jest spisovatelům českým vyvěšený praporec, ku kterému kdo nepřisáhl, snadno cizím zběračům a podvodníkům, to jest pokaženosti neb místné zvláštnosti jazyka materského, neb dokonce zvuku a pravidlům jazyků cizokrajných sebe svésti a zběhem od písemního jazyka našeho učiniti dopustí.

Navrženo dobře smýšlejícími literatury naší přátely, aby čeští spisovatelé něco od své češtiny upustili, a ke slovačině i moravčině přiblížiti se hleděli, ano, když každá strana něco pro shodu obecnou učiní, snáze obě se sjednotí. Pěkně! ale, ptáme se, kterak to vyvésti, aby z toho větší zmatek nepovstal? Má se blížiti čeština oběma spolu nářečím a raději hned všem podnářečím? To zajisté nemožno. Čili jen — slovačině? Kterému, prosím, podnářečí? Dejme, že jen jednomu, nitranskému,

jakožto nejvíce vznikajícimu. Co tím jiným podnářečím zpomoženo? — Potom otázka, má-li to přibližování rozumíno býti z strany materie, t. j. užívání slov tam obyčejných, jak to činil Tablic, Palkovič a jiní spisovatelé oněch vlastí? V tom se my přerádi snášíme, a ujišťujeme, že již v pravdě mnohá jejich slovce u nás měšťanského práva nabývají. Rozumí-li se ale zevnitřní způsoba čili forma jazyka, tu nelze pochopiti, jak by dvě rozdílné způsoby sjednoceny býti mohly. Přijímání slov jinoslovanských — budiž jen střídmé — nářečí naše písemní obohacuje, zdokonaluje: přijímání ale forem jinokrajných je ruší a zničuje, i připravuje nás o mnohem větší prospěch, kterýž nám stará literatura česká přináší. Škoda, nám odstoupenim od ní způsobená, nemůže nižádným jiným užitkem nahrazena býti.

Nevstoupejž nikomu na mysl, žeby Čech, užívaje písemního svého jazyka, svým domácím nářečím psal, Moravan pak a Slovák, chtěje po česku psáti, sám jen teprvé tomu se učiti musel. Jest zajisté písemní jazyk český, jakovýž v biblických a jiných dobrých spisech se nalezá, a kterýž my sobě za obraz dobrého způsobu psání vystavujeme, ovšem sprostému českému bližší než moravskému a slováckému: ale i od našeho sprostého, zvláště, máme-li ohled na rozdílné kraje České země, znamenitě rozdílný, tak že, kdo se jemu z písem a knih nenaučil, jím psáti nikoli způsoben není; ano každý i prostonárodní spisovatel, který se čtením knih dobře českých pilně nezanáší, břidilem hnusným ostává a slávy dobrého spisovatele nikdy nedosáhne. Biblí Kralická v Moravě povstala; Komenský, Žerotín, Ctibor a jiní mnozí v staré literatuře co hvězdy první velikosti se skvějíci, Moravané byli: Tránovský Slezák; Čerňanský,

Doležal, Hruškovic, Semian a mnozí jiní správně česky píšící, Slováci. Moravě a Slovensku pannonskému náleží i nyní mnozí z nejlepších spisovatelů československých, jichž jména v historii literatury české po věky skvíti se budou. Odkud, ptáme se, tito všickni ušlechtilí Moravané a Slované naučili se tak dobře česky, že lépeji než tisícové rozených Čechů píší? Ne odjinud, než odkud ostatní částka česky píšících našich vlastenců. ze staré literatury české, a z nových některých spisů podlé příkladu onéno zhotovených.

Odstup to od nás, abychom nejnovější snahu o jazyk a literaturu slovenskou dobré paměti Bernoláka, a v šlepěje jeho nastupujících výborných mužův haněti měli; my raději upřímně z toho se těšíme, že u jednověrných bratrů našich v Slovácích, v tom slovútném prvního křesťanstva sídle, odkudž ono své paprsky i na Českou zemi prostíralo, konečně jednou láska k národnímu jazyku a literatuře domácí se probudila; divíme se rekovné mysli, stálosti a vytrvání jednoho muže, kterýž u svých krajanů v nepříznivých okolnostech sám takořka literaturu zbudil a ji obšírným i na ten čas velmi správným slovníkem obdaroval: s podivením a úctou hledíme na toho muže, který snad první ve své vlasti o vyšší básnictví se pokusiti směl, a hned Horacovu lyru v původních odách uchopil, hned za Virgilem, Ovidem i Homerem chvalně pokračoval, a pustiv se sám o svém vesle na epické moře, nového zlatého rouna, — Svatoplukyady šťastně doplaval; ctíme v pravdě ony muže, kteří velikomyslnou podporou nové té literatury stali se dobrodinci nesmrtedlnými svého národu, jichž péči i písmo svaté slovensky mluvící krajané jejich dlužni jsou. Všecka ta jejich přičiněním vydaná i budoucně vydávaná díla jsou

obohacování literatury, a nový zdroj čili pramen pro skoumatele slovanského jazyka, z něhož obzvláště my Čechové co nejbližšího nám hojně čerpati můžeme. A však kdyby pracovitý Bernolák byl českou literaturu důkladně poznal, o její rozšiřování se zasadil a podobné pomocníky a ochranitele nalezl, jistě by rannějšímu a množšímu ovoci on i krajané jeho se radovali; a kdyby všecka ta díla, jejich snaženstvím spůsobená, české roucho měla, třeba látka slovní táž sama zůstala, jaký tu byl by přírostek literatuře nám někdy s nimi obecné; za sto nalezlo by se tisíc čtenářů, a tak by desetkráte víc užitku ten pracně štípený strom vynášel. Jejich knihy potěšovaly by celé čtenářstvo české i moravské, a tak odměnně jedněch druhé; byl by všechněm třem jeden jazyk písemní, zásobou všech tří kmenů obohacovaný, byla by jedna literatura ve všech třídách umění, snázeji vzrůstati a zkvětati mohoucí; kdežto každá literatura o sobě nedostatek spisovatelů i čtenářů nevyhnutedlně trpěti, a tak každá neduživěti, a na vzdoru jednotlivým obětem a snažnostem vždy s chudobou, jestli ne mizinou a zkázou zápasiti musí. Ó, kéž tento hlas z upřímného slovanského srdce pochodící nebude hlasem volajícího na poušti! Kéž ti dobří muží věc tu pomyšlení svého za hodnou uznají, a k napravení té škody všeobecné přinesou tu velikou oběť: zapření sebe! Svorností malé věci rostou, nesvorností veliké se rozpadují.

O klassičnosti v literatuře vůbec a zvláště české.

(1827. Mus. Časop.)

Literatura každého národu v čase prodlouženém nestejné, to jest více méně dobré, plody vynáší, z kterých ony, ježto nejlepší býti se vidí, obyčejně jmenem klas-

sických spisův ze nazývají. I naše téměř tisíciletá česká literatura, prošedši rozmanité doby a zakusivši moci nejedné, jak od náboženství tak od správy obecné, zajisté v počátku, prostředku a konci svém rozdílná jest materií a formou. Jak dalece ona klassičnou slouti, a kterak té chvály, jest-li jaká, dovršiti může, jest otázka, na kterou ne všickni jedním hlasem odpovídají. Jedni již dokonalé mezi námi klassiky vidí, a dle domnění jejich Ciceronů, Liviů, Horaciů a j. máme bez nedostatku; druzí, na některém ze starších věků lpějíce, vším což nového jest bez rozdílu pohrdají; jiní konečně, podlé srdce žádosti, sebe a své přátely a kdo jich kdy pochválil za klassiky pokládají, ostatní všecky pod klassu, to jest pode vši cenu stavíce.

Hodno tedy bude o klassičnosti vůbec i obzvláštně české, a o důležitosti její tuto několiko slov pronésti, s užitím k tomu poněkud, co o té věci jeden z lepších spisovatelů německých pověděl [1]). Neboť poznání sebe jest všeliké dokonalosti počátkem.

Klassický neb *klassičný*, jakoby *třídný* (pocházející od slova classis, *třída*), Latiníkům tré znamenalo: 1) potahmo na třídy lidu Serviem Tulliem ustanovené tolik co měšťan z první třídy, nejbohatší, nejobzvláštnější; 2) potahmo na vojsko tolik co vojenský, bojovný: classicum canere, znamení ke shromáždění se, k tahu, k boji dáti; 3) potahmo na loďstvo neb koráby tolik, co lodní, korábní, na př. classicum bellum, classici milites. My béřeme slovce classicus, jak je bral Gellius (Noct. attic. XIX, 8.): e cohorte illa duntaxat antiquiore, vel oratorum

[1] Pölitz v knize: Das Gesammtgebiet der deutschen Sprache. Leipzig 1825.

aliquis, vel poetarum, id est classicus assiduusque aliquis scriptor, non proletarius. Rozumíme je tedy na spisovatele, kterýchžto hlas v literatuře tak rozsuzuje a rozhoduje, jako v Římě mohovitější měšťané ve věcech obecních rozsuzovali a rozhodovali. *Klassičnost* nám znamená uměleckého díla v svém způsobu dokonalost, kdež se materie s formou pronikají a v jeden celek svrchovaný splývají. Mluvnická správnost a řečnická ozdoba nejsou k tomu dostatečny; v klassičném spisu pohledává se netoliko jasnost mluvy a spojená s ní čistota, vlastnost a určitost výrazů, ale také ukončená krása a jednota, nebo souhlasná míra a sličnost všech částek.

Tato klassičnost jest jakoby květ neb raději ovoce dlouho zrostajícího štěpu národní literatury. Pravý genius ovšem činí i zde výmínku; on předbíhá věk svůj a jímaje své souvěké mocí neobyčejnou, dává spolu budoucímu věku zákony: ale *doba klassická* literatury a jazyka nepovstává jedním nebo druhým spisovatelem vynikajícím, ani vzděláváním prospěšným jednoho neb druhého pole literatury, na př. básnictví, anobrž znamenitým množstvím spoluvěkých, výtečných, původních hlav, a zdařilých vzděláváním všech, anebo skoro všech hlavních forem spisovatelských — básnictví, prostomluvy a řečnictví. Takováto doba klassická teprvé posvěcuje národní literaturu, a spolu na budoucnost klade pevný základ veškerému duchovnímu i mravnému vzdělání a mluvě bohaté. Nebo jen tenkráte, když spisové nepochybných klassikův národních ve vyšších okresech společenstva se čítají, ale také prostředným ano i nízkým stavům k obzvláštnímu vzdělání a ke správě i řízení duchovnímu základem jsou; jen tenkráte, když to, co právě klassičného jest v národním básnictví, v ústech zástupu obec-

ného žije, u vyučování mládeže přechází, a v rovné míře živoucí a zkvětající pokolení pozdvihá, nadechuje, proniká; jen tenkráte plodí se všestranná literatura národní, veliká k ní vážnost, a objevování se též literatury ve veškeré činnosti národu. To pronášeli za starodávna Řekové a Římané, to v novějších časech pronášejí Italové, Španielé, Frankové, Brittové, to Němci, Polané a Rusové. Cervantes, Tasso, Petrarcha, Ariosto, Racine, Corneille, Shakespeare, Thomson, Pope, Schiller, Göthe, Kochanovski, Krasicki, Mickiewič, Lomonosov, Deržavin, Karamzin, Puškin a jiná slavná jména živa jsou v ústech každé vzdělanější osoby těchto národů, a nepřehledná jest moc i působení takovýchto klassiků v rozvíjení a vzdělávání dorostlých i dorostajících pokolení. —

V klassičnost a v literaturu vůbec nejvíce působí správa obecná, náboženství, duchovní vzdělání a mravy. Čím volnomyslnější jest vláda, čím více, nepodporujíc vládařství luzy, obecnou svobodu vštěpuje a utvrzuje, čím lehčeji duch lidský pod přiměřenou časům správou, vynakládáním všech duchovních i tělesných mocí národu se pohybuje a mnohostranně vzdělává: tím rychleji rozvíjí se jazyk, tím dříveji národní klassikové zlatý věk literatury přivodí.

Čisté, ušlechtilé náboženství mluvu lidskou mocně povyšuje, a vyznamenání pravd, nadsmyslnému a netělesnému světu náležejících, hojnost ponětí odražených v řeči rozvíjí, nedostávajících se jazyku, kdež národ na stupni cele smyslného náboženství a obřadu stojí.

Duchovní vzdělanost národu, visící od plození um a věd [2]), má-li k dokonalení jazyka patrně přispívati, žádá,

[2] *Věda* (věděti) jest učená vědomost, scientia, Wissenschaft; *uma* (uměti) jest umění, zvláště krásné, ars, Kunst.

aby mezi umami obzvláštně básnictví a řečnictví, a mezi vědami libomudrctví a dějepiství květlo. Obecenská, sebe uhlazenější mluva nestačí dosaditi vyšší síly jazykové u vystavení básnických, libomudrckých a dějepisných předmětů. Žádný jazyk v celém okresu svém klassičným nazván býti nemůže, který toliko básníky a řečníky, ne pak i libomudrce a dějepisce v řadu svých klassiků počítá. Při čemž pozorovati slušno, že vlastnost a klassičnost jazyka tím výše stoupá, čím více lyričtí, dramatičtí a epičtí básníci předměty zpěvu z prostředků života, z dějův a z ducha národního čerpají, čím více oheň politických řečníků z nadšení a lásky k vlastenské správě vychází, a čím mnohostrannější a zajímavější jsou strany dějů národních, na kteréž dějepisci zřetel vlastenců obracejí. Tudy a jen tudy patrno, proč Homér výše stojí nežli epik Virgil, proč libomudrci římští daleko za řeckými zůstali; proč ale političtí řečníkové obou národů na rovném stupni klassické dokonalosti se zjevují, a i dějepisci jejich klassičností v celosti sobě rovni se nalezají. To samé ukazuje se v nových časech. Italie má své básníky a svého Guicciardina: vlastních filozofů a politických řečníků nepoznala. Podobným způsobem francouzská literatura, bohatá na básníky, počítá některé výborné politické řečníky a dějepisce, ale jejich eklektické filosofii nedostává se hlubokosti, bohatství a osoblivosti. Brittové mají básníky, řečníky a dějepisce, jen ve filozofii jsou za Němci. Němci pak také honositi se mohou svými filosofy, básníky a historiky, ano i v duchovním řečnictví nad jiné mnohé předčí, a však v politickém řečnictví za Britty a Franky stojí.

Na posledy mravy v klassičnost mluvy národu znamenitě působí. Jsou-li mravy prosté a čisté, jest i mluva

šlechetná a čistá; klesají-li mravy v rozličných stavích společnosti obecné, tratí mluva svou vnitřní důstojnost, byť i na vtipové hříčky a obojetnosti, ukrývající pod zevnitřnou slušností nemravnost, přebohata byla.

V určení klassičnosti mimo to zřetel míti náleží na vzdělanost jazyka, a na rozdíl, živ-li on či mrtev. Vzdělaný jazyk sluje ten, který v ohledu na materii a formu dokonalý jest. Co do materie takový jazyk postačuje k vystavení všelikého předmětu, k vyznamenání všelikého stavu a vztahu vzdělanosti národní, jak ve fysickém, tak rozumovém (intellektualním), krasocitném a mravném ohledu. Každý stav domácího i obecného života, každé ponětí, každý cit a každé snažení vůle nalezá dostatečné i ouplné vyjadřující slovo, které buď původně jazyku tomu náleží, buď z jiného přijato, ale dlouhým užíváním zdomácněno jest. Co do formy vzdělaný slove jazyk, když cele rozvitý jest a postačitedlný ke všem formám prosaickým, básnickým i řečnickým. Naproti tomu známka nevzdělaného jazyka jest ta, když v některém, když ve více nebo každém vztahu na materii nebo na formu nedostatečným a nedokonalým býti se nalezá. Příčina toho bývá, buď že národ jazykem tím mluvící po všechnu dobu svého politického bytu neměl příležitosti a potřeby moci své duchovní svobodněji rozvinouti, anebo že se jazyku jeho nedostalo onoho postupu u vzdělání, jakovýž v každém vzdělaném jazyku znamenáme. Postup onen záleží v tom, že nejprvé básníci z prostředku národu povstávají, a jazyku bohatství, novoty v slovech a spojování, blahozvučnosti a národnosti udílejí; že k básníkům připojují se libomudrci, jimiž jazyk správnosti, určitosti a rázu vědného ve všem okresu, i bohatství nabývá; že po těch následují řečníci, kteří nalezenou a filosoficky spořádanou hojnou zásobu mluvy k okresům

nábožného a politického života vztahují, až na konec dějepisci jazyk již co vycvičený a cele vzdělaný nástroj naleznou, by jeho pomocí všecky vztahy a úkazy vnitřního i zevnitřního národního a obecního života v živém obrazu vystavili.

Z vyhaslých jazyků nám toliko ti důležiti jsou, v kterých písemné památky, a sice z věku duchovní i politické dospělosti národu se zachovaly. Mezi těmi (ano nejstarší indické literatury známost ne vele posud v Evropě rozšířena) vždy ještě řečtina a latina první místo mají. V spisovatelích řeckých a římských spatřujeme postupující vzdělání jich i výše politické. Zde jsou básníci, filosofi, řečníci a dějepisci, kteří všem věkům za klassiky platí, a kteří svou důstojnou prostotou a krásou, velikým, mnohoobsáhlým smyslem a plastickou dokonalostí ke vzdělání a dobytí podobné klassičnosti napotomním národům nesmírně posloužili. A však vzdělání klassické novějších národů není bez obzvláštnosti, aniž pouhý oblesk starosvětské klassičnosti. Rozdílnost země, náboženství a správy obecné dala také obvzláštní ráz novějšímu vzdělání, a utvrdila samostatnost jeho na věky. Pročež klassikové novější v jazycích k zlatému věku dospělých nestojí ani pod klassiky starožitnými, ani nad nimi, ale vedlé nich v rovnosti; jelikož rozdíl věků a národů, ku kterýmž tito vzorní spisovatelé náležejí, šetřín býti musí.

Živý jazyk jmenujeme ten, kterým národ vůbec mluví a píše, a který nese osud národu toho vzhledem na celé vzdělání a správu. V živém jazyku tedy vystupují klassikové, jak brzo jazyk ke všem předmětům domácího, společného a obecného života, a ke všelikému oučelu vědy a umy rovně zdokonalen, a ve všelikých formách prostomluvy, básnictví i řečnictví vzdělán jest. Zlatý věk

jazyka padá v tu dobu, když národ ve svém fysickém, rozumovém (intellektualním), krasocitelném a mravném vzdělání nejvyššího stupně dokročil, a vzdělání toho obraz v dokonalých (klassičných) formách vystavuje. Neboť jakož ku prospěchu jazyka potřeben jest prospěch národního vzdělání: tak zase rychlý pokrok jazyka nápomocen k rychlejšímu pokroku ve vzdělání.

Na to však pamatovati sluší, že klassičnost v živém jazyku z jiného ohledu považována býti musí, nežli ve vyhaslém; že vůbec klassičnost ona toliko v jisté míře platí, potažitá (relativní) jest. Neboť v živém jazyku to možno, že nastoupí doba, ve které literatura vyššího vzdělání a dospělosti nabude, tak aby klassikové její nad klassiky dřevních věků daleko předčili. A protož o klassičnosti literatury, o rozdílných dobách a zlatém jejím věku toliko po vyhasnutí národu konečný úsudek vynesen býti může. Ve vyhaslém jazyku klassictví pokazuje se jakožto celek ukončený, ve své stupně neboli věky oddělený, stálý, pevný, neproměnitelný: v živém jazyku to samé klassictví vyjevuje se jakožto celek živou posavad působící silou utvořený, vždy ještě ku větší dokonalosti zrající a dospívající.

Český jazyk ten zvláštní a nešťastný osud měl, že po celý svého se rozvíjení čas o samostatnost a jako o život zápasiti musil se dvěma jinýma, latinským, svou ukončenou vzdělaností a přijatou od náboženstva důstojností jemu v světle stojícím, a s německým, pro politickou převahu blízkých, podnikavých Tevtonů jemu nebezpečným. Protož jen na krátké doby, a to ne bez násilí a necele v samovládě se udržoval. Ouplná historie literatury v Čechách zavírá také literaturu latinskou a německou. Česká, vlastně jen částka celku toho, sama sebou roz-

padává se na tři epochy, z nichž první vztahuje se od počátku literatury až do 15. století; druhá odtud až do 17ho, a poslední odtavad až na naše časy.

První epocha, obsahující nikdy dosti neoceněné zůstatky nejstaršího básnictví, ve svém způsobu klassické, ale na několiko druhů soužené, nemůže pro nedostatek ostatních jak básnických tak prosaických a řečnických druhů vlastně epochou klassickou slouti. Jazyk sám té epochy, ačkoli slovenštější než kdy napotom, již nyní zastaralý a od nové češtiny znamenitě rozdílný jest. Jest to peníz z čistého, drahého kovu, ale se starým rázem, toho věku neberným, a — příliš v malém množství, by běžnou minci zastati neb zapuditi mohl.

Druhá epocha literatury ráz jazyka až dosud trvající ustanovila, a vzláště poslední její polovice, obyčejně zlatým věkem zvaná, znamenitá jest plody rozličnými v poli historickém, lékařském, právnickém a zvláště bohomluveckém; ale básnictví její, co do krásy, za starším věkem zůstalo. Mimo to tma pověřečnosti, hadactví, astrologie, alchemie, celou tehdáž Evropu kryjící, na plodech literatury naší tehdejší rovně leží. Jiný k dokonalosti klassické nedostatek literatura z té epochy nese ten, že pouze prostonárodní jest. Není jí to na snížení; neboť toho času téměř nikde v Evropě jiné literatury v národním jazyku nestávalo, kromě prostonárodní, proto že všudy tehdáž vyšší nauky a vědy v latině se přednášely a vzdělávaly. Aniž v sobě vada jest, že prostonárodní byla, ano každá klassická literatura také prostonárodní stranu míti povinna, má-li do života národního vcházeti; ale to vada, že vědné strany rovně potřebné neměla. Odtud pošlo, že jazyk český, ačkoli ostatně bohatý, ohebný, předce ani pro vyšší básnictví, ani pro filosofii a

soustavné vědy uzpůsobiti a vzdělati se nemohl, bez čehož pravá klassičná doba jazyka i literatury nikoli povstati nemůže. Tu vadu, jakož dotčeno, všecky literatury evropejské na onen čas více méně nesly. Teprvé v 17. století národní jazykové nad zletilým právem vzdělané latiny vítěziti počali, a zvláště Italové záhy, pak i Francouzi, Angličané a posléz Němci svůj domácí jazyk za hlavní vzdělanosti nástroj slušně vyzdvihli; kteréhož štěstí Čechům pro dosti známé okolnosti nedostalo se. Má-li tedy česká literatura s jinými evropejskými na spravedlivou vábu položena býti, nejinak to státi se může, než do oněch dob, to jest do 17. století; a tu směle říci můžeme, že tehdejší naše literatura, ačkoli v celku svém pravé klassičnosti nedosáhla, předce chvalitebné místo mezi sokyněmi svými zasluhovala, a co do čistoty jazyka mnohé jiné přesahovala. Jméno tedy zlatého věku, které zvláště literatuře za Rudolfových časů podnes se uděluje, neznamená nic jiného, než že ten věk mezi ostatními věky nejvíce plodů vlastenské literatury vynesl, a co do jazyka posud zákonem zůstává, jelikož napotom vzdělání jeho více nepostupovalo, ale ovšem klesalo. A potud my dobře srovnáváme se s těmi, kteří na tom ustrnuli, abychom jinak nepsali, než jak psali Veleslavínové, Komenští, Kocínové naši, ano jistě při všem snažení svém jich čistotou a vlastností jazyka převýšiti, ba ani dostihnouti mocni nejsme. Však s těmi, kteří domnívají se, že zlatý onen věk byl také věk svrchované klassičnosti veškeré literatury, kteří mnějí, že ani nesluší o věcech česky psáti, o kterých se za krále Rudolfa nepsalo, kteří chyby a vady onoho věku, podobně jako jeho ctnosti, sobě v zákon vystavili; kteří myslí, že nižádné jakkoli jmenované opravy buď ve způsobu mluvení, buď ve způ-

sobu psání nesluší přijmouti nad to, co oni starší zavedli a užívali, kteří v ničem ani o vlas od oněch starých uchýliti se nechtí, ačkoli nás dvě stě let od nich dosti uchýlily, — s těmi srovnati se nemůžeme a tvrdíme, že buď jest nám úsilně za příkladem jiných národů postupovati ku předu, buď všeho tak nechati a podati se všepřeplavícímu cizích literatur návalu.

Nová literatura česká jest plod některých milovníků, kteří, nepřátelům na urážku, svojím nevděk, sobě často na škodu, přinášejíce drahé oběti vlasti a přirozenému svému jazyku, ji až posud zachovali, ač jen mezi životem a smrtí, od kteréž poslední ji toliko spojená mnohých snažnost uchrániti může. Učinili v pravdě tito podnikatelé ku podivu mnoho, a v nejednom ohledu nad předešlé věky vynikli; zásluhy jejich, jimžto mnozí nevděčníci toho času rozuměti nechtějí, budoucí časové zajisté uznají: a však, má-li k vyššímu životu a zniku literatura přijíti, daleko víc zbývá, než činěno jest. Potřebí starati se o to, aby dobrý, Bohu i vládě líbezný duch a pravý národní smysl, který velice utuchl, opět se zkřísil a zmáhal; potřebí nezištné, bezzávistné oučinnosti více zkušených moudrých spisovatelů, a vůbec mravného vyššího vzdělání, a dobyté tudy důvěrnosti a podpory veřejné; potřebí snahy o pravou jak jednotných spisů tak celé literatury klassičnost, o dokonalé všeliké vědy a umy vzdělání, odkudž by napotom, jako krev ze srdce do žil tělesných, tak vědomost všeliká a vzdělanost do prostonárodní literatury vplývala, a tak literatura naše, co možné, ze života vycházela a do života národního vcházela; slovem potřebí nám ve všech formách poetických, prosaických i řečnických jak obsahem tak slohem dokonalých původních spisů bez nedostatku, klassiků klassi-

kům jinonárodným podobných, které, přičiní-li se o to národ, svoje doba i u nás vynese.

Tento buď našich prací veliký oučel; oučel, který všecku práci, pilnost a snažení zasluhuje. Neboť od něho visí zachování toho, kterým se zůveme, národu. Národ (dí Pölitz), který vyvedl klassiky, může pojíti, ale řeč jeho zůstane; na proti tomu národ nemající klassikův neslavně pochází, a rychleji mizí v proudu věků, než národ, který ve vzdělání a v řeči své více chová, nežli zemi, na které bydlí. Nechať země ta změnou časův jiným obcem vlastní bude, klassikové, kteréž nesla, až do skonání světa jmenováni budou po tom národu, který je zplodil.

O beánich [1]) akademických.

(1832. Mus. Časop.)

Býval starý obyčej při vstupování do literního umění, zkoušeti nováčky rozličným, někdy vtipným a směšným týráním. Tak píše Řehoř Naziansky v řeči své dvadcáté o způsobu, kterak za jeho času v Athenách vítáni, uváděni, neb raději nabíráni bývali ti, kteříž tam poprvé do učení literního přicházeli. Nejprvé, praví on, takového nováčka pozval k jídlu některý přítel, neb krajan neb jeden z žáků sofistům oddaných, potom však jej všickni haněti počali a všelijak týrati, hned hrubšími hned tenšími šprýmy, jakož jej vzdělanějšího neb surovějšího býti znamenali; naposledy vedli přes náměstí k lázním, v páru předcházejíce, a tam křikem, posunky,

[1]) *Beán* = neuk, neokřesaný člověk, snad od hlasu ovčího *be* nazvaný; porovnej přísloví: Ani *be* ani *me*; dle jiných od francouzského bejaune, jako becjaune, něm. Gelbschnabel.

tlučením na dvéře strachujíce, až pak do lázně jej vpustivše svobodna učinili, a z lázně vycházejícího již co druha a přítele vítali. Oučel toho byl okrocení mysli (*συστελλειν το φρονημα*) a jako podmanění nováčka.

Obyčej ten s uměním přešel v prostředním věku na university v Evropě založené, Pařížskou, a podlé ní na Pražskou a jiné. Noví žáčkové museli se podrobiti jistým zkouškám trpělivosti, a i peněžně vkoupiti se do tovarystva studentského. Na den bidellem veřejně prohlášený, a to s povolením professorů, sešli se do některé kolleje starší posluchači, a nováčkové, jimž beáni neb bejani říkali, a kdež je směšnými obřady uváděli ve spolek studentský, obyčejně jednoho některého z nich sobě za cíl střelám vtipu svého oberouce. Snad to byl tak nazvaný opat beánů (abbas beanorum), o němž u du Fresna zmínka se děje. Při tom dána bývala i hra nějaká divadelní. Příčina toho zvyku byla, aby se tudy nováčkové, jak pravíme, otesali, okřesali, ostříleli, hrubost a hloupost všecku s sebe složili, a jako rohy sobě sráželi; načež latinské výrazy: mores agrestes per beaniam relinguere, beaniam in hirco deponere, a samého toho jednání jiné jméno depositio (skládání) ukazují. Ale že puštěná mládežce podobná svoboda ráda v prostopašnost přechází, není divu, že již Justinianem císařem posluchačům práv takové hříčky zapověděny jsou. (Sec. Const. de Pandectis.)

Podobně v Čechách r. 1544 mistři učení Pražského vydali zvláštní rozkaz, aby s těmi, kteří se tak uvádějí mezi studentstvo, vlídněji a mírněji než před tím nakládalo, ze jména, aby se netýrali smradem shnilých a červy prolezlých plící, ohyzďováním a potíráním tváři neb jiných oudů smolou tekutou, kvasnicemi neb jinými

nečistými a hnusnými věcmi, které nechuť zbuzují, a počestného muže nebo dobře zvedeného mládence uraziti mohou. (Cod. dec. phil. Fac. II. 332.) Obraz takového uvádění akademického do studentstva zůstavil nám náš krajan Pontanus (Mostský) ve svých pěknou latinou psaných předběžných cvičeních (progymnasmata), vyhotoviv o tom zvláštní rozmlouvání, kteréž tuto svobodně v češtinu přenešené čtenářům našim se podává.

Uváděni (depositio).

Těch. O, proklatý den prvního dubna! Nikdý mi nevyjde z paměti. Což bych já tomu dni rád oči vyloupal, tolik mi přinesl vzdychání, tolik hořkosti. Zajisté poznamenám jej sobě černou známkou.

Hron. Čí to hlas obráží mé uši! Koho tu na blízku volati slyším! Ty-li to Těchu?

Těch. Co ten chce?

Hron. Zdráv buď, co děláš?

Těch. Domů se ubírám.

Hron. Postůjmež trochu. Proč se tak velmi hněváš nad tímto dnem, a na něj věčně pamatovati se zakazuješ?

Těch. Proto, že jsem dnes trpěl strašné věci.

Hron. Aj, co pravíš! trpěl strašné věci? A jaké, prosím? Skoro bych ale hádal, co to bylo.

Těch. Nevíš-li, jaké návěští vyvěšeno bylo na vratech akademie?

Hron. Přísný rozkaz bidellův, kterýmž ohlásil beánům, aby o hodině dvanácté polední, kdež obyčej jest, dali se najíti ke slyšení a trpění toho, což spravedlivost a slušnost žádá.

Těch. To samé náběští, pravím, mně bolest a úkory mnohé způsobilo.

Hron. Řeknu svobodně, kterak myslím. Nic tobě více než jiným zvláštního a trpkého jistě se nepřihodilo.

Těch. Probůh, jestliže takovým způsobem přijímají všechny, lépe jest mnedle mezkářem neb skotákem nežli studentem učiněnu býti. A však s mými spoluškolníky vlídněji se dálo.

Hron. Nemyslím.

Těch. Ale já myslím, ano jsem očima viděl, a sám cítil. Mne sobě jako lepší zvěř vyvolili, po které by, jiných téměř nedbajíce, hnali se svými psy lovčími; a byliť to psi štěkaví, velmi dorážliví a kousaví.

Hron. O té nehody!

Těch. Když jsem vstoupil, hned mne tu někteří jménem *arcibeána* pozdravili, jiní vidliček, jiní fíků podávali, všickni pak mne obletovali a škubali, jako ptáci sovu. Srdce mi klepalo strachem, a kormoutila se mysl ouzkostlivou péčí. Musil jsem ležeti znak, nataženě bez pohnutí, jako mrtvý.

Hron. Co se tobě dálo?

Těch. Náčiním tesařským, pilou, sekerou, oštěpačkou, bradaticí pěkně a podlé šnůry, to jest, podlé tlustého provazu, jako nějaké břevno k stavení tesali mne, bijíce štědře hnáty, ramena, boky, ba co dím? celé tělo. Pročež jestliže mne štíhlejšího spatřuješ, nežli včera a předevčírem, není divu, an jsem mnoho ztratil ve třískách ze mne odťatých.

Hron. V té samé dílně, nyní tomu tři léta, poznal jsem já velikou bídu.

Těch. Holili mně bradu ti dobří holiči, ano mi se brada ještě nespe; myli mi hlavu studenou vodou, kterou

jsem sám z kuchyně v měděné a nešvárné nádobce přinesti musil; ze které jeden nezbedník, jda mi po boku, tvář mi rukou svou pokropoval, a kolenama mne postrkoval. Potom česal tak tenkým hřebenem, že jsem hrábě to býti domníval se. Zpomněl jsem na Poliféma, o němž Ovidius píše, že se takovým hřebenem česával. O ručníku, kterým mne utírali, co říci mám, ano z lázně a hřebenu domysliti se snadno o jeho hladkosti a měkkosti.

Hron. Co bylo dělati? trpěti, neboť kdoby se opíral a bránil, neprospělo by více, než kdyby vodu v moždíři tloukl.

Těch. I chlapci dvoupídní urouhali se mi, luskajíce mi obličej, a dávajíce štilce.

Hron. Stavěl-lis se, jakoby se hněval, čili prosil, aby se nad tebou smilovali?

Těch. Stavěl-li jsem se? nestavěl, ale hněval se z toho srdce, a upřímně žádal, aby pomněli, že člověk jsem, ne hovado. Ale ti nešlechetníci, čím jsem více prosil, tím hůře dotírali, tím úsilněji týrali, nadávali, ledačeho spílali, štilci z nova okrývali. Věru zdálo se, ano jehně octlo se v stádě vlků.

Hron. Toť bych rád byl při té komedii.

Těch. Nebyla to komedie, byl to skřipec nebo tur Falarisův. Ach, jak mne všecko bolí, tak jsem utáhán, usmýkán a stlučen. Ano (neslýcháno) za takové úkory a potupy jako za nějaké dobrodiní nevím co jsem na penězích platiti musil, děkovati a přisáhati, že toho na kom nikdy mstíti nebudu. Kdybych nebyl přisáhal, nestojím za to, že bych některému z pilnějších týratelů mých rovným za rovné neodplatil. Co jsem živ, nic mne tak nemrzelo jako to.

Hron. Co se stalo, ne ze zlé vůle a nenávisti, ale

z lebkosti a pro stropení smíchu stalo se. Odpusť, a pomysli, že i jiní podobného cosi nesli posavad, a ponesou budoucně.

Těch. Těžko jest, co radíš. Poslyš ale klam podivný. Přinesli mi kalamář na soustruh dělaný, s pérem a papírem, a kázali psáti. Já chtěje kalamář otevříti, nemohl jsem, neboť zátka nebyla zastrčena a k vyndání, anobrž vše dílo bylo z jednoho kusu, jak pravím, na soustruh učiněné. Tu vyskočí jeden, a mne klepna přes prsty, řekl: Pro pána krále, ten beán ještě neumí otvírati kalamáře. Všickni se počali chechtati. O, což bych rád chlapu tomu byl kyjem hlavu natřel, aneb aspoň tvář pěstmi pohladil, tolik chutí jsem v ruce cítil.

Hron. Mírně tu s tebou naloženo, ha, ha! Nevzal bych za to sto zlatých, abych se s tebou dnes nesešel. Ještě něco bylo?

Těch. Bylo a mnohem horšího.

Hron. Pověz mi to, rád uslyším.

Těch. Nějaký šibeničník strčil mi nepatrně do kapsy u kalhot psaníčko, jako od matky mně poslané, kteréž on vytáhna přede všemi četl. Pro Pána Boha, jaký tu strhl se smích rozpustilý a nemírný od něho i ode všech tu přítomných.

Hron. Co tam bylo psáno?

Těch. Matka naříkala sobě pro mé odjití, vyčítajíc, s jakou bolestí mne rodila, kterak pilně prsama přikájela, jak často líbala překrásné děťátko, jakou mne pečlivostí chovala, a jak vroucně od dětinství co mazánka svého milovala, ano jsem prý byl její srdéčko, zlatoušek, holoubek, jehňátko, cukroušek, sladší nežli nejsladší med; potom přidala, že spáti nemůže, a každodenně potoky slzí prolévá nad mučením, které že slyšela trpěti mám

v uvádění tomto. To všecko oni posměvači vymyslili a napsali. Nic jim nad to příjemnějšího nebylo. Tu téměř váleli se smíchy, psaní mi strkali, mne pěstovali, více a více štilcovali, krátce všecek učiněn jsem jako jediný štilec. Zajisté snesl jsem posměchu na zbyt a bez nedostatku, a volil bych raději umříti, nežli jej znovu trpěti. Ďáblíci, šetkové, rarášci štvali na mne ty bídníky. Kdybych byl napřed věděl, že se to stane, byl bych odešel na akademie, kdež takových věcí nedovolují.

Hron. Připouštím, že ve mnohých akademiích nic toho není, ale však předce proč to uvedeno, a v obyčej podáno, může pravdě podobná nalez^na býti příčina; aniž nepřím, že mnoho opuštěno, mnoho mírněji konáno býti může.

Těch. Budu-li kdy uvedení cizímu přítomen, vlastní škodou naučen jsem, kterak k nim slušno se míti. S Bohem.

Hron. I ty s Bohem jdi Těchu, a poslyš!

Těch. Co?

Hron. Cos mi pověděl, toho jiným nerozprávěj.

Těch. Netřeba tvé výstrahy.

Plívník*).

(1832. Mus. Časop. IV.)

U Myslibora je plívník, milá kmotřičko, svěřila polohlasně Soběna své sousedě Nedělce, když z kostela jdouce nový pěkný dům Mysliborův míjely. Onehdy teta

[1]) *Plívník* nebo *plevník,* jinde *plevel*, slove ohnivý drak v povětří letící, o němž pověra bájí, že ku komu v stavení vpadne, bohatsví přinese. Pochází to slovce od jména *plívný*, jináč pliný nebo plenný, slovensky plěnný, t. j. hojný, bohatý. Pravíme plívné žito, t. hojné na semeno.

Zorka na své oči viděla, kterak ohnivý drak letěv povětřím, rychle jako blesk na jeho dvůr se snesl.

To je plívník, pravila Nedělka, poznamenajíc se křížem na čele. Snadno stavěti domy, a zakládati zahrady; ale, odpusť Pánbůh, nechtěla bych spáti pod tím krovem, nebo jísti jablek z toho sadu.

Jde tu o spasení, řekla opět kmotra Soběna. Všecko u něho jako z vody, a jako po líhách. Jen se podívejte na jeho dobytek, koně, krávy, ovce, vše to bujné, tučné; a s obilím letos neví kam; stodola plničká i přístodolek a ještě vysoký stoh! Povídají, že leží pořád v knihách a ví napřed, co se státi má. Milá kmotřičko, on vám řekne: bude dešť, a dešť jistý jako hodina; bude jasno, a jasno co rybí oko.

To nejde dobrou cestou, doložila Nedělka, on má jistě plívníka.

Myslibor má plívníka! šlo jako po trubách v celém sousedstvu. Tam je pokladů, pro pána krále! — přidávali mnozí ne bez tajné závisti. Jiní hrozili se tak blízkého s duchem nečistým sousedství, a kteří pověsti o plívníku prvé nevěřili, nyní s podivením v pochybnosti se viklali. Kdo prvních osm dní okolo domu Mysliborova šel, do půl kola na deset kroků obcházel, dívaje se plachým okem na zeleně barvená vrata, na čistá, veliká okna, a na krytou taškami střechu; mráz ale pocházel toho, kdo s samým Mysliborem se potkával; toliko tomu divili se, že se tvář jeho nezměnila, i svou obyčejnou barvu, bodrost a přívětivou veselost na jevo dávala. Zdálo se jim, že by ten, kdo se zlými duchy obcuje, něco strašlivého, peklem páchnoucího již v samém obličeji míti měl. — Čiliž dobrý to duch, ten plívník? — tušil první soused Naděj, že neškodě nikomu vyvolence své poklady

obsýpá. I osmělil se k samičkému domu, a po krátkém rozmyšlení i v dům vešel. Líbilť se sobě sám ve své srdnatosti, i pudila jej všetečnost, jestliť ne samého ducha, aspoň poklady, o kterých slyšel, očima svýma spatřiti; ano jakási naděje co blesk mysl jeho projela, kdyby snad i on také —. Ale nic nikdež; co vídal jindy, viděl dnes; prostranný dvůr do čtyr uhlů, vůkol hospodářské stavení, chlévy, stodolu, kůlnu s senníkem, a obydlí důkladně stavené, pohodlné a pro sedláka i pěkné; všecko v pořádku. A domácí? Tiť, myslil on, davše výhost všem pracem, budou seděti s založenýma rukama a míti jedinou starost — hlídání pokladů. Ano pak všickni, jako jindy, hospodyně, čeládka, děti v své obyčejné práci a činnosti. Nad čímž, když kýváním hlavy podivení své němé vyjevoval, náhle ujat jsa za ruku, a jako ze spaní probuzen, vidí před sebou státi — Myslibora. Vítám vás sousede Naději! Co tak ostýchavě, jako cizí? Mezi sousedy důvěrně! Musímeť spolu dobré i zlé nésti. Soused s sousedem, říkávají, plané hrušky jísti povinen. Soused za přítele stojí, ba lepší blízký soused, než daleký přítel. Co byste rádi? -

Já — koktal pomatený Naděj, já jsem — já bych — nehněvejte se — já slyšel —

Něco o plívníku a pokladech, není-li pravda? navrhl Myslibor.

Pravda, odpověděl Naděj.

Pozorný na všecko Myslibor již byl zvěděl, co se mluvilo ve vsi, a vzav o to radu s výborným duchovním správcem té osady, ku kterémuž, jakožto moudrý k moudrému, neobmezenou měl důvěrnost, radoval se, že mu naskytla se tak dobrá příležitost ospravedlniti se u svých pověrečných sousedů, a snad i některého z nich poučiti.

Milý sousede Naději, pravil s přívětivým usmíváním, žádost vaše bude také žádost některých jiných sousedů našich; pročež, aby to rázem všecko se odbylo, sřekněte se s těmi, kterým v hod a v chuť, a navštěvte mne zítra, jest boží neděle, odpoledne, na sklenici čerstvého piva. Já se před svými sousedy a přátely ničímž tajiti nechci, a svého plívníka rád všem ukáži. Zlé se neutají, a s dobrým můžeme před Boha i před lidi. —

S dobrým? — Tedy jsem uhodl, a není se tu čeho báti! — Tak sobě opakoval Naděj, odcházeje, a vrtě hlavou nad Mysliborem, jehož zdílnosti a otevřenosti dosti nadiviti se nemohl.

Druhého dne u Myslibora seděli za stolem sousedé Radislav, Podiva, Svatoch, Honěk a jiní, které přemluviti událo se Nadějovi, aby, padni co padni, na ten div se podívali. Každému čísti bylo něco jiného na čele. Jedni, pochybujíce o dobrotě ducha Nadějem tvrzené, se strachem přemáhaným pohledu jeho očekávali; jiní s nedověrou hleděli na Myslibora, s pravdou-li se vytasí, čili s klamem obejde; část záviděla jemu tak náhlého štěstí a lehkého zbohatnutí; část, a v té byl soused Naděj, tajně sobě lichotila, že by snad podobné štěstí i na ně dojíti někdy mohlo. Darmo chválil Myslibor své pivo: nebylo žízně. Konečně vida všechněch neukrocenou žádost a nestrpení odtahu, počal mluviti takto:

Milí přátelé a sousedé! Není mne tajno, co se o mém domě v obci od některého času rozpráví, že — ať dím bez okolku — duch jakýs, jehož plívníkem jmenují, zde obývati má. Že jsem padl na lidské jazyky, nemnoho vážím. Říkávají: Chceš-li moudrým slouti, dej řečem mimo se plonti; aby pak všem ústa zavázal a zašil, musilby mnoho nití a plátna míti. Nezapírám toho, jest

u mne, Bohu chvála, jakýsi dobrý duch; ale duch ten u každého rád obývá, kdo mu přístupu k sobě nebrání. On nehledí k osobám, jako nespravedlivý soudce, netáhne se po bohatých, jako zisku hledatelé, ano rád činí z chudých bohaté; přináší potravu, šatstvo, pomáhá stavěti domy, vzdělávati role, štěpovati sady, a činí z pustin ráje. Jest to *duch hospodářský*, milí přátelé, vám všechněm známý, ač ne ode všech rovnou poctu beroucí. Pravý jest on plívník, bohaté a plívné obilí s pomocí boží plodící. Tomu duchu může každý z vás zapsati se bez ublížení svědomí, ano to i Bohu samému líbezno bude. Slyšte ale výminky a zákony, kteréž on tomu klade, u koho bydleti má.

První zákon jest *bázeň boží*, z čehož vidíte, že sám z Boha jest a duch dobrý. Bázeň ta nesmí býti pouhá bázeň, anobrž plná víra, naděje a láska k tvůrci nebes a země, odhodlanost na vše, a spokojenost se vším, coby koli člověka potkalo, buď to dobré nebo zlé, při všem stejná, veselá, Bohu oddaná mysl. Což i platno protiviti se Bohu; moře nevypiješ, Boha nepřevalíš. Děj se tedy vůle boží. Varuj se hříchu, za hříchem pokuta v patách běží. Odtud prý až potud; džbán vodu nosí, až se rozbije. — Nezvede se něco v hospodářství? pomysli sobě, že není vždycky ouroda, ale také někdy škoda, a jak praví přísloví: Ne vždycky rak, také někdy žába. Jest, co tebe hněte? pomni na to, co tebe kdy těšilo, kdo vypil víno, vypij také droždí, a kdo užívati chce sladkého, musí také okusiti kyselého. Trpěls ztrátu? mysli: Co tam, o to hlavy nelam; Pánbůh dal, Pánbůh vzal, buď jméno jeho pochváleno. Neraduj se příliš ze štěstí, aniž zarmucuj se z neštěstí. Moudrý blázen smával se jda k vrchu, plakával jda s vrchu. Říkávají:

Štěstí když chřestí, boj se neštěstí. Neštěstí ujde jako mrak, a bude i před tvými vraty slunce. Všeliké řemeslo svou poctu nese, a v každém stavu mnoho davu: má-li jen tvůj bez psoty býti? — Druhý zákon jest důvěrnost ku vrchnosti, duchovní i světské. Dej, co jest císařovo, císaři, co božího, Bohu. Čiň dobře a právě, neboj se císaře a krále. Nestýskej si na daně a povinnosti; bez nich obec veliká, v které živeš, státi nemůže. Ona tebe ochraňuje, aby bezpečně orati a kliditi mohl; ty k zachování a vedení jejímu napomáhati povinen jsi. Nereptej na robotu a desátky, pomysli sobě, že jsou to výmínky, pod kterými tobě statek svěřen byl, a náleží ke koupi. Kdybys koupil dům, a peníze za něj placené okrajoval, zdaž by trestán nebyl co šantrok a zloděj? To samé činíš, když robotu necele a ke škodě vrchnosti odbýváš, nebo desátku utrhuješ, špatnější dáváš. — Máme, milí přátelé, my jiné roboty a desátky, které nám více ujímají, než panské a kněžské. Robotujeme zahálce, robotujeme hrám a rozkošem, robotujeme novým krojům a nádhernému šatstvu, robotujeme starým škodlivým zvykům, neumělosti a hlouposti.

A protož třetí, čehož žádá plívník, jest *umění hospodářské*. Myslí ovšem mnohý, že, poněvadž hospodaří, také hospodařiti umí. Ale není každý mistr, kdo se řemeslem obírá, ne každý oráč, kdo se pluhu drží. Nikdo se nedoučil. V každém řemesle a umění lidé postupují: má-li naše umění hospodářské jediné do skonání světa na jednom místě státi? Nestojí, milí přátelé! Tisísové výborných hospodářů přemejšlejí o tom stále, kterak by to neb ono lépe činiti a vésti mohli; co den dějí se nálezové ve všech třídách umění, kteréž promyslný hospodář k svému užitku obraceti se vynasnažuje. Vychá-

zejí knihy k zlepšení hospodářství polního vedoucí. Nelze ovšem sedláku, aby každou četl, ale jiné jest čísti všecko, jiné s potřebu. Kdo čte, dočte se. Dobrá kniha jest dobrá rada v potřebě, a kdo drží se moudré rady, nedojde brzo vady. O čem se nedočteš, ptej se u lidí, neboť přísloví jest: Kdo chce věděti a znáti, musí se na to pilně ptáti. Čemus pak se naučil, zkušuj sám. Cvičení a zkušení dává umění. Nerci, že jen bohatý zkušovati může: můžeť i chudý, toliko v své míře. Kdo má krátké nohy, drobné kroky dělej, a jakou duchnu má, tak lehni, tak se pod ní obrať a stěhni. Kdo na zkoušení mnoho nakládá, ten na zlatou udici ryby chytá, hledá jehly a pálí svíčku; kdož pak spravuje se cizí zkušeností, ten hraje jistého, a koupaje se neutone, neboť drží se břehu.

Dále předpisuje můj duch hospodářský *pilnost.* Pilný hospodář hledí času, a nejen co, ale kdy a jak konati má. Říkáme, kdo má k čemu příhodný čas, nechť na jiný nečeká zas. Kovati železo, dokud horké, a když se lyka drou, jíti na ně i s dětmi. Střez se *zahálky;* zahálka jest všeho hříchu počátek. Stojatá voda zesmradí se. Pročež Boha vzývej a ruku přikládej. Žádný bez práce nejí koláče, a pečený holub nikomu do úst neletí. Kdo chce jádro jísti, musí skořepinu rozlouštiti. Kdo neseje, ten nevěje. Přijde čas, že se zeptá zima, co jsi dělal v létě. Praví moje stará knížka: Kdo Martínka často světí, husy, koury mu zaletí; dům, dvůr, louku i dědinu přivede vše na mizinu.

Buď *opatrný:* opatrnosti nikdy nezbývá. Dobře z předu i z zadu oči míti. Kdo neprohlédá očima, prohlédne měšcem. Dobře v čas jiskru uhasiti, ale pozdě zavříti klec, když ptáci vyletěli, a dělati závory, když

koně vyvedli. Poraď se s rozumem, než co učiníš; po oučinku zlá rada.

Nechať děti tvé zvykají práci. Zvyk jest druhé přirození, čím hrneček za nova navře, tím, až se rozbije, páchne.

Čeládce dohlídej. Říkávají: Jaký hospodář taková čeládka; jaký pastýř, takové stádo; jak veliké hodiny ukazují, tak malé se po nich spravují. Oko páně nejlépe koně vyobročí, a kde pán sám do koutů nahlédá, tu hospodářství dobře stojí; kdo však chce ve psí býti, spusť se na čeleď.

Nebuď marnotratný, ale šetrný. Kdo šetří, ten má. Říká se: Neutrácej víc než získáš, sic se na hlavu potřískáš. Jedním zubem chléb jísti, když jest potřeba.

Dluhů varuj se. Dluh s tebou z mísy jídá a bývá čím dál vždy mladší. Dluh, říká moje stará knížka, má nohy, vede tě do Nuzovic, a odtud na koráb, a koho koráb zachvátí, nebrzo se z něho vrátí.

Věc půjčenou opatruj. Za ztracené cizí lýčko řemenem zaplatíš.

Nehraj! První vyhrání z kapsy vyhání, a poslední prohrání z kabátu.

Nestůj o *cizí*. Kdo o cizí stojí, přichází o vlastní. Cokoli bývá zle nashromážděno, toho neužije třetí koleno. Jak přijde, tak odejde.

Nebuď *lakomý*, ale *dobročinný*. Lakomec žádnému dobře nečiní, leč, když umře, statek poberou jiní. Praví opět moje stará knížka, že lakomec moudrosti a bázně boží nemá, pravdy mu se nedostává, upřímnost před lidmi zakopal a spravedlnosti oči vyloupal; víru do pytle zašil, naději udusil, a lásku v komíně usušil; kostel mu daleko, Pán Bůh příliš vysoko; modlitba ho mrzí: pakli

by kdy před lidmi komu pro hanbu peníz dal, hledí, aby ho prvé ujebal. Říkávají: kdo se bojí nouze, nerad pro bůh dává; a kdo rád z svého udělí, toho Pán Bůh nadělí. Neodkládej s dobrým skutkem. Za zdravého života dobře činiti, po smrti času nebude. Pomáhej sousedům, pomohou tobě. Když ruka ruku myje, obě bílé budou.

Měj *dobrou vůli* v domě i se všemi. Dobrá vůle koláče jí, zlá hlavu tepe, a řídké pivo pí. Nechoď mimo dům svůj po vyražení. Kdo nemá radosti doma, jinde jí darmo hledá, a blázen, kdo jinam proto jde, což doma na zbyt má. Každý jest svého štěstí strůjce. Jak kdo činí, tak odplatu béře. Jak sobě ustele, praví přísloví, tak lehne. —

Toto jsou tedy ty výmínky a zákony, milí přátelé, které vyplníte-li ochotně, duch hospodářský, jehož třeba plívníkem nazovte, u vás se uhostí, a poklady, rozumějte požehnání boží, zdařilost obilí i dobytka, a jestli toho není, aspoň spokojenost a veselost mysli, chléb s solí s dobrou volí, vám přinese hojně a bez nedostatku. Z těchto pokladů — jiných u mne, sprostého jako vy, sedláka, nehledejte, — já Bohu neustále děkuji, a vám jich z toho srdce přeji a žádám. A nuže sousedé! ještě sklenici na zdraví naše společné! —

Posluchači jeho, kteří se byli při této řeči mnohokráte v tváři změnili, nemohouce jinak, nežli zdvořilost a srdečnou přívětivost Mysliborovu zdvořile přijmouti, vlídně děkovali, prosíce, aby ničeho jim ve zlé pokládáno nebylo, a odešli v tichosti, ačkoli s nestejnou myslí; někteří smáli se své vlastní lehkověrnosti, že k tak hloupým klevetám víru přiložili; jiní mrzeli se, že je Myslibor zahanbil, a jakož pravili, rozumy z nich vláčel; soused Naděj téměř litoval, že ta celá věc pouhá bájka byla,

a tudy jeho pěkná naděje v nic se obrátila; nejmoudřejší z nich Radislav, rozcházeje se s nimi, oslovil je s usmáním: „Myslibor ukázal nám svého plívníka: teď jest starati se, abychom i my jemu svého co nejdříve ukázati mohli.“

Druhou neděli správce duchovní měl v kostele kázaní o pověrách, kdež zvláště úkaz létajících ohnivých draků přirozeným a patrným způsobem vysvětlil a příhodně poučil své posluchače, kterak lepší jest pravé osvícení rozumu, jemuž věk náš radovati se počíná, nežli pověrčivá neumělost předešlých časů, kdež častokráte nevinní, bohabojní lidé z pouhé pověry a nařčení kouzlů stíháni, mučeni a páleni bývali; při čemž rodičům, aby dítky do školy pilně posílali, pohnutedlně domlouval. Od té doby jméno plívníka v osadě naší v žert pošlo, a když se na úrodu a zdaření čeho jedni druhých ptali, říkávali: Co dělá plívník? — Máte-li letos u vás plívníka? —

I my, čtenáři laskavý! jsme-li mezi nouzí a nadbytkem uprostřed, máme-li čisté svědomí, dobrou, spokojenou, ani štěstím ani neštěstím nezviklanou mysl, říci můžeme, že v domě našem plívník obývá.

Hra v šachy.

(1806. Hlasat. 1.)

Jestliže hry vůbec hodny jsou pozornosti jak politika, tak učitele a správce mravnosti, poněvadž netoliko s povahou lidu v úzkém spojení stojí, alebrž i touž povahu a mravy jeho vedlé jiných prostředků vzdělávají a řídí: zasluhuje, tuším, té pozornosti dvojnásobně ta hra, která mimo to i sama v sobě nejušlechtilejší, a

nejdůmyslnější jest, i k vybroušení rozumu a zostření vtipu přenáramně prospívá. Ta přeušlechtilá, předůmyslná, poučující hra, nebo raději všech her královna jest *hra šachovní.*

Kdy a kde se ta hra začala, a kdo byl ten nadobyčejného vtipu smrtedlník, kterýž stal se nálezcem jejím, o tom jsou rozmanitá mezi učenými zdání. Nejprvnější, kteří o vynálezku jejím psali, zaznamenali, že provozena byla nejdříve od Palameda, vůdce řeckého před Trojí; ale nejbližší těch časův spisovatel, bez kterého podivných věkům nástupným děl bychom zprávy o té vojně a obležení neměli, Homer, zabírající se často v nejmenší okoličnosti, o té hře známky nepozůstavil: neboť ta hra, kterou Palamedes v dlouhém toho města obležení a sokové u Penelope se zabývali, naprosto jiná byla, v kamenných jakýchsi kuželkách *πεσσοι* nazvaných, záležející. Římská hra, pod jménem ludus latrunculorum nebo duodecim scripta, neb scriptula, nebo i bissena puncta známá, měla poněkud podobu s naší hrou šachovní, nicméně předce od ní rozdílná byla. Již sama šachovnice nebo dska jejich od naší tím se dělila, že 12 linií jednou příční (linea sacra) protažených měla, na kterých 30 sklených nebo kovových figur po patnácti proti sobě s svými králi, buď podlé kostek, buď toliko podlé jistých pravidel se pohybovalo, tak že, kdo komu všecky figury zajal, vítězství došel.

V Persii ta hra dotud nejobyčejnější jest, ale přiznávají se Peršané, že jim z Indie přišla za panování jich velikého monarchy Kozroesa; Čínésové také hrají v šachy, a jsou v ní velice zběhlí. I oni praví, že ji z Indie povzali, a z jich počítání let jest viděti, že se to stalo jedním téměř časem jako u Peršanův, to jest,

v polovici šestého století. Jednak píše Fridrich Graw, čehož i Barrow ve své cestě do Číny dosvědčuje, že jich hra s naší nemá i nejmenší podoby, ani s strany chodu píškův, ani s strany ceny větší moci figur.

Dcera Alexia Komnena, Řeckého císaře, v knihách svých Alexiados, psaných v jedenáctém věku, vypravuje, že hra šachův, kterouž nazývá zatrikion, od Peršanů k Řekům se dostala.

O pojití té hry z východních zemí dosvědčuje již to samo jméno *šach*, které po celé téměř Asii znamená *krále*, *vládce*, *mocnáře*, a zde zvláště tu nejhlavnější figuru, kteráž všecky jiné brání. *Met* aneb *mat* jest pak tolik co *úpadek*, *snížení*, *zmatek*, odkud i u nás konec té hry ohlašujeme slovem *šachmat*, jakoby řekl, král jest v koncích. Druhá a po králi nejpřednější figura, u nás neprávě královou nazvaná, jmenuje se ve východních zemích příhodněji fertz, což znamená *prvního rádce*, *ministra*.

Pravdě nejpodobněji jest, že ta hra jest nalezena od Hindův, toho starožitného národa a jako všeho nynějšího lidstva kmene, u nichž jméno měla čaturanga, t. j. *čtvero šikův* nebo *armád;* Peršané podlé nich ji nazývají čatrang, Arabové čatrani; Španielé podlé Arabů xadrang nebo al-xadres, i také axadres; Francouzové le jeu des echecs, dle arabského schek neb scheik; Němci podlé perského schah neb schach; noví Latiníci ludum scachorum; Vlachové scacchi; u Čechů a Poláků po Němcích se nazývá šachy, u Rusův šachmatnaja igra.

Přišla pak ta hra do Evropy, což se pravdě nejpodobněji říci může, skrze Araby, jejichž také spisovatelé ji Indům připisují; tedy ještě před tažením křižovníků, kterým ji nejedni mylně přičítali. Španielé a Angličané mezi prvními se jí jako zoumyslně zanášeli, a první,

kteří o ní psali, byli z jejich národu. Zatím Vlachové počtem spisů, šachův se týkajících, je předčí. Skrze Španiely přišla do Ameriky, a okolo polovice osmnáctého století uvedena jest v anglických osadách v témž dílu světa.

Kdy a kterak do našich milých Čech se dostala, není mi známo; to však nalézá se v historii Klatovské, že již léta 1009 Oldřich, kníže České, vyzdvihv Klatovy za město, dal jemu do štítu šachovnici, pro výborné umění šachovní hry, které shledal při Klatovských; nebo jak jiná památka chce, proto, že Klenový rod, z kterého Klatovka, toho města zakladatelkyně, pocházela, šachovnici v svém starožitném štítu nesl. Tolik jisto jest, že Čechové nehrubě později než jiní polednější Evropčané s hrou šachovní se seznámili.

Není-li pravdivá, aspoň pěkná jest zpráva o vynalezení hry té, od spisovatelů východních zůstavená a nás vyložením na evropejské jazyky došlá. Na počátce pátého věku seděl v Indii na trůnu panství velkého mocnář mladý, jménem Behiib, aneb Behram, plný ctností, ale jak to obyčej u dvorů, zavedený od družstva jej obkličujícího. Přišlo tedy na to, že zkažený vinou nehodných tovaryšů mládenec zapomněl, že každý monarcha jest otcem lidu, že láska poddaných jest podporou trůnu, a na konec že té lásky jináč získati nemožno, než tím, aby se stal hodným milování.

V ten čas Bramin jeden, jméno jeho Nassir, Daherův syn, jinák arabsky Sissa, chtěje na zábavky toliko čilému pánu otevříti oči, vynalezl hru v šachy; hru, v které král jest podstata všeho, avšak sám bez jiných ničehož nemůže. Líbila se hra i mocnáři libujícímu si hřičky, i dvořanům, to toliko libujícím, co se pánu líbí. Ale mladý mocnář měl čilost osvícenou, a ta čilost spravila,

že poznal ve hříčce výborné obsažené býti naučení. Povolav tedy vynálezce hry šachovní Bramina, takto promluvil k němu: „Synu Daherův, poznávám, že jsi muž, v kterém obývá duch moudrosti, nebo vzáctný vynálezek tvůj spolu vyražením jest i naučením. Pověz medle, jakou chceš míti odplatu, a vezmeš ji.“ Sissa pokloniv se tváří k zemi hluboko, vece králi: „Milostivý pane! já jsem spokojen s stavem svým, ale jestli za můj nálezek mám míti odplatu, tedy o tuto prosím: Kaž, milostivý pane, štědře položiti na první čtverhraník mé šachovnice jedno zrnko obilí. Šachovnice na šedesát čtyry podobné částky rozdělena jest, nechť tedy od jednoho zrnka, na první položeného, každá v dvojnásob zrnek jde.“ Zamrzel se král, slyšev to, a rouhal se Braminovi v srdci svém řka: „Nežádal jsi, jako moudrý muž, ale jako blázen. Což se tobě zdá, žebych tobě něco většího uděliti nemohl, an tak málo žádáš?“ Ale Bramin ujišťoval, že mu dosti na té odplatě; konečně, vidí-li se králi býti malá, aby ji dal dvojnásobně. Poručil tedy mu dáti král, čehož žádal. Ale když přišlo k počtu, nalezlo se skrze takové zrnek zdvojování, že ta odplata byla by větší nad možnost mocnářovu, i nad cenu všeho jeho království. Počet vedený od jednoho zrna šedesáte čtyřikrát zdvojeného přinesl to, žeby k odplatě potřeba bylo šestnácti tisíc, tří set, osmdesáti čtyr měst; v každém městě měloby býti tisíc a čtyrmecítma obilnic; v každé obilnici sto sedmdesát čtyři tisíce, sedm set dva a šedesát korcův, a v každém korci dva miliony, tisíc dvě stě a sedmdesát osm zrnek, [1]) a tím by teprv jedna polovice zaplacena

[1]) V počtu, který se obecně uvodí, klade se na jednu míru 32,768 zrn; ale to na korec český málo, ještoby na $^{1}/_{16}$ žejdlíku přišlo toliko 11 zrnek, jichž jsme my na 550 napočtli.

byla, a to by buď drobničké obilí, aneb korce nad míru větší býti musily, ješto u př. ječných zrn na korec český toliko asi půldruhého milionu se vejde, kdežto všechněch od Bramina žádaných zrnek bylo: 18''',446744''073709',551615.

Po učiněném takovém počtu věci na první pohled lehké však možnost mocnářovu, a jak dokládá Wieland, všecko obilí, co ho od počátku světa sklizeno, převyšující, užil Bramin té příležitosti a ukázal pánu svému, kterak i možným potřeba jest rozvážení, když udělují milostí.

Zdaž ten dobrý Bramin Nassir svou královskou hrou krále moudřejší a lepší zdělal, na to (dí Wieland) se nedotazujme ale tolik zajisté způsobil, že ta hra po mnohé věky byla hra zamilovaná východních knížat a mocnářů, i jest sem tam až podnes.

Kalif Al-Amir, z Abasidů šestý, hrál právě u vnitř svého palácu s svým milým Kuterem v šachy, když jeden z sloužících jemu zvěstoval, že nepřítel, kterýž drahný čas město Bagdad obležením stěžoval, na tom byl města se zmocniti. Přijdu tu chvíli, pravil Kalif, jen co Kutera do šachmat veženu.

To jednak tomu kalifu tak málo ku pochvale slouží, jako našemu Fridrichovi, který, když pro něho bojující Čechové nejvíce klesali v oné Bělohorské bitvě, od hracího stolíku (ač jen v karty hrál) se vyplesti nemohl. Chvalněji zaměstknávala hra šachovní Jana Fridricha Saského, volence přesrdnaého. Ten když v nešťastné bitvě u Mühlbergu padev do rukou Karlovi V., od vojenské jeho rady španielské, pod správou ošemetného duca d'Alba, na smrt odsouzen byl, právě tím časem s vévodou Ernestem z Brunsvíku spoluvězněm svým v šachy hrál, když mu zvěstován ten ukrutný a nespravedlivý nález. Pozastaviv se na okamžení nikterak zármutku nezjevil, nýbrž

dav odpověď co hrdina a dobrý otec, velel vévodovi Ernestovi, na kterém táhnouti bylo, dále hráti, a celou tu hru s obyčejnou pozorností vesele a stejnomyslně vykonal, a vyhraje tak se radoval, jakoby se nic zlého bylo nepřihodilo.

Velký bojovník a vítězitel asiatský Timur aneb Tamerlan byl také šachů velmi milovný. Hrával však, jako náš Laudon, [2]) toliko ve velké šachy, na stu dva a třidcíti polích, s dvěma a třidcíti figurami po obě straně; obyčejná hra s šestnácti figurami byla mu tuze skrovná. Jmenuje historie výslovně ty, s kterými hrával; mezi nimiž byl Ala-Eddin neb Alladin tak vycvičen, že beze všeho rozmyšlování hraje všecky jiné pokaždé předčil. Timur, jenž také v šachách nerád byl komu postoupil, předce Alladinovi větší v té hře způsobilost velikomyslně prominul. Jednou brániv se jemu všemožně, k posledu nicméně přemožen jsa, zasmál se a řekl: „Alladine, vyhrals! Ty jsi mezi šachovníky tak jediný, jako Timur mezi králi.“

Naproti tomu sultán Mahmud Gahsni byl, praví se, v šachovní hře tak nepřemožitedlný, jako v vlastní hře královské, kterouž hrál s východními knížaty za svého času o koruny a země: což jistému perskému básníkovi, jménem Onsori, příležitost dalo pochlebiti jemu těmiťo verši:

S tisíci knížaty král Mahmud v šachy hraje,
Vždy jiným způsobem mat každému z nich daje.

Karel XII., Švedský král, zapověděv všecky hry, tu jedinou schvaloval a miloval. —

[2]) Tento hrával v šachy tak zřízené, že v nich všeliká vojenská tažení přes řeky, hory a doly atd. se představují. Nebo jest více způsobů té hry.

Když kníže náš Oldřich [3]) léta 1015 po druhé za důležitými příčinami do Klatov se zabrav, do domu Radoslava, primasa téhož města, přijel a do pokoje jeho uveden byl, spatřil jest stůl v světnici, na němž u prostřed šachovnice čistě vymalovaná byla. I tázal se hned téhož primasa Klatovského, proč sobě na tom stole dal šachovnici vymalovati? jemužto primas odpověděl řka: „Milostivý kníže, předně pro památku Vaší knížecí Milosti, že městu Klatovskému takový štít ráčil jste milostivě darovati: a potom pro mé známé mne navštěvující, kdyby se komu pro ukrácení chvíle pohrati líbilo: kdo vyhraje, aby ten druhému pro zdraví Vaší knížecí Milosti sklenici vína aneb piva připil." Oldřich kníže se pozasmáv, téhož primasa se tázal: „Dobře-li vy tu hru znáte? chtěli bychom potom spolu o pár dukátů v ni sehrati." Jemuž primas odpověděl: „Milostivý kníže, to by mně mnoho bylo o pár dukátů hráti, neb já jich jako Vaše knížecí Milost nemám; pokudž se tak mnoho ráčíte chtíti ponížiti a se mnou sehrati, přičiním se o vyhrání." Kníže na to řekl: „Velmi dobře; když bude po jídle, zkusíme spolu dvakrát neb třikrát sehrati: a jestliže vy nad námi vyhrajete, tedy vám chceme pár dukátů dáti, a vy naproti pár sklenic vína zde představíte." Primas k tomu s počestným poděkováním svolil. Když bylo po jídle, poručil kníže primasovi, ihned šachové kameny přinesti, a počali hráti. Primas nepominul velmi brzy knížete zatáhnouti, a tak na knížeti hned první hru vyhral. Jemuž se kníže divě, zase podruhé o pár dukátů k hrání pobídl, a poručil napřed hráti. Primas podruhé hraje opět zatáhl knížete, a vyhral. Kníže poručil ihned třetí hru začíti

[3]) Hameršmid v Klat. Hist. na str. 84.

a táhnouti, a na tu hru osm dukátů vsadil, aby bylo všecko prohráno, nebo nic. Trvala tato třetí hra dobrou chvíli, nebo kníže již bedlivější a pozornější byl. Primas též opatrně hráti nepominul, aby knížete i po třetí obehral a těch osm dukátů na knížeti obdržel: a stalo se. Poručil tedy kníže ihned těch osm dukátů primasovi odevzdati. Primas přijav jich s velikou vděčností za ně knížeti velmi uctivé poděkoval. Jemužto kníže řekl: „Nedomnívali jsme se, abyste vy zde tak dobře uměli v šachy hráti. Tak byste zajisté mohli na mně mé celé knížetství vyhrati“ Jemužto primas zase odpověděl: „Milostivý kníže, ne vždycky takové štěstí jednomu hráči slouží: tomu dnes, druhému zejtra svědčí, kdo ví, zdaliby mně, jako nyní, tak potom štěstí sloužilo? snad kdybych podruhé dnes neb zejtra hrál, hra by se mně tak nepoštěstila: neb jsem to kolikráte slýchal i vídal, že první, druhé, třetí vyhrání rádo potom takového hráče z kabátu (račte odpustiti) vyhání, a měšec takový potom na ruby přehání.“ Jemužto se kníže tu velmi přívětivě zasmáv řekl: „Musíme tedy podruhé ještě spolu pohrati, a jeden druhého z kabátu vyhnati.“ —

Od vážnosti té hry pošlo, že mnozí mezi mocnáři i velký náklad na šachovnici a kamení šachové vedli. Kozru, Perský král, měl šachovnici, na kteréž jedna polovice z smaragdů, druhá z hyacintů byla; jiný perský mocnář měl tak nákladné figury, že nejmenší z nich 3000 zlatých dinarů stála. Don Juan d' Austria, syn Filipa IV., měl zvláštní světnici nebo síň, jako šachovnici zřízenou, kdežto na místě figur živé k tomu vyučené a ustrojené osoby se pohybovaly.

Propověděl kdosi, že hra v šachy jako hra příliš pracná, jako práce příliš hravá jest; ale Benjamin Franklin,

muž mnohotvárného vtipu a učenosti a jinak svobodným Amerikánům nesmrtedlný, neostýchal se mezi menšími spisy i také jeden ku pochvale té hry vydati, převýborný, jakož všecko jest, co z jeho péra vyplynulo. Nadpis jemu dal: *Morály*, t. j. *mravná poučení ze šachové hry*; z něhož my zde toto klademe:

Hra v šachy jest sama v sobě tak důležitá, že není potřebí zisku očekáváním k ní zváti: pročež nikdý o peníze se nehraje. Kdo k hrání uprázdniti se může, nemá hry nad tuto nevinnější, a účinkové její na duši hrajících jak jsou neouhonní, tak obéma, vítězovi i přemoženému, prospěšni býti mohou. Hra v šachy není prázdná kratochvíle. Mnohé vzáctné, v živobytí lidském užitečné vlastnosti ducha tudy se nabývají, aneb ssilují. Sám život lidský jest šachů způsob, kdežto začasté nám jest o nějaké místo státi, jeho dobývati, a s protivníky a soky se potýkati, a kdež nekonečná rozmanitost dobrých a zlých příhod panuje, jsoucích jí jako následkové opatrnosti aneb nedostatku. Ze šachů se tedy učiti můžeme:

Předně: *Prozřetedlnosti*, jenž nahlížejíc v budoucnost uvažuje všeliké skutku nějakého následky; neboť hráč neustále sobě opakovati musí: Potáhnu-li takto, jaký bude mi prospěch v tom novém místě? Kterak toho můj odpůrce k mé škodě užiti může? Jak a kterými kameny táhnouti bych mohl, abych onoho zachránil a před útokem naň se ubezpečil?

Za druhé: *Opatrnosti*, celou šachovnici neb divadlo jednání obsahující, a mající zření na to, v jakém mezi sebou srovnání všecky kameny stojí, co jednom od druhých za nebezpečenství, kde a kolikerá každým ochrana, kterou figuru odporník nejspíše by vzíti, kterou táhnouti, na kterou outok učiniti mohl, a kterak by oukladu jeho

se vyhnouti, aneb jeho následky proti němu samému obrátiti se událo.

Za třetí: *Rozvážení a šetrnosti*, abychom kvapně netáhli. Čemuž nejlépe navykneme přísným zachováním herních pravidel, u př. toho: „Kdo se dotkl kamene, táhni jej; kam jej stavil, tam zůstaň.“ Zachování pak toto proto lepší jest, že tudy ta hra pravějším bude obrazem lidského života, a zvláště vojny, v které, uhodiv neopatrností na zlé místo, nikdý od nepřítele očekávati nesmíš, aby tobě dovolil na zpátek s vojskem povyjíti a je bezpečněji postaviti, anobrž veškeré následky své kvapnosti pykaje poneseš.

Posléze hrou šachovní nabýváme zvyku *nebyti hned malé mysli nad okamžitou podobou strastného stavu věcí našich, kojiti se nadějí šťastné proměny a setrvati u vyhledávání prostředků* Ta hra jest tak bohatá na případnosti, tak rozmanitá v svém chodu a přeonačování, štěstí v ní tak náhlým proměnám podrobeno, a tak často, po dlouhém přemýšlení, tu nalezti jest prostředků k dobytí se z téměř nepřemožitedlné nesnadnosti: že málo kdy člověk docela srdce potratí, nýbrž do poslední chvíle se brání, vždy jsa té naděje, že buď svým vtipem konečně získá, buď aspoň za nepozorem svého odporníka poctivě přemůžen bude. A v pravdě, kdo pomyslí (k čemuž hra v šachy časté podává příčiny), že jistí blýskaví prospěchové snadno hrdost a společnou tovaryšku její nepozornost působí, za kterouž druhému škodu svou sobě nahraditi nenesnadno jest, ten konečně naučí se, že se neustraší okamžitým štěstím svého odpůrce, aniž každou závadou, odpornou oumyslům svým, zbaven bývá naděje, že šťastného na konec cíle dojde. —

S tímto hry šachovní výborním uvážením Benjamina

Franklina (ostatek jeho spisku týká se šlechetnosti hráčů) srovnává se znamenitý příklad onoho mladého Araba, který oddav se nemírně té hře, a trestán jsa přísně pro ni od otce svého, kleče jemu představoval, žeby ona také užitečná byla. Načež otec, uchlácholiv se poněkud, zeptal se jeho: I může-li, prý, ta hra hodna býti k čemu, nežli aby se ní čas mařil? —„Může, milý otče!“ odpověděl politování hodný syn, „ta hra učí mne mnohým užitečným věcem.“ —„A medle jakým?“ pravil dále otec. I řekl opět syn: „Dejme, žebych někdy pro vlast bojovati musil, ta hra mě učí, kterak bych způsobně a prospěšně bojoval. Dejme, žebych na cestách mezi lotry nešťastně upadl, podlé té hry chytřeji bych než jiný jim z rukou vynikl.“ — „To se tobě zdá,“ pravil otec, a umínil v duchu zkusiti syna. Nedlouho potom poslal ho na cestu, daje mu koně a mnoho peněz, aby zboží nakoupil. Když pak se odebral, nastrojil i to otec, že čtyři zákeřníci vrazili naň, aby ho oloupili. Syn, vida se přepadena od zlodějů, zůstaví jim svého koně, a chrastím odskoče schová se za blízkou zeď. Nabyv pak tudy bezpečnosti vykonal předce tu cestu, a nakoupiv zboží domů se navrátil. I tázal se ho otec, zdaž se mu ničeho zlého nepřihodilo? — „Ba ovšem,“ odpověděl syn, „čtyří zlodějové na mne vypadli, a bylo po mně veta, leč že jsem sobě vzpomenul na jeden prostředek, kteréhož jsem často v šachách byl užíval.“— „A co to za prostředek?“ pravil otec. „Ten,“ řekl syn, „že jsem v nebezpečenství zákeřníkům raději koně, nežli peníze a života svého postoupil, rovně jakož dělávám hraje v šachy, kdežto vždy raději koníka (rytíře) nežli královnu neb dokonce krále ztracuji.“ Líbila se ta odpověď otci, tak že od té doby sám se také šachům naučiti umínil.

Nalezla ta výborná hra záhy a mnoho spisovatelů i chvalořečníků. Psali, mimo již dotčené, o hře šachovní Damianus Portugalský, Philippus Carrera Španiel, Gustav Selenus, nebo raději pod tím jménem skrytý August vévoda Brunšvický (1617), Philldor Angličan, Filip Sstamma, Arab (v Londýně 1730). Pak Calabrois, Cuningham, Bertin, důvtipný Hyde, Freret, Jan z Salisburgu, Navarrus, kardinál Cajetanus v Komentařích k dílu sv. Tomáše Akvínského, Jeroným Vída pěknou o hře šachovní složil báseň, kterouž Jan Kochanovský na polský jazyk přeložil; jiný Polák nejmenovaný sepsal krátké o ní pojednání v knize: Listy i pisma rożne, kteréhož tuto užil jsem; dále Fielding, Fridrich z Graw (v Lipště 1801), Koch (Codex der Schachspielkunst, 1813), Mauvillon (1827), a jiní mnozí.

My tuto k závěrku položíme krátkou báseň o hře šachovní, kterou elegickým veršem v latině sepsal Dominik Ludovici, jesuita vlaský, jenž byl živ mezi 1676 a 1745 rokem, a kterou my prostě vyložili.

Nechť pro mne každý svou se nese za libostí,
Jen když se srovnává, co koná, s počestností:
  Mne vojna těšívá, však vojna žertovná,
  Již vede pouhý vtip, ne ruka bojovná.

Mé celé bojiště na stolku hracím stojí,
A k službě vojenske jsou šiky barvy dvojí.
  Na osmkrát osmero mé pole změřeno,
  A vojsko v čtvero řad po osmi zděleno.

Hned v druhém pořadí jich pěchota jest věrná;
Vždy první do boje; zde bílá, tamto černá.
  Za tímto průčelím jsou vyšší stavové,
  Dva střelci mysliví a dva rytířové.

Pak tam zde hrubý slon nejapné zdvíhá kroky,
S svou tíží věžatou, a uzavírá boky.
Než statná královna se k králi stavuje,
A za celý i šik, kdy třeba, bojuje.

Již čelem odporným se měří vojska obě,
Již nastal k bitvě čas, i vyjdou proti sobě.
Jest rozmanitý boj i chůze rozličná,
Neb každý k potkání svou vlastní cestu má.

Upřímo pěchota se k bitvě béře v čele,
Však zpátkem nesmí jít, kdy postoupila směle;
Než jestli stranou v příč ji potká nepřítel,
Můž zabiť jej, a jíť v to místo, které měl;

A jestli náhodou neb chvalnou schytralostí
Kdy píšek do pole se posledního vhostí,
Hned z něho pán, a jak kdy víc užitečný,
Buď střelec, nebo slon, neb rytíř statečný.

To píšek: ale pop (tak nazvi jinák střelce),
Ten příčkou podává se na daleké smělce;
A jako na bílém vždy jeden obcuje,
Tak druhý na černém se poli zdržuje.

Slon může sem a tam, však rovnou cestu tříti;
Zpět, před se, po boku mu dovoleno jíti.
By ale bez trestu ti všickni chodili,
Buď žeby krokem šli, neb honem kvapili,

Buď prázdno před nimi: neb toto dobře vězte,
Že nesmí žádný jíť, když něco jemu v cestě;
Jen rytíř bojovný se všudy podává,
A vůkol udatně strach z sebe vydává.

Ten šiku žádnému, ni hradbám nevyhne se,
A skokem v tábory se nepřátelské nese.
Jest, že ho proradí zlá někdy odvaha,
Však, vězeň, dvojího sám měří na vraha:

Tu, která menší jest, si vyvolíš nehodu,
Neb často vyhrá ten, kdo menší béře škodu.
Co dím, jak štěstí tu mění se vrtkavé,
Jak strach a naděje hned tamto, hned je zde:

Co dím, jak důvtipně se proti sobě zbrojí,
Co sobě za klamy, co za ouklady strojí.
Pokoutně počíhav, jsa plný tajné lsti,
Vyběhne náhle pop, a dojde kořisti.

Pop dojde kořisti; než bidník z nenadání
Pad v ruce jinému, i sám se neubrání.
Cos chtěje velkého, z svých šiků vyráží,
A v husté vrahů tmy se rytíř odváží;

Nešťastný bojovník! nestřáhlť se oukladu;
Jest vůkol nepřítel, i v předu pasť i v zadu.
Vrazí-li na píška kdes nepřátelského,
Jest hanebná to smrt, když padne od něho.

Co zde chce královna? čí zkázy žádá ona?
Ta tryskem přepadne buď střelce, nebo slona.
Nechť přepadne, avšak bez pomsty nebude;
Jí, k ztráty náhradě, hned rytíř dobude;

On tiše v sousedstvu již dávno očihoval,
A k náhlé potřebě svou pomoc tajně choval.
Teď rychle z táborů se řítí plukové,
A kudy jíti lze, jdou statuí rekové;

Zde černý bílého, co vězně, náhle sepne,
Tam bílý černého zas nepřátelsky tepne:
  Kdo zdál se padati, ten nepřítele zbil,
  A v léčku uběhl ten, kdo léčku nastrojil.

A bitva veškerém se na bojišti strhne,
Ten, koho porazí, ten hledá, kam se vrhne.
  Jest outěk, seč a dav, a padá sedlák, pán:
  Již každý v srdci mní, že druhý překonán:

Než všecko neplatno; vždy bitva půjde dále.
Leč že kdo vyzuje, neb zajme v kořist krále;
  Neb králem stojí boj; a ostojí-li král,
  Tvé štěstí; padne-li, tu nešťastně jsi hrál.

I protož o něho všem bojovníkům péče,
Jen jeho samého všech zastávají meče.
  Když strastným osudem král puzen ubíhá,
  A vítěz nepřítel naň zbraní nalíhá,

Tu: *Dostal!* vykřikne; *král vehnán do šach matu!*
Již není nikudy ni outěku, ni zvratu.
  Tak bitva skončena, a tudy po hře jest,
  Z níž jeden hanbu má, a druhý béře čest.

Frant. Aug. Chateaubrianda

Atala,

aneb

Láska dvou divochů na poušti.

(Z frančiny. V Praze 1805. 1832.)

Úvod.

Francia měla jindy v Americe půlnoční rozlehlou říši, vztahující se od Labradoru až ku Floridě, a od pomoří Atlantského až k jezerům nejzadnějším Kanady horní.

Čtyry valné řeky, berouce na týchž horách počátek, dělily nesmírné ty končiny: řeka sv. Vavřince, tratící se na východ do téhož jména zátoky; tok západní, který do moří neznámých vnáší vody své; Burbon, padající od poledne k půlnoci do zátoky Hudsonské, a Mešasebé, která sstoupivši od půlnoci na poledne, pochovává se v zátoce Meksikánské.

Poslední řeka, běžící dále pěti set mil, svlažuje rozkošnou krajinu, obyvatelstvu spojených zemí novým Edenem nazývanou, jíž Francouzové zanechali toho líbeznějícího jména Luisiana. Na sta jiných řek, podrobených Mešasebi, ji roztučňují bahnem a zúrodňují vlahami. Když se všecky ty proudy povodněmi naduly zimními, kdy bouřky celá mejta lesů zvyvrácely napořád; shromažďuje věk u veškerých pramenů stromy vykořeněné. On je proutím slučuje a klejuje třtím, on vysazuje křovinami a vstrká na vody dílo své. Po rozpěněných vezouce se vlnách sstupují ty vory k Mešasebi odevšad. Zmocnivši se jich řeka stará pudí je k ústí svému, pílíc nové zakládati rameno. Onde i onde povyšuje ohromného hlasu,

rozléhajícího se horami, a vylévá zedmuté vody vůkol sloupení lesových a hrobových pyrámů. Jest to Nyl na poušti! Jednak příjemnost v divadlech přírodních pojí se vždycky se slávou; a zatím když prostřední proud valí k moři sosen a dubů mrtviny, viděti na pobočních proudech postoupati, podlé břehů, plovající ostrovy z pistye a lekna, jichžto žluté růže chvějí se co praporečky u výši. Zelenaví hadové, volavky šeré, růžoví plameňáčkové, mladí krokodýli plaví se, nahodilí poutníci, na těch květných korábích, a osada ta, rozestroucí větrům zlaté plachty, jme se přistati spěčky do kteréhos řeky soukromného chobotu.

Ode vpádu Mešasebé do moře až do spojení jeho s Ohiem nejneobyčejnější obrazové následují toku jeho vod. Po břehu západním rozvinují se pousty nepřehlednutedlné, jichž zelena vlny podál vidí se dmouti k nebes blankytu, kdežto mizejí. Na neobmezených těch pastvinách těkají náhodně stáda, tří i čtyr tisíc bůvolů divokých. Někdy zubr letitý rozkálaje vlny plováním, přijde se rozhostit do vysoké trávy na některý ostrov Mešasebéský. Po čele jeho, zdobeném dvěma půlměsíci, po bradě starožitné a blatnaté, mněl by bohem jej býti bučícím, jenžto spokojeným okem pohlédá na velikost vod a na pustý nadbytek poříčí svého.

Takové jest divadlo na břehu západním; ale mění se náhle na protivné straně a rozmanitost způsobuje podivnou. Visíce nad tokem vod, stojíce hromadně na skalách a horách, porůznu v údolích, stromové všelikého způsobu, barvy a zápachu, směšují se, spolu zrůstají, vynikají do hory, na výsost, která schvacuje pohled. Plané révy, trubače a tykve zámořské motají se u kořen stromů těch, vystupují na ratolesti jejich, lezou na pokrajnost větví, sestřelují s javoru na tulipy, s tulip na alkaje, působíce

steré jeskyně, podloubí a sklepy. Často bloudíce ode stromu ke stromu pletiva ta, kladou se přes ramena proudů, kryjíce je mosty a oblouky květnými. Z lůna těch balsamových houští šácholan hrdý vynáší nepohnutý kužel svůj: zdobený růžemi bílými panuje lesu celému, nemaje soka kromě palmy, ježto podlé něho zlehka zachvívá své rozsochy zelené.

Množství živočichů, umístěných rukou stvořitele v tomto krásném ústupu, rozšiřují tam podjímající půvaby života. U vchodu zblíženém viděti podnapilé mstem hroznů medvědy, ano se potácejí na haluzích jilmových; karybů stáda koupají se v jezeru, černé veverky pohrávají v mrákotě lupení; posměváčkové, virginičtí holubi, na velkost co vrabci, sletují na zardělý od jahod trávník; papouškové zelení se žlutými hlavami, strakopoudi brunátní, plamenní kardynáli lezou do kotouče na cypřišů vrcholích; kolibrové třpytějí se na jasmínu květníků, a čižební hadi, sipějíce, visí dolů se stromových vrcholků a houpají se na vzor pletiva z kvítí.

Jestliže ticho a poklid panuje v poustách na druhé straně řeky, tu naproti tomu hučí a hemží se všecko: klubání ptactva do pňů dubových, chramoštění živočichů chodících, pasoucích se, nebo louskajících zuby skořepí ovoce, ječení vod, lehký šust, bučení temné, sladké vrkání naplňují ty pustiny milou a divokou jednohlasností. Avšak kdy vichřice povanouc oživí veškerou tu samotu, rozehrá chvějící se těla ta všecka, všeliké ty bílé, blankytné, zelené, růžové pomísí spousty, zjedná všech barev měňavost, všeliký spojí šust a hluk: tu vyniká takový hřmot z lůna oněch lesů, takové se věci staví před oči, že by marná byla píle má vypisovati je těm, kdo neprošli nikdý těch prvotinných polí přírody.

Po vynalezení Mešasebé otcem Henepinem a Lasallem nešťastným, první Frankové, kteří osedli Biloksu a nový Orleán, učinili smlouvu s Natchezy, národem indickým, jehožto moc strašlivá byla v oněch krajinách. Bezpráví zvláštní, pomsta, láska, všeliké vášně krví skropily napotom tu zemi hostinskou. Žil mezi těmi divochy stařec, nazvaný Šakta; on pro svůj věk, moudrost a známost u věcech k živobytí náležejících, stal se miláčkem a praotcem pouště. Ten, jako smrtedlník každý, koupil ctnost za neštěstí. Nejen lesy naplněny byly pohromami jeho, nébrž donesl jich až na pomoří franské. Ukován byv na galejích Masilských krutým bezprávím, na svobodu propuštěn a představen u dvora Ludvíka XIV., obcoval se všemi velikými muži věku toho slavného, byl přítomen slavnostem Versailským, Racinovým smutnohrám, Bosvetovým řečem pohřebním; slovem, byl to divoch, kterému událo se viděti lidskou společnost na nejvyšším vrchu blesku jejího.

Drahně let, navrácen jsa lůnu vlasti své, požíval Šakta v ní pokoje. Jednak i tu přízeň nebe draze mu prodalo; oslepnultě stařec. Mladá dcera provázela jej v pustině, jako Antigone spravovala kroky Edipovy po Cytheronu, nebo jako Malvina vodila Ossiána ke hrobkám otcův jeho.

Jakkoli Šakta od Francouzů mnohé vytrpěl bezpráví, nicméně miloval je. Zpomínal sobě vždy na Fenelona, u něhož pohostinu byl, a žádal prokázati službu nějakou krajanům toho ctnostného muže. Dána mu v tom příležitost hodná. Léta 1725 Francouz, jménem René puzený vášněmi a neštěstím, přibral se do Luisiany. Vstoupiv po Mešasebi až k Natchezům, žádal přijat býti za vojáka od národu toho. Šakta, vyptav se jeho a nalezev nepohnutým

býti v rozmyslu, přijal jej za syna a zasnoubil mu ženu Indianku, Selutu nazvanou. Brzy po tom sňatku divocí strojili se do velkého lovu bobrů.

Šakta, jakkoli slepý, ustanoven jest radou sachemů vůdcem té výpravy, že zástupové lesní velice ctili jméno jeho. Počaly se posty a modlení; žonglérové vykládali sny, tázáni jsou manitové o radu, obětovány v zápal lesy tabáčné a zažženy jsou žilny jazyku kozla divokého; pozorováno, zdali v plamenu třeští na ohlášení vůle duchův; posléze, kdy sněden jest svěcený pes, nastoupena cesta. René mezi nimi. Pomocí proudů odporných plovají lodičky proti Mešasebi a vejdou v Ohiovo řečiště. Jest podzim; nádherné Kentucké pustiny rozestrou se před užaslým okem Franka mladého. Noci jedné, při měsíci, kdy všickni divochové spí na lodičkách a indické loďstvo varuje se lehkého větříku, René, zůstana sám bez spaní se Šaktou, prosí jej, by vypravil mu příhody své. Svolí kmet, a sedě na zadu lodky takto počne při jeku vod, u prostřed samotiny ohromné.

Vypravování.

Lovci.

Jest to, milý synu! osud podivný, který nás spojil na této poušti. Já v tobě vidím člověka vzdělaného, jenž se podivočil: ty ve mně vidíš člověka divokého, jehož svrchovaný Duch, mimo pochybu za svým úmyslem, vzdělati umínil. Nastoupivše oba dráhu života od protivných končin, ty přišel jsi odpočinout sobě na místě mém a já posadil se na tvém: i musil tedy pohled náš na věci docela býti sobě odporen. Kdo z obou, ty-li, či já,

proměnou stavu toho získal nebo ztratil nejvíce — to vědí duchové, z nichž ten, který nejméně moudrý, více má do sebe moudrosti, nežli všickni lidé pospolu.

Budoucího měsíce května bude sedmkrát deset sněhů a tři sněhy nad to, co mne na svět přinesla matka, na břehu Mešasebéském. Španielé málo před tím osadili se u zátoky Pensakoly, ale nikdo z bílých neobýval ještě v Luisianě. Počítaje ledva sedmnácte listopadů táhl jsem s otcem, bojovníkem Utalisem, proti Muskogulgům, mocnému ve Floridě národu. Přirazili jsme se ke Španielům, spojencům našim, a svedena jest bitva na jedne pláni Mobilska. Areskui (bůh vojny) a manitové nebyli laskavi na nás. Nepřátelé zvítězili; otec můj ztratil život v bitvě, a já dvakráte raněn byl, zastávaje jeho. Ach! že jsem nestoupil tehdáž do krajiny duší! Byl bych vyvaroval se pohrom, které mne čekaly na zemi; ale duchové nařídili jináče a já od poběhlců až do sv. Augustina potažen byl. V tomto městě, nedávno stavěném od Španielů, bylo na tom, by mne odvlékli do rudních dolů meksikánských, leč že jeden Kastilián starý, jménem Lopéz, pohnut jsa mou mladostí a prostotou, dal mi útočiště a uvedl mne k sestře své, s kterou živ byl bez manželky.

To spanilé dvé podjato jest srdečným citem ke mně. Od nich všemožnou péčí chován jsem; dáni mi rozliční učitelé. Ale když jsem pobyl třidceti měsíců v sv. Augustinu, znechtělo mi se najednou pospolitého života. Chřadl jsem patrně, stávaje nepohnutý celé hodiny a pohlédaje na vrchy lesů odlehlých, nebo sedávaje na břehu vody a dívaje se smutně toku jejímu. Vyobrazovával jsem sobě luhy, skrze které ona téci měla, a s celou duší bloudíval v té samotě. Nemoha déle snésti touhy po navrácení se do pouště, jednou ráno postavím se před Lopéza, oděný

v své divochové roucho, drže v jedné ruce luk a šípy, a v druhé evropejský oděv svlečený. Vrátím jej šlechetnému ochránci, jemuž k nohoum padl jsem prolévaje potoky slzí. Dával jsem sobě omrzelá jména, vinil se z nevděčnosti; než naposledy: „Otče můj,“ pravím jemu, „ty vídíš, ano umru, neuchopím-li se opět těkavého Indův života.“ Lopéz, projatý úžasem, chce mne odvrátit od úmysla mého. Představil mi nebezpečenství, v které jsem se vydával, upadnouti znovu v ruce Muskogulgům. Než vida, že hotov jsem podniknouti všecko, sám se rozplývaje slzami a přivina mne k sobě: „Jdi,“ zvolal, „velikomyslný synu přírody! měj sobě tu drahou svobodu člověka, kteréž Lopéz tobě odníti nechce. Kdybych byl mladší, provodil bych tebe do pouště, kdež i mně sladká květe památka, a navrátil bych tebe mateři tvé. Buda v lesinách pomni časem na starého Španiela, jenž tě choval hostinsky, a pamatuj, aby se nesl k milování podobníků svých, že první, kterés učinil, zkušení srdce lidského, zouplna bylo jemu příznivé.“ Lopéz dokonal s modlitbou ku křesťanskému bohu, k jehož službě jsem přistoupiti zpěčoval se. I rozejdeme se s pláčem.

Neprodlela trestati mne má nevděčnost. Jsa nepovědom a zabloudě v lesinách zajat jsem od stádce Muskogulgův a Siminolův, jakž mně předpověděl Lopéz. Poznali mne za Natcha po oděvu a po peří na hlavě. Sepiali mne pouty, jednak lehce pro mladost. Simaghan, pluku vůdce, chtěl věděti jméno mé; i dím mu: „Nazývám se Šakta, syn Utalisa Miskoviče, kteří odjali na sta kšticí hrdinám muskogulským.“ Na to Simaghan: Šakto, synu Utalisa Miskoviče, těš se, ty budeš upálen ve veliké dědině.“ — Odpovím jemu: „Totě dobře!“ a počnu zpívati píseň k smrti.

Zajatý jakkoli, nemohl jsem první dny zdržeti se od podivu nad nepřátely. Muskogulg, nebo raději Siminol, spojenec jeho, dýše veselím, láskou, spokojeností. Chod jeho lehký, pohled otevřený a jasný. Mluví mnoho a obratně, a řeč jeho jest líbezná a snadná. Ani věk neodjímá starcům té radostné prostoty, a na vzor sestaralých ptáků na poušti míšejí své starobylé zpěvy k novým písním potomstva.

Ženštiny, které provázely to stádce, osvědčovaly nad mou mladostí laskavou útrpnost a milostivou zvědavost. Tázaly se mne o matku a o první dny života mého; chtěli věděti, zdali visela kolébka má mechová na květné větvi javorové, a zdali mne tam kolébali větříci, podlé hnízda písklat. Potom následovalo sto dotazů o stavu srdce mého. Ptali se, vídal-li jsem kdy ve snách bílou laň, a jestliže mi stromy v údolí soukromném šeptávaly lásku. Odpovídal jsem prostě matkám, dcerám i manželkám provdaným za muže, řka: „Vy jste milostnice dnové, a noc vás miluje jako rosu. Člověk povstává z lůna vašeho, visí vám od prsou a rtů; vy máte slova kouzedlná, kteráž uspávají bolest všelikou. Ejhle! to mi povídávala má rodička, kteráž mne neuvidí více. Povídávala mi také, že panny jsou tajemné kvítí, které se nalézá na poustách.“ Chvála ta velmi těšila ženy; dávaly mi hojně darů všelikých; přinášely mi mléka ořešného, javorového cukru a saganity, kusů medvědích kyt, bobrových koží, skořepinek na okrasu a mechu na ustlání. Zpívaly, smály se se mnou a potom daly se do pláče, kdy zpomněly, že mám býti upálen.

Noci jedné seděl jsem podlé hranice lesní s vojákem, strážním mým. Náhle zašustne oděv po trávě, a osoba ženská, zakrytá odpolu, přijde sednout po boku mém. Slzy

jí kanuly s očí a zlatý křížek blyštěl se od ohnivé záře za ňádry jejími. Byla pravidelně sličná, a znamenáno na obličeji jejím něco ctnostného a náruživého, čehož luznosti odolati lze nebylo. K tomu něžné vděky, náramná tklivost, sjednocená se zármutkem hlubokým, žily jí v pohledě; usmívání její bylo nebeské.

Myslil jsem, že to byla panna poslední milosti; panna, jakou posílávají k vězni vojenskému, aby hrob osladila jemu. To mněje pravím zajíkavě a s pomatením, jednak nepocházejícím ze strachu od hranice: „Panno! ty jsi hodna první milosti a jsi učiněna poslední. Bití srdce mého, které v brzce ustati má, zle by odpovídalo bití srdce tvého. Kterak pomísiti smrt se životem? Přílišně litoval bych světla. Buď jiný kdo šťastnější nade mne a dlouhé objímání spojuj lianu s dubem!“

Vece dívka mladá: „Nejsem panna poslední milosti. Křesťan-li ty?“ — Odpovím jí, že jsem neopustil duchů chatrče své. Na ta slova panna pohnula sebou nevolně. I dí mi: „Jest mi tě líto, že jsi mrzký modloslužebník! Má matka udělala mne křesťankou. Já se jmenuji Atala, dcera Simaghanova se zlatým náramkem, jenž vévodí pluku tomuto. Táhneme do Apalachukly, kdež ty budeš upálen.“ — To řkouci zdvihla i oddálila se.

Tuto Šakta přinucen byl zastaviti své vypravování; památka davem přicházela na mysl jeho a dva potůčky slzí cedily se ze zavřených jemu očí po usvadlých lícech; takto pramínkové dva, ukrytí v hluboké noci podzemní, zjevují se vodami vyřinujícími ze skály.

Ó synu můj! praví konečně, vidíš, ano Šakta nehrubě moudrý, ač že na slovo se béře moudrost jeho. Ach! mé milé dítě, člověk, nemoha i viděti, ještě plakati může! Mnoho dnů sachemova dcera přicházívala každý večer

rozmlouvat se mnou u hranice. Dřímota míjela očí mých, a Atala byla v mém srdci jako památka na stany otců našich.

Sedmnáctý den tažení, dobou, v které jepice povstává z vody, stoupili jsme na velikou poustu Alachovu. Obklíčena jest pahrbky, kteří, utíkajíce jedni druhých, vynášejí zhůru k oblakům mnohá přásla lesů kopalmových, citrinových, šácholanů a dubiny zelené. Vůdce vyvolá hlasitě dochod, a stádce rozhostí se u kořen pahorků. Mne odstranili něco dále, k jedné z těch přirozených studnic, ve Floridě slovútných. Uvázán jsem ke stromu, a jeden bojovník stál netrpělivě u mne na stráži. Ledva co pobudu některé okamžení na tom místě, zjeví se Atala u tekuté ambry studničné. „Lovče!“ praví k hrdinovi muskogulskému, „chceš-li honiti srny, já ostříhám vězně.“ Bojovník skákaje radostí na ta slova dcery vůdcovy vztýčil se na vrch pahorku a pospíchal odtud.

Podivný odpor srdce lidského! Já, touživší náramně povídati tajemství té, kterou jsem již miloval jako slunce, nyní zaražený a zmatený, mním že bych byl přál sobě raději předhozen býti krokodylům vrchoviště toho, nežli tak se nacházeti samoten s Atalou. Strážná člověka z pouště byla rovně tak zkormoucena, jako vězeň její: ticho zavíralo ústa naše; duchové lásky odjímali nám mluvu. Konečně dcera Simaghana bojovného praví s úsilím takto: „Bojovníku! velmi slabě jsi uvázán; mohl bys snadno ujíti.“ Na to slovo přišla odvaha do jazyku mého, i dím: „Slabě uvázán, ó panno!“ — — Dále mluviti nemohl jsem. Zarazila se Atala na okamžení, potom vece: „Utec!“ — A odvázala mne ode stromu. Vezma pouto podávaje jí do ruky: „Vezmětež opět,“ pravím, „vezměte!“ — „Nesmyslný!“ dí Atala s pohnutím: „nešťastníku! nevíš-li, že budeš

upálen? Co před se béřeš? Pomněl-lis, že jsem dcera Simaghana strašného?“ — „Ach! bylo,“ odpovím slzavě, „že i mne nosívala v koži bobrové na plecech matka má. Můj otec měl také pěknou chaloupku, a srny jeho napájely se vodou z tisíců pramenů; ale nyní bloudím bez vlasti. Až mne nebude více, žádný přítel nehodí trochu trávy na tělo mé, by je ochránil před muchami; o tělo nešťastného cizozemce nepečuje nižádný.“

Ta slova obměkčila Atalu. Slzy její padaly co chřestící déšť do studénky. — „Ach!“ řekl jsem s živostí: „Kéž srdce vaše mluví jako mé! Zdali poušť není volná? zdaž není, kde by nás ukryli lesové, záhbu v zelenitém oděvu jejich? Potřeba-li, aby šťastni byli, tolika věcí synům chatrče? Ó dívko, krašší nad první sen snoubených! ó milenko! osměl se následovati šlepějí mých do samotiny.“ Takto já. Atala mi odpoví hlasem laskavým: „Mladý příteli! tys se naučil jazyku bělochů, snadno tobě oklamati Indianku.“ — „Kterak!“ zvolám já, „ty mne nazýváš přítelem? Ach! můž-li nebohý otrok —“ — „Ba právě!“ vece ona, skloníc se ke mně, „nebohý otrok.“ — Načež já vroucně: „Nechať jediné políbení ujistí jej o víře tvé!“ — Vyslyšela prosbu mou Atala. Jako vidí se kolouch viseti od květu růžových lianů, ježto uchvátil jazykem outlým na pohorní stráni; tak jsem zůstal vise ode rtou milenky.

Ach! můj milý synu, blahost s neštěstím stýká se úzce. Kdo by myslil, aby právě to okamžení, v kterém Atala dávala mi první základ milosti, vteklo dýku v prsy mé? Šediny starého Šakty, jaké bylo užasnutí vaše, ano dcera pouště pronesla slova ta: „Pěkný vězni, bláznově povolila jsem tvé žádosti; ale kam nás povede vznikající náruživost? Náboženství mé na vždy od tebe mne

loučí. — — Ó matko má! cos činila?“ — Atala utichla náhle, zamlčeci nevím jaké tajemství osudné, jenž vyjíti mělo ze rtou jejích. Slova ta pohřížila mne v zoufalost tím hlubší, čím byla živější naděje má. „I budu,“ zvolám, „tak krutý jakos ty; neuprchnu více. Uvidíš mne v plápolu ohně; uslyšeci lkání těla mého budeš plna radosti.“ — Atala, vezmouc ruce mé do rukou svých, dí: „Mladý modláři! jest mi tě opravdu líto! chceš tedy, abych sobě vyplakala srdce? Škoda, že mi není utéci s tebou! Nešťastný byl život matky tvé, Atalo! Proč jsi mne nehodila krokodylům na vrchovišti!“ —

V tu samu dobu krokodyli před západem slunce počínali výti hlasitě. Vece Atala: „Opusťme tu černou jeskyni.“ I vedu dceru Simaghanovu k patám pahrbků, působících zátoky zelena a vztahujících se jako předhoří do pustiny. Bylo ticho, spanilo, samotno a kormoutlivo na poušti. Bočan ozýval se na hnízdě, lesina rozléhala se od zpěvu jednohlasného křepelek, skřehotu papoušků, bučení zubrů a řehtání kobyl siminolských. Procházka naše byla téměř němá: já šel Atale po boku, ona držela konec pouta, kteréž aby opět vzala ji byl donutil jsem. Někdy jsme prolévali slzy, někdy hledali úsměchu; brzo pohled náš k nebi pozdvižen, brzo na zemi sklopen; zde ucho poslouchalo zpěvu ptačího, tu tváře obráceny k zapadajícímu slunci; tu stiskali jsme sobě ruce; tu prsy naše tlukoucí, tu pokojné; jméno Šakty a Ataly obapolně opětováno.

Ó první pouti lásky, konaná s Atalou na poušti! mocné jest pomnění tvé, jelikož po toliku let nešťastných pohybuješ srdcem Šakty starého.

Jak jest nepochopitedlné srdce, pohnuté náruživostmi! Opustiv nedávno šlechetného Lopéza vydal jsem se na

všeliké nebezpečenství pro svobodu; na rychlost pohleď ženy proměnil mé chuti, rozmysly, myšlénky. Zapomena na vlast, na matku, chalupu a na smrt ukrutnou, která mne čekala, stal jsem se nedbalým všeho, což nebylo Atalou. Nejsa mocen pozdvihnouti se k rozvaze mužské upadnu náhle v jakési dětinství, a daleko vzdálen, abych néco činil pro sebe, potřeboval jsem skoro, aby někdo jiný pečoval o lože a potravu mou. Bylo tedy nadarmo, že, ano chodíme po poušti, Atala vrhnouc se k nohoum mým znovu, bych ji opustil, dotírala na mne. Ujišťovalť jsem, že se sám vrátím na místo, jestli žeby ona zpěčovala se přivázati mne ke stromu. Přinucená povolila, nadějíc se přemluviti mne jindy.

Druhého dne, který ustanovil osud života mého, stádce naše zůstalo v jednom údolí nedaleko Kuskovilly, hlavní dědiny Siminolů. Tito Indové, sjednocení s Muskogulgy, dělají s nimi spolek Krécký, na slovo vzatý. Dcera krajiny palmové přišla hledati mne o půlnoci. Uvedši mne do velikého boru obnovila prosbu, chtíc mne pohnouti k outěku. Nedav odpovědi a vzav ruku její do ruky své, nutil jsem tu prahnoucí laňku blouditi se mnou po veškerém lese. Noc byla rozkošná. Duch noci vztřásal modravou kštici svou, páchnoucí líbou vůní od sosen, a cítiti bylo ten slabý zápach ambrový, jejž vyzývali krokodyli spějíce pod tamaryšky říčnými. Měsíc svítil u prostřed blankytu nebe bez vady, a perlošedé jeho světlo splývalo nad pochybným svrchem lesiny. Žádného nikde hřmotu mimo tu nevím jakou libozvučnost odlehlou, kteráž panovala v hlubokosti lesa: řekl by, že duše samotiny vzdychala po celém prostoru pouště.

Znamenali jsme mezi stromovím jinocha, jenž nesa v ruce pochodni podobal se duchovi jara, probíhajícímu

lesy na oživění přírody. Byl to milenec, jdoucí na vyzvědění osudu svého k milenčině chaloupce. Zhasila-li panna pochodni, přijala chotě; jestli ale zastřela se nezhasíci ji, zavrhla podávané sliby. Bojovník, promykuje se skrze tmy, zpíval polouhlasím slova tato:

„Předstihnu kroky dnové na vrchu hory, abych polapil holubičku samotnou na větvoví lesním.

„Dám jí okolo hrdla skořípkový pásek; jsou na něm tři zrnka červená pro mou lásku, tři fialová pro mou bázeň, tři modrá pro mou naději.

„Míla má oči hranostajové a vlasy lehké, podobné rejžovišti; ústa její jsou skořepinky růžové, obroubené perlami; prsy její jsou jako dvě srnky bez vady, kteréž porodila matka jedním dnem.

„Kéž Míla zhasne pochodni tuto, kéž ústa její vylinou na ni mrákotu rozkošnou! zúrodnil bych lůno její. Naděje vlasti visela by jí od prsu plodného a já kouřil bych třtinu pokoje nad synovou kolébkou.

„Ach! nechať předstihnu kroky dnové tam na vrchu hory, by mi bylo polapiť holubičku samotnou na větvoví lesním!“

Tak zpíval mládenec; jeho zpěv zkormoutil zhluboka mou mysl a měnil obličej Atalin: ruce naše spojené jedna ve druhé se třásly. Ale vytrženi jsme divadlem jiným, nehrubě pro nás bezpečnějším. Přijdeme ku hrobce dítěte, sloužící za mezník dvěma národům na poušti. Vystaveno bylo podlé cesty za obyčejem, aby mladé ženy, jdouce k studénce, vdýchati mohly do prsou svých duši toho neviňátka a navrátit ji vlasti. Viděti zde v tu dobu vdané nedávno manželky, ježto žádostivé sladkého mateřství pílily rtoma otevřenýma ssáti do sebe duši nemluvňátka, těkající, jakož domnívaly se, po kvítí. Ustouply matce pravé, která

složila snopek kukuřice a květ bílého lilium na hrobku. Skropila zemi mlékem svým, a sednouci na pažiť vlhkou mluvila k dítěti svému hlasem obměkčeným, řkoucí: „Proč tebe kvílím ve tvé kolébce zemní, ó mé zrozeňátko! Když odrostou ptačata, jest jim hledati píce, a nalezají mnoho trpkých zrn na poušti. Tys alespoň neznalo slzení; tvé aspoň srdéčko nebylo vystaveno dechu zžírajícímu člověkův. Poupě, usvadnoucí v obálce, zachází se vším zápachem svým, jako ty, ó synáčku! se vší nevinností. Blažený, komu pojíti v kolébce! tenť neznal než celování a mateřiny úsměchy!“

Podmanění od srdce vlastního, překonáni jsme naprosto těmi obrazy milosti a mateřství, ježto nočně, v těch okouzlených samotách, vidíny jsou následovati nás ke zmatku našemu. I nesu Atalu v náručí do hlubiny všech lesů, rozpráveje k ní slova, kterých nadarmo hledal bych nyní na rtou svých. Polední vítr, synu můj! tratí teplo, povana přes údolí ledová, a památka na lásku v srdci kmeta jest jako plamen dnové hvězdy, obražený od pokojného kruhu měsícova, když zapadlo slunce, a ticho a kormutlivost vznáší se nad chaloupkami divokých. Což vyprostiť mohlo Atalu, co překaziti, aby neklesla pod přirozeností? Nic, mimo zázrak zajisté, a zázrak ten udál se. Simaghanova dcera utekla se k Bohu křesťanskému; vrhši se na zemi říkala vroucné modlitby. Od té chvíle, milý René, pojal jsem podivné smýšlení o tom náboženství, které v lesích, u prostřed nedostatku všeho, co k životu náleží, obohacuje tisícerými dary dva nešťastníky; o tom náboženství, které, postavíc jedinou svou moc proti proudu vystouplé náruživosti, v stavu jest odolati nejprudším náklonnostem, tu kde jim přispívá všecko, i soukromnost lesů, i vzdálenost lidí, i mlčelivost stínů. Ach! což mi

božské přicházelo to prosté, divoké děvče, ta neumělá Atala, klečící u staré, padlé sosny co u nějakého oltáře, a obětující Bohu svému, skrze vrchole lesů, modlitby za modláře milenka! Oči její, pozdvižené ku hvězdě noční, líce, stkvělé ode slzí náboženství a lásky, byly krásy nesmrtedlné. Nyní zdálo mi se, jakoby k nebi letem se zdvíhala: nyní mněl jsem, ano vidím sstupovati po měsíčných paprscích, ano slyším na větvoví stromů ty duchy, které Bůh posílává těšit věrných svých, neb když ustanoví povolati jich k sobě; truchlil jsem nemálo, předvídaje, že Atala měla jen krátce pobyti na zemi.

Zatím ona tolik slzí prolévala, tak nešťastnou býti se osvědčovala, žebych snad byl svolil oddáliti se, avšak tu stal se povyk po lese vražedlný a čtyří zbrojníci vypadli na mne. Prozrazeni jsme byli; vůdce vojenský vydal rozkaz stíhati nás.

Atala, podobná královně výtečným chodem i myslí, neměla za hodné odpověděti bojovníkům. Pohleděvši na ně pohrdlivým okem, brala se k otci svému.

Nedosáhla ničeho. Zdvojena jest má stráž, utužena pouta, odloučena milenka. Pět nocí uběhlo, a viděti Apalachuklu, postavenou na pořičí Chatouchy. A hned věncovali mne kvitím, opsali tvář blankytem a červcem, přivázali mi perly na nos i na uši a do ruky dali šikykué (nástroj hudebný).

Tak ustrojený k oběti vejdu do Apalachukly, při opětovaném pokřikování stádce. Veta bylo po mém životě, ano tu náhle slyšen jest na skořépku hřmot a Miko, neboli vrchní národu, káže jíti do rady.

Ty znáš, synu můj! trápení, kterým divochové mučí vězně vojenské. Missionáři křesťanští s nebezpečenstvím života a s laskavostí neunavenou dovedli toho u mnohých

národů, aby otroctví snesitedlného užívali na místě strašlivé branice. Muskogulzi nepřijali posud toho obyčeje; ale část veliká ohlásila se proň. Tedy, k snešení se o tu důležitou věc, povolal Miko sachemův. Přiveden jsem na místo, kdež rokováno. Nedaleko Apalachukly, na soukromném pahrbku, vyvstává rádnice. Trojí řada sloupů působí ozdobné té okrouhlice stavení. Sloupy jsou z cypřiše hlazeného a vyřezávaného: rostou na výsost a tloušťku a tratí se na počet, čím víc se blíží ke středu, znamenanému pilířem jediným. Od vrchu pilíře toho podávají se oblouky z kor, kteří, sahajíce na vrchy jiných sloupů, okrývají stánek ten na způsob vějíře dnového.

Sešla se rada. Padesáte starců, v nádherných bobrových pláštích, postavilo se na schodní výstupky proti vchodu do stánku: vévoda sedne u prostřed, drže v ruce třtinu pokoje, odpolu barvenou k vojně. Po pravici starců umístilo se padesáte žen, oděných chvějícím se rouchem z peří labutího. Vůdcové vojenští, majíce tomahawk v ruce, pannach na hlavě, ruce a prsy krví zbrocené, stanuli po levé otcům vlasti. U sloupu prostředního hořelo světlo rady. První žonglér, obstoupený od osmi strážců chrámových, oblečený v dlouhé roucho a mající vycpanou sovu na hlavě, vylije oleje kopalmového do plamene a koná oběť slunci. Ta trojí řada starců, žen a bojovníků, ti kněží, ten oblak kadidla, ta oběť, to všecko dodávalo té divoké radě podoby neobyčejné a stkvostné.

Já v okovech stojím u prostřed sboru. Po oběti počne mluviti Miko a přednese sprostě věc, pro kterou sešla se rada. I hodí náhrdlek modrý do sálu, na znamení toho co řekl.

Vyvstav jeden sachem, ze třídy orlové, dí jim řka: „Otče Miko, sachemové, matrony, bojovníci, čtveré

třídy, orlové, bobrové, hadi a želvové! neměňme ničeho na mravu otcovském; upalme toho vězně a nerozmařujme své udatné mysli. Totě mrav bělochů, co se nám navrhuje! ten nemůže býti než záhubný. Prohoďte náhrdlek červený, ten obsahuje slova má. Řekl jsem."

I prohodí náhrdlek červený do sboru. Vstavši jedna z žen vece:

„Milý otče orlový! vy máte mysl liščí a nejapnost želví. Uprostraním mezi mnou a mezi vámi svazku přátelství a postavíme strom pokoje. Ale proměňme obyčeje otců svých, tu kde jsou škodliví. Živme otroky, kteří by dělali pole naše, a neposlouchejme déle úpění vězňů, jenžto zkormucuje srdce matkám. Řekla jsem."

Jako viděti mořské vlny srážeti se v bouři; jako na podzim list usvadlý vpuzen bývá od vichru; jako rákosí v Mešasebi hýbá se a zdvíhá při zátopě náhlé; jako jelenů ohromné stádo říjí v hlubině lesů: takové zmítání a hřmoty vedla rada. Sachemové, bojovníci, matrony mluvili jedni po druhých, nebo všickni vespolek. Byl spor úsudků, hlasů rozdvojení, rada se rozejíti měla. K posledu opanuje starý zvyk a snešeno se na tom, abych byl upálen se vším trápením obyčejným.

Jedna okolnost zdržovala mé utracení: *slavnost mrtvých* blížila se. Obyčej jest neutráceti nikoho ze zajatých ve dny zasvěcené tomu velikému obřadu. Svěřen jsem přísné stráži, a mimo pochybu sachemové oddálili dceru Simaghanovu, nebo neviděl jsem jí více.

Zatím zástupové na sta mil z okolí přicházeli stádně slavit duší svátku. Vystavena bouda podloužná v odlehlém místě na poušti. V den jistý každá chatrč vykopala ostatky otců svých z obzvláštní jich hrobky, a zavěšeny jsou veškeré kostlivce, v pořádku a po rodech, na stěnách

v obecné předků světnici. Větrové — obrána-tě chvíle bouřky —, větrové, lesy, spády vod hučeli vně, ano zatím starcové národů zavírali mezi sebou smlouvy obchodu, pokoje a spolku na kostech otců svých.

Držány hry pohřební, v běh, míč, kostky. Dvě panny snažují se vyvinouti sobě proutek vrbový. Bradavice prsou jich stýkají se, potkávají ústa, ruce zápasí o prut vyzdvižený nad hlavami. Jich nohy slíčné zapletány, sladký dech pomešován, slučováni vlasové; napínají se, ohledují na matky, červenají; zavzní pochvala. Žonglér vzývá Mikabova, ducha vod. Vypravuje vojny velikého zajíce proti Kitchymanytovi, bohu zlého. Povídá o prvním člověku a pěkné Atahenzii, první ženě, s nebe shozených, proto že ztratili nevinnost; o zkrvácené zemi od bratrobíjce; o Žuskeku bezbožném, kterýž obětoval Tahuitsara dobrého; o potopě, přišlé na hlas velikého ducha; o Masovi, jenž sám jediný vyproštěn jest na loďce korové, o krkavci vyslaném k vynalezení země. Dále vypravoval o pěkné Endai, navrácené z krajiny duší, za sladkými zpěvy manžela svého.

Po těchto hrách a zpěvích strojili se zjednati svým otcům hrob věčný. Na břehu řeky Chata-Uchy viděti planý fík, jehož posvětil zvyk národů. Panny tu právaly lyčené své rouchy, a vyvěšely je na dech pouště, po větvoví toho stromu starého; tu vyryt jest hrob náramný. Vyšli z umrlčí světnice, zpívajíce pohřební píseň. Každá rodina nese některé posvátné ostatky, a všickni, nevyjmouc dětí, naložené mají veliké hnáty otců svých. Průvod ten slavný přijde k hrobce. Tam se spouštějí ostatky svaté, tam se rovnají u vrstvách, oddělené medvědími a bobrovými kožemi. Vyvstává vrch hrobový, a štípen jest podlé strom pláče a snu.

Želejme člověka, synu milý! Ti samí Indové, jichž obyčeje jsou tak pohnutedlné, ty samé ženy, které tolik mi libé prokázaly laskavosti, žádaly nyní utracení mého křikem velikým, a celí národové odkládali s odchodem, aby měli radost, viděti jinocha nešťastného, trpícího muky přehrozné. V údolí jednom k půlnoci, v nějaké odlehlosti od hlavní dědiny, vyskytuje se temný lesík cypříšový a chvojový, jemuž jméno: *háj krve.* Jde se tam skrze zříceniny jedné ze starých památek, jenž náležívaly jakémus neznámému národu na poušti. V hlubině lesů prostírá se písčité prostranství, na kterém obětovávali vězně vojenské. Tam mne vedou s triumfem; všecko se chystá k popravě; postaven jest kůl Areskui; sosny, jilmy, cypřiše dlouhověké padaly pod toporem; hranice vyvstává, diváci ustaví okol z větvoví a kmení stromového; každý zamýšlí muku některou; jeden sobě ukládá strhnouti mi kůži s lebu, druhý vypáliti oči rozžatým dřevcem: i počnu píseň k smrti.

„Nebojím se muk, jsa udaten, Muskogulzi! vyzývám vás, pohrdaje vámi, co ženami. Otec můj, slavný Utalisi Miskovič, píval z lebů vašich reků nejslavnějších; nevymučite ni jednoho vzdechnutí.“

Vyzvaný zpěvem mým bojovník jeden proklal rámě mé šípem; i dím jemu: „Děkuji ti, bratře.“

Za vší ochotností katů přístroje popravy mé nemohly dohotoviti se před západem slunce; tázaný o radu žonglér zapověděl znepokojovati duchů mrákoty, a usmrcení mé odloženo na zítřek. Ale lid nedočkavý divadla, chtě pohotově býti za svitání, neopustil háje krve; zažženi jsou ohňové velicí a začaty slavnosti a tance.

Zatím prostřen jsem na záda; provazy, opiaté o krk, o ruce a nohy mé, podávaly se k dřevcům zabodeným

do země. Bojovníci leželi na provazích, a nebylo mi se pohnouti, aby neučili toho.

Prodlužuje se noc, uléhá poznenáhlu zpěv i ples, ohňové vydávají červenalou toliko záři, v které viděti mykat se zde onde stíny těkajících divochů; všecko usne. A jak utichal lidu hřmot, tak zrostal onen na poušti, a na povyk hlasů následovalo úpění větrů po lese.

Dobu tu Indianka mladá, která právě stala se matkou, procítila náhle v noci; nebo zdálo jí se, ano slyší kvíleti svého prvorozence, žádajícího krmě sladké. Upřev oči na nebe, kde měsíc bloudil mezi oblaky, rozjímal jsem svůj osud; Atala mi vidína potvorou nevděčnosti. Mne, ano jsem zvolil branici, než bych zanechal jí! — mne opustiti mohla v okamžení útrpné smrti! — A předce cítil jsem, že ji miluji, že bych pro ni umřel ochotně.

Jest v potěšení nejvyšším osten nějaký, pobádající nás užiti spěšně krátké jeho chvíle: u velkých bolestech naproti tomu jest nevím co těžkého, jenž nás uspává: oči slzami umdlené, za přírodou pílí se zavříti, a dobrota Prozřetedlnosti znáti se dává i v neštěstí. Poddav se bezděky mámícímu spání, jehož někdy požívají bídníci, mám sen, že se mi odnímají pouta a že cítím toho polehčení, které se stává, když po dlouhém nátisku ruka pomocná uprostraní okovům člověka,

Pohnutí to smyslů bylo tak živé, že otevřelo víka očí mých. Při bledé záři měsíce, od něhož právě ukrádal se paprslek naskrze dva oblaky, zahlédnu velkou bílou podobu, ana, nákloňmo, zaměstknává se po tichu s rozvazováním mé vazby. Jmu se vykřiknouti, než v tom ruka poznaná na rychlost zdržela ústa má. Jediný zbýval provaz, ale ten rozpíti zdálo se nemožné bez zavazení o vojáka, na něm celým tělem ležícího. Atala přičiní

k němu ruku; voják, probudě se odpolu, sedne přímý; Atala stane bez pohnutí, dívajeci se jemu; Indian mněje, že by to byl duch zbořeniště, ulehne opět, a uzavra oči vzývá Manytu svého. Uzel pustí. Vstana jdu za vyprositelkyní. Avšak vůkol nás, ó kolikeré nebezpečenství! Brzy v strachu jsme zavaditi o spící divochy v mrákotě; brzy stráž se dotazuje nás, kteréž Atala odpovídá proměněným hlasem. Tu dětí vřesk, tu štěkání psů na nás po cestě. Ledva co vyjdeme z toho vůkolí zhoubného, rozléhá se veškeren les povykem. Zbudí se tábor, zažhou se ohňové, viděti běhať divochy s pochodněmi ode všech stran: utíkáme pádem.

Když zorní záře probudila se na východu, byli jsme již daleko na poušti. Veliký duše! tobě vědomo, jaká byla blaženost má, nacházeti se ještě jednou v samotině s Atalou, s Atalou, mou vyprostitelkyní; s Atalou, ježto mi se oddala na věky! Nedostávalo se slov jazyku mému; padev na kolena dím Simaghanovně: „Málo jest to, co jest člověk, ale když duchové navštíví jej, tu není nic na prosto. Ty jsi duch ten, tys navštívila mne, a já nemohu mluviti před tebou.“ — Atala, podadouc mi ruky, praví s úsměchem smutným: „Jest mi ovšem následovati tebe, jelikož nechceš utéci beze mne. Tuto noc porušila jsem žongléra dary; opojila pálenkou tvé katany, a směla jsem odvážiti se života pro tebe, ano jsi dal život svůj pro mne. Tak jest, mladý modláři,“ pravila hlasem, který mne zděsil, „oběť odměnná bude.“

Atala dala mi zbroj, kterou vzala s sebou, potom obvázala mi ránu. Utírajíc ji listem papajovým, polila ji slzami. „Totě balsám,“ dím jí, „který liješ do mé rány! — „Bojím se raději, aby to nebyl jed,“ odpověděla ona; „přicházíť ode srdce.“ Roztrhši rouchu

náprsní složila ji v klůcek, jejž přivázala tkanicí z vlasů svých.

Opilost, ježto dlouho trvá u divokých a jest jim jako nemoc, zbránila bez pochyby stíhati nás první dny; a jestliže hledali nás napotom, podobné, že to stalo se na západ, v tom domnění, že jsme sstoupili na Mešasebi; ale my obrali cestu ku hvězdě nepohnuté, řídíce se mechem na dubích.

Nedlouho však, i poznali jsme, že málo získáno mým vyproštěním; poušť rozvíjela nyní před námi své samotiny neobmezené. Bez zkušenosti života lesního, vyšinulí s pravé cesty a chodíce maní, kde jsme měli se octnouti v těch pustých lesinách? Často pohlédna na Atalu pomněl jsem na ten starý příběh Agorův, který mi Lopéz čísti dal a který udál se na poušti Bersabské před drahnými lety, když lidé žili za tři věky dubu.

Atala udělala mi plášť z jesenového lejčí, nebo byl jsem takměř nahý. Ušila mi mokasiny z kůže pížmového plcha, ostnem svině mořské. Já naproti tomu pečoval jsem o její ozdobu. Brzy vstavím jí na hlavu věnec z modrého slézu, který jsme nacházeli po cestě u zpustlých hrobek indických; brzy navleku jí pásek na krk z červených zrnek azaleových; a potom usmívám se, patře na krásu její podivnou.

Když se nám nahodila řeka, přeplavili jsme se na voru, nebo přeplouli ji. Atala podepřela se jednou rukou na rameno mé, a jako dvě labutě putující podali jsme se přes ty vody pusté.

Často u velikém horku ve dne hledali jsme záslony pod mechem cedrů. Všecko téměř ve Floridě stromoví, zvláště pak cedroví a doubí, přikryto jest mechem bílým, spouštějícím se s větvoví jejich až na zemi. Uvida v noci,

při měsíci, na oplchlé poustě, habr osamotělý, ve stroji takovém mněl by viděti příšeru, vlekoucí za sebou roucho dlouhé. Divadlo to neméně jest utěšené ve dne; nebo hejna motýlů, mušek třpytících se, kolibrů, zelenavých papoušků, blankytných kavek, přiletují zavěšet se na to mechoví, a představují s ním podobiznu bělovlného koberce, na němž by řemeslník evropejský vykrumpoval žížaly a ptáky bleskavé.

V těch podivných hospodách, připravených u prostřed samotin duchem svrchovaným, odpočívali jsme o polednách. Když větříkové s nebe sstoupili a chvěli tím cedrem výtečným: tu ten hrad povětrný, vystavený na větvoví jeho, kolébal se i s ptactvem a poutnictvem usnulým v záclonĕ jeho; tu tisícerý šust vynikal od loubí a sklepení toho pohnutedlného stánku; žádný z sedmi divů věku starého nevyrovnal se těmto památnostem na poušti.

Každý večer rozdělávali jsme oheň veliký a stavěli stánek pocestný, z kory čtyřmi dřevci upevněné. Zabil-li jsem krůtku divokou, doupňáka, bažanta lesního, pověsili jsme je k dubu zapálenému, na konec hůlky zaražené do zemi, a zůstavili větrům otáčeti zvěřinu. Jedli jsme mech, nazvaný drštkami skalními, cukrové kůry březové a jablka majová, kteráž mají chuť broskve i maliny pospolu. Ořechy černé, sumach, javor poskýtali vína na stolík náš samotný. Někdy vyšel jsem hledat mezi rákosím zrostliny, jejíž květ, podlouhlý co kornout, obsahoval sklenku nejčistější rosy. Velebili jsme prozřetedlnost, kteráž na outlém proutku květiny umístila to žídlo jasné, u prostřed shnilotiny bahna; jako vložila naději do dna srdce hořem skličeného, jako dává znik ctnosti z lůna bídy života.

Ach! znamenám brzy, že jsem mýlil se v povrchním klidu Ataly. Čím dále postupovali jsme na poušti, tím viděla se býti smutnější. Někdy potrhla sebou mimo příčinu a ohlédla se kvapně. Někdy přepadl jsem ji, ana upírá na mne pohled vášnivý, jejž tudíž nesla k nebi s hlubokou těžkomyslností. Co mne děsilo nejvíce, bylo nevím jaké tajemství, nevím jaká myšlénka, ukrytá v hlubokosti srdce jejího, kterou jí na očích jsem znamenal. Vždy mne vábíc, vždy odháněje, oživujíc a udušujíc naději mou, když jsem mněl nějaký míti přístup do srdce jejího, zůstavila mne tu, kde jsem byl z počátku. Kolikráte říkala mi: „Ó můj mladý milenče! já tě miluji, jako stín lesní o poledni! Ty jsi krásný, jako poušť se vším kvítím a dechem větříků. Když se nakloním k tobě, drkoci; dotkne-li se ruka má ruky tvé, mním, že umírám. Včera vítr pohnal vlasů tvých do mé tváři, an jsi odpočíval na mém klínu; i mněla jsem, že cítím lehkého tknutí duchů neviditedlných. Takť jest, viděla jsem kozky na vrchu Okoně, slyšela rozmluvy starců, plných dnů; než ani příjemnost kůzlátek, ni moudrost starců jsou tak líbezné a mocné, jako slova tvá. A nicméně, ubohý Šakto! nebudu nikdý tvou manželkou!“

Neustavný odpor lásky a náboženství Atalina, oddanost její outloty a čistota mravů, povahy výtečnost a hlubokost cítění, vznešenost mysli u věcech velikých, jemnost v maličkostech: vše to z ní dělalo bytost mně nepochopitedlnou. Atala nemohla nad mužem ni slabé vlády dosíci: jsouci plna náruživosti, byla plna moci; hodna buď poklony, buď nenávisti.

Po patnácti nocích běhu kvapného vstoupili jsme na pohoří Allegany, a došli jednoho ramene Tenázu, řeky do Obia vpadající. Pomocí Ataly zdělal jsem člunek,

jejž jsem oklejoval živicí slívovou, sešiv nejprvé koru jeho vlašením jedlového kořene. Potom vstoupivše do něho pustili jsme se po řece.

Dědina Stiko, s hrobkami pyrámovými a katrčemi pobořenými, okázala se nám po levici na záhybu jednoho předhoří; na pravo míjeli jsme údolí Kéov, ukončené výhledem na vésku Joru, visící od čela hory téhož jména. Řeka, nesoucí nás, tekla mezi vysokými strminami, na jichžto povrchu viděti bylo slunce zacházející. Tyto samotiny hluboké nebyly zkormucovány přítomností nižádného člověka. Uzřeli jsme jen jednoho indického lovce, jenž opřený o luk a nepohnutý stoje na vrchu skály viděl se býti sochou, ustavenou na horách duchovi těch pustin.

Atala i já připojili jsme ticho své k tichu scény toho světa původního; než najednou dcera vyhnanství pronesla tento v povětří se rozléhající hlas, plný pohnutí a zármutku. Zpívala o své vlasti:

„Šťastný, kdo neviděl dýmu slavnosti cizokrajné a který sedával toliko při radovánkách otců svých!

„Kdyby modrá kavka od Mešasebé pravila Nevyrovnané z Floridy: Proč kvílíš tak žalostně? není-li tu pěkných tobě vod a pěkných stínů a všelikeré pastvy, jako v lesinách tvých? Takť jest, řekla by odběhlice Nevyrovnaná; ale hnízdo mé jest v jasmínu: kdož mi ho dá? a slunce pustiny mé, je-liž tobě?

„Šťastný, kdo neviděl dýmu slavnosti cizokrajné a který sedával toliko při radovánkách otců svých!

„Putovav drahně hodin umdlený poutník sedne si smutně. Ohlédá se vůkol, po domích člověků; nemá poutník, kdeby sklonil hlavu svou! Poutník klepá u chaloupky, složí luk za dvéře, prosí o nocleh; hospodář pokyne mu rukou: poutník vezme luk a vrátí se do pouště!

„Šťastný, kdo neviděl dýmu slavnosti cizokrajné a který sedával toliko při radovánkách otců svých!

„Přepodivné povídky, vypravované okolo ohniska, sladké výlevy srdce, dlouzí zvykové milovati, tak potřební životu, vy jste naplnili dny toho, který neopustil své vlasti! Hrob jeho doma, když mu slunce zajde; na hrobu slzy přátel a sladké, nábožné památky!

„Šťastný, kdo neviděl dýmu slavnosti cizokrajné a který sedával toliko při radovánkách otců svých!“

Tak zpívala Atala: nic nepřekáželo nářeku jejímu, mimo povlovné šumání člunu našeho po vodě. Toliko zde onde opětován byl od ohlasu slabého, jenž podával jej druhému slabějšímu, a ten třetímu ještě slabšímu nad něj: myslil by, že duše dvou milenků, druhdy nešťastných jako my, přivábené tím libozvukem tklivým, oblíbily sobě lkáti poslední od něho slova na horách.

Zatím samota, přítomnost neustavná předmětu milého, i samo neštěstí rozmnožovaly lásku naši každé chvíle. Síla počala ucházeti Atale, a náruživost, unavujíc tělo, jala se svítězovati nade ctností křesťanskou. Stále prosila své matky, jejíhož stínu rozhněvaného udobřovati se zdála. Časem tázala se mne, slyším-li žalostný hlas a vidím-li vynikati plamen ze země. Já, mdlobou uchvácen, plápolaje žádostí a mněje ztracena se býti v oněch lesinách, na stokráte v úmyslu jsem byl obejmouti milenku; na stokráte jí představoval jsem, abychom, zdělavše sobě stánek na poušti, tam pochovali sebe. Než odpírala vždycky. „Pomni,“ říkávala, „mladý příteli, že bojovník náleží vlasti: co jest žena slabá proti povinnostem, které jsou na tobě? Budiž veliké mysli Utalisoviči; nerepci proti osudu; srdce člověka jest jako houba říčná, která poněkud pije vodu čistou za jasna, avšak nabubří

bahnem, jak brzy nebe vodu zkalilo. Smí-li houba říci: Mněla jsem, že nebude nikdy bouře, a že slunce nebude páliti nikdy?“

Ó René! bojíš-li se zármutku srdce, varuj se obydlí pustého: veliké náruživosti milují samotu, a nésti je do pouště, jest zjednati jim vládu. Jsouce stíženi péčí a strachem, vystaveni nebezpečenství přijíti do rukou Indům nepřátelským, býti pohříženi u vodách, uštknuti od hadů, sežráni od šelem, nacházejíce trudně potravu nuznou a kam nohou díti nevědouce: nemohli jsme, zdálo nám se u větší nalézati se nesnázi, ano jedna příhoda dovršila tu zlobu.

Bylo sedmmecítmé slunce od odchodu našeho z dědiny. Ohnivé kolo jeho nastoupilo běh svůj a všecko ohlašovalo bouřku. V dobu, kdy ženy indické pověšují vorací berlu na chvojky a kdy papoušci utíkají se do vydutin cipřišů, aby požívali chládku u prostřed dne, počalo se kaliti nebe. Zatajili se po samotině všelicí hlasové, utichla poušť a lesy umlkly, stanouce u všeobecném tichu. Brzo na to hřímání hromu dalekého, rozléhaje se po tom lese věkovitém, co sám jest svět, vyvádělo z něho rachot výtečný. Bojíce se utonouti v řece, pospícháme dosíci břehu a skrýti se v lese.

Bylo bařinaté místo. Probírali jsme se nesnadně klenutími svlakovými a skrze vinné kmení, skrze fazoly a plazící se pletivo, v nichžto vázly nohy jako v léčkách. Země bahnitá šeptala vůkol a každé chvíle blízcí byli jsme utonutí v hloubi. Nesčíslné žížaly, náramní netopýři oslepovali nás, chřestící hadi sykali ode všech stran, a vlci, medvědi, zubři, karkajové, tigříci, sběhše se hledat ochrany v ústupu tomto, naplňovali jej rykem svým.

Zatím zdvojily se tmy: mračno sklesle mísilo se

do stínů lesních. Náhle roztrhne se oblak, plane blesk kvapně cestou klikatou. Strhna se náramný vítr od západu, sežene v hroznou směš mračna se mračny. Nebe otvírá se ráz co ráz, a skrze rozpukliny jeho viděti jest nové nebe a plápolající krajiny; skloňuje se celá lesní pousta. Strašné, spanilé divadlo! Zapálí hrom les onde a onde; zážeh lítá co plamenná kštice; sloupy jisker a dýmu stíkají oblaky, ježto chrlejí hromy své do zanícení šírého. Třeskot bouře a ohně, hučení větrů, šumání stromů, křik oblud, ryk šelem, jekot proudu, sykot blesku hasnoucího u vodě, všeliký ten hřmot, rozmnožený od ohlasu nebe a hor, ohlušoval pouště.

Veliký duch to ví! okamžení to viděl jsem jen Atalu, myslil jen ji. U kořen smrku, pod který jsme vběhli, za štít byl jsem jí tělem svým; udalo mi se za chvíli uchrániti jí před litinou, sující se na nás skrze spřerážené ratolesti. Sedě u vodě pod stromem, drže milenku svou na klíně a zahřívaje její nahé nohy krásné rukama rozkochanýma, byl jsem šťastnější nad mladou manželku, poprvé cítící plésati zárod v životě svém.

Zatím poslouchali jsme hluku bouře! Najednou ucítím, ano slza ukapne Atale na klín můj. „Bouře," zvolám, „jest to krůpěje deště tvého?" — Potom, obejma srdečně milenku: „Atalo," pravím jí, „ty tajíš něco přede mnou. Otevři mi srdce, ó kráso má! Blaze jest, když přítel nahlédne do srdce příteli! Pověz mi to tajemství bolestné, které zpěčuješ se odkryti. Ach! vidím, ano oplakáváš vlasti!" — Odpověděla na rychlost: „Synu lidský, kterak bych plakala vlasti, otec můj nebyl z krajiny palmové!" — „Kdož jest ten, který tě postavil do dolu slzavého? Odpověz." — Atala vece: „Prvé než matka má dala u věně bojovníku Simaghanovi třidceti kobyl, dvadcet

bůvolů, sto měr oleje dubového, padesát koží bobrových a mnohé jiné zboží, poznala člověka pleti bílé. Ale matka mé matky chrlila jí vody do tváři, a přinutila vdáti se za velikomyslného Simaghana, podobného králi a ctěného od národů jako ducha. Tu matka má řekla ženichu svému: Počala jsem, zabij mne. Načež Simaghan: Chraň mne duch velký skutku tak mrzkého! Já tobě neuřeži nosu ani uší. proto že jsi byla upřímná a že jsi neoklamala lože mého. Plod tvého života bude plod můj, a nevejdu k tobě dříve, nežby odešel pták rejžový a svítil by měsíc třináctý." V ty doby já protrhši lůno matky své počínala jsem růsti, jsouci hrdá co Španielka a co divochyně. Matka má udělala mne křesťankou, jakož byla sama s otcem mým. Potom hlodalo jí hoře lásky, a ona sstoupila do toho sklípka, kožemi vykládaného, odkavad není navrácení nikdy."

Takový byl příběh Atalin. „A kdožtě byl otec tvůj, ubohý sirotečku na poušti?" řekl jsem. „Kterak ho nazývají lidé na zemi a jaké měl jméno mezi duchy?" — „Nemyla jsem nikdy nohou otci svému," dí Atala; „vím toliko, že živ byl s svou sestrou v sv. Augustinu, a že byl vždy věrný mé matce: Filip bylo jmě jeho mezi anjely, a lidé ho nazývali Lopézem."

Na ta slova zkřiknu, až se rozléhlo po poušti. Hlas úžasu mého pomísil se s třeskotem hromu. Přituliv Atalu k srdci svému, jako bych ji zardousiti chtěl, volal jsem, zajíkaje se, po chvílkách: „Ó sestro má! ó Lopézova dcero! dcero dobrodince mého!" — Atala, zděšená, tázala se, odkud pomatení to; než kdy zvěděla, že Lopéz byl ten hostinský muž ušlechtilý, který mne za vlastního přijal v sv. Augustinu a jehož jsem opustil pro svobodu, projata jest sama pomatením a radostí.

Bylotě příliš pro naše srdce, že i bratrská přízeň navštívila nás, připojíc lásku svou k lásce naší. Veškeren Ataly zápas stával se nyní neprospěšným; nadarmo pozoroval jsem, že vztáhši jednu ruku do klínu svého, pohnula sebou nadobyčejně: již jsem ji uchvátil, již opojoval se sladkým dechem jejím, již píjel celou kouzedlnost lásky ode rtů jejích. Pozdvih očí k nebi, k blyskotiny světlu, držel jsem nevěstu v rukou svých, u prostřed pouště, u přítomnosti Věčného. Stroji svatební! hodný neštěstí a velikosti lásky naší divoké! Nádherní lesové, jenž jste chvěli všemi ratolestmi a vrchy svými, có nějakými oponami a nebesy lože našeho! Sosny zanícené, jenž jste působily pochodně k svatbě naší! Řeky vystouplé, hory bučící, hrozná a výtečná přírodo! — což jste byly jen marné přípravy, které by oklamaly nás, a nemohly jste ukryti na okamžení do svých tajemných hrůz štěstí jednoho člověka!

Atala slabě již toliko odpírala žádostem mým, dotýkal jsem se okamžení blahosti: ano náhle nezkrocený blesk, provozený od třeskotu hromu, zabrázdě v hustosti mraku, naplní celý les sirou a světlem, a rozrazí strom před nohama našima; utíkáme zděšení. Ale úžasu! — v tichu, následujícím po tom rozpuku ohromném, slyšíme zvonění. Obadva s podivením posloucháme hlasu, tak neobyčejného na poušti. Na rychlost zaštěkne pes opodál; potom blíží se, opětuje štěkot, přijde, vyje radostně u nohou našich: starý poustenník, nesa lucernu, následuje ho lesem. „Velebena budiž Prozřetedlnost!“ zvolal on, uhledav nás. „Již dlouho vás hledám! Zvonímeť obyčejně v noci a v bouři, bychom přivolali pocestné; a za příkladem bratří našich na Alpích a Libanu, máme psy, učené hledat poutníků zabloudilých v samotině. On vás

čil od počátku bouře a přivedl mne sem. Dobrotivý Bože! kterak jsou mladí! Ubohé děti! co zkusily na té poušti! Nuže, přinesl jsem medvědí kůži, ta hodí se té mladé žence. Tu hle, jest drobet vína v láhvici. Budiž Bohu chváia ve všech skutcích jeho! milosrdenství jeho jest náramné, a nekončená dobrota jeho."

Atala již se octla u nohou kněze! „Pěstoune modlitby!" pravila jemu, „já jsem křesťanka; nebe tě seslalo k vyproštění mému." — Já velice divil se pousteuníku; ta milostivost jeho zdála mi se tak vznešená nad člověka, že ve snách býti jsem se domníval. Při záři od lucerny, kterou držel duchovní, viděl jsem kapati vodu jemu od brady a hlavy; nohy, ruce a oblíčej jeho zkrváceny byly od trní. „Starče!" zvolám k posledu, „jaké to máš srdce, že se hromu nebojíš?" — „Abych se bál? tu kde lidé jsou v nebezpečenství, a já přispěti mohu! Ó, toť bych zajisté byl nehodný služebník Jezu Krista!" — „Ale, víš-li," dím jemu, „že já nejsem křesťan?" — „Mladíku!" odpověděl poustenník, „tázal jsem se tebe o náboženství? Řekl-li Kristus: Přišel jsem pro toho a ne pro onoho? On trpěl za židy i pohany, a viděl ve všelikém člověku svého bratra a nešťastníka. Co tuto pro vás činím, málo jest; naleznete jinde pomoc platnější; ale chvála z toho nebudiž chvála naše. Co jsme my lidé, než nehodní nástrojové dobroty božské! a kdež jest vojáka tak choulostivého, anby utekl, vida svého vůdce s křížem v rukou a s hlavou korunovanou trním, kráčejícího před sebou na pomoc člověkům?"

Slova ta projala mé srdce; slzy podivení a citedlnosti kanuly mi po lícech. „Mé milé děti!" praví poustenník, „panuji v těchto lesinách malému zástupu bratří vašich divokých. Jeskyně má jest nedaleko odtud ve

vrchu; pojďte ohřat se ke mně; nenaleznete tam pohodlí života, ale najdete ukrytí; a i za to děkovati jest dobrotě božské, neboť jsou, kterým se i toho nedostává.“

Rolníci.

Jsou lidé spravedliví, kterých svědomí tak jest poklidné, že nelze přistoupiti k nim, aby nezdělil pokoje, který tak říkajíc dýše ze srdce a myšlínek jejich. Když mluvil poustenník, cítil jsem, že se spokojují náruživosti v prsech mých, a sama bouře na nebi vidína jest oddalovati se na hlas jeho. Mračna dosti brzo se rozptýlila, tak že opustiti mohli jsme ústup svůj. Vyšedše z lesa vstoupáme do stráně vysokého vrchu. Běží pes před námi, nesa na konci hole lucernu zhaslou. Podav Atale ruku jdu s ní za missionářem. Ohlédal se často, aby nás viděl, patře s outrpností na nouzi a mladost naši. Byl urostlosti výtečné, podoby bledé a suché, tváři poctivé a prosté. Viděti, že dnové jeho byli zlí, a vrásky na čele jeho ukazovaly jízvy náruživostí udušených ode ctnosti a od lásky k Bohu i lidem. Když stoje přímý a nepohnutý rozprávěl, oči jeho mírně sklopené, nos orličí, brada dlouhá, měly cos výtečného v svém poklidu a jako čelícího do hrobu, pro své přirozené k zemi se nesení. Kdo viděl jako já otce Aubria putujícího v samotě o hůlce na poušti, ten má pravý obraz křesťanského poutníka na zemi.

Podavše se půl hodiny po nebezpečných stezkách té hory, přijdeme k jeskyni missionářově. Vstoupíme do ní skrze břečtanoví mokré, jenž se vinulo o skalí. Nebylo tu ničehož, mimo koberec z listu papajového, nádobku na čerpání vody, některé dřevěné osudí, motyku, hada

pitomého na kamenu za stůl sloužícím, konečně krucifix a knihu křesťanskou.

Muž starých dnů roznítil oheň ze suchého proutí: rozemlev kukuřici mezi kamenama, a udělav pokrutu pekl ji v popeli. Když pokruta přijala od ohně pěknou žlutou barvu, předložil nám ji za horka, se smetankou ořešnou v javorovém okřínku.

Večer přivodil jasnotu, a služebník ducha velikého pobídl nás sednouti na skalí u vchodu jeskyně. Následujeme na místo, kteréž otvíralo shled nesmírný do pouště. Ostatky bouře vrhly se zmateně na východ; ohňové zejmutého od blesku lesa svítili ještě v odlehlosti. U kořen hory celý bor zvrácen do bahna, a řeky hnaly vesměs odmočenou hlínu, kmení stromové, mrtviny zvěří a ryby zleklé, jichžto břicha stříbrná vidino plynouti po vodě.

U prostřed toho vábného divadla Atala vypravovala příběh náš starému duchu hory, jehož tklivé srdce pohnuto jest, a brada slzami skropena. „Dítě mé!“ řekl k Atale, „povinnas obětovati bolesti své Bohu, k jehožto chvále vytrpěla jsi již tak mnoho; on ti pokoj navrátí. Hle! jak se kouří tyto lesiny, opadají proudové, roztrhají se mračna: mníš, žeby ten, který spokojuje takovou bouři, nemohl utišiti zármutku v srdci člověka? Není-li tobě útočiště lepšího, dcero rozmilá, dám tobě chaloupku mezi stádcem, které šťastný byl jsem získati pravdě. Vyuče Šaktu, dám tobě za muže, když hodným bude jím býti.“

Na ta slova padnu poustenníkovi k nohoum, prolévaje slzy radostné, ale Atala stane se bledá jako smrt. Kmet zdvihl mne dobrotivě; a tu znamenáno, že měl ochromené ruce. Atala na rychlost pochopila neštěstí. „Ó ukrutníci!“ zvolala ta dívka. —

„Milá dcero!“ pravil otec, usměje se tíše, „co jest

to proti tomu, co vytrpěl můj učitel božský? Jestliže Indové modlářští mně ublížili, jsou to slepci ubozí, které Pánbůh jednou osvítí. Já i je miluji více, čím hůře naložili se mnou. Nemohl jsem ostati ve vlasti, do níž byl jsem se vrátil a kde slavná královna poctila mne, vzhlédnouc na to slabé znamení mé upřímné snažnosti v rozhlašování pravdy. Vrátil jsem se opět na ty pouště, bych tu strávil ostatek života, slouže bratřím a Bohu. Bude skoro třidcet let, co obývám v té samotině, a zítra dva a dvadcet, co bydlím v té skalině. Přišed na to místo nalezl jsem těkavé rodiny, jichž mravy byly divoké a živobytí bídné. Zvěstoval jsem jim slovo pokoje, a mravy jich poznenáhla okrotly. Nyní živi jsou pospolu v malé obci křesťanské, u kořen této hory. Hlásaje jim spasení vyučoval jsem je prvotným uměním života. Sám, boje se býti jim těžek přítomností, ustranil jsem se do jeskyně této, kamž oni přicházívají o radu. Tu vzdálený od lidí velebím Boha v ohromnosti samotin a hotuji se k smrti, kterou mi ohlašuje sešlý věk můj."

Takto vypravoval stařec na poušti. Zatím němí bleskové otvírali nebesa na východ, a na oblacích k západu trojí slunce třpytělo se pospolu. Některé lišky, rozptýlené od bouřky, natáhše své černé tlamy ležely nade srázem, a slyšeti bylo šustění zrostlin, které osychajíce na větříku večerním pozdvihovaly všudy ratolesti sklopené.

Vrátíme se do sluje, kdež poustenník připravil lůžko z mechu cypřišového Atale. Hluboká mdloba jevila se v očích a v hnutí té panny; pohlédala na otce Aubria, jakoby mu zjeviti chtěla tajemství, ale něco zdálo se jí překážeti, buď přítomnost má, buď nějaký stud, buď neprospěch rady. Pozoroval jsem, že vstanouc o půlnoci hledala poustenníka; který však, upraviv jí lože, vyšel

spatřovat pěknosti noci, a modlit se k Bohu na vrchu hory. Řekltě mi ráno, že jest to jeho zvyk, i v zimě; ano, prý, rád vidí kolébati se vrchy oplchalých lesů, oblaky choditi po nebi, a slyší rád hučeti větry a proudy v samotě. Sestra má tedy přinucena byla vrátiti se na lože, kdež usnula. Ach! pln jsa naděje viděl jsem ve mdlobě Ataly toliko známky pomíjející unavenosti!

Ráno procítiv od zpěvu kardynálů a posměváčků, hnízdících v akacii a bobkoví, jenž obkličovalo jeskyni, šel jsem utrhnout růže šácholanové, a položil jsem ji cele mokrou ode slz jitra nad hlavu Atale spící. Byl jsem té naděje, podlé náboženství krajiny mé, že dušička neviňátka jakéhos, umřelého u prsou mateřiných, sstoupila na ten kvítek v jedné krůpěji rosy, a že blahý sen dodá ji v lůno mé milenky. Potom hledaje hospodáře najdu jej, an s vykasaným oděvem čeká mne, sedě na kmenu věkem padlé sosny. I dí mi, chci-li jíti s ním v osadu, pokud Atala spí: svolím, a dáme se na cestu.

Stoupaje s hory viděl jsem duby, na kterých zdálo se, že duchové vypsali tajemství. Poustenník vyryl tam některé řádky. Byly to verše jednoho starého básníka, Homéra nazvaného, a několik průpovědí z jiného básníka, ještě mnohem staršího, jemuž jméno Šalomoun.

Bylo, nevím jaké, starožitné a tajemné srovnání mezi tou moudrostí časů, těmi verši mechem zarostlými, tím poustenníkem, kterýž je psal, a těmi duby starými, ježto v hlubině pouště sloužily mu za knihy. Jméno, stáří jeho a den příští byli také zaznamenáni na jedné třtině u kořen stromu. Divil jsem se křehkosti té poslední památky. Bude trvati déle než já, odpověděl mi otec, a bude vždy míti ceny více, než to málo dobra, které sem učinil.

Odtud přišli jsme do hlubokého údolí, kdež jsem viděl věc přepodivnou. Byl to most přirozený, jako ten ve Virginii, o kterém snad mluviti slyšel jsi. Lidé, synu můj! zvláště z krajiny tvé, následují často přírody, ale vyobrazení jich jsou skrovnička; ne tak příroda, když jí líbo následovati děl člověka! Ta prostírá mosty od vrchu jedné hory na vrch hory druhé, zavěšuje chodníky v oblacích, rozlévá řeky za oužlabí, vytíná hory za sloupy, za vodní kotel — moře.

Prošedše sklepem jediným toho mostu stavíme se u prostřed jiného zázraku: nebo chodili jsme z jednoho očarování ve druhé. Byly to hrobky Indův z dědiny, neboli háj smrti. Poustenník povolil jim pochovávati mrtvých vedlé obyčeje dávného; a posvětil toliko místa křížem. Země hřbitova byla rezdělena, rovně, jako pole jich obecné, na toliko částek, koliko rodin. Každá část dělala hájek pro sebe, rozdílný vedlé chuti a srdce těch, kdož štípili jej. Potůček vinul se bez hrkotu prostředem háje; nazývali jej struhou pokoje. To milé útočiště duší uzavříno bylo na východ mostem, pod kterým jsme prošli; dva pahrbkové obmezovali je k půlnoci a poledni; otvíralo se jedno na západ, kdež vyvstával velký les jedlový. Kmení těch stromů červené, mramorované zelenem a nápodobné sloupům vysokým, působilo nádhernou síň u toho pěkného chrámu smrti. V lese onom panoval hluk slavný, podobný temnému zvuku varhan pod klenutím křesťanského kostela; ale zabrav se do hlubiny té svatyně člověk slyšel toliko chvalozpěvy ptactva, slavícího na památku mrtvých slavnost věčnou.

Vyjdouce z lesa uzříme dědinu, založenou na břehu jezera, u prostřed pousty květné. Přišli jsme tam průchodem skrze šácholany a zelené doubí, obrubující jednu

z těch starodávných cest, které se nalézají na poušti. Uhlédavše Indové starého pastýře na plani, opouštěli tudíž práci a sbíhali se k němu. Jedni líbali uctivě šat, druzí podporovali kroky jeho motavé; matky vyzdvihujíce dítky ukazovaly jim otce dobrého. On chodě vyptával se, co se děje v osadě: dával radu jednomu, káral vlídně druhého; mluvil o žněch nastávajících, o vychování dítek, o potěše v zármutku, a mísil Boha do všech řečí svých.

S tímto průvodem podáme se k jednomu kříži velkému stojícímu u cesty. Tu sluha Páně obyčej míval vzývati Boha s osadníky veřejně. „Moji milí novorozenci v Kristu!“ řekl on, obrátě se k zástupu, „přibyl vám bratr a sestra; a na doplnění štěstí vidím, ana prozřetedlnost božská ušetřila včera obilí vašeho: to hle jsou dvě veliké příčiny děkovati jí. Vykonejmež tedy povinné Bohu díky, a každý měj pobožnost vroucnou, vděčnost neskončenou a srdce skroušené.“

Potom poustenník pod širým nebem prostými, nelíčenými slovy jal se konati modlitbu k Bohu, a všecken zástup modlil se s ním, kleče u vysoké trávě. Zorní záře, jevíc se v záhoří, zplameňovala východ rozlehlý. Všecko bylo zlaté nebo rozlehlé na poušti; voda odrážela proměnný nebes oheň, jakož i rozsochaté lesů a skalin vršky, jenž splývaly nad břehy jejími. Hvězda dnová, ohlášená tolikým bleskem, vzešla naposledy z propasti světla, a sličný paprslek její radostně zasvital na to shromáždění nevinné. Ó modlitbo slavná, ó podívání rozkošné na zástup divochů, jedněmi ústy, jedním srdcem velebících stvořitele! Chrámem tu poušť, krovem šíré nebe, slunce svící chrámovou! Není, není pochyby, že slyšel Bůh modlitbu tu, že tu chvíli, kdy jsme se kořili, sstoupil na veškeré lesiny, nebo cítil jsem, ano přicházel do srdce mého.

Po té modlitbě, při které mi nedostávalo se jediné dcery Lopézovy, podali jsme se do osady, kdež vábný panoval svazek pospolitého a přirozeného života. Na konci háje cypřišového staré pouště viděti bylo znikající orbu. Zlaté klasy kolébaly se nade kmením poražených dubů, a snop jednoroký nahražoval strom desíti věků. Všudy lesy zůstavené plápolu, vyrážejí dýmu mraky do hory, a pluh zdlouha ponáší se po zetlelosti kořání jejich. Měřiči, s provazci dlouhými, chodí vyměřujíce pustinu, a soudce stanoví první ku jmění právo. Ptactvo postoupá hnízd svých, doupě šelmy líté stává se chalupou. Slyšeti břinkot kování a rány od sekery probuzují posledníkráte ohlas, sám umírající se stromy, útočištěm svým. Bloudil jsem u vytržení mezi těmi obrazy, oslazenými pomněním na Atalu, a představováním sobě blaženosti, kterouž se kojiti mělo srdce mé. Divil jsem se prospěchu umění nad životem divokým, viděl jsem občiti se člověka divokého na poušti, byl jsem při snoubení prvotním člověka se zemí: an člověk tou úmluvou velikou postoupil zemi dědictví potu svého, a země podvolila se věrné vydávati žně, chovati děti a popel člověka.

V ty doby přineseno missionáři dítě, jež on okřtil mezi jasmíny květoucími u žídla vod, ana zatím rakev nesena jest u prostřed her a prací do smrti háje. Dva snoubenci dostali požehnání pod dubem, a potom šli jsme osadit jich do nového koutu pustiny. Pastýř kráčel napřed. Ten malý zástup, pojda od skály ke skále za svým správcem ctihodným, představoval obměkčenému srdci mému ta stará tažení prvotných čeledí lidských, když Sem se syny svými podával se světem pustým, následuje slunce, jenž chodili před nimi.

Chtěl jsem se tázati poustenníka výborného, kterak

spravuje děti své; odpověděl mi s velikou vlídností: „Nedal jsem jim žádného zákona, naučiv je toliko milovati se vespolek, modliti se Bohu a očekávati lepšího života: všecky zákony světa jsou toho menší. Vidíš na návsi chalupu větší nad jiné; ta slouží za kapli, kdy deštivo jest. Tam se shromažďují ráno a večer chválit Pána, a kdy nejsem já přítomen, vykonává stařec jeden modlitbu; nebo starost jest jako mateřství, jako kňezství přírody. Potom rozejdou se po práci na pole, a jakkoli jmění rozděleno jest, by navykli hospodaření společnému, nicméně obilí klade se do stodol obecných, pro zachování lásky bratrské. Čtyři starcové rozdělují podlé rovnosti požitky práce.“

Správa ta těšila mne nad míru, a cítil jsem tudíž přednost toho života stálého, mravného a pracovitého, nad onen těkavý, neprospěšný a lení divochů.

Ach René! já nerepci proti prezřetedlnosti, jednak vyznávám, že nepomním nikdý na tu obec evangelickou bez trpkého citu toužení. Kéž jedna chatrč s Atalou v tom kraji ušťastnila život můj. Tam by konec bylo bloudění mému; tam s milovanou manželkou, jsa neznám světu, v štěstí okrytém hlubinami lesů byl bych pošel, jako ty řeky, kteréž nemají jména na poušti! Na místě toho pokoje, jejž tenkráte jsem sobě předpovídati směl, v jakém zármutku strávil jsem dny své! Býti za hříčku ustavnou štěstí, metánu na všecky břehy, drahně času vzdálenu od své vlasti, a nenalezti tam po navrácení se ničehož, mimo chalupu zřícenou a přátele zapomenuté v hrobě: ten býti měl osud Šakty!

Jednání.

Byl-li sen můj o blahosti živý, netrval aspoň dlouho, a procítění čekalo mne v jeskyni poustenníkově. Užasl jsem se, že Atala přicházejícím nám o polednách nevyběhla vstříc. Jakási hrůza pojala mne náhle, cítil jsem, že mi usedalo srdce, a vidíno mi, jakoby bobkoví šustělo smutně na vrchu. Blíže se k jeskyni, nesměl jsem volati Lopézovy dcery. Mysl má děsila se zároveň buď hlasu, buď mlčení, ježto následovati mělo na mé volání. Ještě více strašila mne noc, panující u vchodu skály, i dím k missionáři: „Ó ty, jehož provodí a zsiluje Bůh, vstup do té mrákoty a navrať mi Atalu!“

Jak jest slabý, kým vládnou náruživosti! jak jest silen, kdo jich prost jsa spoléhá na Boha! Byla větší mysl v srdci víry plném kmeta, usvadlého věkem sedmdesáti šesti let, nežli ve vší mladosti prsou mých. Muž pokoje všel do jeskyně, a já zůstal vně, plný strachu. Brzy slabý zvuk, nápodobný k nářeku, vyšel z hlubiny skalní a uhodil v ucho mé. Vykřikna a nalezna všecku sílu, vrazím do noci jeskyně. — — Duchové otců mých! vy jedni víte, jaké divadlo ranilo mé oči!

Poustenník rozžžav pochodni z louče, držel ji třesoucí se rukou nad ložem Atalinym. Ta mladá, pěkná dívka, odpolu zpodepřená na lokti, vidína jest bledá a rozčechraná. Krůpěje bolestného potu blyštěly se jí na čele; oči její napoly zhaslé snažily se ještě vyrážeti lásku ke mně, a ústa její usmívala se. Zaražený, jako bych ohromen byl, s upřenýma očima, vztaženýma rukama, rtoma odpolu otevřenýma, stál jsem nepohnutě. Hluboké mlčení panovalo za chvíli mezi třemi osobami toho žalost-

ného divadla. Poustenník přetrhl je první. „Totě," řekl, „zimnice od unavení; poddejme se vůli boží: Bůh se smiluje nad námi."

Na ta slova krev stavená vzala opět běh svůj do srdce mého, a citlivostí divochovou přešel jsem na rychlost od zoufání do důvěrnosti nemírné. Jednák Atala nenechala mne dlouho v ní. Pohnouc smutně hlavou znamenala nám, abychom se přiblížili k loži jejímu.

„Otče můj!" pravila mdlým hlasem, obrátíc se k duchovníku, „blízka jsem poslední hodinky. Ó Šakto! poslyš bez náramného zoufání tajemství, které jsem skrývala před tebou, abych neučinila tebe nešťastnějším a poslušna byla matky své. Nepřekaziž mi znameními bolesti, kteráž by přivodila kvapně konec té chvíli, kterou mi žíti zbývá. Mnoho povídati mám, avšak podlé bití toho srdce ustávajícího — podlé nevím jaké tíže ledové, kterou ty prsy ledva zdvihají, cítím, že dosti chvátati nemohu."

Po mlčení krátkém Atala promlouvala takto: „Smutný osud můj počal téměř prvé, než jsem spatřila světlo. Má matka počala mne v neštěstí; s tíhotou nosila mne v životě a vydala na svět s náramnými bolestmi: pochybováno o mně. Chtěci zachovati dny mé, učinila jsem slib zavázajíc se jménem mým, že věčné zachovám panenství, jestliže ujdu smrti. — Slib nešťastný, kterýž mne uvrhuje do hrobu!

„Bylo mi na šestnáctý rok, když jsem ztratila matku. Několik hodin před tím, než zhasla, povolala mne k posteli. „Dcero má," pravila mi u přítomnosti jednoho missionáře, který potěšoval poslední hodinky její, „dcero má! víš, jaký slib učinila jsem za tebe. Chtěla-li bys, aby sklamala matka tvá? Ó má Atalo! zůstavuji tebe světu nehodnému křesťanky; u prostřed modloslužebníků,

kteří pronásledují Boha otce tvého a Boha mého, kterýž, dav tobě dny života, zachoval tě druhým zázrakem. Mé milé dítě, přijmouc rouchu panenskou odřekneš se toliko bídy chatrče a smrtedlných náruživostí, které zarmoutily střeva matky tvé! Nuže, pojď milenko má, pojď, přisáhni na ten obraz matky spasitelovy, v rukou toho svatého kněze a tvé matky umírající, že mne nezradíš přede tváří nebes. Pomni, že jsem zavázala se pro tebe, abych zachovala život tvůj, a že nesplníš-li slov mých, ne ty trestána budeš, ale matka tvá, jejíž duši uvržeš do muky věčné.“

„Ó matko má! proč jsi tak mluvila! ó náboženství, jenž jsi jednímkrátem strastí mou a štěstím mým! ztracuješ mne a potěšuješ mne! A ty, milý a smutný předměte náruživosti, která mne zžírá i v náručí smrti! ó Šakto! vidíš nyní, co způsobila příkrost osudů našich! — Prolévajíc slzy a přivinouc se k prsím mateřským, zaslíbila jsem co žádáno. Missionář vyřekl nade mnou ta hrozná slova a dal mi škapulíř, který mne víže na vždycky. Matka má hrozila mi klatbou, jestliže bych kdy zrušila slib svůj, a poručivši mi tajiti toho nepřestupitedlně pohanů, pronásledovníků náboženství mého, skonala objímajeci mne.

„Neznala jsem tenkrát nebezpečnosti té přísahy. Jsouc plna vroucnosti a horlivá křesťanka, hrdá na krev španielskou, probíhající mé žíly, neviděla jsem vůkol sebe člověka hodného mé ruky: plésala jsem, nemajeci jiného ženicha, mimo Boha matky mé. — Uzřela jsem tebe, mladého, pěkného vězně: obměkčena osudem tvým směla jsem mluviti s tebou u hranice lesu — a hned pocítila veškeré tíže slibu svého.“

To kdy řekla Atala, já, zatna pěsti a pohlédna na

missionáře okem hrozlivým, zvolal jsem: „Hle! to jest to náboženství tak náramně schválené! Zlořečená přísaha, která mi odnímá Atalu! Zlořečený ten bůh, který protivuje se přirozenosti! Člověče! kněže! co jsi přišel tropit do lesů?“ —

„Tebe zachránit!“ odpověděl stařec strašlivým hlasem; „krotit náruživostí tvých a zbraňovat ruhači, abys neuvalil hněvu nebeského na sebe! Pěkně tobě sluší, mladíkovi ledva na svět přišlému, toužiti bolestí svých! Kde jsou známky trápení tvého? kde snesená bezpraví? kde ctnosti tvé, kteréž by jediné ospravedlnily nářek tvůj? Kde jaká služba, kde dobří skutkové tvoji? Nešťastníku! nic není tvého, než náruživosti, a ty smíš reptati proti nebesům! Až třidceti let, jako otec Aubri, strávíš u vyhnanství na horách, méně hotov budeš souditi ústavy Prozřetedlnosti; potom seznáš, že nevíš nic, že nejsi nic, a že není kázně tak přísné, není zloby tak strašlivé, již nésti nezasloužilo by tělo porušené.“

Blesk, který starcovi z očí vycházel, obrostlá brada jeho, která dorážela k prsím, jeho slova ohromující činily jej podobna Bohu. Poražen jsa důstojenstvím jeho padl jsem k nohoum jemu, prose za odpuštění výstupku. — „Synu můj!“ odpověděl mi hlasem tak lahodným, že lítost vstoupila do srdce mého; „synu můj! ne pro sebe káral jsem tebe. Ach! dobře máš, přišel jsem dělat málo do lesů těchto, a Bůh nemá služebníka nehodnějšího nade mne. Ale synu můj! nebi, nebi zlořečiti nikdý nesmíme. Odpusť, jestli jsem tě urazil; ale poslyšme sestry tvé. Snad jest pomoci; nezoufejme. Šakto! Bůh dal člověku naději.“

„Mladý příteli můj!“ převzala mluvu Atala, „tys byl svědkem zápasu mého, a předces viděl jen nejmenší částku;

ostatek tajila jsem před tebou. Ano, otrok černý, skropující potem horoucí písek Floridy, jest méně bídný, než byla Atala! Vzbuzujíc tebe k outěku, avšak jistá smrti, kdyby se oddálil ode mne; bojíc se utéci s tebou do pouští, a předce prahnouc po stínu lesovém a volajíc hlasem velikým pustinu. — Ach! kdyby bylo jen opustiti rodiče, přátele, vlast; kdyby (hrozné k vyřknutí) jednalo se jen o ztrátu mé duše! — Ale tvůj stín, ó matko má! byl vždy přede mnou, předstíraje mi muky své. Slyšela jsem tvé úpění, viděla plamen pekelný zžírati tebe! — Noci mé byly suché a plné přístrachů; dni mé neutěšené; rosa večerní usychala padajíc na horké tělo mé; rty otvírala jsem větříkům, a větříci nedadouce mi okřání zažehali se od ohně dechu mého. Jaké trápení, viděti tebe neustavně před očima, daleko od lidí, v hlubokých pustinách, a cítiti mezi mnou a mezi tebou hráze nepřestupitedlné. Konati život svůj u nohou tvých, sloužiti za otrokyni tobě, strojiti oběd a lože tvé v některém koutě světa neznámém, byla by pro mne blaženost svrchovaná: blaženosti té blízka byla jsem a nemohla jí užiti! Jakou jsem zamýšlela radu! jací snové vycházeli z toho smutného srdce! Někdy, uprouc oči na tebe, u prostřed pouště, jala jsem se poddávat žádostem nesmyslným, jako hodným trestu. Brzy chtěla jsem býti jediný tvor s tebou žijící na světě; brzy, cítíc božství, jenž mi překáželo v strašlivých zámeznostech, přála jsem, aby pošlo božství to, kdybych jedno já, zavřená v tvém náručí, metána byla od propasti k propasti, s zříceninami Boha i světa. Tu chvíli, — říci-li smím? — tu chvíli, ano pohřižuje věčnost mne, ano postaviti se jdu před soudce neuprositedlného, to okamžení, v kterém bych poslušna byla své matky, vidím s radostí, že stráven jest od panenství život

můj — a i teď, v hrozném odporu, umírám litujíc, že jsem nenáležela tobě!“ —

„Dcero má!“ vešel poustenník do řeči, „bolest mámí tebe. Ten výstupek náruživosti, do kterého se podáváš, málo kdy pravý jest: ten ani v přirozenosti není, a jest proto méně hoden trestu před Bohem, že raději omyl ducha, nežli zlobu srdce zjevuje. Mělas varovati se zámezností, nehodných své celosti. Ale milé dítě! tvá mysl klopotná přílišně zarmoutila tebe nad slibem tvým. Náboženství pravé nežádá obětí větších nad lidské. Jeho pravé city, jeho mírné ctnosti předčí daleko city zcestné a ctnosti přepiaté domnělého hrdinství. Kdybys byla klesla, i nu! ubohá ovečko zbloudilá! dobrý pastýř by hledal tebe, a přivedl opět ku stádu. Pokladové žele byli otevříni tobě; potoků krve potřeba jest k smazání chyb před lidem; Bohu na jediné slze dosti. Upokoj se, má milá dcero! tvůj stav žádá pokoje; utecme se k Bohu, on léčí každé rány služebníků svých. Jestli to vůle jeho, jakož se naději, že jest, aby jsi vyšla z té nemoci, vyučím tebe pravdě, a zproštěna budeš svého slibu před Bohem a konati dny své u mne, se Šaktou manželem svým.“

Po těch slovích starcových Atala uchvácena jest dlouhou křečí, které zniknouc dávala znamení strašlivé bolesti. „Jakže,“ pravila náruživě, s sepiatýma rukama, „bylo tedy pomoci! mohla jsem zproštěna býti slibu svého!“ — „Ba mohlas, dcero má!“ odpovédčl otec, „a můžeš dosavad.“ — „Pozdě, pozdě jest!“ zvolala ona. „Ach! že mi jest umříti v okamžení tom, kdy slyším, že jsem mohla býti šťastná! Kéž jsem znala dříve toho svatého kmeta! Jaké bych dnes požívala radosti, s tebou, se Šaktou, s křesťanem — potěšená, zotavená od toho muže velebného — v této poušti na vždycky! — Ó to by přílišná

byla blaženost!“ — „Utěš se!“ dím jí, vezma za ruku tu ubožičku; „utěš se, to štěstí bude nám.“ — „Nikdý, nikdý!“ pravila Atala. — „Kterak?“ dím já opět. — „Ty nevíš konce!“ řekla panna; „včera — v té bouři — tys mne tiskl — tvá to vina — byla jsem na tom, abych zrušila slib svůj — uvrhla matku svou do plamenné propasti! — Již klatba její naléhala na mne; již jsem klamala Bohu, kterýž vysvobodil život můj. Líbaje mé rty třesoucí nevěděls, ach! nevěděl, že objímáš smrt!“ — „Pro Boha!“ zvolal missionář, „milé dítě! co jsi činilo?“ — „Hřích! otče můj,“ vece Atala s pomateným pohledem; „jednak já zkazila jen sebe a zachovala jsem matku svou.“ — „Dopověz!“ dím spěšně, pln jsa zděšení, „dopověz!“ — „Nuže,“ řekla, předvědouci slabost svou, „vzala jsem z domova s sebou —“ — „Což?“ vskočím jí do mluvy s hrůzou. — „Jed!“ — dí otec — „Jest v životě mém,“ zvolala Atala.

Vypadne oheň z ruky poustenníku; já omdlévaje klesnu k nešťastné dívce; stařec obejme obadva ramenem otcovským, a všickni tři v mrákotě mísíme za chvíli vzdychání svá na tom loži smrtedlném.

„Zhůru! zhůru!“ pravil brzo srdnatý poustenník, rozsvěcuje lampu. „Maříme drahou chvíli; hledejme pomoci, Bůh se smiluje nad námi! — Snad ještě lze — dcero má, ó žes neřekla včera!“

„Ach, otče!“ řekla Atala, „hledalať jsem tě minulé noci; ale nebe na pokutu viny mé oddálilo tě ode mne. Jednák, všeliký prostředek byl by neplašný; Indové sami, povědomí trávenin, nevědí prostředku proti jedu, který jsem vzala Ó Šakto! suď o mém úžasu, kdy ne tak náhlý oučinek byl, jakož jsem se nadála. Láska zdvojila sílu mou; duše má nemohla tak brzy odloučiti se od tebe.“

Tu já ne vzdycháním hlasitým překazil jsem Atale vypravující, nýbrž výstupky divochům toliko známými. Válel jsem se zuřivě po zemi, rukama lomě a ramena si hryze. Otec starý s podivnou laskavostí běhal od bratra k sestře, a steré shledával pomoci. Při vší klidnosti srdce svého a tíži věku uměl se činiti srozumitedlným mladosti naší, a lidskost jeho výtečná podávala jemu zvuků tklivějších a vroucnějších nad samu náruživost naši. Kněz ten, obětovaný od čtyřidceti let den co den službě Boží a lidu na horách, podobal se velikému zápalu, kouřícímu se stále na výsosti před Hospodinem.

Ach! bylo nadarmo vše, cokoli snášel, aby ulevil Atalině bolesti. Unavení, hoře, jed a náruživost smrtedlnější nade všecky jedy pospolu sjednotily se, aby odňaly ten kvítek pustinám. K večeru znamení strašná se ukazovala. Mrtvost oudů všech uchopila Atalu a krajnosti těla jejího počínaly stydnouti. „Dotkni se prstů mých,“ řekla mi, „nejsou-li jako led?“ — Nevěděl jsem co odpověděti, a vlasy mi vstávaly hrůzou; potom pravila dále: „Včera ještě, můj nejmilejší! za jedním dotknutím tebe celá jsem se třásla, a hle, již necítím ruky tvé — ledva že slyším tvého hlasu; jeskyně ta mizí poznenáhlu vůkol mne. — Zpívají to ptáci? — již asi zapadá slunce — Šakto! světlo jeho pěkné bude na poušti, nad hrobem mým.“ —

Pozorujíc Atala, že slova její rozpouštěla nás ve slzy, vece: „Odpusťte mi, milí přátelé! jsem tuze mdlá; snad budu silnější! — Jednák umříti tak v mládí! tak najednou! kdy srdce mé plné bylo života! — Pěstoune modlitby, měj se mnou strpení, neopusť mne. Myslíš, že matka má spokojena bude, a že Bůh mi odpustí vinu mou?“ —

„Dcero má!“ odpověděl dobrý duchovník, prolévaje

a stíraje slzy třesavými a ochromenými prsty: „dcero má! celé tvé neštěstí pochází od nevědomosti; vychování tvé divoké a nedostatek umění potřebného jsou zkáza tvá; nevěděla jsi, že člověku nesluší vládnouti živobytím svým. Potěšena buď tedy ovečko má! Pánbůh tobě odpustí pro nevinu srdce tvého. Matka tvá a ten missionář nerozumný, jenž ji spravoval, byli vinnější nad tebe, oni překročili svou moc, vynutíce na tobě slib nesmyslný, kterýž nikdý platnosti neměl a míti nemohl před Bohem; ale pokoj Hospodinův budiž s nimi. Vy všickni dáváte světu strašlivý příklad, *jak nebezpečná jest přepiatá horlivost a nedostatek světla u věcech náboženství.* Upokoj se, mé dítě; ten, který zkušuje ledví a srdce, bude souditi tebe podlé úmyslu tvého, jenž čistý byl, a ne podlé skutku, jenž byl úhonný.

„Co se týká živobytí, jestliže hodina tvá padla, v které usnouti máš v Pánu, ach, mé milé dítě! což málo ztratíš, ztratíc tento svět! Byvši živa v samotině poznala jsi hoře; co, kdyby viděla psotu pospolitosti; kdyby, přistavši na břeh Evropy slyšela urážlivý křik bolesti, vznášející se od té staré země, kteráž jest toliko mrtvých popel, zapájený slzami žijících! Obyvatelé chaloupek i paláců, všickni vespolek trpí, všickni lkají v tom údolí. Vidíny jsou královny plakati jako sprosté ženy, a užasnouti se bylo nad množstvím slz, které byly v očích králů.

„Litovala by lásky? milá dcero! rovně tak litovala by snu. Znáš-li srdce člověka, a mohla by sčísti nestálosti tužeb jeho? Snáze by spočetla vlnobytí mořské, povalené od bouře. Atalo! sebe obětování, dobrodinstvo nejsou svazek věčný: byl by den, kdy snad ošklivost následovala by za sytostí; co přešlo, za nic by pokladeno, nic by pozorováno nebylo, jediné neshoda chudého

a opovrženého spojení. Bez pochyby, dcero má! nejpěknější láska byla ona toho muže a ženy té, kteřížto vyšli z ruky stvořitele. Ráj byl zdělán jim; byli nevinní a nesmrtedlní. Dokonalí na duši i na těle srovnávali se ve všem; Eva stvořena byla Adamovi, Adam Evě. I jestliž nemohli oni udržeti se v tom stavu blaženém, kdož moci bude po nich? — Ať nedím o sňatcích prvního lidu, o tom spojení nevymluvném, kdy sestra byla manželkou bratru; láska a přízeň bratrská sloučily se v srdci jediném, a čistota jedné z nich veličila lahodnost druhé. Všecka ta spojení skormoucena jsou; závist připlazila se na oltář trávný, kde obětováno kozlátko; panovala pod stánkem Abrahamovým a na loži tom, kde arciotcové okoušeli tolika radostí, že zapomínali na smrt matek svých. Mlčím o klopotech hospodářství, o svářích, o výčitkách obapolných, o nepokoji a všech psotách tajných, ježto bdí pod poduškou lože manželského. Žena obnovuje bolesti své pokaždé, kdy matkou se stává, a vdávání její děje se s pláčem. Jaká žalost nad ztrátou, novorozence, jejž matka kojíc vidí umírati na svém klínu! Hory byly plné úpění; nic nepotěšilo Rachele, že synů jejích nebylo více.

„Ale řekneš, že celá to byla žádost tvá, žíti v chatrné chaloupce s vyvoleným svým; že jsi nehledala sladkosti manželstva, jako raději vnady onéno pošetilosti, kterou jinostvo nazývá milostí: klam, omyl, marnost, sen mysli raněné! I já, dcero má! znal jsem bouři srdce; hlava ta nebyla vždycky plechatá, ani prsy ty tak poklidné vždycky, jako se zdají tobě tento den. Věř mně zkušenému: kdyby člověk stálý v náklonnostech neustavně svých nalézal, čím by zbuzován byl cit jeho, jsa obnoven stále; mimo pochybu, samota a milost vrovnaly by Bohu jej samému;

nebo to jsou ty dvě potěchy věčně Svrchovaného. Ale duše člověka ustává a nikdy nemiluje úplně dlouho téhož samého předmětu. Vždy jsou dvě stránečky, kterými dvě srdce netýkají se sebe, a ty stránečky učiniti mohou život dosti nesnesitedlný.

Posléze dcero má! veliká jest to vada člověka, že ve snách o blahosti zapomíná na tu křehkost smrti spojené s přirozením jeho. Jest nám dokonati, jest nám rozloučenu býti. Dříveji, později, buď jakákoli blahost tvá, bylo by tomu oblíčeji krásnému proměniti se v tu jednotvárnou způsobu, kterou hrob dává rodině Adamově; ani Šaktovo oko nepoznalo by tě mezi sestrami hrobovými. Láska nevztahuje vlády své na červy rakevní. Což dím, ó marnost nad marností! co mluvím o moci přátelství na zemi! Chceš, má milá dcero, věděti vztažení jeho? Kdyby člověk některý se vrátil na světlo několik let po smrti, pochybuji, aby uvidín byl s radostí od samých těch, kteří prolili nejvíce slz na památku jeho; tak brzo člověk přichází v nové spolky! tak snadno na se béře jiné navyklosti! tak přirozená jest jemu nestálost! takou maličkostí jest život náš, i v srdci přátel!

Děkuj raději dobrotě božské, milá dcero, že tak brzo vytrhuje tebe z toho dolu strašného, a povolává do sídla blaženosti, kteréž nikdý nebude konce.“

Jako poslední záře dnová utěšuje větry a prostírá pokoj na nebi zkrášeném, tak starcova slova poklidná utišila náruživosti zbouřené u vnitřku mé milenky. Zdála se mysliti jediné na bolest mou a na prostředky, jimiž by snesitedlnou učinila svou mi ztrátu. Brzy pravila, žeby umřela šťastná, kdybych připověděl neplakati jí; brzy mluvila o matce, o vlasti mé, a hleděla vytrhnouti mne z bolesti přítomné, vzbuzujíc ve mně jiné památky;

napomínala mne k trpělivosti a k ctnosti. „Ty nebudeš povždy nešťastný,“ řekla mi; „zkušuje-li tě dnes nebe, jest to proto, abys více měl lítost nad neštěstím svých bratří. Srdce, milý Šakto! podobá se oněm stromům, kteří nevydávají na člověčí rány balsámu, leda žeby ocel ranila je samy.“

Takto řekši obrátila se k missionáři, hledajíc oblehčení u něho, kteréž mně zjednala; a tak odměnně potěšujíc a potěšována jsouc, přijímala a dávala slovo života na loži smrti.

Poustenník, čím nešťastnějšími byli jsme, tím více namáhal pilnost svou; jeho staré kosti okřívaly teplem milosti a pořád, upravuje léky, rozsvěcuje oheň, obnovuje stlání, držel podivné řeči o Bohu a blahosti spravedlivých. Maje pochodni náboženství v ruce, zdál se předcházeti Atalu k hrobu a zjevovati jí divné tajemství jeho. Celá jeskyně plna byla velikosti té smrti křesťanské, a duchové nebeští, mimo pochybu, pozorovali toho divadla, v kterém náboženství samojediné zápasilo s láskou, mladostí a smrtí.

Zvítězilo to náboženství božské, a znáti bylo triumf jeho po svatém zármutku, jenž následoval v srdcích našich za prvním náruživosti klopotem. Okolo půlnoci Atala vidína jest obžívati k opětování modlitby, kterou jí předříkal duchovník u lože. Brzy potom podadouc mi ruku, hlasem ledva slyšitedlným pravila: „Synu Utalisův, pamatuješ-li tu první noc, kdy jsi mne držel za pannu poslední milosti? Ó divné tušení osudu našeho!“ — Umlkla; potom dí: „Když si pomyslím, že tě opustiti mám na vždycky, srdce mé usiluje ožiti tak náramně, že pro milost velikou cítím téměř do sebe moci státi se nesmrtedlnou. Ale Bože! staň se vůle tvá.“ Utichši opět

za chvíli pravila dále: „Nyní zbývá, bych tě prosila za odpuštění té žalosti, kterou jsem ti způsobila. Trápila jsem tě svou hrdostí a svéhlavostí. Šakto! trochu prsti, nasypané na tělo mé, brzy postaví světy mezi mnou a mezi tebou, a sprostí tebe na vždy břemene neštěstí mého.“

„Mne za odpuštění!“ dím jí, pohřížený v slzách, „zdaž nezpůsobil jsem já tobě všeho neštěstí?“ — „Příteli můj,“ pravila ona, vejdouc mi do mluvy, „tys mne ušťastnil velice: a kdyby mi bylo ještě jednou živu býti, volila bych raději tu blahost milovati tebe chvíli u vyhnanství nešťastném, nežli celé živobytí stráviti pokojně ve své vlasti.“

Tuto zatajil se hlas Ataly: stínové smrti kladli se vůkol očí a úst jejích; bludné prsty něčeho se týkati chtěly; mluvila pošepmo s duchy neviditedlnými. Brzo na to usilovala, ačkoli nadarmo, odvázati s krku malý křížek; i prosila mne sníti jej a řekla mi: „Když jsem mluvila s tebou poprvé u hranice, viděl jsi tento křížek blyštěti se proti ohni na prsech mých; to jest celé jmění Atalino. Lopéz, otec tvůj a můj, poslal jej mé matce, když jsem se narodila. Přijmi tedy to dědictví ode mne, bratře! chovej je na památku neštěstí mého. Utečes se k tomu Bohu nešťastných v strasti života, a daruješ snad slzu milence své. Šakto! mám na tě poslední prosbu! Příteli, spojení naše nemohlo než krátké býti na zemi, ale po tomto životě jest život delší. Ó jak trpké bylo by, rozloučiti se s tebou na vždycky! já tě předcházím dnes toliko, a budu čekati tebe v království nebeském. Jestlis miloval mne, mladý modláři, dej se vyučiti náboženství křesťanskému, které zachystá spojení naše u věčnosti. Učinilo před tebou veliký zázrak to náboženství

božské, jelikož schopnou udělalo mne, opustiti tebe bez zoufanlivé žalosti, v které bych umřela sice. Nicméně Šakto, nechci od tebe, než slovo prosté; dobře vím, co to jest žádati přísahy. Snad by slib ten rozděloval tebe od některé ženy šťastnější nade mne! — bude-li tě která milovati, jako Atala? — Ó matko má, odpusť své zbloudilé dceři! Padám opět do mdloby a ujímám ti, ó Bože, myšlení, které náleží jedinému tobě!"

Proklán jsa bolestí a úpěje, jakoby se rozskočiti bylo mému srdci, slíbil jsem Atale přijíti jednou víru křesťanskou. To vida poustenník zdvihl se s nadšeným pohledem, a vztáhna ruce ke sklepení jeskyně: „Přispěj," zvolal, „přispěj veliký Bože!" — To propověděv poklekne vedlé lože s vroucností, tichý jsa, jako v hlubokém rozjímání. Jeho příkladem, co nějakou mocí nadpřirozenou, uchvácený vrhu se já na kolena a skloním hlavu k nohoum Ataliným. Strašlivé ticho panovalo mezi námi za chvíli, potom muž výborný, pohleděv na dívku, náhle pronesl ta slova: „Jdi, duše spanilá, spoj se s stvořitelem svým!" — Atala skonala.

Tuto Šakta podruhé u vypravování přinucen byl stanouti. Slzy ho polily a hlas jeho vydával toliko přetržená slova. Sachem slepý otevřel ňádra a vytáhna křížek Atalin: „Tuhle," pravil, „jest ten základ protivenství! Ó René, ó synu můj! ty jej vidíš, já nevidím více! Pověz mi, za tolik let nezměnilo-li se zlato jeho? Znáti-li na něm slzy mé? Poznal-li by to místo, které ta svatá dívka líbávala ústy svými? A co Šakta, není posud křesťanem? Jaké příčiny důležité politiky a vlasti držely jej dosavád v bludu otcův jeho? Nebude meškati déle. Volá mne ze země: kdy míníš sstoupiti do hrobu, že nesplňuješ slova daného? — Ó země, nebudeš mne čekati dlouho!

Jen co kněz zmladí vodou tuto hlavu hořem šedivou, naději se spojenu býti s Atalou. Ale nechať skončím příběh svůj.

Pohřeb.

Nepokusím se, ó René! vypisovati tobě zoufalost, která uchvátila duši mou, když Atala vydala poslední vzdechnutí. K tomuť více by náleželo teplosti, než mi se dostává; musily by zavřené tyto oči otevříti se slunci, aby žádaly počtu od něho slzí vylitých na světle jeho. Ano, tento měsíc, svítící tu dobu nad hlavami našimi, ustane prvé objasňovati samotiny Kentucké; Ohio, nesoucí tu chvíli čluny naše, staví prvé běh vod svých, než slzy mé ustanou téci pro Atalu. Celé dva dny byl jsem nečitedlen domlouvání poustenníkova. Píleje ukrotiti žalost mou ten výborný muž neužíval marných důvodů zemských; spokojoval se říkati mně: „Synu můj, to jest vůle Boží!“ a přivinoval mě k sobě. Nevěřil bych nikdy, bych toho byl sám nezkusil, že tolik jest potěšení v tak mále slov oddaného křesťana.

Laskavost, léčení, nezměněná trpělivost starého sluhy Hospodinova překonaly posléze mou urputnou bolest. Styděl jsem se za slzy, které on vyléval pro mne. Otče! pravím jemu, totě příliš; nechať náruživosti jinochovy nekormoutí déle pokoje dnů tvých. Dovol, ať odnesa ostatky své milenky pochovám je v některém koutě pousty, a budu-li odsouzen k živobytí delšímu, snažím se hoden býti té svatby věčné, kteráž mi slíbena od Ataly.

Při tom nenadálém navrácení mysli mé ten dobrý otec tetelil se radostí; i zvolal: „Ó tvůrce, ó Bože můj, dokonej dílo své: navrať pokoj té duši strápené a nezůstav

mu po tom neštěstí ničehož, kromě prospěšné a pokorné památky!“

Muž spravedlivý odepřel mi toho, aby mi vydal tělo mé milenky; ale představil mi, že povolá osady a pochová dceru Lopézovu se vší úpravou křesťanskou; čehož já opět zbraňoval jsem, řka: „Neštěstí a ctnost Ataly neznámé byly před lidmi; nechať hrob její, vykopaný soukromě rukou tvou a rukou mou, sděluje tu mrákotu.“ Umluveno, bychom zjitra, když vycházeti bude zorní záře, zahrabali Atalu pod obloukem mostu přirozeného, u vchodu do háje smrti. Ustanoveno, že ztrávíme noc tu na modlitbách u těla té světice.

K večeru přinesli jsme ostatky vzácné k jednomu jeskyně otvoru, hledícímu na půlnoc. Poustenník zaobalil ji do evropejského plátna, předeného od své matky; to bylo jediné zboží, kteréž mu pozůstávalo ze staré vlasti, a od dávna schovával je k pohřebu vlastnímu. Atala ležela na trávě citlivek pohorních; nohy, ruce, hlava, ramena a částka prsou jejích odkryty byly. Ve vlasech viděti jí kvítek šácholanu svadlý; — týž, který jsem položil na postel panenky, bych učinil plodnou ji! Rtové její, na vzor poupěte z růže, utržené přede dvěma jitrami, zdáli se prahnouti a usmívati se. Na lících bělostkvoucích viděti jí některé modravé žilky; krásné oči byly zavřeny, nohy spojeny mravně a ruce alabastrové držely u srdce ebenový křížek; škapulíř osudný slibu nešťastného byl na krku jejím. Zdála se očarována býti od anjela zármutku a ode sna neviny a hrobu. Neviděl jsem nic nebeštějšího; a nevědomý, že ta panna požívala světla, vzal by ji za sochu usnulého panenství.

Duchovník neustal modle se celou noc; já tiše seděl u hlav pohřebního lůžka mé Ataly. Kolikráte, když spala,

choval jsem na klíně tu hlavu utěšenou! kolikráte, přilna k ní, poslouchal a chytal dychání její! Ale nyní nevyšlo dechu z těch prsou nepohnutých, a darmo čekal jsem probuzení její krásy.

Měsíc půjčoval své bledé pochodně k tomu bdění smutnému. Vyšelť o půlnoci, jako bílá panna, která se béře plakati nad rakví družky své. Brzo rozšířil po lese to velké tajemství těžkomyslnosti, kteréž tak rád povídá věkovitému doubí a břehům stověkým jezera. Časem duchovník opětoval starou notou několika veršů starého básníře, nazvaného Joba, pravě:

> Člověk vychází jako květ a podťat bývá, a utíká jako stín a netrvá.
>
> Proč Bůh dává světlo zbědovanému a život těm, kteříž jsou ducha truchlivého?

Tak zpíval stařec. Hlas jeho vážný a poněkud libý rozléhal se po tichu pouště. Jméno Boží a jméno hrobu odráželo se od hlasu všelikého lesiny i řeky. Vrkání Virginických holubů, chřestění spádu řeky v horách, cinkání zvonečku na pocestné přidávalo se k tomu zpěvu pohřebnímu; a zdálo se, jakoby v háji smrti odlehlý kůr zemřelých odpovídal hlasu poustenníkovu.

Mezi tím záplava zlatá povstala na východě. Krahujci ozývali se na skalách a kuny vracovaly se do doupat jilmových; to bylo znamením k Atalinu pohřebu. Vložil jsem tělo její na plece, poustenník předcházel s rýčem: počneme sstoupati se skály na skálu; starost a smrt zdržovaly kročeje naše. Uhlédaje psa, který nás vyslídil v lese a který nyní, skákaje radostí, jinou nám vyznačoval cestu, dal jsem se do pláče. Často dlouhá kštice Atalina, chvěná větříky ranními, okrývala tváři

mou co zlatou rouškou; často, ustávaje pod břemenem, složil jsem ji do mechu a sedl k ní pro nabytí nové síly. Posléze přijdeme k místu, vyznamenanému od mé bolesti; sejdeme pod klobouk mostový. Ó synu můj! — Bylo tu podívati se na mladého divocha a starého poustenníka křesťanského, obadva na kolenou klečící proti sobě na poušti a ryjící hrob rukama ubohé dívce, jejíž tělo prostřeno bylo podlé nich ve vyschlém výmolu řeky.

Dokonavše dílo přenesli jsme tu krásu do lůžka jejího z hlíny. Ach, což jiné strojil jsem pro ní lůžko! Vezma potom trochu prsti do ruky a zachovávaje ticho strašlivé, upřel jsem posledníkrát oči své na obličej Atalin; na to sypal jsem tu starověkou zemi na čelo osmnáctijaré. Viděl jsem znenáhla mizeti podobu své milenky a vděky její skrývati se pod rouchu věčnosti: ještě vyhlédaly poněkud prsy její ze země černé, jako strmí lilium bílé z temné hlíny. „Lopéze!“ zvolal jsem potom, „pohleď, syn tvůj pochovává sestru svou!“ — a tak zahrabal jsem Atalu zemí sna.

Vrátíme se do jeskyně, a tu zjevím missionáři úmysl, že se usadím u něho. Svatý muž, znaje ku podivu srdce člověka, vyskoumal mysl mou a podvod mé bolesti. I dí mi: „Šakto Utalissoviči, pokud žila Atala, mluvil jsem tobě, bys zůstal na té poušti; ale nyní změněn jest osud tvůj, ty náležíš vlasti. Věř mi, synu! bolest není věčná; dřívěji, později nachází konec svůj, proto že srdce člověka konečné jest; a totě jedna z velikých běd našich, že nám není dlouho býti nešťastnými. Navrať se k Mešasebi, jdi potěšovat své matky, kteráž tě čeká každý den a má potřebu tvé pomoci. Dej se vyučiti náboženství tvé milé Ataly, když příhodno bude tobě, a pamatuj, žes jí přislíbil býti ctnostným a křesťanem. Já tu bdíti

budu nad hrobem sestry tvé. — Jdi, synu můj! Bůh duše tvé milenky a pamět na tvého starého přítele v horách půjdou s tebou do pouště.“

Taková byla slova člověka skalního; vážnost jeho u mne byla veliká, hluboká jeho moudrost, i poslechl jsem. Hned zjitra opustil jsem hostitele čestného, jenžto tiskna mne k srdci svému dával mi radu poslední, své poslední požehnání a poslední slzy své. Šel jsem okolo hrobu Atalina. Podivil jsem se, vida malý kříž, postavený nad nebožkou, jako viděti bývá stežeň korábu utonulého. Soudil jsem, že poustenník modlil se u hrobu v noci. Ta známka přátelství a nábožnosti starcovy přivedla mne k hojnému prolévání slzí! Projala mne tužba, otevříti ještě jednou ten rov a podívati se konečně na milenku mou; ale strach jakýs nábožný zabránil mi. Sednu na zemi kyprou, do kteréž se již zarýval červ, hledaje průchodu ku kořisti své. Založiv loket na kolena, hlavu podpíraje rukou, zůstal jsem pohřížený v trpkých myšlénkách. Ó René! tuto jsem prvníkráte opravdově rozjímal marnost dnů našich a převelikou marnost úmyslů našich. Ó synu můj! kdož jest, aby neučinil rozjímání toho? já jsem jelen zšedivělý od zimy; věk můj rovná se věku vrány. A věru! po tolikých letech, kteráž odpočívají na hlavě mé, po tak dlouhé zkušenosti života neznám člověka, jenž by oklamán nebyl snem blaženosti: neznám srdce, ježto by nemělo rány tajné: srdce nejjasnější, na pohled, podobá se studnici na poušti Alachne: svrchek zdá se býti tichý a čistý, ale nahlédneš-li do dna pokojného, uzříš ohromného krokodyla, jejž chová studnice u vodách svých.

Uviděv takto vzjíti i zajíti slunce na tom místě žalosti, druhý den, jak uslyšán křik pelikánův, hotovím

se opustiti ten hrob posvátný. Odtud, co od cíle nějakého vyšel jsem, chtěje se dáti dráhou ctnosti. Třikrát volal jsem duši Atalinu; třikráte duch pouště odpovídal na hlas můj pod obloukem pohřebním. Pozdravil jsem potom jitřní záře a pozoroval opodál na pohorní stezce, ano poustenník kráčí k chaloupce nešťastníka jednoho. Padna na kolena a co nejvroucněji obejma hrob, volám hlasitě: „Odpočívej v pokoji v této cizině, ó dívko přenešťastná! Na odplatu za milost, za vyhnanství a za podstoupenou smrt opuštěna budeš i od Šakty!“ — Potom prolévaje potoky slzí rozžehnal jsem se s dcerou Lopézovou a vytrhl ze samotiny té, zůstaviv u kořen nádherné památky přírody památku ještě spanilejší, nizounký hrob ctnosti.

Závírka.

Šakta Utalissovic, Natcha rodem, vyjevil tento příběh Renéovi Evropčanu. Otcové podali ho synům, a já, poutník do dalekých zemí, pověděl jsem věrně tobě čtenáři, co o něm vypravili mi Indové. Viděl jsem v té pověsti mnoho věcí: obraz lidu lovčího a lidu role dělajícího; první zákonodárství pospolitosti, nebezpečnost neumění a horlení nábožného; s druhé strany světlo, snášelivost a pravého ducha evanjelického; zápas náruživosti a ctnosti v srdci bezelstném, posléze svítězení náboženstva nad citem nejurputnějším a nad hrůzou nejstrašlivější — nad milostí a smrtí.

Když mi Siminol jeden vypravil ten příběh, viděl mi se velmi užitečný a docela pěkný, proto že on přičinil k němu květ pouště, půvab chalupy a prostotu u vypsání bolesti, jakou že zachoval jsem nepochlebuji

sobě. Než jednu věděti věc zbývalo mně! Na dotaz, co se dálo s otcem Aubriem, nemohl mně odpovědíti nižádný. Mělo to býti tajno vždycky mne i tebe, čtenáři, leč že Prozřetedlnost všeřídící vyjevila mi, čehož jsem hledal. Poslyš, co se dálo.

Procházeje pořičí Mešasebéské, jenž dělá na poledne pěkné meze nové Francie, žádal jsem viděti na půlnoci druhý div té krajiny, spád Niagary. Stavím se na blízce toho spádu, v staré zemi Irokezů, když jednoho jitra, podávaje se planinou, vidím ženu, ana sedí pod stromem, držíc mrtvé dítě na klínu. Obměkčen jsa tím divadlem pojdu tíše k mladé matce, a slyším ji říci:

„Kdybys zůstal u nás, milý synáčku, jak milostně by napínala luk ruka tvá! Ramenem silným uchvátil bys medvěda zuřivého a předstihl by na vrchu hory losa nejrychlejšího během svým. Bílý hranostaji skalní! tak brzy ušlý do krajiny duší! Jak tam uživíš se? Není tam otce, aby krmil tě lovem; bude ti zima a žádný duch nedá tobě kože, aby se přikryl. Ó musím já snažiti se, bych přišla zpívat písní a prsu podávat tobě.“ —

Po této modlitbě, obyčejné na poušti, ta matka mladá zpívala hlasem třesavým; kolébala děcko na klínu, skrápěla rty jeho mlékem mateřským a vynakládala na mrtvého všecku tu péči, která mívá se o živé.

Žena ta chtěla sušiti tělo dítěte svého na větvoví stromu, podlé zvyku Indův, by potom do hrobu otcův je vnesla. Počala tudíž ten obřad laskavý a nábožný: svlekši dítě a dmychavši za chvíli do ústek jeho pravila: „Duše děťátka mého! dušinko spanilá! otec tvůj stvořil tebe na rtou mých pocelováním: ach! mé rty nemají moci dáti tobě zrození podruhé!“ — Potom odkryvši své prsy přitiskla k nim posledníkráte ty ostatky

studené, kteréž byly by obživly od teploty srdce mateřského, leč že Bůh zanechal sobě dchnutí, co uděluje života.

Vstanouc hledá očima na poušti, okrášené od záře jitřní, stromu, na jehož větví zavěsila by syna svého. Vyvolila javor červeně květoucí, obvěšený apiovým věncovím, jenž vydychovalo zápachy nejsladší. Jednou rukou sehnouc větev spodní, druhou položí tam dítě. Vrátí se zhůru vypuštěná ratolest, vznesouc s sebou ty svlečky neviny, ukryté v listí vonném. Ó jaktě tklivý ten obyčej indický! Ve svém hrobu povětrném, ta těla proniknutá podstatou nadpovětrnou, obalená do věníků zelena a květu, očerstvená od rosy, balsamovaná dchem větříků, kolébaná od nich na též větvi, na které slavík vystavěl hnízdo a slyšeti dává zpěv žalobný; ta těla tak vystavená ztracují všelikou ohyzdnost hrobovou. Jestliž to obal některé dívky mladé, jejž pověsila milencova ruka na dřevo smrti; jsou-li to ostatky dítěte, kteréž matka položila do příbytku písklátek: zdvojuje se ten půvab. Strome amerikánský, nesoucí mrtviny na větvoví svém, jež oddaluješ od bytů lidských a bližší působíš obytu božského, odpočíval jsem u vytržení pod stínem tvým! Výtečný obraz tvůj ukazoval mi strom ctnosti! Jeho kořání roste v prachu světa tohoto, vrchol tratí se ve hvězdné obloze a ratolesti jeho jsou stupně jediné, po kterých člověku, putujícímu na této poušti, udá se vstoupati od země k nebesům.

Nyní matka, položivši dítě na strom, vytrhla sobě kadeř vlasů a povčsila ji mezi lupení, an zatím dech jitřenky kolébal v posledním spaní děťátko, kteréž ruka matčina mnohdykráte uspávala tu samu chvíli, na kolébce mechové. V tom okamžení jdu přímo k ženě, a vloživ jí na hlavu ruce své vydám třikrát hlas bolesti. Potom,

nemluvíce ničeho, vzali jsme každý větvičku a odháněli hmyz bzející vůkol těla děckého. Ale varováno se odehnati holubici, jejíž hnízdo bylo na blízce a která přilétala uškubovat vlasů děckých, chtějíc ustlati měkčeji mladým svým. Indianka pravila jí: „Holubičko! nejsi-li duše synáčka mého uletělá, jsi bez pochyby máti, hledající, z čeho by upravila kolébku. Vezmi těch vlasů, jichžto já mýti nebudu více u vodě Eskvinské; vezmi, ustel holoubátkům; kéž velký duch je zachová tobě!"

Zatím matka plakala radostí, vidouc vlídnost cizozemcovu. To když konáme, přijde mládec a dí: „Dcero Setulina! sejmi dítě naše, nezůstaneme tu déle, odejdeme s prvním sluncem." Jemuž já: „Brachu!" pravím, „přeji ti modrého nebe, mnoho srn, bobrového pláště a naděje; nejsi tedy z té pouště?" — „Nejsem," odpověděl, „my jsme vystěhovanci a jdeme hledat domova jiného." — To pověděv bojovník sklopil hlavu k prsím, a koncem luka svého srážel hlavičky kvítkům. Vida, že slzy budou pod tím příběhem, i mlčel jsem. Žena sňavši syna se stromu, dala ho nésti manželu. Pohlédali na dítě a usmívali se; bylo to, jakoby plakali. I dím: „Dovolíte-li, abych vám rozžehl světlo noci té?" — „Nemáme žádné katrče," odpověděl bojovník; „chcete-li s námi, budem noclehovati u spádu." — „Velmi rád," řekl jsem a šli jsme pospolu.

Přijdeme brzy na zábřeh spádu, jenž ohlašoval se hrozným jekotem. Působí jej řeka Niagara, pocházející z jezera Eryé a uvrhující se do jezera Ontaria. Přímá výsost jeho obsahuje 114 střevíců. Od jezera Eryé až k Sautu řeka potíká stálým padajíc srázem, a u samého spádu ne tak řekou jest jako mořem, jehož proudy davem trou se v rozšklebený otvor propasti. Spád dělí se ve

dvě ramena a skřivuje se v podkovu. Mezi dvěma spády podává se ostrov, podemlený ve spodu a se vším stromovím visící nad směší vod. Spousta řeky, srážejíc se na poledne, oblí se u válec ohromný, pak se šíří co prostěradlo sněžné a pstře se na slunci všelikými barvami. Časť k východu padající sstoupá do mrákoty strašlivé; řekl by ramenem je býti potopy. Duhy obloučné kříží se nad propastí; vody, tepouce skálu otřásanou, obrážeji se pěnavými víry, jenžto vynikají nad lesy, jako dým zanícení šírého. Boroví, ořeší plané, skalí tesané v podoby strašidel ozdobují to divadlo. Orlové, přitažení proudem větrů, snášejí se kolujíc na svrchek hlubiny, a kvikačové zavěšujíc se ohonem dlouhým na konec sehnutých větví lapají v propasti mrtviny medvědů a losů.

Zatím, když s potěchou, pomíšenou se strachem, spatřuji ten zázrak, Indička s manželem oddálí se ode mne. Hledám jich, vstoupaje proti řece nade spád, a naleznu je v místě hodném k jejich žalosti: leželi na trávě se starci, u člověčích kostí, zaobalených ve zvířecí kože. Užaslý nade vším, co jsem viděl za několiko hodin, sednu k té žence, řka jí: „Což to sestro?“ — I praví mi: „Bratře! to jest země vlasti; toto jsou kosti otcův našich, jenž nás provázejí do samotiny.“ — „A kterak,“ dím já, „přivedeni jste do takového neštěstí!“ — Dcera Setulina odpověděla: „My jsme ostatkové Natchezů. Po té velké porážce, kterou Francouzi potřeli národ náš, mstíce bratrů svých, bratří naši utekši vítězů nalezli útočiště u Šikasů, sousedů našich. Tam jsme pobyli drahný čas v pokoji; ale před sedmi měsíci bělochové Virginičtí uvázali se v země naše, pravíce dány je býti jim od jednoho krále evropejského. Pozdvihli jsme očí k nebi, a pojavše popele otců svých dali se jinou cestou pouště.

Porodila jsem v tažení, a byvši zkaženo mléko mé od žalosti otrávilo mé dítě.“ To řkouc utírala si oči vlasy; i splakal jsem též.

Potom dím brzo: „Sestro má! velebme ducha velikého, vše se koná dle vůle jeho; bídníci nebudou bídnými vždycky, a jestiť místo, kdež nebudou plakati více. Kdybych se nebál míti jazyk lehký, jako jest bělochům, tázal bych se tě, slyšela-lis kdy o Šaktovi Natchezu?“ Tu Indička pohlédnouc na mne praví: „Kdož ti pověděl o Šaktovi Natchezu?“ I dím: „Tenť jest mudřec!“ — Načež Indička: „Vypravím,“ dí, „tobě, co mi vědomo, proto že jsi odháněl mouchy od těla syna mého, a že jsi mluvil dobře o duchu velikém. Jsem dcera dcery Renéovy, jejž Šakta přijal ya svého. Šakta, jenž stal se křesťanem, a René děd můj zahynuli v bitvě.“

„Člověk vždycky kráčí od jedné bolesti do druhé,“ pravím skloně se. „Mohla bys mi tedy zprávu dáti i o otci Aubrím?“ — „Ten nebyl šťastnější nad Šaktu,“ vece Indička. „Slyšeli jsme, že Širokové, nepřátelé Francouzů, pronikli až do osady, jsouce tam vedeni zvonečkem, na který se zvonilo ku přispění pocestným. Otec Aubri uchrániti mohl se; ale nechtěl opustiti svých dítek v neštěstí, a zůstal při nich zudatňuje mysl jich ke smrti příkladem svým. Upálen jest s trápením velikým; nemohli od něho vymučiti slova proti Bohu a vlasti jeho. Neustál celé umučení své modliti se za katany a jeviti útrpnost nad ostatními obětmi vůkol sebe. —

„Několik let po navrácení Šakta, uslyšev o neštěstí pěstouna modlitby, šel sebrat popele jeho i Ataly své. Prošed poušť stavil se na místě, kde byla osada; ale ledva že poznal ji. Jezero vylilo se a pustina stala se bahništěm

neschodným. Most přirozený obořiv se zasul hrob Atalin i s hájem smrti.

„Šakta dlouho bloudil v těch místech: navštívil jeskyni poustenníka, již našel plnou trní a malinoví, v kterém laň napájela kouloucha svého; posadil se na skálu stráže mrtvé, kdež neviděl ničeho, kromě několika per upadlých ptáku tudy letícímu. Zatím kdy plakal potichu, přileza krotký had missionářův otočí se mu vůkol nohy. Pohlazovalť a zahříval v záňadří svém toho přítele starého, kterýž sám jediný pozůstal v tom zbořeništi. Hledav darmo hrobu poustenníkova a snaživ se marně, odkryti Atalin, jal se odcházeti z toho místa, ana tu vyběhši z jeskyně laňka skáče před ním ku kříži osady velkému, kdežto stanula. Kříž odpolu vodou okroužen byl; dřevo jeho mechovaté a zpukřelé, a pták z pouště kolébal se rád na tom starém pni. Šakta soudil, že laň vděčná uvedla jej ku hrobu hospodáře svého. Podryv kámen u kříže našel ostatky muže a ženy. Nepochyboval, že to byly kosti kněze a panny, jež tu pochovali rozptýlení osadníci. Vyňav je ze země a zaobaliv medvědími kožemi vrátil se pouští zpět, nesa zbytky vzácné, jenž chřestěly mu na plecech jako toul smrti. V noci položil je sobě pod hlavu, a měl sny o lásce a ctnosti. Tak obřemeněný přišel k Natchezům. Cizozemče, tuto viděti tobě kosti ty, s kostmi Šakty samého!“

To když vypověděla Indička, vstav já pojdu k těm ostatkům svatým, a vrhna se k nim zůstanu leže za chvíli v tichosti; potom kvapě od nich krokem velikým volám hlasitě: „Tak pochází na světě vše, co dobrého, ctnostného a citlivého bylo! Člověče! tys míjející sen, zdání bolestné, jehož životem neštěstí, bytností smutek ducha a věčný zármutek mysli!

Tyto myšlénky přemítány jsou u mne celou noc na zábřehu spádu, na nějž jsem se díval při měsíci. Ráno na úsvitě hostitelé moji opustili mne, tihnouce dále pustinou. Mladí bojovníci předcházeli, manželky zavíraly tažení; onino ostatky svaté, tyto novorozené své nesouce. Starcové kráčeli zdlouha u prostřed, mezi předky a potomky svými, mezi těmi, jichž nebylo více, a mezi těmi, jichž nebylo dosavad, mezi památkou a nadějí, mezi vlastí ztracenou a vlastí budoucí. Ó, jaké slzy skormucují samotinu, když se tak opouští země otcovská, a když viděti s vrchu hory vyhnanství poslednikráte ten krůvek, pod kterým člověk býval ukájen, a ten potok u chaloupky, tekoucí truchlivě pustou krajinou vlasti!

Indové nešťastní, jež viděl jsem blouditi v poustách nového světa, s popelem otcův vašich! Vy, ježto chovali jste mne hostinsky v bídě své! já bych nemohl dnes tolika učiniti vám, nebo bloudím jako vy, jsa hříčkou lidem a méně šťastným vyhnancem, že nemám s sebou kostí otců svých.

Areskui, bůh vojny; srovnej řecké *αρης*. Azalea, rostlina, *azalea coccinea.* Kardinal, pták indický. Karib, los Kanadský s menšíma rohama. Větník, rostlina, *floride.* Kvikač, Quikhatsch, *carcajou*, Bieberfresser, *gulo luscus.* Mokasiny, obuv indický. Pannach, zbraň jistá divochů. Plamenáček, pták, Flamming, *Phoenicopterus.* Posměváček, drozd dlouhonosý, *moqueur.* Saganita, jídlo z mouky. Sachem, stařec, rádce u Indů. Sácholan, rostlina, *magnolia.* Sakta, znamená hlas libozvučný. Tomahawk, zbraň divochů. Trubač, rostlina, *liriodendron tulipifera Willd.* Žonglér, kněz indický.

Spolky střídmosti.

Těchto časův, když v uměních a vědách promyslných tolikeré nálezky člověčenstvo obohatily a denně obohacují, kde všech živlů síly upotřebují se, aby více k tělesnému užitku a pohodlí člověka, toho pána nad podlunním tvorstvem, přičinily, kde obávati se již bylo, že realním uměním všecko formální vzdělání udušeno a zahubeno bude, každému pravému člověčenstva milovníku příjemno býti musí nejnověji povstalá snaha a péče o věc nejen tělu a zdraví, ale i duši velice důležitou, týkající se svobodného užívání Bohem nám daného rozumu a ušlechťující člověka mravnosti. Myslíme snahu vykořeniti opilství, a uvésti střídmost v přirozené její právo.

V Americkém soustátí, té veliké dílně promyslu, kde kořalnictví nad míru bylo se vzmohlo, povstaly před 20 lety první spolky střídmosti, jichž účel a závazek byl, aby členové opilství, zvláště pak pití kořalky, varovali se pod trestem vyloučení ze spolku. Rozmohou-li se, jakož jest naděje, všeobecně, bude opilec tam tak neobyčejný úkaz, jako tele o dvou hlavách neb jiná potvora z mezí přírody vystoupilá. Brzo v Angličanech, Francouzích i Němcích toho příkladu následováno.

V Ruském Polště, kde promyslem židovským opilství trůn sobě bylo vyzdvihlo, moudrým zákonodárstvím panování jeho konec udělán, a kořaleční Židé nuceni jsou řemesel a pluhu se chytati, chlap počíná střízvěti a protírá sobě oči z dlouhověkého obžerství. Dostala se i do Haliče a Moravy [1]) ta spasitedlná mravní oprava a vznikají

[1]) Viz Českou Včelu 1845. č. 61.

tam spolky chvalitebné ke střídmosti ne z mody, ale z přesvědčení svatě se zavazujíce.

A což naše milá vlast Česká? ta-li jen vždy škodných obyčejův cizích následovati bude? Nikoli. Již i k nám prostírá se to žádané blahověští. Jmenovitě v hlavním městě počínají vznikati podobné spolky v té třídě lidu, v které jindy nejeden v pití nemírném blaženosti hledával. Že pak nadíti se jest dobrého odtud prospěchu, ručí za to jejich při tom moudré počínání. Neboť zvyk, jak přísloví praví, jest druhé přirození, a příroda velikých skoků nemiluje. Pročež spolkové ti chvály hodni jsou v tom, že činíce rozdíl mezi opojnými nápoji pití sice kořalky pro velikou její škodlivost hned cele zamezují, mírné však pití piva a časem něco vína nezbraňují. Přejí sobě potřebného posilnění a obveselení, ale nezbedné žádosti v uzdu pojímají a nečestnému opilství meze ukládají.

Tak jest, ne užívání mírné a místné toho, co dobrý Bůh ku posile a zdraví poskytuje člověku, ale přeplňování se dary jeho jest záhubné a hříšné. Víno, praví přísloví, není vinno, že se lidé ožírají, a jen z nemírných a nestřídmých blázny činí.

Mezi přeplněním a hladem neb žízní stoji u prostřed sytost, jako střídmost mezi obžerstností a hladomořením neb skoupostí k sobě samému v jídle a pití. Poslední nectností není se báti. S krajícem v ruce ještě nikdo neumřel, ale přeplněním mnozí pošli. Jsou pak mnohé stupně mezi oběma těmi krajnostmi, aniž pak každé i nejmenší odchýlení ode středu s přísnými stoiky za veliký hřích klademe, anobrž s Horácem mezi větším a menším uchýlením rozdíl činíme. Dobře staří znamenali, že vinný kmen trojí hrozen nese: jeden veselosti, druhý opilství,

třetí bláznovství. My pro krátkost stanovíme jen dva stupně: veselosti a opilosti, kterážto poslední až k šílenství vzrůstá a někdy úmrtím se končí. První stupeň, totiž veselost počestná i rozumná, bez vady jest, an moudrý Syrach praví, že víno stvořeno jest k obveselení člověka; pravého ale opilství ohavnost sama v oči bije, když na opilce pohlednem. A protož Lacedémonové schvalně opíjeli otroky, aby pohledem na ně děti své od opilství odstrašovali.

Účinky toho hříchu jiní jinak líčí, v hlavní věci se srovnávajíce. Šalomoun v příslovích sumovně o něm dí, že hněvu božího popuzuje, mysl odcizuje, k chlipnosti rozněcuje, statek rozptyluje, k vzteklosti a sváru vzbuzuje. Prostosrdečně mladý Cyrus u Xenofonta zpilé hosti a děda opisuje, aby dovodil, že jim Sakas číšník jedu přilíval. Viděl prý jsem vás, že jste i rozumu i vší síly pozbyli, a co nějací šaškové sobě počínali. Nebo nejprvé toho jste se vy staří lidé sami dopouštěli, čehož ani nám mladým pacholatům činiti nedopouštíte. Neb jste všickni vesměs křičeli, jeden lépe než druhý, a žádný z vás jeden druhému nic nemohl rozuměti. Potom jste velmi směšně a potvorně zpívali, a ač jste jeden druhého nemohli dobře slyšeti a na to pozor míti, jak kdo z vás buď pěkně aneb škaredě zpívá, avšak jste se všickni přísahali, že každý z vás nejpěkněji zpíval. K tomu také každý z vás o svém rekovství a rytířství velmi velebně vypravoval. Naposledy pak když jste vstali, tu jste ani na nohách státi nemohli, nerci-li aby jste pěkně, pořádně a ozdobně měli tancovati. A tak jste hned všecku pamět potratili, že jsi ty dědku na to zapomenul, abys králem byl, i tvoji hosté na to nepamatovali, abys ty jejich pánem byl a oni tvoji poddaní. A tuť jsem já teprv tomu

porozuměl z toho, jak jste sobě tehdáž počínali, že máte v tom rovnou svobodu, aby při vašem shledání každý svobodně mluvil, kdy a cokoli chce. Neb jste nikdy úst nezavřeli a nemlčeli.

Rýmovník starý takto vyjadřuje se o opilství:

Obyčeje tyto kdo vidí, nejsúť než opilých lidí.
Jeden zpívá, druhý pláče, třetí výská, čtvrtý skáče,
pátý sotva sedí, šestý co beran hledí,
sedmý říká pateře, osmý laje od kurvy mateře,
devátý s každým bojuje, desátý hned frejuje,
jedenáctý užera se bude spáti,
dvanáctý nebude na žádného dbáti,
a jestli pak ještě který víc, ten nedělá dobrého nic.

Byliť i básníci, kteří na pijanstvo pochvalné ody skládali, ale těm, leč to v opačném smyslu činili, od Anakreona až do posledního skladače pijácké písně přeji rád, že je Plato ze své republiky vyhostil. Poctivěji měl se v tom Palingenius, z kteréhož tuto několiko veršů uvedem v překladu.

Ó mrzká opilosti, umu smrti, ó krmitelko
hříchů všech: k čemu, ach, člověcká srdce pobádáš,
nač se tebou váží? Ukrutné sváry a bitvy
ty zplozuješ, rádas cezené krví; skrz tebe tajnost
se pronosí; ty jazyk rozpouštíš, bázně ty neznáš
ni stydu. Pryč bídníci, varujte, tu mor je hanebný,
jenž pošetilce činí. Špinavější nikde není věc,
nikde hovadnější nad opilce zvíře nalezti.
Kvas, co nedávno žral, ven dáví, páchaje vínem:
bídně motá se a často padá, hlavu sobě neb oudy
obráží, bleptá i mluví bez smyslu na prosto:

pak co mluvil, co dělal, když temno a šum z hlavy vyspí,
a když vzejde mu jasno, to sám původce zamítá,
sám ruměni se za to, chtěje rád, by se nestalo nikdy.
A kdo vylíčit může, kolik neduhův a bolestí
nápoj bezmírný ožralci a jídlo přivádí?
Odtud se proudí svraby a hnusné vředování,
zlá i horečka, hnízdící se v rukou a nohou dna;
odtud očí krvavost, třesení těla, smradění dechu,
zkáza zubů a žaludku slabost, a smrt nenadálá.
Více lidí zchází ožralstvím než meče ostřím.
Dej k tomu, že v brzkém čase pěkná mizne majetnost:
statky, domy ztráví s nábytkem hrdlo lakotné,
a z bohatého chudý ožralstvím se stane bídák. —

Básník náš před očima měl vlastně opilství vínem; kdyby za našeho věku živ byl a účinky páleného poznal, zajisté mnohem strašlivější obraz byl by maloval.

To ještě mimochodem připomeneme, že opilost není pouhý a jednoduchý účinek v sebe přijatého opojného nápoje, poněvadž mnohý maličko se napiv již pomaten v hlavě, jiný leda množstvím nápoje šumu se dopije.

Jest tedy opilost znásoba čili produkt dvou činitelů: síly nápojové, a to v poměru rovném, pak síly pijanovy, a sice v poměru obráceném. A tu může povstati otázka kasuistická, kde větší provinění, toho-li, kdo málem, čili toho, kdo mnohem dostoupil stejné opilosti? My do rozřešení toho se nepustíme, a krátce o rozdílném lidí smýšlení o naší věci dotkneme.

Jako všecko ve světě nalezá své přátely a nepřátely, tako i uváděné spolky střídmosti. Již nad tím se zdržují někteří, že to opět nové spolky, nové jednoty, nová bratrstva, jelikož jim vše, co spolku jméno nebo podobu nese,

již tím samým podezřelé, obci škodlivé a nebezpečné býti se vidí. Avšak co záleží na jménu, jestliže věc dobrá? Není-li i to spolek, když deset, dvadcet v jednom hostinci k stolu zasedne, a společně pije přes meze tiché veselosti? a týž-li spolek stane se nebezpečným, když se umluví, aby veselíce se pospolu nápoje mírně užívali?

Člověkolibec raduje se takovým jednotám, odstraňujícím jednu z hlavních překážek lidskému blahu na světě. Křesťanský učitel dává jim rád své požehnání, že jeden z nejohavnějších hříchů ze společnosti lidské vypuzují. Sami pijanové, z omráčení svého se vyspavše, proklínají krčmu, opilství, bolení hlavy, slabost a neschopnost ku práci, ačkoli, že ukojení žádosti novou žádost vzbuzuje, rádi se opět k páchání téhož hříchu vrací.

Podezřivě hledí k tomu statečník a správce jeho, nákladník a krčmář, bojíce se ujmy na důchodech. Nemilují zajisté opilství, ale milují užitek z něho plynoucí. Zde se jen o to jedná, co snesitedlnější jest, schodek na důchodu některých osob, čili na zdraví, jmění a mravnosti množství lidu. Moudrý a lidu milovný pán nebude na rozpacích, co voliti má, a slušnější nalezne cesty k dobývání ušlých mu tudy důchodův. Aniž pak odstraněním pálenky a uvedením mírného pití chmelného nápoje mnoho ztratí; neboť střídmý piják tím více beze škody jeho požívati může, dle přísloví: aby dlouho pil, pí méně.

Nejsem tak zběhlý v chemii a lékařství, abych rozsoudil, kteří pravdu mají, ti kdož tvrdí, že pivo nižádné potravy tělu lidskému neposkytuje, čili ti, kteří je mezi potravní věci počítají. Snad by poslední toto mínění tím se poněkud osvědčovalo, že, jak zkušenost učí, pijáci piva neb tak nazvaní pivodusové při džbánku ne mnoho o jídlo dbají. Ale že kořalka nesytí, nébrž jen na čas

síly nervové napíná a tuží, aby potom tím více ochábly, to každému vědomo. [2])

Budiž tedy snaha naše, pitele kořalky od prudkého toho nápoje k mírnému piva pití přivykati. Odbyt kořalky ovšem bude menší, a ona jen co lék v apatekách neb k jiným potřebám v nemnohých vinopalnách připravována bude, za to ale vzmohou se pivováry, a to tím více, čím spravedlivější a lacinější piva vystavovati budou. Hospodářství tím v celosti nic neubude, a byť z počátku ubylo, časem na jiný způsob se nahradí.

Opilství jestli ne jako sám svět, aspoň tak staré jest jako potopa, a první datum od otce Noema počíná. Jest to škodná bylina v každé půdě se kořenící a bujnějící. Důkaz toho divochové a polodivochové všech dílů světa opojné nápoje milující; důkaz sami na vyšším stupni vzdělání stojící národové starého i nového věku, u nichž u všechněch opilec nebylo níc neobyčejného; důkaz i mnohé uměním a vědami výtečné hlavy filosofické a básnické, o nichž by říci se mohlo, co o výborném Katonu řečeno, že často šlechetnost podpaloval vínem. Jest to vada, kteráž odpuštění vzájemně prositi a dáti povinna, ale která právě pro velikou k ní náklonnost lidského pokolení a pro rozšíření nesmírné pozornost na se vzbuzuje a snahy úsilnější žádá, má-li kdy z života lidského vymezena býti.

Nelze určiti, do kterého stupně opilosti medovina bradaté předky vznášívala. Že opilstvím nehrubě slynuli, s potěšením zavíráme z mlčení o tom zahraničných spiso-

[2]) Viz o následcích z pití kořalky v knížce: „Sbírka poučných i zábavných spisů pro rolníka a řemeslníka, číslo první." V Znojmě 1844. Výborný to spísek, kdež i pravidla střídmých spolků nalezti.

vatelů, všecky jejich ostatní vady věrně a hojně vyličujících, a ze slov našeho Kosmasa, který zejmena chválí mírnost, střídmost a zdrželivost jejich. Že to nečiní z lásky vlastenské, patrno odtud, že chyby jejich, jako nedržení manželstva, zřejmě vytýká, ačkoli pravdě podobno, že to poslední jen u bohatších a rozkošnějších některých své místo mělo.

Tím nechceme tvrditi, žeby opilství dokona neznali. Měliť také vždy sousedy, u nichž hojné pití téměř ke zdvořilosti a k dobrému zvedení náleželo [3]), a nescházela Čechům nikdy schopnost a chuť přiučiti se všemu modnímu, zlému i dobrému; ale právě to samé činí nám naději, že i dobrý ten obyčej pití střídmého ochotně přijmou a upovšechní. Odloží-li také cizojmennou pikslu a dýmku, o kteréž slavný otec Čech a družina jeho pranic nevěděli, pak pomocí nálezku nesmrtedlného Jennera a obecního národního vzdělání a promyslu uvidí budoucí věkové národ pěkný, zdravý, mravný a zámožný, od Krkonošů až po Šumavu květoucí.

Přídavek.

Němci jsou národ systematický. Učený Lichtenberg, boje se, by některý Angliš jej v tom nepředešel, sebral k systemu opilství 103 mluvení způsoby ve spisovní němčíně a 55 v dolnosaské, kterými opilost ve svých rozličných stupních se vyjadřuje. Já zřetel maje k zachování všeho, co jest české, a v duchu předvídaje, že u nás

[3]) Immensa cupiditas potus, jam confesso vitio, ideoque magis libero illam gentem infestat. Nec ad voluptatem tantum haec Thracica libido est, sed in parte comitatio, et pene disciplinae. *Barclai.*

s opilstvím i pojmenování jeho rozličná z obyčeje vyjdou, počal jsem je sbírati, pokud to možné člověku v mokré čtvrti nebývajícímu. Jsme v tom daleko za Němci, leda že mne má neznámost mýlí, a někdo jiný najda více než já výrazů palmu jim z ruky vytrhne.

Spůsoby mluvení.

1) Jest napilý, 2) napitý, 3) podnapilý, 4) podnapitý, 5) opilý, 6) opitý, 7) upilý, 8) upitý, 9) zpilý, 10) zpitý, 11) podpilý, 12) podpitý, 13) opojený, 14) dobře napojený, 15) ožralý, 16) užralý, 17) ochmelený, 18) zchmelený, 19) zmáčený (u víně atd.), 20) zmáchaný, 21) zbryndaný, 22) zdrhnutý, 23) chycený, 24) střelený, 25) trklý, 26) natrklý, 27) ochlastaný, 28) ochlastalý, 29) na mol opilý, 30) jak noc zpitý, 31) na žmoch zpilý, 32) má špičku, 33) má opici, 34) má rouš (lépe s Poláky a Rusy: má šum), 35) má klín v hlavě, 36) má dost, 37) má macha, 38) má mucu, 39) má muček, 40) má houbici, 41) má pivku, 42) má v hlavě, 43) má těžkou hlavu, 44) má hlavu pod vichem, 45) má nabito, 46) jest hotov, 47) je pod stolem, 48) je zpilý do němoty, 49) je blahoslaven, 50) jest pryč, 51) chytil opici, 52) břede vínem, 53) zmokl pod střechou, 54) zmokl ano nepršelo, 55) promokl, 56) umoklý od vína, 57) vínem přeplněný, 58) vínem naplněný, 59) vínem přemožený, 60) vínem obtížený, 61) vína plný, 62) nahnul si, 63) přihnul si, 64) nahlédl hluboko do sklenice (do džbánku, do korbele atd.), 65) přebral se pitím, 66) přepil se vínem, 67) motá se pitím, 68) potácí se, 69) vrávorá, 70) nemůže na nohou státi, 71) rozešlo jej víno, 72) víno mu hlavu zbilo, 73) vidí dvě slunce, 74) nalíval, 75) dolíval, 76) štědře

pil, 77) přílišně pil, 78) až do dna vyvážil konvici, 79) s kvasnicemi vyžral, 80) velikou sklenici vysušil, 81) hrubě žral, 82) nalil do sebe, 83) hluché truňky dělal, Vel., 84) hlavu pitím podebral, 85) hlavu pitím podkouřil, 86) pil až se mu hlava točí, 87) pil až do závratu.

Trojí způsob.

(Z frančiny.)

Jak hodný milování byl ten národ Athenský!
Jak mne okouzluje um jeho, jak jeho nálezy mysli
Pravdu kryjí mně milou pod vtipných příkrovy bájek.
Nejlepší ale jich nález bylo, ač se nemýlím,
Jistě divadlo, na němž hrdinám z času dávnobylého,
Jich vášním a mravům znovu jakby ožívati dáno.
Příklad ten ctí národové, jeho následujíce
Podnes. Lépe divadlo učí nežli kniha tlustá.
Bída lichým rozumům, jichž přísnost zatracuje hry
Tháliiny. Když vzniklo prvé to plémě nelidské,
Příroda dobrotivá jemu dáti zapomněla srdce.
Jedna z největších rozkoš na divadle Athenském
Ve hře byla slavné nejlepší měšťany věncem
Ozdobovat za ctnost a veřejnou ctíti je poctou.
Dřív než Melpomene vysokém na koturnu se nesla
Eschylovým ležením, byla odplata dána milencům.
Kdo v roce tom pro kochanku svou byl skutku dokázal
Nejpěknějšího, kdo citů dal důvod a lásky
Něžnější, toho veškero věnčena uzřelo Řecko.
Každá své vlastní věci tam zastávala kráska,
Zásluhy vypravujíc svého zmilelého kochánka,
Přísaze po pěkné, že v způsobu zůstane řádném

Ni slova nepronosíc, řečníkem ježto by páchlo,
Bez všeho nadsazení; což ženským neřku milenkám,
Ba právním i samým zástupcům dosti nesnadno.
Zpor takový šťastných ve volné Grécii dítek
Nám zachován, a co vím, bylo to v dobu Eudama vládce.
Před Řeky rozkochané spolu tři předstoupily krasky,
Egle mladá, a Teóna libá, Apamiska i smutná.
Tu krasoumci davem řečtí na divadlo přiběhli,
Ačže jinak mnohomluvni byli, předc v půlkole sedše
Teď ničehož nemluvíc poslouchali tiše a vážně.
Svým se synem ve zlatém Venus oblaku šetřila sváru.
Egle mladá počala, prostá dcera přírody Egle,
Ježto hlasem jemným a lahodným kouzlila lícem
Každého sluch i zrak, v každé hned velnula srdce.

Egle.

Hermotimos slove můj roditel; ten z mládí život svůj
Obětoval Musám, učení a darům ducha krásným,
Jichžto mocí kouzedlnou mrav se zlahodňuje lidský.
Po cti netouže a hodnostech, soukromně i se svou
Žil rodinou. Nechtěl dceři manžela dáti jiného;
Leč kdo v přízni bohův jako on s učením by obíral
Se pěkným, kdo by ve spanilých nejliběji popsat
Mohl verších, oživit na plátně a opěti loutnou
Málo ješitných těch půvabův, nebe jichž mi popřálo.
Můj milenec byl Lygdamon. Um jeho, vyznati dlužno,
Ač nauky prázden, dobrou měl přírodu matku.
Důvtipný, skromný, zdvořilý bez pokloňování,
Správně vždycky mluvil, třeba nemluvil uměle nikdy.
Pravda, nevycvičený u vědách, ale v nich se i poznal.
Šlechtila pak jeho srdce milost a Grácie důvtip.

Uměl jen milovat, v milování sám ale mistrem
I mne jemu přiučil. Když otec můj, pojma tyranský
Úmysl, odnít chtěl předmět duchu mému militký,
A mne choval smutnou šťastnému jakému malíři,
Jenžto by verše dělal dobré, a znal se ve hudbě,
Ó, jak z mých tehdáž se očí slzy prýštily horké.
Roditelé nad námi mají moc a vládu panovnou,
Jsou bozi nám právě, vlastním jelikožto plozencům.
Pravda, umírala jsem, však umírala oddaně celkem.
Lygdamon odtud šel, zoufání a studu pln jsa,
Skrýše hledal daleké, by ho mé zraky zříti nemohly.
Šestiměsíčná lhůta byla přislíbena vůbec
Námluvcům. Oni pak slzy jen, jen mohli bolesti
Mé malovat. Doba blížící se mi většila horkost.
Lygdamon, ach! kochaný mne smutnou na vždy opustil.
V tesknostech jsem žďála, mající za náhradu býti.
Dvadceti díla sokův se k soudu naposledy sešla,
Skrz cenu jichžto vřelých na tisícero povstalo hádek.
Já, ani jich nevidouc, jsem rozhodnouti nemohla.
Harpagu jal se otec dar přiznati, Harpagu slavných
Schopností u vědách, ale téže tvrdosti a pýchy.
Slíbena jest mu věrnost má, jeho jsem měla býti.
Přijde krokem velikým a v prospěchu zaklepe otrok
Od ruky neznámé obraz nesa. Tu zraky každý
Obrátil na to plátno. To já byla: zdálo se, jakbych
Tam žila a mluvila, vzdychajíc od srdce milostí;
Mé oči a tvář má mou něžnou hlásily lásku.
Umělství tu nejevno, spíše že příroda, řekl by,
Příroda ozdobená; na plátně v souzvuku sladkém
Duch, tělo, obě bylo. S temným tam jasnota něžná
Splývala se stínem, jako zříti, kdy slunce vysílá
Do hustých své ohně lesův a zlatí pole, louky.

Velmi divil se a vystavovat chtěl rád cosi Harpag,
Všichni pak ostatní mlčeli spolkem se divíce
Ký člověk, dí Hermotimos, nebo lépěji ký bůh
Tak vznešené zčinil umělství z vloby k následování,
Svou věrnost dcera má komu as bude dlužna konečně?
Lydamon, aj, se jeví a praví jemu: Má ona jesti!
Láska malířem jest, obraz ten dílo jest lásky,
V mé ona jej srdce vryla, vedla na plátně mi kystku.
Každéť umělství poddáno její moci božské;
Z ní bere všecko život. Pak něžným loutně při ladné
Lydamon ozval se hlasem a zvuky líbě vydával.
Myslil by člověk, že slyší pěti chóry nebesné.
On zpíval jako Orfej, on maloval jak Apelles.
Tuť zarydal Harpag; tajená ve tváři posupné
Dychala mu vzteklost, a v očích mu vzhárala litých.
Náhle kopí uchopiv chtěl kláti. I uzřela hroznou
Já dobu, an vzteku obětovat šel zrádně milenka,
An jedním osudy dvou smrt měla končiti rázem.
Lygdamon uhlédal to, nelekna se, tou i rukou sám,
Pod níž loutna libým rokotem naše kouzlila srdce,
Soumila uchvátil, porazil, pak prosta ho pustil.
Suďte nyní, zdali zasloužil tím odplatu lásky;
Aspoň, bych jemu já své oddala srdce, dovolte.
Tak byla řečnila Egle. Amor ji chválil a ves lid
Zatleskal do rukou. Ruměnci se zarděla kráska,
A svého zmilelého potom hocha líbila více.
Teď vstala dívka Teóna. U ní ani líce ni ústa
Neznaly nic z učeného. Vidouce ji dychali soudci
Hned veselím. Ona usměvajíc se povídala příběh
Svůj v méně dlouhých a jiného i rozměru verších,
Jež po dvou dvakráte nohách vede Gracie pěkná;
Jak je i chór řecký, sama jak je i příroda líbí.

Teóna.

Všechněm známý vám jest Agaton;
On je milostník Nireje krašší.
Sotva pchýřím jemu se spe brada;
Hlas jeho tenký, pohled Venušin;
Pleť jeho bílá rdí se ruměncem;
Vlasy jak Fébovy dlouhé a zlaté.
Když jsem dospěla, jej jsem zvolila.
Však jen krásou nezajal duše mé.
Jestliže pěknost on Parisovu,
Rámě Achillovo má milenec můj.
Jednou u večer ve člunku malém
Vedle ostrova mezi Cykladami
Má teta se a já kochaly plavbou.
Tu koráb veliký z Lydie připloul.
Kapitán zbojník v okolí jezdil
Hledaje krásavic svého pro pána.
Na mně nevím co zlíbilo se jemu,
Nalezalť on mne sličnou dosti.
Nedbaje tety mé ulapil hned mne,
Odnesa lehko pryč jako vrabce,
A kořist Satrapu prodati chvátal.
S povykem strašným, sevřeným srdcem
Má teta dobrá přistála na břeh
Říci prvému, kdož by se nahodil,
Že Teóna její jest odnesena,
Z Lydie že plavec, zbojník mořský,
Květ můj Satrapu prodati chvátal.
Snad myslíte, že Agaton tehdáž
Pláči se oddal, tvář mou maloval,
Ztrátu zpíval při zvuku varita?

By mne vyprostil, uchopil se zbraně;
Nemaje však čím ni sluhu živiti,
Úfaje do své způsoby něžné
Dívčí ústroj na hlavu posadil,
Vzal náplecník, ženskou sukni,
Pod zástěru pak břitké oruží;
A potom pokusiti jal se o hrdinství
Ku Meandra břehu v bárce plavecké.
Pro svůj půvab, pro své líce
Jmín za ovečku z toho ovčince,
Kam mne prodali; kdy na zem stoupil,
Se mnou zavřen hned do Serailu.
Žádná, co živa, čtvrtku blaženstva
Dívka necítila, jakové pojalo
Duši mou šťastnou, když ve Serailu
U boku svého jsem Řeka viděla,
Mocna jsoucí odměniti se mu
Tak spanilého skutku hrdinstva.
Já ho za manžela sobě zvolila.
Jediní bohové přítomni byli
Tak náhlému spojení našemu,
An žádného kněze tam nebylo.
A jakož můžete myslit sobě,
Snadno se obejít jestiť se sluhou,
Když jest člověk na očích pánu.
Na večer Satrap láskou vznícen
Bez všech okolků v komoru vstoupil,
Něžných vyjevil svých žádostí.
On se domýšlel k hašeni ohně
Jednu najíti dívčinu toliko,
Podivil pak se, když nalezl dvě.
Tím líp, pravil on, ta vaše družka

Je mi též po chuti. Spolky mne těší.
Obě spokojím; vy neřevňujte.
Dokonav tento krátký rozkaz,
K němuž on připojil též lákání,
Jal se opravdu slib plniti svůj.
Já se o mého třásla Agatona:
Ale můj v tom Řek ramenem statným
Za kštici ho chopil, vytasil zbraň svou,
Vyznal se mužem, ta slova mu řka:
„Pojďme my tři z domu, kaž ty otevřít,
A svým rci lidem nechodit z místa.
My k řece půjdem na lodi vstoupit;
Já oko nikdež s tebe nespustím.
Ni posunku, prosím, od tebe, ni ceku.
Za malé znamení, za mžik jediný
Tebe rozpoltím a hodím do řeky."
Satrap náš byl bázliv dosti,
Zachoval tehdy se cele poslušným.
Ve strachu člověk lahoden bývá,
My vzali jej v člun, se do Řek plavili.
Tam jeho vítěz dal ho na výkup,
Veliký výkup v zlatě a stříbře.
To věno bylo mé, to peníz vdovský.
Vyznejte, že víc uměl konati,
Než byl vykonal Lygdamon umný,
A že bych litujíc byla nešťastna,
Kdyby byl toliko mne hleděl malovat
A na mé osudy skládati písně.
Hlas libý a živý, veselost děvy prostosrdečná,
A vrozená lehkost, jakovou přednášela pověst,
Líbily se všechněm. Líbezné vypravování
Více platí než věc. Se smíchem pochvalu dáno.

Teď smutná s slzavým Apamis vystoupila pláčem,
Pláč ten byl vnadný, jí více dodávaje krásy.
Ji zhlédnouc Řekové vážný hned ukázali pohled.
A kdy mluvit počala, k ní všecka přilnula srdce.
Nešťastnou Apamis jim svou předkládala lásku.
Míry ani dlouhé ani příliš užívala krátké,
Dvakrát šest syllab dala šestinohého do verše,
Jichž sada rychle běží, a lichá noha volněji kráčí.
Tímto chodem dávné se pohýbaly vážné koturny.

Apamis.

Hvězda krutá, den pod kterou jsem spatřila,
V Amathuntě se zrodit mi přec dopustila,
V té vlasti přeblahé, kde, jakž povídají,
Kolébka libezné rodičky Milkovy
Od Rozkoší se nesla na zpěněných vlnách.
Tam zrodila se pro světa blahost; však ne pro mou!
Zákon její čistý a pocta jí vzdaná
Vždy dobročinná jest služebníkům jejím:
Neboť její zákon je zákon přírody.
Přísnost tuhá poskvrnila žertvenník její.
Jsou bozi milostivi, kruti však jich žreci.
Nevěrna byvši, tak libo chtivým novot,
Dny dívka má skončit ve hloubi té vody,
V které s kolébkou druhdy ploula Cynthia.
Leč žeby milovník některý utonul za ni.
Zda možno zákon kdy vynalezti tak krutý?
Ach, potřebí-li uzdy trestní tak tuhé
Ušlechtilému srdci, by stálé bylo?
A jestližeť, kořist slabosti se stanouc,
Ostavila záletníka dívka některá,

Zlo jest to velké, ale topit-li hned se má?
Cythéro něžná, mé radosti příčino
I mého neštěstí, které takou snahou
Jsem sloužila s pěkným Bathyllem, jenžto byl
Srdcem tak upřímný, a tak jemný duší,
Tebeť dokládat smím se já co svědkyně,
Jak milovala jsem, zdaž měla kdy potřebu.
By láska má stálost brala svou od strachu.
Čistý a nejkrašší a nejsladši svazek
Z čilých našich srdcí dělal srdce jediné.
Bathyll i já dýchali jsme tím ohněm samým,
Kterýmžto plála druhdy dobrá ta bohyně.
Nastoupajíc svůj slunce běh po obloze
I jej skonávajíc na lásku zřelo naši;
Povědoma noc, jaká bylať něžnost moje.
Arénorax, člověk nehodný lásky mé,
Zrádný umem, chmurný čelem, surový zrakem,
Láskou otráven ke mně býti jest vidín,
Ne však něžen: což znáti jevně dával on.
Řevniv jsa jen, k závisti podlé jen zrozen
Jed svůj vylil, černou zbudiv mi pomluvu.
Ó vy klevetníci! vy naší zemi potvory,
Pekla synové, ach, všickni tam se vraťte zas!
Proti mně lest takou si lež vymyslila,
Že můj milovník býti mohl jí oklamán.
Ouklad nevinnost potlačil. Nerozvinu
Vám ukryté černého outku osnovy.
Mé srdce citlivé nemůž se tím bavit,
Milence, ach, příliš plné, jehož želí.
Já darmo útočiště jsem k bohyni brala,
Vidouc se posléz zrádně být odsouzenu
Ke skončení mých dnů mladých i bídy mé

V mořských vodách, v kterých Venus svět uzřela.
Mne vedli na hrozné to místo popravy,
Národ celý slzami kropil mé šlepěje,
A mne plakal pohnut jsa neplatným hořem,
An od Bathylla mého byl podán mi list.
Ten list osudný veškeren můj stav změnil,
Ten list drahý nad smrt vidín mi hrozněji.
Mně zdáno, že v temnost klesám věčné noci,
Když jsem v rozevřeném zahlédla ta slova:
„Já za tě umírám; kéž jsi nevěrnou byla.“
Tak se stalo. Chtě on zachránit můj život
Do vln uvrh' se. Zalkali smutkem lidé.
V tvé náručí, ó smrti! má touho jediná,
A má povinnosti jediná! jsem chvátala;
Za ním ukrutní však mi jíti bránili,
Střehouc mne; neštěstí měla jsem, být živu.
Na světlo podvodníka přišla nepravost
Černá, a odkryta pozdě. On dle zákonův
Byl pokutován. Než můž-li trest mi nahradit
Mou ztrátu? Můj pěkný Bathyll již jest mrtev!
Nyní přicházím laskaví k vám soudcové.
Kéž dotkne mé lkání, smrtelná péče má
Srdcí vašich; kéž obdržím aspoň na vás
Pro mou bolestnou ránu přílepek malý.
Milému mému v temnotách jeho smrti
Přisuďte odměnu, které smrt hodna jest.
Na Styxovém potěšen nechať bude břehu,
Polovička an jeho zde nezná útěchy,
Nechať třesoucí a klesající má ruka
Poň dobrotou opět vašich posilněna,
Před vámi nápis píše ten na hrob jeho:
„Atheňané a já milého věncujem.“

Když byla promluvila slova ta, lkáním se zamlkla,
Ač mluvily slzy dále její. Byli pohnuti soudci.
K Egli prvé skloněni s pěknou se smáli Teónou.
Neznám, vítězství kdo vzal, komu odplata dána.
Vám, milení druhové, věnována ode mne ta pověst.
Jižto jeden vetchý zachoval nám ve spisu mudřec.
Já se na vás spouštím, vy nyní jste mi Areopagem.
Určiti teď na samých jest vás, komu odměnu dáte.

Rozepře mezi písmeny. [1]

Čeština, písmena y, i.

Čeština. Styďte se jednou takového škorpení a hryzení se vespolek, jsouce obě písmena jedné abecedy a jako oudové jednoho slavného sboru, sestry, dvojčata, ba téměř ve dvou způsobách jediná osoba. [2]

Písm. y. A proč vtírá se v mé dobyté právo ta haldecká hláska, a namlouvá si mé věrné manžely.

Písm. i. Nikoli, ale ty násilně uvázala se v mé právo; nebo, poněvadž mezi námi literami od přírody ustanoveno jest mnohomužstvo, zvukové *c*, *s*, *z*, aby věděla, jsou moji jako tvoji manželé.

[1]) Rozmluva tato, v roce 1820 povstalá, pod žertem představuje spor onoho času dosti důležitý, nyní ledva k víře podobný. Může ona sloužiti památkou a doložením toho, jakou zbrojí proti pravdě a pro pravdu válčeno, dříve než sobě obecnější průchod zjednala. Příklad Luciana podobnou rozepři mezi σ a τ vypisujícího nechať původci rozmluvy přítomné záštitou bude.

[2]) Dle Adelunga forma litery *ij* z dvojného *i* (*ij*) povstala.

Písm. y. To nepravda, že jest neobmezené mnohomužstvo mezi námi. Hleďte, naposledy by mně i mé nejvěrnější chotě *r*, *h*, *ch*, *k* odmluviti chtěla! A což nemá paní dosti na svých zženilých číslicích *č*, *ř*, *š*, *ž*, které sobě konečně na mně vypravotila?

Písm. i. Já vypravotila? Ó té křivdy! Že já z prvopočátku šťastná bez tebe a jediná byla v českém písmě vládkyně, toho důvod nepohnutě stojí v nejstarší památce, Libušiných Sněmích, ano ty, nevím odkud z Řecka přibravši se a na mé místo vedravši, pomalu mne z písma jako ježek lišku z doupěte vytiskla, až pak rozumnější Čechové Jan a po něm Beneš a Petr mně úpějící ke starému právu aspoň poněkud dopomohli. Ale neměla jsem pokoje, jsouci obviněna z jakéhosi kacířství, tak že se mne pravověrci, tebou oslepeni, nemoudře štítili. Kdyby nebylo Steyerova Žáčka, snad bys mne již byla z úřadu a slavného sboru, myslím z abecedy české, docela vypíchla. Ten dobrý Jesuita ujal se mne potlačené, a jakkoli Husův nepřítel, vždy o uznané od něho právo mé statně se zasadil. Tys dlouho nestyděla se i samému Veleslavínovi jakýmis kouzly oči zaslepovati, aby v tobě nevím jaké znamení pravověrné církve lpěti domníval se, a neznamenal cizoložstva tvého s těmi, kteréž nyní na pomstu šišláky nazýváš, kteří ale tobě druhdy pěkni bývali, ač že ty, tvrdá a hrubá jsoucí, k nim se nikoli nehodíš, jakož i nehodíš se ke zvukům *c*, *s*, *z*, potud mým, pokud mou měkkou, tenkou povahu chovají, budouce jen tenkráte hrubších, nejemných mravů, když jim podlé tebe státi se nahodí. A tak ty sama hrubá i jiné hrubými činíš. Než proč ty, jestliže k české abecedě náležíš, sama jediná cizím jmenem se pyšníc, slovouc po řecku *υψιλον*, jakoby se česká písmena styděla, anoby spíše za

to žahavé jméno *ψιλον* styděti se měla, což u nás znamená tolik co nahé, plechaté, holé.

Písm. y. Ó ty sucholupé, špatné písmeno Plautovo! Neb tys to zajisté a ne ten poctivý zvuk *ι*, což on dlouhým písmenem, aneb zprosta viselcem nazývá. Ty chatrná hlásko, sotva za deset jedniček stojící, víš-li pak, že já u Řeků platím čtyry sta, jsouc tebe na ten způsob čtyřidcekrát ušlechtilejší a platnější! Že mne grammatikové nazvali *ψιλον*, to mně není na potupu, ale ke chvále tehdáž, když jako samoženka, chci říci samohláska svobodná a soběvolná stojím bez přídechu, s kterým jinak byla bych latinské Vau; a tak vidíš ve mně mužatku bojovnou, ano Řekové i vojáky lehkozbrojné *ψιλον* nazývají. Mne, že dušná jsem a při těle, člověk ovšem plným hrdlem, jakoby širokou branou pronášeti musí: tebe naproti tomu, že tenká, vyzáblá, vychrtlá jsi, súženým hrdlem, jako kozími vrátci propouští. To jest ta hrubost, kterou ty mi hrubě spíláš, následujíc v tom grammatiků, kteří nevědouce příhodnějšího jména tak mne na zdař bůh nazvali, neb raději řeckého jména, ačkoli u Řeků jinou mám způsobu, mně ponechali, může býti z nedoučenosti, může býti z dobromyslné k učitelům svým šetrnosti. Ale ty rýpavá, nepokojná sestro, slyš konečně, co tobě pravím. Vím já dobře, že ty ke zvukům *c*, *s*, *z* právo máš jako já, ale abys věděla, já ti jich nepostoupím, a to proto, že nechci. Mne ujímají se blahorodní, velectihodní, důstojní páni; já i v kalendářích své zástupníky nacházím. Pro mne bojuje starý zvyk silným ramenem, který platí za druhou přírodu a táhne za šestero spřeží; pro mne opírá se pohodlnost neustupně zastávající svého místa; mne zastává vzbuzená proti nehodné sokyni vášeň a šlechetná hrdosť, neznající smíření. Ty bláznice, majíc

pod praporcem nenáviděné novotářství, obtížnost nového učení, mozolné grammatikářství a podobnou rotu, naději skládáš do lidského rozumu, té malichernosti, kterouž nejmenší vášeň v tu chvíli pobojuje a překoná. Pomni mnedle, komu z nás padnouti, nač tobě přijíti musí, ustup dobrovolně, a pak naděj se mého přátelství.

Písm. i (pro sebe). Nastojte, čeho jsem se bála, nebála jsem se. Ach, toho pokolení lidského! Chlubí se rozumem, ano zatím zvykem, pohodlím, hlupstvím, ziskem, vášněmi nesčíslnými se spravuje, jakoby méně rozumu mělo, než leckteré mezi námi písmeno. Tak tuto zpěčují se činiti mi spravedlnost dílem z marnosti, aby sami toliko moudrými zdáli se býti, dílem ze závisti, aby moudrým býti nezdál se kdo jiný, dílem z hrdosti, tím což jiní nalezli, zprosta opovrhujíce, dílem ze zášti k osobám opravu tu nepatrnou předkládajícím. Jest i mnohý ne tak pravdy jako zisku milovník, kterýž pro domněnou na svém prodejném literním zboží ujmu té malé změny se bojí. Ostatní částka buď hloupých, že pochopiti nemohou, buď lhostejných a lenivých, že ji chápati nechtějí, drží se raději zvyku, toho tyrana, ach! příliš mohutného, u něhož, jak praví básník, rozsud jest mluvení i pravidlo i zákon!

(Nahlas.) To tedy jsou ti tvoji bojovníci, hrdá sestro! Těmi mne od mého, tebou samou uznaného práva odraziti hodláš, slibujíc mi draze koupené přátelství! Já však ještě naději mám, že rozum lidský nad podlými vášněmi, nad hlupstvím a leností zvítězí, a mně mého přirozeného práva a spravedlnosti dopomůže. Neboť může-li člověk rozumný opravdu býti nepřítelem nevinného písmena?

Písm. y. Všem to ke smíchu, že ty, mizerné písmeno, lidskému rozumu meze a pravidla stanoviti se opovažuješ.

Avšak nejsi tak nevinna, jak se děláš. Ačkoli nejnepatrnější mezi všemi literami pravoslavné naší abecedy, nicméně velikou matenici a nelibost v literatuře působíš, ješto tam, kde oko čtenářovo mne, příjemné okrouhlosti a oblíbené způsoby literu očekávalo, ty z nedojipky svou sucholupou, vytenčenou, pichlavou postavou je urážíš, a jako ostrým hrotem raníš a bodeš, tak že nejeden laskavý čtenář uleka a zhroziv se tebe, celou knihou, jako žežavým uhlem pod stůl anebo pod lavici hodí, přísahaje, nevzíti napotom nikdy více české knihy do rukou, a stěžuje sobě, že pro ty veliké novoty té zpotvořené češtině nerozumí. A tak ty, nešťastnice, děješ se, chtíc nechtíc, literatury vlastenské překazou i záhubou. Neřku ničeho o tom, že spisovatelům, zvláště básníkům, v letu zdařilé myšlenky stavuješ a je, chtí-li na tebe zřetel svůj obrátiti, jako z brku vyrážíš; ale toho mlčením pominouti nemohu, co jsi před nedávným časem ve školách triviálních stropila. Tvůj tehdáž náčelní zástupce T**, mne sobě zlehčiv, tebe se zvukem *c* skládati počal, a mimo to starému *g* právo měšťanské vzíti osměliv se, nastrkoval tebe dolem prodlouženou a jotem po cizozemsku nazvauou, a kde tebe dlouhé potřeba bylo, jakýs chochol čili bláznový čubek tobě nad hlavu stavěl, a tak, mne ze dvéří vypuzuje, jen tebe a opět tebe uváděl. A mnedle, co tím získal? Nesvornost uvedl mezi staré i nové slabikáře, tak že mezi nimi povstala vojna nemenší oné, kterouž u Svifta staro- a novověké knihy ku pohoršení všemu učenému světu svedly. Takovés ty stropila různice. Školy byly plny hluku, žáci bouřili se, učitelé, nevědouce sobě rady, někteří ty nesvorné a bouřlivé slabikáře české hned na prosto z učilišť vinné nevinné vyhazovali, německých svornějších povolávajíce, jiní hlasitě a úpěnlivě,

jako v bájce žáby, o pomoc volali, až poslán jest k zastavení zmáhajícího se neřádu pevný pařez, rozsudce, pravím, statný a moudrý, kterýž všecky hned nové slabikáře do klatby dal, a starým vítězství zjednal i místo navrátil. To všecko dálo se, bídnice, tebou a pro tebe, a tak ty toliko zlého bylas příčina a původkyně.

Písm. i. Kolik tu slov, tolik urážek, nepravdy a nespravedlnosti. Mám-li já podobnou zbrojí válčiti, sestro, ač práva jsouc, neostojím; raději chci z pole ustoupiti a déle křivdu snášeti, než takto bojovati. Ale jestli v tobě jiskra sesterské lásky a nějaká šetrnost pravdy, odlož všecku kyselost a hněv, a pokojně se mnou o té věci porozmluv. Přehledněme společně naše práva i majetky, a přátelsky se porovnavše již napotom každá na svém přestávejme a sestersky spolu živy buďme.

Písm. y. Odstup od svého novotění, nepřekážej literatuře, nestěžuj písma i grammatiky mimo to Čechům nevelmi libé, potom mluv.

Písm. i. Jsem já příliš slabá, abych měla stěžovati písmo, ve kterém mimo to jako ty dýchám a životu se raduji. Ale grammatiku já ovšem usnadňuji, jakož tobě nestranná naše svědkyně Analogie přisvědčí. Snázeť zajisté pravidlo bez výminky nežli s výminkou v mysli chovati. Ty máš své zvuky *r*, *h*, *ch*, *k*, já své *g*, *ř*, *ž*, *š*, *c*, *č*, ostatní nám oběma společné.

Písm. y. Výborně, pěkně! Nedávno jsi zvuk svůj *c* za společný nám oběma vyznala, teď, rakem zpátky jdouc, celý sobě osobuješ. Sama nevíš, jaké právo k němu máš.

Písm. i. Jestli ty zvuk *c* v cizích kde slovích zastihneš, měj si jej všecek, já nežehrám; ale v českých

slovech nenajdeš, aby od své přirozené měkkosti odstoupilo, a tu že mně docela náleží, již Pelcl uznával. [3])

Písm. y. Ale neuznává toho můj věrný zastupitel * * ský, kterýž, pro mne potýkaje se statečně, všecky mé odporníky z pole vybil a na hanebný outěk obrátil.

Písm. i. Ten dobrý tvůj ochránce šálil se přeludem zrakovým, pozoruje způsoby liter psaných a ne zvuků slyšených. Bylo mu nad to hleděti netoliko nahoru ale také dolů, nejen k vyššímu zvuku *č*, ale i k nižším zvukům *k* a *l*, odkudž zvuk *c* pochází; bylo mu považiti obdobu koncovek tvrdých a měkkých u jmen i sloves; bylo — avšak nesluší nám písmenům mluvnicky spisovati, nébrž raději po vůli býti grammatikům, a zvláště onomu, jejž i tvůj ten zastavatel za náčelníka všech grammatiků vystavovati se neváhá.

Písm. y. Mohl i onen slavný grammatik pobllouditi. A což od počátku návodu až do té doby nikdo neměl sluchu, aby rozdíl mezi těmi zvuky a měkkost tvého *c* znamenal?

Písm. i. Ou, ba, znamenali mnozí, ano i v nevelikém zbytku došlých nás ze starého věku památek nalezají se rukopisy co nejsprávněji psané, nejinak než jakoby je kdo podlé analogického pravopisu nyní zhotovil. Pravda může býti dlouho tajena, ale vždy jednou na jevo vyjde.

Písm. y. Budiž tak, jak pravíš; já však na svém zůstanu a majetku svého, v jehož držení jsem, nikdy neustoupím; všemi zajisté zbroji se opírati, na tebe střelami jizlivými lučiti, a své věrné ochránce k zahubení tebe všemožně pobádati budu, Alcheronta movebo. Než bych tobě povolila, raději, co nejhoršího jest, ponesu a samé literatury zkázou okryji se a pohřbím.

[3]) V předmluvě ke grammatice české.

Čeština. Ne tak, milé Ypsilon, ale jsouce obě dvě abecední částice a pod mou správou služebnice člověka, nemudrujte výše než vám přisluší, a stůjte tam, kde vás postaviti on za dobré uzná. Sám člověk poddán jest z částky zvyku, z částky rozumu. Jemu zůstaveno budiž, zvykem-li či rozumem spravovati se ráčí; ačkoli že i zvyku někdy šetřiti rozumem jest.

Herman a Dorota.

(Z Göthe.)

Kalliope.

Osud a útrpnost.

„Tak jsem nikdy co živ neviděl trh i ulice pusté!
Vždyť se zdá, jako město by vymřelo! Přes padesáte
Mním že z bydlitelův tu našich nepozůstalo všechněch.
Hle, zvědavost co dělá; i běžíť a harcuje každý
Vyhnanců nebohých tažení chtě zříti žalostné.
K hrázi pak až, kam jdou, hodná jest předce hodinka.
Teď o poledni běží, když nejvíc parno a prašno.
Což bych z místa nešel pro podívání se na outěk
Nešťastný dobrého lidu, jenž nábyteček svůj
Vychvátiv kraj zárénský, žel, pouštěje krásný,
Táhne sem, a šťastným ourodné tamtudy koutem
Oužlabiny vinuté do cizin se kvapně ubírá.
Udělalas výborně, ženo, žes laskavě synka
Vyslala, plátna by kus vetchého, i nápoje, jídla

Dal trochu těm nebohým; neb věc jest dáti majetných.
Jak ten hoch jezdí! jak béře ti v uzdu ty hřebce!
Pěkně nový vypadá i vozík; čtyři mohli by volně
V něm seděť, a k tomu ještě svůj měl vozka by kozlík.
Sám tenkráte vyjel, šlo to pak vůkol rohu lehce!"
Takto, na náměstí sedě ve průjezdě pohodlně,
Rozprávěl ku paní hospodský u Lva zlatého.

Hospodyně k tomu odpovědouc tak řekla rozumně:
„Otče, to obnošené jsem poslala plátno neráda;
K ledčemu předc se hodí, a není za peníze je dostať,
Když jeho potřebuješ. Jednak dnes ráda mnohý jsem
I lepší dala kus, což mohla, košil jako povlak;
Neb se praví o mladých i starých, že dočista nazí jdou.
Zdaž ale odpustíš? že také i zloupena jest tvá
Armara; ten župan indickým zdobný květováním
Tenkým podsazený flanelem z tenkého i cajku
Poslala jsem; jeť stár a vetech, již pak z mody vyšlý."

Než na to výborný usmáv se otec pravil, a řka:
„Pozbudu předce nerád toho mého župánku ze cajku;
Látka to indická, takové zase dostati nelze.
Pravda! že jsem nenosil jej víc. Teď člověk aby vždy
Ve svrchníku chodil neb v pekeši, kamkoli vyjde,
A v botě veždy; mají výhost pantofle i čapka."

„Ejhle! tu" řekla paní, „vracují se lidé zase nazpět,
Jenž tažení ubohému se dívali, již je konec snad.
Pohleď, jak zapášeni jsou, jak tváře se jim rdí
V rozpalu! každý pak šátkem s čela pot si utírá.
Toť bych pro takové odřekla se v horku divadlo
Trpěť a jíť! věru, mám na povídání toho dosti."

A s povahou zas takto otec jí odvece správný:
„Čas takový ke žním takovým se ne často hodívá,
I přivezemť obilí tak, jak seno již se přivezlo,
Za sucha; jasnoť jest, po celém nebi nikde mračínka
A chládkem věje líbezným od východu větřík,
Na stálé počasí! Žíto přezrálo skorem již;
Dá-li to Bůh zítra, hned z úsvity, počneme žatvu.“

Tak kdy mluvil, vůkol se zatím všudy zástupy lidstva
Zmáhaly, ježto po náměstí v tu chvíli domův šly.
Navracoval se také nazpátek s dcerkami svými
Zámožný soused, ze druhé strany rychle jedoucí
K svému novému domu, první mezi kupci ve městě,
V svém voze otvořeném, jenž v Landavě sličně dělán byl.
Úlice obživly; i byloť městečko to lidné,
Fabrik tam všelikých jako obchodu píleno snažně.

Tak bylo jest sedělo v průjezdě dvé to dověrné
Nad jdoucím kochajíc se lidem propověďmi mnohými.
K posledu hospodyně důstojná takto praví, řkouc:
„Ejhle, přichází k nám kazatel, s ním jde spolu soused
Líkárník: tito nám povědí vše, cožkoli venku
Spatřili, a čemu dívati se nehrubě je mílo.“

Vlídně nyní dva ti přišli a pozdravení dali páru,
K nim pak na dřevěné lavice v průjezdu si sedli,
Prach s obuvi třepajíce a šátkem chlad si vanouce.
Tu kdy se pozdravili vesměs, první se mluviť jal
Líkárník, a takto pravil, bez mála mrzut jsa:
„Tak věru jest člověk! a jeden je druhého ne lepší;
Zevluje rád, třeba neštěstí bližního-li potká!
Všecko se na plápol dívat hrne, škodně horoucí,
Všecko na odsouzence, chudinku, kdy k popravě na smrt

Jej útrpně vedou. I chodí dobrých by vyhnancův
Bídu viděl každý, nemníc, že snad ho podobný
Potkati může osud buď v ten čas, buďto budoucně.
K neztrpení lehkost ta; a předc jest člověku vlastní."

Odpověděl mu farář na to výborný a rozumný,
Ozdoba bylť on města, jinoch jsa blížeji mužství,
Ten znal dobře život, znal potřebu posluchačův svých,
Výtečnou i božích písem cenu ouplně cítil,
Jenžto osud lidu odsloňují i tajnotu mysli;
Nejlepší z světských vědomá jemu též byla písma.
Tento pravil: „Nehaním, je-li bez škody, podnětu nikdy,
Člověku jejž kolivěk dobrá dala příroda máti;
Neb seč ne vždy rozum můž být, s to častěji bývá
Náklonnost taková šťastná neobranně pudící.
Byť zvědavost popudem nepovábila člověka mocným,
Mnedle! zkusil-li by on, světskými jaké mezi věcmi
Srovnání krásné? Neb má prv touhu novosti,
Pak potom ustavnou prohlídá k prospěchu pílí,
Posléz dobra hledí, odkudž hodnost mu a vzáctnost.
Lehká průvodčím mysl jest mu z mládi radostným,
Ježto nebezpečnost skrývá jemu, zdrávě a rychle
Jizvy bolesti maří, jakž jí bylo jedno minouti.
Chvalnýť arci to muž, jemuž um se ve věku dalším
Rozvážný napotom z veselé té rozvine mysli,
Jenž v štěstí jako v neštěstí děje snažně a vroucně;
Od něho povstává pak i dobro, i náhrada ztráty."

Vlídně paní tu netrpělivá hned počne domácí:
„Řekněte nám, což jste viděli, to slyšet chceme rádi."

„Z těžka," pravil na to líkárník, důkladně se ozvav,
„Tak brzy rozveselím se po tom, co mi zřít se událo.

I kdo přerozmanitou vypravit mocen ouplně bídu!
Již zdálí uvidíno je prach, než ještě do luk jsme
Došli; neboť tu táhlo se jich se pahorku k pahorku
Nepřehlédnutedlně, a málo i poznati možno.
Když ale přes dolinu příčné jsme cesty dostihli,
Tuť veliká byla tíseň a dav i chůze i vozby.
Ještě vidět nebohých bylo žel tudy míjeti dosti.
Poznať i mohl každý, co bolestná outěku trpkost,
I co radost citu, když se život tak kvapně zachrání.
Smutno na nábyteček pohleděť bylo tak mnoholičný,
Jejž blahozásobený dům ukrývá, a jemužto
Svá domu pán správný příhodná místa vykázal
V potřebu předhotoviv; vše je v potřebu, všecko k užitku.
Na všelikých kolesách a vozích teď všecko to vézti
Různo viděť složené, a viděť vše v outěku náhlém.
Skřinka na sítku leží, vlněná opět tuto houně;
V moučné díži poduška, tu zas na zrcadle je plachta.
Ach! a nebezpečnost, jako nám, bude dvadceti let to,
Tenkrát v ohni se dálo, pamět vši člověku béře,
Žeť se chytá chatrnůstek, a pak, co drahého, nechává.
Tak tu také pečujíce lidé nepovážlivě vezli
Chátru věcí, dobytek pro nemnoho obtěžujíce:
Prkna, stará osudí a bečky, posádku i kurník.
Na způsob takový ženy s dětmi tu vláčely uzly,
Nůše a putny nesouc, div dýchaly, s věcmi lichými;
S posledníml člověk, co svého, se bezděky loučí.
Tak jest po prašné putoval ten dav lidu cestě,
Vše v nepořádku a zmatku. Jeden s slabšími hovádky
Zdloužeji chtěl, a snažně druhý pospíchati pílil.
Stal se tu křik od dítek a žen, jenž přišly do těsna,
A řvání tu i tamto hovad, mezi tím skolení psů,
A nářek churavých a starých, co u výši na těžkém

Přeplněném voze na peřinách klátíce se vezli.
Jednak vyšinulé obvýšné do kraje cesty
Zašlo kolo škřehotem, i svrh' do příkopu vůz se
Překlopený, a zvahem dalekým se pořítilo lidstvo,
S ohromným křičením až do pole, předc ale šťastně.
Později truhly hrkem se vyřítily blíž vozu padnouc.
Ten, kdo padať je viděl, věru, toť tu chvíli nadál se
Pod váhou skříní a polic na padrť je nalezti.
Takto ležel vůz rozkotaný, a nikdo nebyl, by
Přispěl; jdouce jedouce druzí mimo míjeli spěšně,
Na sebe jedno pamětlivi a zachváceni proudem.
My přispišili tam a nalezli churavce a starce,
Jenž doma trudně život trvající by v loži nesli,
Pochromené na zemi vzdychající a bědující.
V úpalu slunce a pod chumelem prachu, div že nezalkli."

Pak na to hospodský outrpně a lidsky se ozval:
„Kéž pak najde a občerství nebohé lidi Herman.
Já jich nechci viděť, mně zříť na žalost je bolestno.
Hned první zprávou tak velké pohnuti bídy
Poslali my hřivničku honem jim z nadbytu, aspoň
Jich několik by okřálo; samým pak ulehčeno nám jest.
Jižť ale o smutném nemluvme tom obrazu více,
Neb strach velmi brzo vloudí na srdce se lidská
A protivící se mně víc, než pohroma, péče.
Vejděte pak do domu k nám dáleji, do chladu jízby,
Tam nikdá nesvítí slunce, neprohřeje vedro
Zeď silnou; a maminka nalit nám půjde butelku
Ze tři a osmidesátého, by ty trampoty zašly.
Nelze tu píti, hučí okolo skleniček tudy mouchy."
Vešli do jízby potom, radujíce všickni se chládku.

Pečlivě matka hned výborné víno a čisté
V láhevce hlazené jim nesla na tácu na lesklém
S římany názelenými; pravéť to číše na rénské! —
Takto sedíc to tré obklíčilo leskavohladkou,
Okrouhlou a hnědou tabuli, s silnými trnožmi.
Cinkaly hospodského tudíž a farářovy sklenky;
Jedno třetí, zamyšlen jsa, nepohnutě ještě držel svou.
Vyzval hospodský tak jej slovy přívětivými:

„Píme tedy z vesela, pane sousede! ještě milostně
Chránil neštěstí nás Bůh, i budoucně ochrání.
Neb kdo neuznává, Bůh od hrozného že ohně,
Jímž nás tak tuze potrestal, teď vždycky těšil nás,
Vždycky choval nejinak, než jakž oko ve hlavě člověk
Pilně chová stkvostné, nad všecky mu oudy milejší.
Zdaž-li by nás napotom nechránil a nám nepomáhal?
Neb teprvé, co může, v nebezpečnosti je vidno.
Město-li to zdárné, jež teď skrz měšťany pilné
Ledva dobyl z popela, a jemužto i hojně požehnal,
Zas by hubiť měl, a všecku v niveč obrátiti snažnost?“

Vlídně farář na to výborný a laskavě řeknul:
„Stále trvejte u víře a tak smýšlejte i stále;
Toť v štěstí bezpečna činí i rozumna, ve strasti
Nejkrašší potěchu dává i naděje sladkost.“

Odpověděl zase hospodský rozvážně a mužně:
„Ó, kolikrát s podivem vítal jsem Rénovy proudy,
Když k němu opět jsem se po obchodu jezdě přiblížil!
Vždycky mi byl veliký, a ducha vždy i smysly mi nadchnul;
Však se domysliti nelze bylo, by libý jeho zábřeh
Státi se měl hrází tak rychle drzím proti Frankům,

Obhájnou široký výmol jeho býti překážkou.
Tak hle příroda nás, tak nás i našinci udatní
Obraňují, tak Pán; i kdož by bláznově zoufal?
Umdleni již jsou valčitelé, vše k míru se chýlí.
Kéž bý také, kdy ta žádoucí se konať bude slavnost,
V chrámu našem, a zvon zahučí i varhany hlasně,
A hlučná vznešené Te deum nám zvěstuje trouba, —
Kéž by také Herman můj, důstojný pane, před vás
Rozmyslný stoupil se svou k oltáři nevěstou.
A šťastné radovánky, budoucí v končině každé,
I mně hodem napotom staly mé se radosti domácí!
Však přenerad to vidím, že mi tak ten mládec ochotně
Vždy po domácku se má, z domu pak rozvláčně a těžce
Málo chuti v něm jest, by se předc mezi lidmi ukázal,
Což pak víc, štítí všeho on se s děvčaty spolku,
I veselých tanců, jimž každá ráda je mládež.“

Řekl a poslouchal. Uslyšán opodál je koní dus,
An se jevil dupotem, uslyšán i rachot je kočáru,
Jenž přivaliv se klopotně nyní v průjezdu zahřímal.

Terpsichore.

Herman.

Když sličněspanilý teď syn do světnice stoupil,
Pohlédal naň okem kazatel za chvíli přebystrým,
Pozoroval jeho jednání i způsobu všecku
Skoumatele smyslem, jenž snadno z ohledu hádá;
Pak usmáv se pravil jemu tak slovy důvěřivými:
„Člověče, vyť se měníte celý! té mysli ochotné

Vás neviděl jsem ještě, ni té ve tváři živosti.
Číl a vesel jest povrat váš; znamenám, dary že jste
Rozdílel nuzným, a dostal u nich požehnání."

A poklidně na to slovy odvece syn zmužilými:
„Chvalně-li jsem jednal, to nevím; ale srdce naprosto
Tak mi dělať velelo, jako teď tuto zouplna dím vám:
Dlouho, matinko, přebíraly vy hledajíc a volíce
Zdlouha veteš; a také uzlík jen pozdě hotov byl,
Víno na vůz i pivo příliš se pečlivě kladlo.
Když posléz jsem z brány vyjev se na silnici dostal,
Měšťanstvo zpátkem se přibíralo s dětmi mnohými
I s ženami mně vstříc; již dál byli vystěhovanci.
Spěšně počínaje sobě i jel jsem k vesnici rychle,
Kdežto, povídali mi, že mají dnes oddech a nocleh.
A kdy po silnici tamto nové tak svou jedu cestou,
Vůz mi zočiť se udá, z kmenoví notného dělán byl;
Dva vysocí volové a statní jej byli táhli,
Podlé nich švárná pospěšně kráčela dívka,
Podloužným spravující prutem ta dobytčata valná,
Zdržovala i pobádala je, i správně je vedla.
Když mne tu pak zahlídla přijížděti, stoupila mírně
Blíž ke koňům a řekla: „„Ne tak nám bývalo veždy
K nářeku, jak dnes nás na cestách těchto vidíte.
Ještě není můj zvyk, na cizím bych žádala dárku,
Jejž on často nerad dá, by zhostil se chudého.
Nouze mluviť jednak mě dohání. Zde hle na slámě
Slehši nedávno, leží bohatá majitelkyně statku,
Jižto s tím potahem jsem já vychvátla těhotnou.
Zdloužeji následujem; stížiť odnesla život svůj.
Teď tu drží na rukou ubohé zrozeňátko nažíčké;
A jen málo budou na pomoc moci dáti našinci,

Byť pak i v nejbližší jsme vesnici, oddechu místě,
Našli je, ač že bojím se, že již jsou odjeli dále.
Máte-li snad, čeho netřeba vám od plátna, a jestli
Tu jste toho z okolí, pouďělte milostivě nuzným.""

Tak ona; tehdy zdvíhla mdlá od slámy se zhůru
Šestinedělka a na mne vzírala; já ale řekl jsem:
„„V pravdě lidem dobrým duch často vnuká to nebeský,
By, na jejich co bratry čeká, byli bídy čitedlni;
Takto mi, tu hle, matinka dala již v předcitu této
Strasti vaší uzlík, by nahá se přikryla nouze.""
Rozvázav pak uzel vyndám i ochotně podám jí
Prostěradlo s košilí, a župan spolu otce milého.
Děkovalať mi, radostně pravíc: „„Nevěří tomu šťastný,
Žeť se dějí posavad v světě zázraky; v bídě jenom znáť
Prst ruky Hospodina dobré k dobrému vedoucí
Člověky. Co skrze vás děje nám, děje vám to samotným.""
Tu s potěchou omaká všeliké omladnice plátno,
Zvlášť ale pod županem z flanelu podšívku měkounkou.
„„Kvapme,"" praví jí panna, „„ku vesnici, kamžto obec již
Dospěla, a kdež odpočinouc dnes zůstati hodlá;
Tam připravím rychle věci děcké všecky na prosto.""
Pozdravila mne zase, a vzdávala díky srdečné
Pohnavší voly; vůz šel ku předu. Já ale ještě
Meškaje dlím a držím koně; přišla na srdce mi rozpáč,
Hnáti-li spěšnými měl bych do vesnice koňmi,
Rozdat tam lidu jídla, či té hneď dívčině všecko
Dáti samé, by to ostatním rozdílela moudře.
Rozmyslím se tudíž v svém srdci a lehko pojevší
Tím za vozem dostihnu ji skůro, a rychle pravím jí:
„„Dobrá dívko, ne jedno samého mi nandala plátna
Matka na vůz, by nahá z ruky mé přiodíla se nouze,

Nébrž jídla dala k tomu též a nápoje čerstvé.
Jest toho ve vozní u mne zde v truhlici dosti.
Já pak úmysl mám i také dáť tobě ty dárky
V tvou ruku, tak vyplním mi daný nejlépěji rozkaz;
Tyť podělíš jich s rozmyslem, mne by náhoda vedla.““
Řeklať zas na to dívka: „„I rozdám snažně a věrně
Všecky ty dárky; kdo nejchudší, tenť okřeje jimi.““
Tak pravila. I otevru tudíž já truhlici vozní,
Vyndaje uzeniny těžké a vyndaje pecny,
I piva láhve a vína, i dám jí všecko na prosto,
Rád bych byl dal víc, ale již byla truhlice prázdná.
To vše k nohoum naložíc omladnici odjede dívka
Dáleji: já zase k městu podám rychlými se koňmi.“

Hned, jak byl dokonal Herman, jme se takto hovorný
Soused říci, a dí: „Ó šťastný, kdožkoli v ty dny
Outěku a zmatení ve svém domu živ je samotný,
A k boku manželka mu nepřilnula tesklivě s dětmi!
Šťastna se teď cítím; já dnes bych pro mnoho nechtěl
Otcem slouti a o druži býť a o dítky starostliv.
Již jsem též pomněl sám často na outěk, a všecko
Což lepšího složil, i řetěz i staré ty peníze
Od mé matky nebožky; neníť nic ještě prodáno.
Zůstalo byť ovšem mnoho zpátky, co těžko se jedná.
I bylinek těch a shledaných všesnažně kořínků
Bych přenerad pozbyl, třeba žeť cena jich je nevelká.
Zůstane-li však provizor doma, já směle půjdu.
Když zachovám hotovost a sám sebe, tuť vše, co mého,
Jest zachováno; jeden člověk nejsnadněji ujde.“

„Sousede,“ odpověděl na to zas důkladně mu Herman:
„Nesmýšlím nikoliv jako vy, ani tu mluvu chválím.

Důstojný-li to muž, kdo v neštěstí jako štěstí
Jen sebe sám vždy hledí, se jinými neuměje sdílet
Žel a radost, a není od srdce mu pohnutu býti?
Já dnes radše bych ustanovil než jindy ženiť se.
Ochranného mnohá má teď muže potřebu dívka
Dobrá, má ženy muž veselé, když strast mu nastává.“

Usmívavě otec na to dí jemu: „Tak tě slyším rád!
Tak moudrých jsi mi slov prohodil do dneška přemálo.“

Vejde však dobrá v tom hned jemu do mluvy matka:
„Ba pravduť, synu, díš; my starší v tom dali příklad.
Neb dva my, já i otec, veselých jsme se nevzali ve dnech,
Nás doba přesmutná manželskou sloučila vazbou.
Pondělním jitrem — vím dobře to, právě že před tím
Byl ten oheň hrozný, co v popel naše město obrátil —
Dvadceti již tomu let; neděle jak dnes byla tehdáž,
Parný čas, náramně suchý, vody nemnoho v městě.
Všecken lid, ve svátečním se procházeje šatstvu,
Na vsi zašel po pití sem tam do hospod a mlýnů.
I vznítí tu oheň se na konci města, a zážeh
Úlice rychle chytil, povětří sám plodě sobě;
I hořelyť stodoly s obilím po žatvě přehojným,
Úlice pak hořely s náměstím; k posledu otcův
Dům lehnul popelem, popelem lehl tento také zde.
Málo jenom zachráněno. Noc tu na oupoře já jsem
Smutnou před městem byla trávila, truhly, podušky
V stráži majíc; předc k posledu usnu, a pak kdy mě ráno
Chlad probudí, jenžto před vzeštím slunce padává,
Dým uvidím, žeřaví, zdi zpustlé stát a komíny.
Sevřeno srdce moje; však když vycházelo slunce
Pěkněji než jindá, tu novou čil odvahu duch můj.

I seberouc se běžím. Bylo, jak by dohánělo zříť mne
Pohořeliště domu, a jestli mi zůstaly slípky
Přemilené; nebo ještě bylať jsem mysli dětinské.
Když tak přes zbořeniště domu a dvorce polézám
Ještě se kouřících, a vidím tu spoustu obydlí,
Se strany přijda druhé prohlédals pohořeliště,
Kůň ti zařícen v chlívě, na něm byly ještě tlející
Klády a rum, hovada však nikdež nelze najíti.
Tak jsme stáli my, já zde, ty tam, rozpáčně a smutně.
Rozbořenať byla zeď naše, jenž oddílela dvorce.
A kdy stojíme, tu ty mne potom za rukus jal a řeknul:
„„Což tu, Liduško, děláš? jdi pryč! nohy sobě popálíš;
Ještě je sut horký, silnější mé boty smahnou.““
Pak jsi potom pozdvih' mne a odnesl do dvora sem k vám.
Ještě tu vyklenutý průjezd domu státi pozůstal,
Jak tu stojí dosavad; toť ze všeho zůstalo jedno.
Zdeť pod ním posadil jsi mě, líbaje, bránila jsem se,
Ty však laskavě jsi mně pravil slovy znamenitými:
„„Aj, dům náš pohořel. Zůstaň tu, pomoz mi ho stavěť,
Pak zase já pomohu stavěť za to rodičům tvým.““
Já ti však nerozuměla, až pak k otci jsi matku
Poslal, a smlouva na kvap veselé byla zavřena svatby.
Ještě poloushořelé podnes mám v paměti kládí,
Ještě vidím spanilé tenkrát to slunce vycházeť;
Dal mi onen byl manžela den, časové dali první
Tehdejší pusté té zkázy porod mi mladosti.
A proto tě chválím, můj Hermane, v důvěře čisté
Žeť myslíš na družku i ty v dobu, jak tato, smutnou,
A smíš namlouvať si ve vojně a na zbořeništi.“

Odpověděl na to rychle otec, a číle pravil řka:
„Tak smýšleť jest chvalno, a všecko je pravda, matinko,

Cos tuto vypravila; v ten způsob všecko se dálo.
Všakť ale lép jest lép. Nebo ne každého to potká,
Svou by začíti musel z prvu živnost všecku a bytnost.
Neb jako my a jiní se nemá tak trápiti každý.
Ó šťastný, komu matka otec svůj zůstavují dům
Již blahozásobený, a jejž on zdárně vykrásí!
Všecko počátkem těžko, a nejtěžší z všeho živnost.
Rozmanité člověk má potřeby, všecko je denně
Dražší; viz tedy on, by peněz víc sobě vyzískal.
Tak já naději mám v tebe, Hermane, žeť mi co nejdřív
Tvá do domu s pěkným se věnem nevěsta vynajde;
Muž statný též zámožné, mním, dívky hoden jest.
Vděk to také bývá, když s žádoucí spolu ženkou
V nůších a truhlách požitečný dojde tě přínos.
Darmo není to, že naspořujíc skrze let mnoho matka
Pro dceru plátno chová z bytedlné příze a tenké;
Darmo není, že stříbro dadí jí kmotry u poctě,
Do spořitelny otec vzácné klade ze zlata mince;
Slušněť má jednou takovými statky a dárky
Obveseliť mládence, již on si přede všemi vybral.
Ještě i více povím, jak bývá žence to mílo,
Když v kuchyni s vlastním orudím i v jízbě se pozná,
A svůj v ložnici má, i svůj má na stole ústroj.
Rád bych jen se věnem bohatým nevěstu uhlídal;
Neb nuzné předc muž jen k posledu lehce si váží,
A za služku ji má, že co služka se přibrala s uzlem.
Zůstane vždy křiv muž; vroucí doba lásky pomíjí.
Obradoval bys, Hermane můj, i ty velmi starost mou,
Jestliže bys do domu brzo nevěstičku přivedl mi
Hned tu ze sousedstva z domu naproti tam zeleného,
Možnýť muž ten jest, a obchod i fabriky jej vždy
Možnějšího činí; nebo kdež by kupec nevyzískal?

Tři dcery jen tam jsou, a těch bude všecko bohatství.
Snoubena nejstarší z nich vím že je; než tu druhou lze
I tu třetí posavad dostať, ač snad ne na dlouze.
Kdybych byl jako ty, toť bych do nyníčka neváhal
Jedno to děvče vzíť, jako odnesl já si matinku.“

Dí na ta úsilná syn tak slova otcovi mírně:
„V pravdě to byl, jak váš, můj úmysl, jednu tu dívku
Sousedovu si vzíti. I myť byli pospolu rostli,
Hráli na náměstí u studnice v době předešlé,
Často i jsem zastal jich před chlapců divokostí.
Již však dávno to jest, i drží se děvčata větší
K posledu slušně doma, plašších varujíce se hříček.
Dobře že jsou zvedeny, toť jisto je; často i já jsem
Ze známosti staré dle vaší tam vůle chodíval.
Nikdy však radovať se v jich neudálo mi spolku.
Vždyť nějakou měly do mne hanu, tu mně bylo snášeť,
Hned dlouhý že kabát jest můj, hned barva že sprostá,
Sukno hrubé, hlavy přiholení jako kadeře špatné.
K posledu jsem též úmysl měl zárovně se fintiť
Se krabčíky, co vždycky mají tam v neděli schůzky,
Obvěšení polohedbávným tím v lítě capartem.
Ještě to jsem však záhy viděl, za blázna že byl jsem.
Tím uražen cit můj i hrdost; než hlouběji to mne
Rozbolelo, když úmysl můj tak neznaly dobrý,
K nim chovaný vůbec, k nejmladší zvláštněji Mince.
Byl jsem o velkonoci tam u nich naposledy ještě
V tom ve kabátu novém, co visí teď v armaře horní,
Oblečen a kadeřen cele byv jako tam ti jonáci.
Vejdu, i chechtaly se; já však toho na sebe nevztáh’.
Minka, ta hrála klavír, a otec poslouchaje zpívať
Svých dcerušek byl tam v své právě libostce a vůli.

Ledačemus nerozuměl jsem, co v těch bylo písních;
Jednak zhusta Pamínu slyšet bylo, zhusta Tamína.
Já chtěl předce také prohodiť něco! Jak byly v konci,
Táži se v textu lecos, a po těch Pamíně, Tamínu.
Všickni utichli a se usmívali; až tu otec dí:
„„Příteli, pravda-li jest, on zná jenom Adama, Evu.““
Nezdržel ihned nikdo se, nahlas dívky se smály,
Nahlas smáli se chlapci, starý sám za břicho bral se.
Já pustil pro hanbu klobouk, oni vedli ty chechty
Všickni pořád, jak dlouho potom zpíváno a hráno.
Pak mrzutý s potupou jsem spěšně domův se navrátil.
V armaru skrýti kabát a kadeřky pobourati prsty
Jal se, i ustanovil přes práh k nim více nejíti.
Já nechybil; pouháť jest v nich marnost a neláska,
A jmenují, prý, až posavad mne ještě Tamíno.“

Odvece matka na to: „I nemáš tak dlouho se horšiť
Hermane na ty děti, nebo jen děti jsou spolu všechny.
Minkať jest dobrá, byla pak na tě laskava vždycky;
Ještě onehdá se ptala na tebe. Tuť by jsi měl vzíť!“

Odvece syn rozpáčně: „Nevím, proč tak tuze v mysli
Ta mrzutost mně tkví, nechtěl bych víc, kde celý svět,
Ji u klavíru viděť a jejích poslouchati písní.“

Než popudil se otec, a tak slovy dí hněvivými:
„Špatné jsem dočekal se radosti! i toť byla vždycky
Má mluva, kdys ke koním a rolím jen ukazoval chuť.
Co pacholek muže jedno dělá blahozásobeného,
To ty děláš, a otci zatím jest bez syna býti,
An by se předc jemu ke cti také v měšťanstvu ukázal.
Záhyť hned prázdnou nadějí mne šálila matka,

Když maje čísť a psáť a učiť se ve škole, nikdy
Neprospěls co jiní, a seděl nejzadněji vždycky.
Ovšem! toť bývá, kdy k žádné neplane ke cti
V mysli jinoch, a není žádost v něm stoupati výše.
Ó, kdyby byl můj o mne otec, jako já o tě, pečlil,
Do školy mě poslal dav učiť, jako já tebe dal jsem,
Víc, věru, bych než hospodským byl u Lva zlatého.“

Vstav na to syn mírný, ke dveřím blížil se mlčečky,
Zdlouha i bez šustu; však otec roznícen i dále
Vhlas mu ulál a volal: „Jen jdi! znám svéhlavo já tě!
Jdi statku spravovat napotom, ať netřeba láti;
Však nepomysli na to, snad by děvu někdy mi selskou
Za nevěstu přivedl opovážlivě do domu, troupa!
Dlouhoť již jsem živ, bych znal jak s lidmi zacházeť,
Znal vyhověť pánům i paním, aby všickni odešli
Spokojení, a znal se k cizím jak míti ochotně;
Však za to k posledu má i se ke mně druhdy nevěsta
Tak zachovať a za práce mnohé dáť náhradu sladkou;
Má mi také zahráť na klavíru, a z obyvatelstva
Nejhezčí kdo a nejlepší, rád u mne se scházeť,
Jak tamto v neděli u souseda.“ Na kliku syn v tom
Lehce přitiskne a tak v tichu ven ze světnice vyjde.

T h a l i a.

Měšťanstvo.

Taktoť byl vyhnul syn mírný domluvě příkré,
Avšak otec v takovém, co počal, dí způsobu dále:
„Nelze, nemá-li toho člověk, bude od něho vzíti;
Z těžka kdy vroucí naplní se ta srdce mi žádost,

Byť syn otci se nepodobal, ale byl jeho lepší.
Toť byla by špatná domu správa i města, by každý
Jak zachovať tak i obnovovať jich vždycky nepílil,
I lepšiť, jak čas to učí neb jak cizozemstvo!
Mnedle, není co hřib člověk, by z půdy vyrostal,
A kde vyrost, tu na místě také ihned zase uhnil!
Vždyť pak jest na domu hned znáť, kdo teď jeho pánem,
Rovně jak o městské lze je u vchodu souditi správě.
Kde věže na zboření a zdi, kde příkopy blátem
Zapěněny, kde i úlice jsou plny naskrze bláta,
Kde z dlažení kámen se vytkne a zůstane vytčen,
Kde hnije břevno a dům na novou předc podporu dlouho
Bez platnosti čeká: špatná v tom správa je místě.
Neb, leda žeť v příklad bude řádu a čistoty vrchnost,
Snadnoť nešvárným měšťanstvo navykne lenostem,
Tak jako žebrák své odránce uvykne chodecké.
A proto jsem žádal, by někam se do světa Herman
Skůro vydal, a viděl Straspurk aspoň nebo Frankfurt
A sličný Manheim, jenž přímo a pěkně stavín jest.
Neb kdo ta města viděl veliká a čistě pořádná,
Ten krásiť bude též i malé své město rodinné.
Nechválí-li u nás přespolník opravených bran
A věže pěknobělé i kostela obnoveného?
Dlažbu také velebí i kryté vodu trouby vedoucí,
Rozdělené, jak zisk, jak bezpečnost toho žádá,
By, kdy vypukne oheň, jemu hned se brániti mohlo.
Zdaž to všecko po tom hrozném neuvedlo se ohni?
Šestkrát nad stavením maje ouřad pochvalu sobě
Získal jsem měšťan dobrých, ano díky srdečné.
Co smyslil, to i pilně konal jsem, k konci přiváděl,
Když co počestnými neukončeno zůstalo mužmi.
Taktoť povstala chuť v každém a zmohla se radním.

Všickni se teď snažují, a novou již uzavřeno cestu
Stavěti, ježto by k silnici nás přiblížila valné.
Však toho já se bojím, že ne tak bude jednati mládež,
Jedni, ti jen na stroj marný a zábavu myslí;
Jsou i druzí, jenž vždycky dřepí, peciválci, za kamny.
Aj, takový, se bojím, mi že na věky zůstane Herman."

Odvece dobrá hned na to choť i matka rozumná:
„Vždycky jsi nespravedliv k synu, otče, a takto zajisté
Dobra, jehožto hledáš, nejmíň vyplní se ti žádost.
Nelzeť nám dle svého dětí převrátiti smyslu;
Tak, jak Bůh nám dal, milovať je a míti musíme,
Co nejlép je chovať, pak nechť jak možno, daří se.
Jsou dary rozličné, i každý má svoje vlastní,
Jimi těží, a protož ve svém jen způsobu každý
Jest dobr a šťasten. Nenechámť já Hermanu láti,
Vím, že hoden toho jest, jejž jednou dostane, statku;
Hospodařiť výborně, sedláku i měšťanu za vzor
Jistě bude, v radě pak, předzvídám, též ne poslední.
Každý den však láť a haněť, tím všecku mu srdce
Odjímáš hodrost, jako dnes učinils to chudince."
Řekla, i hned za synem ze světnice v pospěchu vyšla,
Chtíc jej někde nalezti, a pak slovy láskyplnými
Chlácholiť; an syn výborný plně zasluhoval to.

Opět otec dí s usmáním, jak náhle odešla:
„Předce podivný lid ženy jsou, a právě co děcka!
Všecko to rádo dělá po své líbosti a vůli,
Však je potom napořád jen chval a jim se umílej.
Vždy starodávní průpověd předc zůstane pravdou:
Ten kráčí nazpět, kdož ku předu nejde. I takť jest."

Odpověděl na to líkárník rozvážlivě: „Rád to
Připouštím, pane sousede, též i vždycky po lepším
Sám hledě, ač, novo jsouc, snad jestliže nedraho příliš
Avšak platno-li jest, kdy nemáš k tomu důkladu hojně,
Činným býť i vše chtít lepšiti, venku i uvnitř?
Obmezen až příliš měšťan, jemu nelze dosíci
Dobra, kteréž i zná; vždy předce měšec jeho slab jest,
Potřeba pak veliká; tak vždycky překážku nachází.
Sám chtěl jsem všelicos, než ale kdo nebál by se útrat
Na změny přílišné, teď zvlášť, an nikdo ne bezpeč!
Dávno by již můj dům v novomodském byl kroji smál se,
Dávno v prostranném by se rozměru svítila okna;
Však kdo po kupci to může dělať, jenž, kromě bohatství,
Má své cesty, po nichž lepší věc dostati možno.
Jen pohleďme na dům, tam naproti, jak se vynáší
Nádherně v zeleném poli ta štukatůra bělostná!
Okna kterak, veliká co zrcadla, tabulmi se lesknou,
Ostatní domy náměstské co ve stínu se temní.
A předc nikde tu pěknějších nestálo po ohni
Jak líkárna u Anjela, neb jak tento zlatý Lev.
Takť i celém v okolí má zahrada bývala slavná,
Každý, kdož tudy šel, díval na žebráky kamenné
Skrz laťoví se rudé, i na ty trpaslíky barevné.
Než, komu jsem v spanilé kdy nalíval jeskyni kávu —
Arci stojí zaprášena teď, ba i odpoly v sutku —
Velmi se ten radoval nad světlem barvitě lesklým
Pěknořadých skořepin. Zraky sám znalec oslepenými
Díval se s podivem na korály a krušce olovné.
V jízbě se též s rovným podivem dívávali malbě,
V zahradě vystrojení kde baví s. paními se páni,
Konci jenom prstů kvítí druži druh podadoucí.
Kdož by si jen toho teď povšimnul! Já mrzutostí

Řídko docházím tam; teď má být všecko pochutné,
Jakž oni to jmenují, bílé lati, též i sedátka;
Všecko je prosto a hladko, ni řezby ni pozlacování
Nechtí víc; nejdráže cizí teď ze všeho dříví.
Nuž, byl bych povolen zjednat něco sobě nového,
Pokračovat se časem, změňovat třeba častěji svrchky;
Každý však se bojí nejmenším hýbati řádem;
Neb kdo by práci nyní dělníkům byl v stavu dáti.
Ondyno přišla mi chuť, bych anděla Michala jednou
Opět dal, jenž mou líkárnu mi vyznamenává,
Pozlatit, i se drakem u nohou mu se hrozně vinoucím;
Však vyrudlého nechám, jak jest; cena odstrašila mne.

E u t e r p e.

Matka i syn.

Takto se rozhovorem mužové pozabývali. Matka
Pošla zatím mileného hledat syna, předně na náspi
U domu, kdež obyčejně sedal na sedadle kamenném.
Pak nenalezši ho tam šla hned do konírny se dívat,
Zdaž-li koně, spanilé hřebce, snad sám by poklízel,
Hříbata, jež koupiv do rukou žádnému nedával.
Oslovený pacholek pravil: „On do zahrady odšel.“
Tu dvory prostranné oboje proběhla na rychlost,
Stáje dobytka minouc s pěkně srubenými stodolmi
Stoupila v sad k městským až hradbám se vztahující,
Prošla celý, radujíc se, že bujně všecko tu rostlo.
Rovnala tyčky, kteréž těžké podpíraly větví
Jabloňové a hrušek náklad ratolesti nesoucí;
Zbírala jdouc se zelí housenky zduřmatělého;

Hospodyněť správná nečiní kroku nikdy nadarmo.
Tehdy na kraj dlouhé byla zahrady došla, kde lesní
Opletalo chladník lilium; nenalezla tu synka
Rovně jakož posavad nezhlídla ho v zahradě nikde;
Avšak vrátka jenom byla přivřena, jež za besídkou
Z lásky byl obzvláštní prolomil skrz hradbu obecnou
Někdy proslavený měšťanský správce, jejich děd.
Takž i suchý příkop za městem přešla pohodlně,
Kdež vinohrad blahoohrazený hned u cesty veřejné
Obvýšně vstoupal, povrchem ke slunci obrácen.
Kráčela též i na ten, nalitým radujíci se hroznům,
Jížto se pod hustým sotvínko skrývali listím.
Prostřední vysoké chlad stinný dávaly odry,
Kdežto se po stupních vystoupalo zhůru kammenných;
Rozvěšený cinifál do vnitřku zříti a muškát,
Podlé nich zvláštní velikosti z červena modré,
Vše schvalně štěpené, hostům v zákusky budoucí;
Ostatní ale vrch zmatkem kryly rozsazené kře
S menšími hrozny, z nichž chutné víno pochází.
Tak šla skrz vinohrad radujíc podzimku se napřed
A slavnému času, v němž ves kraj jásaje vůkol
Sbírá hrozny, a mest šlapaný ve voznici vlívá.
Rozkošné večer ohně planou a v šíři a dáli
Střelba hrochá; tak nejpěknější sbírka slaví se.
Cítila však nepokoj, po dvojím i trojím kdy volání
Na syna sám se jenom množený jí navracel ohlas,
Jenžto byl od městských se věží štěbetavě ozýval.
Nikdy ho nehledalať; neb nikdá nevzdaloval se
Od domu, leč by o tom jí řekl, aby nejměla péče
Oň milující máť, nebo náhody zlé se nebála.
Doufala ještě ale, vždy že jej tu nalezne na cestě;
To proto, žeť dolní jako horní dvéřka viničná

Stála otevřena. Tehdy nyní se přes pole dále
Pustila, ježto plochou širokou pokrývalo stráni.
Vždycky po vlastní ještě chodíc zemi, ráda i síji
Zříť opět vlastní a slavně se žíto vlající,
Ježto celém po rolí ve zlaté se kolíbalo síle.
Kráčela polmi pořád, kudy vedla ji stezka pomezní,
Hrušku majíc na očích velikou, kterážto na chlumci
Stála, polím mezník ke statku jejímu patřícím.
Nikdo nemohl pověděť, kdo ji štípil; v šíři a dáli
Zříť ji bylo v okolí, ovocem pak též byla slavná.
Pod ní se v polednách radovávali obědu ženci,
Hlídali pak dobytek zde v hustém stínu pasáci,
A z drnu i kamene zde hrubého stála sedátka.
Matka nemýlila se, zde seděl poklidně její syn;
Byl podepřen na loket, a do kraje zírati zdál se
Tam ke horám, a seděl maje pryč odvráceno líce.
Zdlouha se přiblížíc ona lehce ho po pleci dotkla.
Rychle se obrátil; tu vidí slzy, an mu roní se.

„Máti milá!“ dí překvapený, „napadáte mě náhle,“
Utra slzy na ručesť mládec přeušlechtilocitný.
„Jak synu? ty pláčeš?“ pravila s podivem jemu matka,
Tak tebe ja neznám! toho jsem nespatřila nikdy!
Řekni, co tobě na srdci leží? co sedíš tu samotný
Pod touto hruškou? co z očí slzy tobě vyráží?“

V tom sebrav se jinoch k mateři své takto se ozval:
„V pravdě, nemá ani srdce, a hruď měděná jemu jesti,
Ten, kdo nyní honěného lidu těžkosti necítí,
Ten v hlavě smyslu nemá, kdož jak svoje o blaho vlastní
V těchto ve dnech smutných, tak i o blaho vlasti nepečliv.
Co jsem dnes spatřil, co slyšel, to mi pohnulo srdce;

Teď pak jsem tu vyšel spanilý na kraj se podívat,
Jenž před námi leží plodné prostíraje chlumce.
Zíral jsem na zlaté obilí, ke snopům se klonící.
A stromu plod hojný, jenž náplň ovocnici věští.
Ach, ale jest blízko nepřítel! Nás vlny Rénské
Obhajují jednak, však což vlny neb hory mocny
Hroznému proti národu, jenž jako bouře se blíží!
Nebť ze všech konců volají oni starce i mládež;
Ku předu pak se valí násilně a nestrachujeť se
Ni smrti jich množství; za plukem pluk stále hrnou se.
Ach, našinec doma zůstati smí? a snad se nadíti,
Žeť bude šťasten ujíť jediný všezkáze hrozící?
Máti milá, to pravím vám, mne dnešního mrzí dne,
Žeť jsem byl vymluven, když k vojsku vybírali ondy
Měšťany. Pravda, že jsem jediný syn, jest i majetnost
Nám veliká, i zajisté důležitá naše živnost.
Zdaž mi není však lépeji u předu odporovať tam
Na hranicích, než zde očekávati bídu a chlapství.
Jistě to duch mně povídá můj, a v utrobě prsní
Odvaha ve mně a touha, abych jen pro blaho vlasti
Živ jsa i umra jiným dal hodný od sebe příklad.
V pravdě, by všecka naší se mládeže sloučila síla
Na hranicích, a to umluvená nepodať se cizincům,
Ó, jistoť, žeby nikdy nestoupili ve spanilou zem,
Nikdy plodů našima před očma netrávili zemských,
Rozkazujíce mužům, ženy uchvacujíce a dívky.
Hleďte, matinko, že ve hlubokém mi uzavřeno srdci
Skůro a hned to činiť, co pravé se mi zdá i rozumné.
Ne vždy volí ten nejlepší, kdo dlouho přemýšlel.
Hleďte, nenavrátím já více se již k domu! Odsud
Cestou chci přímou do města, a dáti vojínům
Rámě a srdce své, nejdražší vlasti na službu.

Nech pak řekne otec, žádná že snad ctimilovnost
Těchto prsou mi neobživuje, i že výše netoužím!“

Odtušila s povahou dobrá jemu máť a rozumná,
Tíše roníc slzy, neb jí vůči přicházely snadno:
„Aj, synu, což to v tobě a ve tvé dálo se mysli,
Žeť nemluvíš k své matce, jakož jsi vždycky mluvíval,
Přímo a otvořeně, nepravíš, čeho tvá duše žádá.
Jestli by někdo třetí tebe uslyšel, on by tě jistě
Chválil a úmysl tvůj velebil nad míru šlechetný,
Podvedený slovy tvými a významnými i řečmi.
Já však jen tě haním, nebo hleď, já lépeji znám tě.
Ukrýváš své srdce, jiné cele máš ty myšlénky.
Vím to zajisté, žeť tě buben nevolá ani trouba,
Žeť nebažiš, v montuře by se před dívkami blýskal.
Tvé povolání jest, ač ty statný jsi a hodný,
Hospodařiť doma dobře a tiše zdělávati polnost.
Řekni mi upřímně, k rozmyslu tě co k tomu vedlo?“

Vážně pravil jí syn: „Mýlíte se máti, není den
Jak den. Dozrává mládec v své době ke mužství,
Lépe i dozrává k skutkům v tichu, než v hluku šumném
Živobytí divokého, kteréž ke zkáze jinostvu.
Jakkoli tich jsem byl, nicméně mi v útrobě srdce
Rostlo si zošklivujíc všeliké nepravosti a křivdy,
A věci dobře umím smyslem rozeznávati světské.
Práce také nohy mé i rámě posílila mocně.
Všecko to, cítím, pravda že jest, a na tom mohu státi.
Právem předc mne, matinko, haníte, a jste mne dopadly
Jen v půlpravdě, ano v polovičním přetvařování;
Neb, vyznám-li, nebezpečnost blízká nevolá mne
Z otcovského domu, ani mysl vysoká mne nabádá,

Bych pomocen byl vlasti a stal se nepříteli strašliv;
Jen pouhá slova jsem mluvil a před vámi ukrývať
Se snažoval svůj cit, jímž mi v těle srdce se proučí.
Tak tedy nechte i vy mne matinko! že v útrobě marnou
Touhu chovám, ať můj i život mně marně pomíjí.
Neb já dobře to vím, že jeden sám vždycky škodí si,
Když za jiné se vydá a každý k celku nepílí."

„Jen pokračuj," tak řekla jemu na to matka rozumná.
„Největší jako nejmenší to všecko mi vyprav.
Prudčíť jsou mužové, jen vždycky ku posledu myslí,
Snadno i odvádí je prudké z cesty překážka;
Než žena, tať schopnější jest prostředky nalezti,
Moudře okolku hledíc jak nejlép cíle by došla.
Řekni mi všecko tedy, proč tak náramně se pohnul,
Jak tebe jsem nespatřila nikdy, a krev se ti bouří,
A proti vůli z očí valné slzy tobě hrnou se?"

Tehdy jinoch dobrý oddal se bolesti a pláči,
Hlasně plakal na prsou své matky a rozčilený řekl:
„Pravda, že se mne dnes slovo otcovo dotklo bolestně,
An ho nezasloužil jsem nikdá, dnes jako jindy,
Ctíť rodiče mně vždycky bylo nejmíleji. Nikdo
Moudřejším nezdál mi se nad ty a opatrnějším,
Jenž mi život dali a v temném čase vedli dětinstva.
I mnoho spolníkům při hrách jsem častěji trpěl,
Když mně zlým skutkem mou dobrou zpláceli vůli;
Často i jim jsem rád urážku i rány promíjel;
Jestli však kdy smáli se otcovi, anto ve svátek
Slušně krokem vážným k domu z kostela byl se ubíral
Smáli se pentli na čapce, aneb květnému župánku,
Jejž tak statně nosil, jenž tepruva dnes darován byl:

Tehdy mi pěsť se strašně zatínala; u vzteku hrozném
Řítil jsem se na ně a je bil, si počínaje slepě,
Nevěda kam, s krvavým že nosem tu bečívali smělci,
Sotva mohouce ujíť ukrutné šlápě a rázu.
Takto vyrostal jsem, ač přemnoho trpě od otce,
Jenžto, na místě jiných, byl mne slovy často nabíral,
Když mrzutosti plný v dům od sezení se navrátil,
Já pak místo druhů jeho falše a vady zažíval.
Častoť vám mne líto bylo, neb jsem mnoho snášel,
Dobrodiní rodičů v mysli ctě vždycky srdečně,
Statku přispářeti nám se stále vynasnažujících,
Sobě na ujmu samým, aby jen děti jich měly více.
Než samo jen spoření statků, aby pozdě požíval,
Ach! nedělá štěstí, nedělá jeho kůpa na kůpě.
Neb za polem pole, jakkoli jím trata pěkně se končí.
Stárne otec, stárnou i s ním synové den ode dne
Bez potěchy všeliké denní, ve starosti o zítřek.
Jen pohleďte matinko a řekněte, jak spanile zde
Líchy leží bohaté, dole vinnice, zahrady pěkné,
Se stodolou chlévy, sličná v pořádku majetnost!
Však zadu tam pozřím-li na dům, kdež ve hlavinách se
Nám to okénko jeví od mé tam na střeše jízby,
I vzpomním-li na čas, kolikrát jsem lúny měsíčné
Ždál v noci, neb kolikrát ranního slunce paprsků
Ve spání jen málo hodin maje dosti posilku,
Ach, tu zdá mi se být samotou jak světnice, tak dvůr,
Zahrada i spanilé pole, jenž ty chlumce pokrývá,
Všecko vidí mi se pusto, neb ach, já bez druže bydlím.“

Tehdy mu odvece zas dobrá na to matka rozumně:
„Víc ty vésti, synu, druž v ložnici sobě nežádáš,
Trá aby noc pěknou života stala tobě se půlí,

Volněji pak denní i vlastněji práci konával,
Nežli otec žádá to i máť. Domlouvali my jsme
Tobě a nutkali skůro tě, bys nevěstu si vybral.
Avšak známo mi jest a nyní mi to srdce povídá,
Jestli nepřijde pravá doba člověku, jestli na době
Dívka pravá neukáže se, zůstane v dáli vybírka,
Nejvíc pak tu činí, nepravou snad vybrati, bázeň.
Mám-li ti říci, synu, jak myslím, tys vyvolil již,
Neb jsi na srdci raněn, citliv, než jindy, jsi více.
Zrovna to řekni jenom, neb již to praví mně i duch můj:
Tamto u vyhnanství jest dívka ta, již vyvolil jsi."

„Máti milá, řekly jste!" pravil na to živě její syn,
„Jest ona to! druži jestli domů ji nemožno přivésti
Ještě dnes, odtáhne-li a snad na věky zmizne
Válečném v změtení a smutném se stěhování,
Darmo, matinko, potom bohatá mi daří se majetnost
Před zraky; úrodná jsou darmo mi léta budoucí,
Ba zvyklý bude dům mně i zahrada odporovať se,
Ach, ani matčina láska nemůž potěšiť mne hubence.
Rozvazujeť vše vazby jiné tam, kde svoje váže
Láska, to já cítím, nejenom pak dívka opouští
Otce i matku svou, za mužem když pojde nevěsta,
Rovně i tak mládec nedbá víc otce a matky,
Pryč když svou milenou uzří odcházeti dívku.
Nuž tedy, kam vede zoufání, tam dejte mi jíti.
Neb slova vyřkl otec rozsudná; dům jeho býť mým
Více nemůže domem, kdy milou onu dívku vyloučí,
Jižto domů jediné já ze všech vésti si žádám."

Odvece pak na ručesť jemu máť dobrá i rozumná:
„Předc jako skály stojí dva muži pak naproti sobě!

Urputný a hrdý druh ke druhu nechce se blížiť,
Ni k dobrému slovu jazykem sám dříváji hnouti.
Ještě, pravím ti synu, v mém jest živa náděje srdci,
Žeť ji otec zasnoubí, jestli že dobra i hodna,
Nechť chuda, jakkoli on se chudé rozhodně byl odřekl.
Neb mnoho někdy mluví ve svém on způsobu prudkém,
Což nikdá neplní, a co nechtěl, pak to připouští,
Však žádá dobrého slova, toho žádati pak smí,
Neb je otec! Též vím, že hněv jeho skůro po jídle,
Prudčeji když hovoří a cizí myšlénky zamítá,
Neznamená mnoho; víno budí v něm veškeru mocnost
Násilného vření a nedá jemu důvodu šetřiť,
Jejžto jiní pronesou, i slyšiť sebe jen vždy samého;
Avšak přiblíží se večer, jeho rozmluvy hlasné
S přátely, konce zatím se dostřídavše, umlknou.
Dobrotivější jest vím, když mine podnapilost jej,
Pak též křivdu jiným činěnou on živě pocítí.
Pojď! osmělme se hned, se chutí co se počne, daří se,
Potřeba nám přátel tam pospolu ještě sedících,
Důstojný pak nám obzvláště pomůže duchovník."

Tak pravila v rychlosti a táhla, vstavši se sídla,
Též syna, jenž volně sledoval. Pak sestupujíce
Co předsevzali, teď vážnou rozjímali myslí.

P o l y h y m n i a.

Světoobčané.

Tří oni pohromadě seděli vždy ještě mluvíce,
Líkárník a farář u hospodského ode Lva.
Vždyckyť pak rozmlouvání to samé bylo ještě,

Důkazy an sem a tam na vše strany dlouho se vedly.
Tehdy duchovní pán tak řekl ušlechtilomyslně:
„Odporovať vám nechci, i vím, že státi o lepší
Člověku příslušno; však v pravdě stále po vyšším
On dychtí, co viděť; novot aspoň stále pilen jest.
Nejděte však daleko příliš! nebo k těmto citům nám,
Štípila příroda chuť při starém zůstávati věrně,
I z toho míti radost, čemu každý dlouho přivyknul.
Dobrýť stav každý, hdyž přirozený a rozumný.
Má veliké člověk žádosti a potřebu skrovnou.
Jest pak osud omezen, jsou též dny krátky smrtedlných.
Já nehaním muže, jenž neklidně a činně, proháněn,
Dálku moří hlubokých i vše světa dráhy projíždí,
Odvážník pilný, a těší nabytému se zisku,
Jenžto kolem něho se hromadí i kolem jeho rodných;
Jest ale ten mi také velevzácen, jenžto pokojný
Obchází zděděná měšťan kroky půlka tichými.
Jak doba rozličná jemu káže, dělá role on své,
Každý rok nemění mu se půda, a nevztahuje strom
Kvapně haluz k nebi teď sazený, květy hojně okrášen,
Míti musí on trpělivost, a míti i čistý,
Vždy stejný a pokojný smysl a rozum blahopřímý.
Neb jen málo semen svěřuje zemi, matce živící,
Málo jenom zvířat vychovává s rozmnožováním,
Oužitek an jediný sám vládne celou jeho myslí.
Šťastný jest, komu tak spravené dala příroda srdce,
On nás všecky krmí. A měšťanu města malého
Sláva, kterýž polní s městskou zná loučiti živnost.
Ouzkostný nádav jej jak vesníka netíží,
Jej mnohožádostných měšťan též nehněte péče,
Jižto po nádherném a skvostném, málo mohouce,
Vždycky jenom dychtí, ženy pak jich zvláště a dcerky.

A proto pak mírnou synovu blahoslavte vy snažnost,
I druži, již vyvolí on sobě, stejně myslící."

Takto mluvil. Se synem tu pojednou vstoupila matka,
Jej za ruku přivedouc a před chotě postavující.
„Otče," mu dí, „jak často my dva hovořívali o dni,
Jenžto radostný nám měl svítati, an by konečně
Nás Herman potěšil, manželku sobě voliv ší.
Myť sem a tam rozmýšleli, hned to, hned ono děvče
Jednou dáti chtějíce jemu, v rozmluvě rodické.
Ejhle nyní nastal ten den, nebe teď mu nevěstu
Poslalo a zjevilo, rozhodlalo teď se mu srdce.
Myť tenkrát říkávali vždycky, nech ať vyvolí sám.
Zdaž jsi nežádal ještě prvé, aby bodře a živě
Lásku k dívce počil? Doba, jíž jsme žádali, přišla.
On ji počil, ba i již vyvolil, rozhodna se mužně:
Dívka ona hle to jest, ta cizí, co ho potkala ráno.
Dej mu ji, anto jinak se zaříká choť kdy pojíti."

Řekl pak syn: „Můj otče, tu dejte mi! Čisto a jisto
Mého to srdce bylo zvolení; bude vám dcera hodná."

Nepromluvil nic otec. Vyvstal pak rychle duchovní
A slovo takto přejal: „Jediný jen jesti okamžik,
Jenž život ustanoví i celé zde člověka štěstí.
Neb po radě dlouhé předc každý rozmysl jest jen
Skutkem okamžiku, jen moudrý uchopí se pravého.
Vždycky nebezpečnoť v volení ono neb toto vedlé
Rozvažovať na změť citu. Čist jest Herman, i znám jej,
Z mládi po tom neb onom ruky nevztahovalť on;
Co chtěl, přiměřeno vždy bylo; toho pevně držel se.
Nuž se neděste ni divte, že vám se ukázalo jednou,

Co jste si žádali dlouho. I pravdať, tento že úkaz
Méň podoben žádosti vaší, již v srdci měli jste,
Však žádost temná i to, což žádáme, pokrývá:
Ve vlastních podobách se jeví dary s hůry chodící.
Nuž tedy, dbejte o dívku, kteráž dobrému, milému,
Rozmyslnému čilou poprvé duši pohnula synku.
Šťastný, kdož první milenou hned dívku pojímá.
Touha mu nejsladší neumírá v srdci potajmo!
V pravdě vidím to na něm, jeho již rozhodnut osud jest.
On stálý: odřeknete dívky mu této, bojím se,
Žeť nejpěknější v smutném bytu léta minou mu."

Hned na to líkárník rozvážlivě takto se ozval,
Dlouho bylo slovo již ve rtech mu na poskoku stálo:
„Předce i tenkrát jen prostřední cestu vyvolme!
Zdlouhavě pospíchej! Augusta to císaře heslo.
Rád, kdy milému mohu proukázati sousedu službu,
Svým skrovným rozumem k oužitku mu přispěti chvátám;
Zvlášť toho pak, by ji vedl starší, má potřebu mládež.
A proto jíti dovolte mi ven; chci skoumati dívku,
Tam se na ni, kde bydlí a známa je, optati obce.
Mneť žádný tak snadno nepodvede; vím cenu já slov."

Odpověděl na to syn zase hned slovy křídloletými:
„Dojděte tam a ptejte se, sousede. Já ale bych přál,
S vámi duchovní pán by také nalezal se ve spolku.
Dvou tak výborných je mužův neomylno svědectví.
Ó můj otče! není poběhlice, vězte, ta dívka
Žádná, ježto snad v zemi dobrodružně se toulá,
Zapletajíc jinocha v svá nezkušeného osidla.
Nic toho; ukrutná všekazící zádava vojny,
Ježto hubí ves svět a mnohá vyvrátila pevná

Z základu již stavení, ubohou též zahnala dívku.
Zdaž z vysokého muží rodu neplahočí se ve bídě?
Kníže prchá zakryté, v vyhnanství zříme i krále.
Ach! tak ona, svých od sester, dobroušek a vlastní
Země vypověděná zde jiným, své bídy nepomníc,
Přispívá, a i bez pomoci vždy je předce pomocna.
Nouze a strast veliká se kolem nás po světě šíří;
Zdažli nemůž z toho neštěstí vzniknouti i štěstí,
Mněť pak v náruči nevěsty, nébrž choti věrné
Vojna přinesti radost, jako vám ke radosti požár byl?"

Dí mu otec na to, ústa svá významně otevřev:
„Jak se ti, synku, jazyk rozvázal, jenžto ti v ústech
Léta vězel dlouhá, a jenom tak nuzně se hýbal.
Dnes to musím zakusiť, každému co otci hrozívá,
Vůli že urputné vždycky přílišně povolná
Matka synově hoví, a i každý volkuje soused,
Když něco jest, co se otce aneb co se manžela týká.
Já ale vám všechněm nikolivěk nezprotivím se;
Což to i platno? vidím napřed již tu vzdory, tam pláč.
Dojděte tam se ptát a přiveďte mi ve jmenu Páně
Dceř do domu; když nic, nech pustí z mysli tu dívku."

Takto otec. S veselou ozval syn hnedky se tváří:
„Ještě před večerem dnes dostane vám se nevěsta,
Jak jí muž žádá, jemuž um žive v útrobě moudrý.
Dobrá dívka také bude šťastna, smímť se nadíti,
I z toho věčně mi též děkovať, žeť matku i otce
Zase nalezne ve vás, jako si přeje dítě rozumné.
Déle však váhať nebudem, koně přistroje hnedky
Přátele ven povezu, kde se na stopu přijde milence.
Tam muže sobě samým i rozumné zůstavě mysli

Říditi se chci, to vám přísahám, cele tím, co usoudí.
A dřív, než bude mou, ni okem nespatřiti holky."
Tak vyšel, anto druzí všelicos rozmýšleli moudře
A spolkem na ručesť rozmlouvali o věci vážné.

Herman pospíchal do konírny, kdež koně bujní
Klidně stojíce kvapem čistého požívali ovsa,
Též sena nejlepší sečeného za horka na louce.
Spěšně tudíž lesklé vdíl on jim v ústa udidlo,
Pěkně postříbrněných řemeny pak do přesek upiav
A dlouhé široké jim oběma uzdy upevniv
Do dvora je hned z chlíva vyvedl, volný kde koňák již
Vůz vypravil z podkůlny, za oj jím rejduje lehko.
Odměřeně k váhám napotom čistými provázky
Křepkou lehce koní táhnoucích sílu zapřáhli.
Vzal bič Herman i sedl, s rachotem pak zastavil u vrat.
Když se dvé přátel v prostranná vmístilo sídla,
Spěšně kočár rachotil za sebou nechávaje dlažbu,
Zeď za sebou městskou zanechávaje i věže bílé.
Takto ku povědomé se blížil silnici Herman
Křepce, aniž váhal, brž před se vzhůru dolů jel.
Když pak byl věži vesnickou již zřejmě uhlídal
A stromy obsazené na blízku chaloupky ležící,
Teď koně rychlonohé zadržeť v své mysli umínil.

Stínu mrakem vážným obstřen tuto od vznešených lip,
Po mnoho již století se na místě onom kořenících,
Byl zelený oupor pažití prostranně porostlý,
Před vsí, sedlákům blízkému i k rozkoši městu.
Pod stromy vyhlubená se nacházela mělce studánka,
K ní schody vedly dolů, kdež zříti sedátka kamenná
Postavená vůkol zdroje, jenž tam živě se prýštil,

Čistý, obdělaný zídkou, čerpadlo pohodlné.
Ustanovil Herman koně tomto v stinu a chládku
Též i kočár podržeť. To zjednav ta slova vyřkl:
„Sstupte milí, a nyní tam dojděte, by zkusili jste,
Jestliže dívka také ruky hodna, kterouž chci podať jí.
Já sice tak myslím, mně i nic nepovíte nového;
Bych jen sám já jednati mohl, šel bych hbitě do vsi,
Málem slov by dušenka milá rozhodla osud můj.
Vyť poznáte ji hned mezi všechněmi snadno jinými,
Neb se ztěžka jiná podobou jí dívka vyrovná.
Obleku ještě ale znamení čistého povím vám.
Neb jí červenavý klenuté prsy dvíhne kyrýsek,
Pěkně ovíjen, a černá jí šněrovačka přiléhá
Těsně; košilný lem v okruží jsa švárně nabírán
Obkličuje bradu jí kulatou čistotně a prostě.
Bodro jeví se její sličná hlava v době vaječné;
Jsou vrkoče pleteny mnohokrát o stříbrny jehly.
Kdež se kyrys končí, modrá hned sukně se řásní
A v lehké chůzi blahodobná hlezna omítá.
To však ještě pravím, výslovně i vás o to žádám,
S ní nemluvte samou, ani proč jdete znáti nedejte.
Nébrž ptejte druhých se a slyšte, co vypravuji vám;
Zprávu majíce, jakáž spokojiť můž otce i matku,
Vraťte se ke mně, potom pomyslíme, co dále počíti.
Tak to, když jsme jeli, jsem sobě po cestě vymyslil.“

Domluvil on. Na to dva oni hned se ubírali ke vsi,
Kde v stodolách i domích i sadech se hemžilo množství
Vyhnancův, vedlé vozu vůz se na návsi pořádal.
Dávali píci muži řvoucímu dobytku i koňstvu,
Ženské na křovinách k sušení rozstírali prádlo,
Šplechtáním u potůčka vodou kratochvílily dítky.

Skrz vozy, skrz dobytek, skrze dav lidu tak se tlačíce
Vyzvědači poslaní v pravo i v levo zírali vůkol,
Jestli by vyznačené obraz té uzřeli dívky;
Avšak nikde se jim spanilá neukázala panna.
Stal se tu dav hned silnější. U vozů byla váda
Urputných mužských, mezi něž se přimísily ženské
Křiklavě. Tehdy starec kroky sem vážnými se blížil
Rychle; tudíž pak křik svádný utišil se lajících,
Když ticho jim kázal, jim i přísně otecky vyhrážel.
„Ještě-li nás,“ pravil on, „neštěstí dosti nedotklo,
Tak že posléze bychom sebe uměli trpěť a snášeť
Vespolek, ač každý skutkův by neodměřoval svých?
Šťastný nesvorným bývá. Zdali vás kdy konečně
Strasť nanČí jednou s bratrem se nehádati více?
Přejte si místa na půdě cizí a zdělte se tím, co
Máte, lidí dobrých smilování byste nalezli.“

Takto mluvil ten muž. Tu všichni umlkli, a svorně
Řádali jak vozy tak dobytek, jím smířeni opět.
To slyše a klidnou rozsudce cizího duchovní
Mysl znamenav přistoupil, i dí jemu ta slova vážná:
„Otče! to pravda, kdy lid v šťastné žije době ze země
Tihna pokrm, ana otvírá své lůno mu štědré,
Obnovujíc dary žádoucí po rocích a měsících,
Všecko samo jde, a nejmoudřejší sám je si každý,
Sobě i nejlepší; se druhem druh svorně obývá,
Muž nejmoudřejší co jiný a ne více je vážen:
Neb vše, co se stává, jde svou, jako od sebe, chůzí
Tiše; ale zvyklé života když cesty zatrhne
Nouze a dům oboří, zahubí sady a zcupe setby,
Manžely odloučí od důvěrného obydlí,
Vlíkne je pryč, by v den jako noc vždy bloudili teskně:

Tuť muže pilně potom nejmoudřejšího hledáme,
A slova výborná on pak ne nadarmo pronáší.
Řekněte otče, zajisté že jste vy soudce mužův těch
Bloudících, ano mysli jejich pokojíte na rychlost?
Jest, jako bych tu viděl z nejstarších jednoho vůdcův,
V bludné poušti vyobcované pluky moudře vedoucích,
Zdá mi se, s kým hovořím, buď Jozue býť nebo Mojžíš."

Odpověděl s přísným pohledem na to soudce povážný:
„Nejřidším opravdu časům čas náš se vyrovná,
Jež světské i svaté připomíná písmo dějinné.
Neb kdo za těchto dnův živ byl koli, buď včera neb dnes,
Ten byl již roky živ; takovým děje všecko davem se.
Málo-li pomním zpět, šedivé mně na hlavě stáří
Zdá se ležeť, má ještě jará jest jakkoli síla.
Ó! my jiní v pravdě k tomu se přirovnávati smíme,
V době jemuž nuzné se ukázal ve kři horoucím
Pán Bůh, v oblaku nám se také on a ohni ukázal."

Když pak teď zas ještě farář na to dále mluviť chtěl,
A kteraké muž a lid měl příhody vyptati žádal,
Rychle mu v tom do ucha slovy druh tajnými pošeptal:
„Mluvte se soudcem dál a hovor připravte na dívku;
Já ale půjdu kolem ji hledat, zase pak se navrátím,
Jak ji naleznu." I přisvědčil jemu kývna duchovník,
A zvědatel stodoly, kře i zahrady pilně prohlídal.

K l i o.

Když se duchovní pán pak soudce cizího otázal,
Jak mnoho snášeli již, jak dávno vyhnáni od obce,
Řekl na to muž: „Nejsou krátké naše strasti obecné;

Neb my všechněch let hroznou jsme vypíjeli hořkost,
Hrozněji, žeť nejpěknější nám naděje zhasla.
Kdož by zapírať chtěl, vysokoť že mu plésalo srdce,
A v hrudi volnější hned čistěji pulsy mu tloukly,
Když první ousvět toho slunce nového vycházel,
Kdyžť o právu slyšeť bylo člověka, všechněm obecném,
O svobodě vroucné a o té rovnosti chvalebné!
V době oné doufal každý, že živ bude sobě;
Zdála se vazba trhať, co nejedny svírala země,
Již drželo v ruce soběctví a zahálka ničemná.
Zdaž zraku národové neobrátili v zádavě dnů těch
K hlavnímu světa městu, kterým ono již bylo dávno.
A spanilé to jméno nyní nejhodněji neslo?
Jména-li zvěstitelů prvních přeblahého poselství
Menší těch byla, ježto umístěno jest mezi hvězdy?
Člověku pak každému duch, i mluva zdaž-li nerostla?“

„Myť nejprv, jako sousedové rozpáleni živé.
Povstala vojna, a ozbrojených se blížili Frankův
K nám tahové, a přátelství se přinášeti zdali.
Cožť i přinášeli, neb duše jim byla nadchnuta všechněm;
Utěšený pak strom svobody všude sázeli chutně,
Všem vlastnost slibujíce i vlastní všem panování.
Plésala tím velice mládež. radoval se starý věk,
Tance se vedly kolem novopostaveného praporce.
Skůro bylo Frankům tak získati zvítězujícím
Mysli mužův nejprv svým bodrým postupováním,
Srdce potom ženštin povabem přemohoucně milostným.
Sám i zdál lehkým mnohožádné vojny se nátisk,
Neb zakrývala naděje nám před očma budoucnost,
Do znova otvořených vábíc naše pohledy prostor.

„Ó jak jest to radostný čas, když v tanci otáčí
S nevěstou se ženich v blízkého sňatku nadání!
Byl však onen spanilejší čas, kdy, co nejvyššího
Zná člověk, blízké bylo nám a vidíno dosažné.
Rozvázán každému jazyk; rozprávěli hlasně
Starci, muží, jinoši citu a vznešené plni mysli.

„Než nebe se zkalilo brzy. O přednost panování
Válčil rod zkazilý a nehodný zjednati dobro.
Druh druha usmrcoval, i utiskali sousedy klidné,
Bratry nové, i vysílali k nim svou lůzu soběckou,
I kvasiliť velicí mezi námi a loupili hrubě,
Loupili a kvasili i do nejmenšího maličcí,
Jen pečujíce, by nezbylo nic od dneška na zejtřek.
Náramná byla nouze, a zrostal den co den útisk,
Nikdo nedoslechl nářku; byliť oni té doby pány.
Tehdy jala vzteklost i toho, kdož mysli pokojné;
Každý jen dychtil, jak všecku by pomstil urážku,
A dvakrát zklamané hořkou jak náděje ztrátu.
Ke straně Germánův posléz se obrátilo štěstí,
Pospěšným od nás pochodem Frank na zpět utíkal.
Ach, tu teprv smutný jsme osud byli cítili vojny!
Velké jest duše vítězitel, neb zdá se alespoň,
A překonav napotom, co svého, člověka šetří,
Když k oužitku mu jest nábytkem slouže mu denně;
Zákona však nezná utěkač, kdy se jen smrti brání,
A všeliké tráví bez rozpaku dobro na rychlost.
Pak jeho mysl rozpálena jest, a v srdci probouzí
Ukrutnou zlobu zoufání. Již nic mu svatého
Více není: loupí to všecko. Divá jeho žádost
Násilná ctným jsouci ženám zděje z rozkoše hrůzu.

Smrt všude jedno vidí, a poslední chvíle užívá
Ukrutně, krvi rád jsa, i rád též kvíli a lkání.

„Tehdy nyní zápal vzteklý uchopil se našinců
Pomstiti za ztracené a statně chrániti zbytku.
Ke zbráni sáhl každý vában spěchem utěkajících,
A bledavou tváří a zraku strašivého plachostí.
Tak neustále nyní zvonu válečného hlahol zněl,
Ant i nebezpečnost zuřivý neuhášela zápal.
Všecka nyní na ručesť ve zbroj rolnictva pokojná
Příprava se změnila; s kosy krev, tu i krápěla s vidlí,
Bez šetrnosti padal nepřítel, bez smilování.
Soptila tu vzteklost i slabost potutedlně bojácná.
Kéž bych člověka víc v mrzkém tom zmatku neuzřel!
Na vzteklá příjemnější jest zvířata pohled.
Nemluviž o svobodě, jako sám by se říditi uměl!
Všecko tudíž rozpuštěno jest, kdy se hradba odejme,
Zlé, jež byl hluboko zákon do kouta zaháněl.“

„Ó muži výborný!“ jemu odvece vážně duchovník,
„Jestli na člověka nevřete, vám proto nelze je láti.
An zloby již jste vytrpěli dost od pustoty lidské!
Však když na smutné pohlednete na dny ty zpátky,
Sám vyznáte, že též dobré jste uhlédali často.
Zůstáváť v lidském mnoho dobroty ukryto srdci,
Leč že nebezpečnost ji budí a nouze pobádá
Člověka býti jiným za boha nebo anjela strážce.“

Odpověděl na to s usmáním jemu soudce nehanný:
„Moudře vy mi připomínáte, jako v domě po ohni
Se připomínává pohořelcovi truchlícímu
Na zlato a stříbro ztopené, v rumu různo ležící.

Málo toho v pravdě, však i málo to jest drahocenné;
Zchudlý chutně kutá vlastník a nálezu rád jest,
Tak já rád veselou obracím mysl k nemnohu dobrých
Skutkův, jež posavad zachovává ještě mi paměť.
Vyznávám, že viděl jsem já se nepřátele mířiť
Město chtějící vysvobodiť, já lásku i přátel,
Lásku viděl rodičův i dětí na se bráti nemožnost;
Jak se mužem stal náhle jinoch, jak zmladnuli opět
Starci a jak jinochem se v náhle ukázalo dítě.
Též i slabé pohlaví ono, jakž obyčejně pravíme,
Objeviloť ducha přítomnost, ba i sílu rekovnou.
Tak přede vším jen čin spanilý ten ještě připomním,
Jejž směle dívka u nás, výborná panna, dovedla,
S holčaty ježto sama v velkém byla zůstala statku;
Neb mužové spolkem byli též na nepřítele táhli,
Náhle ono stavení rozběhlá chátra přepadla
Loupeživá, a tudíž se v světnici vedrala ženských.
Uzřeli tam panny tvářnost přesličně urostlé,
Holčata líbezná, nazval by spíše je dětmi.
Podjala je sveřepá žádost, že se bez citu řítí
Na hlouček zděšený i na dívku tu mysli hrdinské,
Tehdy vytrhši hned z nich jednomu od boku šavli
Sekla ho násilně, svalený že krváceje zheknul.
Pak ranami zmužilými udatně vyprostila dívky.
Ještě ťala čtvero loupežníků, ti však uprchli.
Pevně uzamkši dvůr, na pomoc tak ve zbroji ždála."

Tehdy duchovní pán uslyšev té pochvalu dívky,
Naději tu pro přítele hned v své mysli pojímal,
I kde se octla, tudíž vyptávati byl si umínil,
V outěku tom smutném zdali teď se s lidmi nachází?

Avšak líkárník přistoupil k nim tu na rychlost,
Uběhaný, a potrhna farářem, dí mu pošepmo:
„Předce tu dívku mezi sty jiných posléze našel jsem
Podlé popsání! tedy pojďte a vizte ji očma;
Vezměte soudce také, abychom ji vyšetřili dále.“
Když se poohledli, zmizel od nich soudce tu chvíli
Odvolaný, nebo lid moudré jeho byl rady žádal,
Tehdy farář se za líkárníkem rychle ubíral
Ke skulině hradby, kdež tento mu chytře okázal,
A řka: „Vidíte-li dívku? onu hle, co dítě obláčí,
Dobřeť znám vetchý kartun, jako cejšku tu modrou,
Již Herman jí v uzlu přinesl. Dary rozdala dobře.
Toť patrná znamení, i ostatní všecka hodí se;
Neb jí červenavý klenuté prsy dvihne kyrýsek,
Pěkně ovíjen, a černá jí šněrovačka přiléhá
Těsně; košilný lem v okruží jsa šwárně nabírán
Obkličuje bradu jí kulatou čistotně a prosté;
Bodro jeví se její sličná hlava v době vaječné,
Jsou vrkoče pleteny mnohokrát o stříbrny jehly;
Ač že sedí, spanilou my předce vidíme urostlost,
Sukni také modrou veleřásnou od šněrovačky
Faldy mnohými dolův k blahodobným vláti se hleznům.
Bez pochybyť že to jest. Nuže pojďme a zvídati hleďme,
Jestli také dobrá, ctnostná a dívka domácná.“

Opět řekl mu farář ji skoumaje očma sedící:
„V pravdě mi divno není, že mládce zažehla milostí:
Před zkušeného muže zraky snadno drží ona průbu.
Šťastný ten, komu tvář sličnou dala příroda matka!
Tať všude jej chválí a není on nikde cizincem.
Každý blízko je rád a každý dlíti si žádá,
Jestliže přívětivost toliko k jeho tváři se loučí.

Dívka, ujišťuji vás, taková mládenci se našla,
Ješto stkvostně mu obveselí života dny budoucí,
Věrně silou ženskou v každé jemu době pomocná.
A v tělu tak sličném čistá duše jistě obývá,
Zdá i mladost se jará šťastné připovídati stáří.“

Tehdy se líkárník na to zas rozvážlivě ozval:
„Často klamává lesk! nevěřím já snadno površku:
Neb jsem pravdu oné průpovědi častěji poznal:
Na kvap hned žádnému nevěř, leda žeť by prvé s ním
Prostici byl strávil soli: neb tebe čas jen ujistí,
K tobě se on jak má a jaké mezi vámi je družství.
A proto my dobrých u lidí se ohledněme nejprv,
Jimžtoť holka ta známa, o ní pak zprávu dadí nám.“

Dí mu farář, jda za ním: „Chválím též já tu pozornost:
Sobě nenamlouváme, jiným namlouvati trudno.“
I šli přímo potom statnému naproti soudci,
Jenž po svých se pracech teď v úlici semto ubíral.
A k němu hned moudrý se obrátil takto duchovník:
„Řekněte, my v blízké té zahradě spatřili dívku,
Tam hle sedící pod jabloní, an dítě obláčí
V obnošený kartun, jejž dostala bez pochyby v dar.
Nám se její způsob líbil: zdá býti se hodná —
Řekněte nám, coť víte; my ptáme se v ohledu chvalném.“

Když pak soudce tudíž přistoupiv k zahradě ji zhledl,
Odpověděl: „Tu znáte; předešle co vypravoval jsem
O spanilém činu tom, jejž panna dovedla udatná
Šavli chopivši a jí sebe i svojat ochraňovavši —
Toť byla ta! hned znáti na ní; jest od rodu statná,
Však dobrá jak silná; příbuzníka starého

Dochovala smrti, an ho žalost utrápila posléz
Nad nehodou vlastních dědin i městečka celého.
Též i bolesti neméně tichou ona snášela myslí
Nad ztrátou ženicha zmilelého; jinoch to šlechetný
V ohni prvém vysoké myšlénky snažiť se o čestnou
Zvolnost sám do Paříže pošed, nesl záhubu hroznou:
Neb tam jak doma on proti křivdě a svévoli válčil.“
Tak řekl soudce. Obadva se loučili, díky činíce.
Vyňma duchovní minci zlatou (neb stříbro prvé již
Před některou hodinou milosrdně všecko porozdal,
Když byl vyhnancův smutné tahy míjeti uzřel),
Soudci podal ji a takto pravil: „Rozdělte peníz ten
Nuznějším mezi vámi, a rač Bůh žehnati dárku!“
Odtahoval se však ten muž, nic nechtěje vzíti.
„My jsme,“ pravil, „něco předce peněz, něco šatstva unesli;
Doufámeť pak, než bude ztráveno, dříve se vrátiť.“

Odpověděl tu farář, do ruky vtisknuv jemu minci:
„Těchto dnův ať nikdo nemešká dávati, nikdo
Bráti se nezpěčuje, co mu dobré srdce podává!
Nikdo neví, co pokojně drží, bude dlouho-li míti;
Nikdo, cizí zdali dlouho jemu procházeti země
Vzdálenu od zahrad a rolí jej věrně živících.“

„Ajta!“ pravil na to líkárník, veda sobě ochotně:
„Bych já vzal byl k sobě peníze, ty všecky by měl jste,
Drobné jak veliké; neb jsou mezi vámi potřebni
Jistě mnozí: však bez daru předc neodejdete, aspoň
Vůli vidouc, skutek ač že za vůlí zpátky ostává.“
To řka vytáhl za řemen pytlík, bylť pěkně vyšíván,
Ves kožený, v němž vežd tabák byl sobě schovával.
Zdobně otevra dělil; nebo tam několik bylo dýmek.

„Dar to malý," připojil. Jemu pak na to soudce praví zas:
„Vždycky tabák dobrý, příjemný jesti pocestným."
Pak na to líkárník svůj jal se chváliti knaster.

Avšak pryč ho farář odtáhl. Od soudce odešli.
„Pospíchejme!" pravil muž věhlasný, „očekává
S ouzkostí mládec, by slyšel veselé to poselství."
Šedše pospěšně o vůz mládence podepřena našli
Pod lípou. Bujní kopytem koni deptali trávník;
On je na uzdě držel stoje tiše a zíraje před se
V myšlénkách ani neznamenal pak dříveji přátel,
Až volali zdálí znamení mu dadouce radostná.
Jižť opodál hovořiť líkárník kvapně počínal.
Přikročili však blíž. I ujav ruku mládce duchovník
Rychle mu dí, vzav od úst slovo líkárníkovi, a řka:
„Sláva ti, ó mládenče! tvoje zraky a tvoje srdce
Věrně dobřeť jsou zvolily! Blaze tobě i družce
Tvé mladosti. Ta hodna tebe; proto pojdiž a obrať
Vůz, abychom na konec tam vesnice skůro dojevše
Hnedky požádali jí a domů tu dušinku povezli."

Avšak mládec stál a slyšel bez zjevny radosti
Poslovu řeč veselosti plnou a nebesky znějící.
Zastenal on hluboko, řka: „My rychlou sem jeli jízdou,
A snad zdlouha domů pojedem a zahanbeni zpátkem;
Neb hle, když tu čekám, mne nedůvěra, péče, pochybnost,
Všecko napadlo, co jen milující stěsňuje srdce.
Myslíte, když přijdeme jen, hned dívka že půjde
S námi, že poň bohati jsme, chudá ona po světě bloudí?
Pozdvíhá chudoba, kdy nevinná. Dívka na mále
Přestává, činná se vidí; tak jesti její svět.
Myslíteť, takové že krásy a způsoby ženská

Mohla vyrůsti, by nikdy dobrého nevábila mládce?
Myslíte, dosavad že uzavřela srdce milosti?
A proto náhle nejezděme tam; neb snad bychom odtud
S hanbou zdlouha domův obrátili. Já se obávám,
Žeť nějaký mládec tím srdcem vládne, zadána
Jest ruka již statná, a jinému přislíbila věrnost.
Ach! já s svým potazem před ní budu státi zahanben."

Tehdy farář jeho k utěšení již otvořil ústa,
Leč do řeči vpadnul spolník jemu rychle hovorný:
„Před časy arci bychom takovou byli nejměli těžkost.
Když každá vlastním byla věc jednána během svým.
Rodičové synovi správnou nevěstu vyhlídli;
Pak nejprv zavolán přítel důvěrně domácí;
Ten napotom k rodičům zvolené poslán jsa nevěsty
Námluvčí, v oděvu slušném, obyčejně po jídle,
Ve svátek byl navštívil nevěstina otce,
Měšťana hodného, rozmlouvaje dříve obecně,
Pak rozmlouvání sem a tam rozváděje chytře.
Po dlouhých oklikách posléz i o dceři zmínka
Chvalná i chvalná o domu, odkud šlo poselství.
Moudří snadno domyslili se; i posel se domyslil
Vůle jejich na ručesť, i mohl se vyjádřiti dále,
Sám ani koš mrzutý nebyl, an se zavrhlo podání.
Však když se zdařilo, vždy potom námluvce prvým byl
Hostem v domě u každičké u veselky domácí.
Coť živi manželové takoví pomnívali vděčně,
Čí ruka způsobná spojitelkyně jich byla svazku.
Než pak teď to všecko, jakož i jiné zvyky dobré,
Přestalo již, každý namlouvá sobě jenom sám;
Nechť i také tedy koš rukama vlastníma si vezme,
Když bude snad mu podán, a stůj si zahanben u dívky."

„Buď jak buď!“ řekl dále jinoch, jenž sotva pozor měl
Na slova ta všecka, již i ustanovil se na mysli:
„Sám já půjdu a sám uslyším z úst dívky osud svůj,
Jížto se důvěřuji, ženě jak kdy se důvěřoval muž.
Dobré jest a rozumné vše, co praví ona, vím to.
Byť mělo být to naposledy, předceť ještě jedenkrát
Rád uvidím černých těch očí ten pohled upřímný;
Nelze-li pak tisknouti ji k srdci, to tílko a tu hruď
Ještě také uvidím, jež obemklo by rámě to rádo;
Ještě ta ústa i rád uvidím, jichž bosk jeden a slib
Ušťastní mne věčně a odkaz věčně zamoutí.
Avšak opusťte mne, nečekejte a béřte se nazpět
K otci a matce domů, aby se přesvědčili vámi,
Žeť se nemýlil syn, že hoden jest dívky šlechetné.
Tak tedy pusťte mne! pěšinou já přímo po chlumci
Tam ke hrušce naší a po vinnici sejda dolův mám
Blíže domů. Kéž roztomilou i radostně a spěšně
Tam přivedu! Snad možno, že poplížím se samotný
Tou stezkou a nikdy vesel na ni více nepůjdu.“

To řka duchovnímu hned otěž v ruce pánu odevzdal,
Jenž ji rozumně ujal pěnavými zavládaje koňmi,
Rychle na vůz vstoupiv na vozkovo sídlo zasednul.

Ty však prodlévals prozřetelný sousede a řka:
„Příteli! rád svěřuji duši vám s duchem i vší myslí,
Však tělo, kosti tuším tak dobře opatřeny nejsou,
Když otěže světské osobí ruka sobě duchovní.“
Tys k tomu pak moudrý usmál se faráři, a řekl jsi:
„Sedněte jen směle a mně s tělem duši bez strachu svěřte.
Neb ruka ta způsobna otěž již dávno je vésti,
A zraky ty cvičeny volit obrat vždycky prozorně.

Bývali my v Strasburce také vůz říditi zvyklí,
Průvodčím jsa mladého baróna; kdežto co den vůz
Průjezdem hlučným vedený rachotíval ode mne
Silnici na prašnou až tam ku palouku a lípám,
Skrz valný lidu hluk, jenž den procházkami tráví.“

Odpoly utěšený vstoupil na kolesnici soused,
A seděl, as kdo jako k chytrému se odskoku chystá.
Cválali rychle domů ořové, po konírně bažíce,
Oblak ale prachu pod kopyty hmotnými vlnil se.
Dlouho jinoch stál ještě a prach vystoupati spatřil,
A prach spatřil uléhati; tak stál dlouho zamyšlen.

E r a t o.

Dorota.

Jak, kdo světem putuje, kdy na slunce, západu dříve,
Svůj zřetel obrátí posledně, na rychlomizící,
Ve křovinách temných napotom neb v ouboči skalní
Zří podobiznu jeho; kamž on koli očma pohledne,
Spěšně předeň vstoupí a barvami krásně se míhá:
Takto se Hermanu líbezná děvy míhala tvářnost
Tiše kolem, k obilí stezkou pak zdála se jíti.
On z divného se ze sna vytrh' a zdlouha obrátil
K vesnici, opět pak podivil se; neb aj, jemu opět
Přišla vstříc vysoká spanilé té postava dívky.
Dívá se s pozorem; i není podobizna to prázdná,
Jest děva, džbán velký a malý za držadla nesoucí,
Každý z nich v jedné ruce; kráčela ke zdroji bystře.
V ústřety jí jda radostně, její pohled mu dodával

Síly a mysli, ji zadivenou tak oslovil a řka:
„V práci-li zas tebe, výborná ó dívko, nacházím?
Ráda pomocna lidem je vodou občerstviti pílíš.
Řekni mi, proč sama ty k daleké studánce přicházíš,
Anto jiní pokojí se vodou, již vesnice dává?
Ovšem žeť tato jest zvláštní moci a k chuti líbá.
Jistě nemocné té ji neseš, co jsi chránila věrně.“

Pozdravení dobrá hned vlídně mu oddala dívka,
Řkouc: „Tak nahrazenou již mám zde ke studni tu cestu,
An nalezám dobrého, kterýž nám tak mnoho poskytl.
Neb je na dárce pohled jako dar sám potěšitedlný.
Pojďte, pohledněte sám, kdo vaší štědrosti požívá,
Díky tiché přijmouc těch, jenž občerstveni vámi.
Avšak byste hned zvěděli, proč semto přicházím
Já vody čerpat, kdež čistý neustavně teče zdroj,
Řeknu to vám, že lidé nepozorní zmoutili všecku
Ve vsi vodu, šlapajíc s koni i s voly ve zdroji, jenžto
Nápoj bydlitelům dává, tak i všecka mytím též
Zašpiniliť koryta, zanečistili všecky i studny.
Každý jen na sebe myslí, jak potřebu blízkou
By spokojil hned rychle, nemyslí pak na budoucnost.“

Řekla a s průvodcem k nízké sestoupila studni
Po stupních širokých, oba tam spolu sedli na zídku
U zdroje. Nahnula pak se ona, aby čerpala; ihned
Džbán uchopiv též on vedlé nahnul se a čerpal.
Uzřeli obraženou podobu svou v modru nebeském
Míhati, a skloniliť se a pozdraviliť se v zrcadle.
„Dejže mi píti,“ pravil bodrý jinoch; i dala džbán mu,
Pospolu pak seděli důvěrně, na nádoby jsouce
Opřeni. Tehdy potom děva opět příteli řekla:

„Pověz, jak nalezám zde tebe, proč bez vozu, dále
Od místa, kde prvé tě jsem uzřela? Jak jsi přišel sem?“

Díval se k zemi on rozmýšleje; pak zraky tiše
Pozdvihl zhůru, a jí do očí laskavě pozíral
S utěšeným pokojem; jí však rozprávěť o lásce
Nelze nijak mu bylo; z zraku jí nesvítila láska,
Jasný jedno rozum, veleje slova vésti rozumná.
Rychle se pak sebrav důvěrně tak odvece dívce:
„Já ti povím mé dítě, a na tvou řeknu otázku:
Skrz tebe jsem já semto přišel! nač bych to zapíral?
Já sice šťastně živu se svými milými rodičmi,
Jimž spravovať jich dům a statek rád věrně pomáhám,
Syn jediný, mnohonásobné pak jsou naše práce:
Já pole zastávám a otec doma hospodaří nám
Pilně, celek v činné zachovává matka živosti.
Však snad seznala ty jsi také, jak velmi čeládka
Hospodyni zde z nevěry, tam ze svévole trápí,
Vždycky měniť ji nutí a za jednu druhou chybu bráti.
A proto dávný čas již máti si žádala dívky.
Ježto nejen by rukou, ale jí i pomáhala srdcem,
Místo její dcery, již bohužel, postrádala záhy.
Když jsem dnes u vozu spatřil tebe, bodroobratnou,
Oudy zdravosti plné uviděl, též rámě mohutné,
Když slova tvá uslyšel moudrá, zůstal zaražen jsem,
Pospíšil pak hned k rodičům tebe chvále cizinku
Zásluhy podlé tvé. Ale teď já sem jdu ti říci
Žádost jich jako mou. Odpusť, že zajíkavě dím to.“ —

„Nic se neostýchejte,“ mu dí ona, „všecko mi říci,
Vyť neurážíte mne, i jáť to vděčně přijímám.
Zrovna to řekněte jen, slovo to polekať mne nemůže,

Vy mne najímáte na službu pro otce a matku,
Bych zastávala vám věrně blahozachovaný dům,
Ve mně i pak hodnou doufáte nalezti děvečku,
K práci způsobnou, též méň surového i smyslu.
Předložení krátké; bude má odpověď i krátká.
Já jdu s vámi následujíc, kam osud mne volá můj.
Jest zaplacen můj dluh; k svojatům omladnici opět
Jsem tu přivedla, její zachování mílo je všechněm;
Již jich pohromadě nejvíce, druzí se vynajdou.
Všickni za jisto mají, že domův se v krátce navrátí:
Tak se vždycky kojí vyhnanci; i neklamu já se
Marně, po té smutné smutná doba nastane ještě:
Rozpojena světa vazba; spojiť ji nemůže nic opět
Než, co přijde na nás, nejvyšší k posledu nouze!
Když se v domě živiť hodného člověka službou
Výborné před očma paní mohu, ráda činím to;
Neb putující dívka je veždy pověsti pochybné.
Já jdu s vámi, co jedno našim ty džbány odevzdám,
Těch dobrých i lidí požehnání sobě vyžádám.
Pojďte! viděť je musíte, i též přijmouti mě od nich."

Uslyšel on s potěchou hotovost tu dívky ochotné
V rozpaku, měl-li by jí tou chvílí vyznati pravdu;
Však ji nechať v omylu prozatím jemu zdálo se nejlép,
Vésti domů a teprv o její se ucházeti lásku.
Ach! a zlatý ten kroužek uhlídl na děvčině prstu;
Tehdy nechal ji mluviť poslouchaje pilně, co řekla.

Takto nyní pak dloužila řeč: „Navraťme se, každý
Dívku haní, kteráž u studny dlouho prodlévá;
A předc pak tam, kdež se pramen řine, líbě se žvatlá."

Tak vstali a spolkem jednou ohlédli se ještě
Zpět na pramen čistý, sladká oba podjala touha.

Mlčky potom vzavší do rukou oba džbány za oucha
Zhůru šla po stupních, Herman pak dívku provázel.
Jednoho džbánu na ní žádal, by břímě ulehčil.
„Nechte," mu dí ona; „lép se nosí tak tíhota rovná.
Pán, co budoucně poroučeti má, ten nech mi neslouží.
Nehleďtež na mě příliš opravdově, jak by nejistý
Můj byl osud! Žena záhy služiž pro své povolání:
Neb sloužíc toliko panování dojde konečně,
Jak zaslouženy vlády, paní v domu náležející.
Slouží svým rodičům dcera, slouží bratrovi sestra.
A všecken po život pro jiné sem tam chozením a
Dvíháním, nošením, chystáním věčně baví se.
I blaze jí, jestliž tomu zvykne, že cesta nižádná
Jí odporna není, v noci pak jako ve dne je rovno.
Nikdy že práce malá, neb tenká jehla není jí,
Zouplna žeť sebe zapomenouc živa jedno jiným jest!
Neb jako matka všech těch má ona potřebu ctností,
Když kojenec ji budí v nemoci, krmi žádaje od ní
Oslablé, tak jí připojí se péče k bolestem.
Dvadcet v spolku mužů nesneslo by tíže podobné.
Nésť jí pak nemají, nébrž uznávati vděčně."

Takto mluvíc s vůdcem po boku skrz zahradu přišla
Až na mlat stodoly, kdež šestinedělku ležící
Zastala, dcerky také veselé, ona děvčata, ježto
Druhdy vyprostila mužně, ty obrazy krásy nevinné.
Vstoupili a v jednom s dvěma dítkama vstoupil i soudce,
V každé jedno drže v ruce, ty ztracené v davu on teď
Matce přivedl, běželiť celovať jí hnedky radostně,

Pak se bratru těšit, druhu, jejž byli neznali ještě;
Pošli potom k Dorotě přátelsky ji pozdravujíce,
O chléb žádali ji, o jablka, a píti přede vším.
Tehdy podávala džbány kolem. Pily dítky i chutně
Šestinedělka pila s dcerami, pil i k posledu soudce,
Všickni občerstvili se, i chválili pak vodu stkvostnou.
Nákyslá, čerstvá a zdravá byla člověku píti.

Tehdy tu jim pravila s vážným děva pohledem a řkouc:
„Dnes to, lidičky, tuším je naposledy, vám že podávám
Džbán k ústům a vodou vyprahlé navlažuji rty:
Když však vás napotom v čase horkém nápoj občerství,
Když čistý uhasí zdroj žízeň v chládku sedícím,
Na mne také a na mou přátelskou pomněte službu,
Ne pro příbuznost konanou jako víceji z lásky.
Dobro, co vy mně prokázali, v mé bude paměti věčné.
Loučím já se neráda sice, v té době druhým však
Každý více těžek než k rozkoši; všickni konečně
Jestli není brzo návratu, rozptýlit se musíme.
Mládenec aj tuto jest, jenž dárky ty obětoval nám,
Ten dětský oblek jako hojnou zásobu jídla.
Tento přišed mne najal, bych já v jeho sloužila domě
Výborným rodičům bohatým. Neodepřela jsem to;
Neb sloužiť všude dívka, i těžko by jí bylo v domě
Poň na zahálce seděť a sloužiť dávati sobě.
Půjdu tedy s ním ráda; vidí mi se býti rozumný.
Takž i budou rodiče, jako jest pak slušno majetným.
Dobře se mějte, milá přítelkyně; těšte se míle
Svému rozencovi, jenžto na vás tak zdrávě se dívá,
Když jej k svým přitulíte prsům v tom rubku barevném,
Pomněte na mládence, jehož ten dobroty dar jest,
Jenž i také mě, vašinku, šatiť a živiť chce budoucně.

Již muži výborný.“ tak řekla obrácena k soudci:
„Mějte vy děk, ve mnohé že příhodě byl jste mi otcem.“

Klekši před dobrou poslez ona šestinedělku
Pohnutě líbala ji; ta plačíc děvu žehnala šepmo.
Tys ale soudce zatím chvalný tak Hermanu řeknul:
„Příteli! vás k dobrým domosprávcům slušno počísti,
Jižtoť hospodařiť s notným lidem usilují vždy.
Neb jsem často viděl, skot a brav že se při měně skoumá,
Člověka pak, jenž všecka chová dobra, jestliže správný,
Všecka hubí a ruší, když sobě nepravě počíná,
Jedno berou tak na zdařbůh a na náhodu v dům svůj
Pozdě potom pykajíc, že se tak rozmyslili kvapně;
Však vy tuším tomu lép rozumíte, vybravše si dívku
Hodnou sobě i svým rodičům ke službě domácí.
Važte si jí! dokavad bude v domě ta hospodařiť vám,
Sestry nepohřešíte, aniž dcery matka — otec váš.“

Přišlo zatím několik příbuzných koutnice blízkých
K ní s ledačíms, lepší jí příbytek ohlašujíce.
A slyšeli dívčin rozmysl, i žehnali mládce
Dobro tušíce a obzvláštní myšlénky majíce.
Neb tak jedna druhé k uchu říkaly tajně a běžně:
„Jestli bude z toho pána ženich, ta schována je dobře.“
Herman ujav ji potom za ruku jí takto pravil, řka:
„Pojďme; neboť den se schyluje, městečko podál jest.“
S živějším hovorem ženy teď objímaly dívku,
Táhl ji jinoch, vzkazující ještě pozdravování.
Tehdy děti s křikem a náramným chvátaly pláčem
Dívku za sukni, druhé nechtíc se spustiti matky;
Než ženy jedna druhá jim říkaly rozkazujíce:
„Tíše, děti! ona půjde do města a k vám se navrátí

S cukrovinou dobrou, již vám byl onehdy bratříček
Objednal, když čáp ho okol cukráře přinášel.
Zas brzo ji uvidíte s pozlacenými penízky."
Pak děvu pustily dítky a Herman sotva uvedl ji
I objímáním i plachetkám z dáli kynoucím.

M e l p o m e n e.

Herman a Dorota.

Tak dva ti se proti nakloněnému ubírali slunci,
Ježto, hrozíc bouřkou, v hlubokých se skrývalo mračnách.
Z zákrovu pak brzy tu brzy tam žeřavými paprsky
Předtušení nosné metalo v pole osvěcování.
„Kéž nám nepřinese," pravil on, „snad bouře hrozící
Kroupy aneb lijavec silný! neb žeň je překrásná."
A s potěchou vysoké, vlnobitné zhlíželi žito
Ježto vzrůstu jejich vysokého dosáhalo klasmi.
Řekla potom svému průvodci a příteli dívka:
„Dobrounký! vy jemuž lepší nejblíže povinna
Svůj jsem osud a přítulek, anto mnohým v poli šírém
Bouře hrozí vyhnancům! Řekněte vy mně přede vším
A rodiče mne znáti naučte, kterýmžto budoucně
Sloužiti mám z toho srdce; i může vyhověti snadno
Pánovi, kdož ho zná, čině, což jemu důležitější,
Neb na čem on strnulé peven ustanovil se ve mysli.
Pověztež mi tedy, jak získám otce i matku."

Odpověděl na to pak mládec dobrý a rozumný:
„Ó děvo výborná, dobrá, jak velmi tě chválím,
Žeť se na mysl rodičův ty našich nejprvněji tážeš!

Neb jsem darmo posud snažoval se sloužiti otci,
Hospodařiv nejinak, než jak by to mé bylo vlastní,
Ráno večer byv jak o rolí tak o vinnici pečliv.
Máteř jsem spokojil, ta toho znala vážiti sobě,
Nejvýbornější ona v tobě i dívku nalezne,
Hospodyníť kdy budeš, jakobys o své měla péči.
Všakže otec ne i tak; poněkud ten lesku milovný.
Dobrá dívko, nemysli, že jsem snad bez citu, chladný,
Tobě cizí že tudíž já svého tak odhalil otce.
I přisahám, takové slovo teď že svobodně ponejprv
Vstoupilo můj na jazyk nezvyklý žvatlati darmo.
Ty však důvěrnost děvo všecku ze srdce mi vábíš.
V živobytí nějaké dobrý otec ozdoby žádá,
Zevnitřních znamení žádá jak lásky tak úcty.
On by snad s horším služebníkem zaspokojil se,
Jenž by užil toho, zůstana pak na dobrého nelaskav.“

Řekla radostně na to, spolu též kroky cestě po temné
Rychlejší zdvojujíc velelehkým pohybováním:
„Jistou náději mám, oba snadno že uspokojím je;
Neb mateřin smysl jest jakoby vlastní moje bytnost,
Ozdobu zevnitřní jsem pak hned poznala v mládi,
Sousedové naši francouzští mnoho dávali jindy
Na zdvořilost; byla měšťanu tak jako šlechtě obecná,
Též sedláku také; každý svojatům ji poroučel.
Tehdy u nás obyčejně děti u večer jako ráno
Pokloněním nízkým, slušným ruky pocelováním
Pozdravili rodičův, způsobně i za dne si vedli.
Cožkoli já tedy vím, čemu jsem hned z mládi uvykla,
A co mi srdce velí, rodičům to ráda prokáži.
Však kdo mě teď poučí a poví, jak k tobě se míti,
Ans jich syn jediný a budoucně také velitel můj.“

Tak pravila, když pod hruškou byli právě se octli.
V náplni lesk' se měsíc spanilé k zemi ssílaje světlo;
Noc byla, poslední cele zakryty slunce paprsky.
Odporné ležely proti sobě před nimi spousty
Zřejměji, jasno co ve dne, a temné jak v noci stíny.
Rád pak přívětivou uslyšel ve stínu otázku
Výtečného stromu Herman, na milém jemu místě,
Kdež slzy dnes jeho pro sličnou vyhnankyni tekly.
Když si pak odpočinouc poněkud byli u stromu sedli,
Řekl jí láskyplný mládec za ruku v tom ujav ji:
„Nech ti to srdce poví, jím ve všem řeď se svobodně."
Dále mluviť nesměl, doba jakkoli přízňiva nadšla,
Odkazu bál se, na prstu pak ach! ten kroužek ucítil.
Trápící znamení; seděliť tedy tíše a mlčky.
Dívka protrhla však mlčení, řkouc: „Ó, co je sladká
Ta spanilá lúna, rovná se i jasnotě denní.
Zřejmě v městě vidím domy i dvory, tamto i okno
V lomenici, skoro žeť bych mohla tabulky počítať."

„Co zde vidíš," na to zdrželivý jí odvece mládec,
„Jest byt náš, do něhožto nyní tebe přímo uvádím;
Okno to — jest od světnice mé, tam ve střeše, okno.
Snad že nyní bude tvým; udělámeť proměnu v domě.
Nám, co vidíš, obilí, k zítřejší ke žni dozrává.
V tomto si odpočinouce budemť obědvati stínu.
Již tu dolů přes vinnici a přes zahradu 'sejdem.
Neb hle k nám těžká od západu bouře se blíží
S blýskáním a libé plnolúní zakryje temnem.
Vstavší tehdy dolů valným se ubírali žitem
Přes pole otcovské, radujíce se jasnotě noční;
V skůře se pak ke vinohradu octli a stoupili ve mrak."

Takto ji přes mnohočíselné vedl desky kamenné,
Jež z hruba jen kladené za stupně sloužily v odří.
Kráčela zdlouha dolů, ruku na plece vůdci kladouci,
An kmitavým světlem skrze listí zírala lúna,
Dřív než zůstavila ve tmách, mrakem ukryta, párek.
Pečlivě podpíral mládec děvu, pověšenou naň,
Než ta, nepovědomá těch cest i nerovnoty stupňův,
Potkla se v chůzi, zachrupla noha, ona k pádu se chýlí.
Kvapně jinoch ruku důmyslný hned vztáhna, milenku
Zhůru chopí a drží; ona pak naň sklesla po lehku,
Hruď se obou se hrudí i s lícem potkalo líce.
Tak stál mramorové podoben soše, nepřituliv jí
Toužeji, brž, vůlí přísnou, se zpíraje tíži,
Cítil břímě její spanilé i teplotu srdce,
I balsam duše teď na rtou svých v oddychování.
A s pocitem mužným vznešenou nesl dívky hrdinnost.

Avšak ona zatajivši bolest, žertovně mu řekla:
„To znamená mrzutost, říká, kdo v rozpaku bývá,
Když do domu jdoucím noha před prahem u vchodu chrupne.
Lepšíhoť v pravdě znamení bych žádala sobě!
Počkejmež trochu, bys rodičův s haněním se nepotkal,
Služku chromou že vedeš, vybrať si neuměje lepší.“

U r a n i a.

Naděje.

Músy, vy ježto pravé býváte milosti pomocny,
Cestou až dosavad mládence dobrého jste vedly,
A před námluvami k hrudi ještě mu dívku přitiskly,
Líbezného sňatek mi pomozte skončiti páru.

Jenž nad jich štěstím se dělá, rozdělte ten oblak.
Řekněte však nejprv, co nyní v domě se udává.

Matka netrpělivá po třetí teď přišla do jízby,
Kdež mužové seděli, odkudž vystoupla nedávno,
Vypravujíci o bouřce a zamračení se měsíce,
Noc že nebezpečná, tak dlouho že nejde domů syn.
Přátely pak haněla, že, nerozprávěvše se dívkou,
Od syna, bez námluv, se hned rozloučili rychle.

„Aj, nedělej pak zlé horším!“ jí takto nevrlý
Trestal otec; „my čekáme také sami, jak to vypadne.“

Tehdy, pokojně sedě, promluvil k nim, ujav slovo, soused:
„Vždycky za to v takové nepokojné chvíli činívám
Díky nebožci tatíkovi, vší že netrpělivosti
Chlapci kořen mi vytrh', že nezůstalo ni vlasenîčka.
Já naučil se čekať jako žádný v jistotě mudřec.“

„Řekněte,“ dí mu farář, „kterakým během on to dokázal.“
„Rád to povím, neb pamatovať můž sobě to každý,“
Řekl opět soused. „V neděli kdysi, ještě chlapec, jsem,
Ždáti netrpělivý, očekával chtivě kočáru,
Jenž nás měl pod lípami tam k studánce dovezti.
Dlouho nejel; já čerstvě běhal sem a tam co lasička
Přes schody zhůru dolů, ke dveřům a hned zase k oknu.
Já se celý třepetal, ruce mi třměly, já stoly drápal,
Já i dupal nohama, k hotovému i pláči nabíral.
Na vše se muž díval mírný, ale k posledu, když jsem
Durdil se příliš, tu pojav za ruku mne pokojně
K oknu dovedl a mluvil ke mně slova tahle povážná:
„„Naproti jest, ač zavřena dnes, truhlářova dílna.

Zítra otevře ji; tuť bude hýbati se struh a pilka;
Takto pak od rána pracují až k víčeru pilně.
Však pamatuj na to, přijde že jitro budoucně jedenkrát,
An bude se všemi tam tovaryšmi se hýbati mistr
Odměřujíc ti rakev, hotovíc i ji pilně a sličně.
I přinesou odtamtud ochotně tu chýži prkennou,
Jež nás, trpělivého netrpělivého uzamkne,
A střechu tížící brzo velmi je určena nésti.““
Hned jsem všecko viděl ve své se to stávati mysli,
Prkna viděl spojená, hotoviť černidlo viděl jsem;
Pak sedě trpělivě očekával u okna kočáru.
Jestli lidé čekajíc běhají teď někdy pohybně
A všelijak se duří, tu přijde rakev mi na paměť.“

Dí usmáv se farář: „Pohnutliv jest smrti obraz,
Moudrému však ne strašidlem, zbožnému ne koncem.
Neb k životu prvního pudí a učí jeho jednať,
A druhu ke spasení v zámutcích naději sílí.
Oběma se stává životem. Neprávě otec váš
Rozčilenému tak ukazoval smrt ve smrti chlapci.
Radše ukažme mladým cenu, co blaho dospělo, stáří,
Pak i starci mladost; z věčného nech okruhu vezmou
Potěšení, a život životem nech takto se končí.“

Avšak dvéře se otvořily. V tom pár se ukázal
Výtečný; podivem jala přátele, otce i máteř
Způsoba nevěsty mládencovu způsobu rovná.
I samy dvéře zdály se být k přijetí podob ouzké
Tak vysokých, spolu jižto nyní vystoupili na práh.
Herman svým ji uvedl rodičům slovy rychloletými:
„Ejhle! tu dívka,“ pravil, „jak jí žádáte vy sobě.
Otče milý! laskavě ji přijměte, zasluhujeť to,

A vy matinko se jí hned vyptávejte na všecko,
Byť jste hospodyni v ní seznali hodnu se býti.“
Na stranu spěšně potom veda výborného faráře
Dí jemu: „Důstojný pane! rychle mi v nouzi pomozte,
Rozvážíc uzel, an jeho rozvazu já se užásám.
Neb já dívky nenamlouval za nevěstu, i myslí,
Služka že jest; utečeť, zmíníme-li náhle o sňatku.
Však buď hned rozhodnuto! dél ona zůstati nesmí
Ve bludu tom, jako já i nejistoty nesnesu déle.
Spěšně ukažte i tu svou moudrost, jižto my ctíme.“
Obrátil se tudíž výborný k spolku duchovní,
Avšak, žel! zarmoucena již duše dívčina slovmi
Otce, jež on vesele, v dobrém ale smyslu pronášel:
„Jsem tomu rád, mé dítě, vidímť to radostně, že syn má
Otcovu chuť, jenž svým to časem byl zřejmě ukázal.
Nejkrašší brával jen k tanci, naposledy pak vzal
Nejkrašší i domů si paní; byla jest to matinka.
Neb z nevěsty, jakouž vyvolí kdo si, hnedky je znáti,
Číhože muž ducha jest a jak mnoho sám sebe váží.
Však k rozmyslu vy též měly potřebu jen času málo?
Neb se vidí, žeť následovať jeho těžko ne příliš.“

Zběžně to jen Herman zaslechl, jemu třásly se oudy
U vnitř, a ticho pak ve celém bylo spolku najednou.

Než děva výtečná slovy ousměšnými takými
Jakž jí zdálo se, horšena, a v duše dotknuta hloubi,
Stála tu ruměncem letavým od líce do šíje
Jak politá, zdržela však předc se a sebrala smysly.
Řekla starému potom netajíci do celka bolesti:
„Ku přijetí takovému, věru! mne nepřipravil syn,
Způsob vážného když měšťana v otci mi líčil.

Vímť, že před vámi, vzdělaným mi státi je pánem,
Jenž moudře, dle osob, s každým jistotně zachází.
Zdá se ale, s chudinou dost outrpnosti nemáte,
Ježto nyní na práh vstoupá, vám sloužiti volná;
Sic neukázali by mně nyní tak v úsměchu hořkém,
Žeť daleká od vás jako od syna podstata má jest.
Ovšem s uzlíkem že malým a chudá že přicházím
V dům blahozásobený žitele bezpečny činící;
Znám ale já se, celý i stav ten jasně ponímám,
Hodno-li to, mne hned takovými tu ousměchy týrať,
Jichž trpkost nazpět mne z práhu takořka zahání?“

S ouzkostí Herman velebnému příteli kýval,
By v to kročiv jako prostředník blud zahnati pílil.
Spěšně přistoupil mudřec. Vida dívky potichlou
On mrzutost a bolest tajenou, slz krůpěje v očkách,
Ne hned rozplésti zmatení v své mysli umínil,
Nébrž radše její dél ještě skoumati srdce.
A protož on slovy jí tak zkoušebnými domlouval:
„Jistě nedobřes to rozvážila dívko cizinná,
Kdyžť u cizího se tak sloužiť rozmyslila kvapně.
Co znamená pánů v dům stoupiti rozkazujících;
Ustanovíť na celý rok osud ruky jedno podání,
A slib ten jediný napotom mnoho snášeti váže.
Nejsou nejtěžší v službách chody unavující,
Nejsou pot hořký, nebo věčné nádava práce;
Neb se sluhou dělný snažujeť se stejně svobodník;
Avšak páně trpěť nevrlost, kdy neprávě hanívá,
Neb kdy tu tak, tu jinak sám v sobě na rozpaku, žádá.
A k tomu prudkost ještě paní, ano snadno hněvá se,
Pak surová i svévolná nezpůsoba dítek:
Těžko je to snášeť a konať k tomu ještě povinnost

Hned bez meškání, ani pak mrzutosti ukázat.
Ty k tomu způsobná nezdáš se, an otce nevinný
Tak tebe žert urazil, vždy všakť obyčejno to bývá
Škádliti, žeť se jinoch jí líbí, dívku svobodnou."

Důtklivě tak mluvil on. Jeho řeč tuze cítila dívka;
Nezdrželať tu se déle, její cit vyskytoval se
Mocně, i nadvíhnouc hruď tesknou vzdechla srdečně.
Pak na to řekla tudíž, horké slzy hojně roníci:
„Nikdy neví člověk moudrý v zámutku radiť chtě,
Jak slovo málo jeho chladné ducha osvobodiť můž
Od bolu, jenžto se nám vysokým nebe soudem ukládá.
Vy jste šťastni a bodři, i jak že by vás urazil šprým!
Než churavý, kdy se lehce ho dotkne, bolestně to cítí.
Nic mi platno není, bych i se přetvářeti mohla.
Ať se ukáže hned, co by později jen mi bolesti
Přimnožilo, v trávící tajně i vehnalo bídu.
Pusťte mě opět pryč! nesmím v tom zůstati domě;
Půjdu hledat svojiny strastné, již opustila já jsem
V neštěstí, sama sobě volíc, což zdálo se lepší.
Pevně umíněno jest; a protož mohu vyznati vám teď,
Cožby v srdci jinak bylo mém se skrývalo léta.
Tenť ousměch otcův hluboko mne ranil, ne že tak snad
Pyšna i citliva jsem, jak nepřístojno je služce,
Nébrž v srdci že mém k mládenci vznikla opravdu
Sklonnost, jenž vyprostitelem mi dnes se ukázal.
Neb hned prvníkrát, kdy na silnici byl mne opustil,
Stále mi v mysli tkvíl; i pomněla jsem na tu dívku
Šťastnou, jižto chová ve svém snad srdci nevěstu.
A když jsem ho u studny nalezla, tu pohledu tak jsem
Radovalať se jeho, jako byl by zjevil se nebešťan;
Ráda i pošla za ním, když za služku mne najímal.

Srdce mi ovšem lahodilo, upřímně to vyznám,
Sem po cestě, že snad by mi jej bylo někdy zasloužiť,
Bych domu potřebnou učiniť se podporou mohla.
Ach! ale teď teprvé cítím, do jaké dala jsem se
Já tu nebezpečnosti, na blízce tichého miláčka
Bydleti, teď cítím, jak vzdálena dívka chudobná,
Byť nejhodnější byla, od jinochů bohatějších.
Všecko to vám jsem řekla jenom, byste znali srdce
Z náhody uražené, jež příčina této žalosti.
Neb měla jsem se nadíti, tiché žádosti kryjíci,
Žeť by skůro přivedl do domu on sobě nevěstu;
Ó, jak bych napotom tajné já snesla bolesti!
Šťastně nyní jsem vystražena, i šťastně tajemství
Z teskných vyšlo prsou, pokavad zlo to jest lečitelné.
Tak pověděno budiž. A nyní v tom domě nemůže
Nic mě držeť, kde trvám plna jsouc úzkosti a hanby,
Náklonnost směle vyznavší i tu čáku nemoudrou.
Nic mi nezbrání ani noc nízkými se mračny
Zastroucí, ani hrom hrochající, jejžto slyšíme,
Nezbrání lijavec, jenž vně násilně se sráží,
Bouře ani hlučná. Toť jsem již trpěla všecko
Outěku na smutném, rychlých na blízku nepřátel.
Do světa půjdu nyní opět, zachvácena vírem
Jsouc času a zvyklá již dávno opouštěti všecko.
Mějte se dobře! nezůstanu déleji; jest veta po všem."

Tak pravila, ke dveřům nazpět se rychle berouci
S uzlíkem dosavad pod paždí, jejžto přinesla.
Matka však rukama uchvátila oběma dívku
Kol těla ji vezmouc, a hlasně divíc se a žasnouc
Řekla: „Co to znamená? k čemu jsou ty pláče daremné?
Já tě nepustím pryč; vždys pak syna mého nevěsta."

Avšak otec s nevolí stoje naproti a hledě na pláč
Dívčiny, ta slova jim mrzutá hned promluvil, a řka:
„Tehdy za nejvyšší hovění mi se dostalo posléz,
Ke dne že závěrku se mi věc děje nejnemilejší.
Nic mi protivnějšího není jako ženské pláče,
Vášněplní křikové konajíc úsilně to zmatkem,
Což by trochem rozumu vykonať se událo pohodlně.
Na to počínání divné je mi těžko se déle
Dívati. Skončete vy si to; já do postele půjdu."
Hned se i obrátil v pospěch a do ložnice kráčel,
Kdež jemu manželské lože stálo, i kde v noci líhal.
Jej ale syn zadržel, pak dí jemu takto prosebně:
„Otče, nepospíchejte, aniž se hněvejte na dívku:
Neb jen já jediný na celém tom zmatku vinen jsem,
Jejž přítel zveličil svým ještě přetvařováním.
Mluvte velebníče! svěřeno bylo vám co ode mne.
Nemnožtež mrzutost jako ouzkost, skončete radše
Věc tu, neboť bych vás nectil tak velmi budoucně,
An zloradost místo spanilé moudrosti jevíte."

Odvece důstojný s usmáním takto duchovník:
„I kteraká chytrost krásné to vyvábiti mohla
Vyznání té dušce a nám to srdéčko otevřiť,
Zdaž ti z péče tudíž rozkoš nepovstala i slast?
Mluv tedy sám! neb načže jiný by měl to vyjasniť?"
Vystoupil tedy Herman a řekl jí ta slova vlídná:
„Líto nebuď ti slzí ani krátké této bolesti,
Neb dokonává mé a, co žádám, i tvoje štěstí.
Já ne za služku cizí výtečné dívky najímat
K studni přišel; nébrž bych tvé mohl žádati lásky.
Ach, ale bázněplné zraky mé sklonnosti nemohly
Srdce tvého viděť, přátelství spatřily jedno,

Když ze zrcadla pokojného zdroje pozdravilas mne.
Jen tě domů přivésti, to již mně půl bylo štěstí.
Teď je celé mi činíš! Ó buď vítána srdečně!“ —
Se hlubokým pocitem na mládce pohlížela dívka,
Objata pak nebránila se jeho pocelování,
Ježto milovníkům toužícím slib je radostný
Šťastného života, jež konce vidí se nemíti.

Ostatním pak vysvětlil hned všecko duchovník.
Avšak dívka srdečně milá přistoupila k otci,
Skláněla se, ruku odtaženou jemu líbala, řkouci:
„Z mysli vypustíte právem slzy, ježto prvé jsem
Překvapená lila od žele, teď liji v ohni radosti.
Ó, odpusťte onen mi pocit, odpusťte i tento,
Dejte i do štěstí vepraviť se, co nově mi přáno!
První pak mrzutost, jíž já zmatená vinu nesla,
Buď též poslední! K čemu vám se zavázala služka,
K věrné službě a láskyplné, dcera vám ji prokáže.“

Objal hned ji otec zatajiv slzy; přišla i matka
Důvěrná, a srdečně ji líbala, pak ruku dívky
Vezmouc třásla rukou; tak stály tu obě plačíce.

Pak na to rychle farář uchopiv, dobrý a rozumný,
Nejprv otce ruku, stáhl oddavací jemu prsten,
(Zdlouha jenom, neb pevně na silném on vězel oudu,)
Vzav i potom matčin prsten děti snoubil a řeknul:
„Ještě jedenkrát kroužky zlaté tyto určeny buďte
Pevně upíti svazek, cele by podobal se prvému.
Tento jinoch hlubokou láskou jest k dívce proniknut,
Dívka ta vyznává, že jinoch jí rovně je žádán.
Vás tedy zasnubuji zde a žehnám k době budoucí,
Vůli obou maje v tom rodičův a přítele svědka.“

I hned se skláněl, požehnání jim přeje, soused.
Však kdy duchovní pán se potom jal vtýkati kroužek
Dívce na prst, i druhý uviděl, tomu divě se, prsten,
Jejžto i pečlivě byl znamenal již u zdroje Herman,
Přívětivým žertem jí hned na to oslovil a řka:
„Jak? po druhé ty se snoubíš? ať první se ženich snad
Nepřihodí k oltáři a nám oddavky zakáže!“

Řekla mu dívka na to: „Ó, nechtež této památce
Chvíli mě obětovat! vele zasluhujeť to dobroušek,
Jenž mi ji v rozchodu dal, víc pak se domův nenavrátil,
Všecko viděl napřed, kdy čilá k zvolnosti ho láska.
Když žádost v změněné oučinně pomáhati vládě
Pohnala jej do Paříže, žalář kdež naň čekal a smrt.
„„Buď tu zdráva,““ pravil. „„Já půjdu, všecko se hýbá
Teď na zemi jednou, i zdá se, že všecko se různí.
Zákony základní pevných vlád rozpadují se,
Od dávného majetníka loučí se majetnost,
Od přátel přítel, loučí od lásky se láska.
Zůstavuji zde tebe; kde tě opět někdy naleznu —
Kdo ví? rozmluva ta snad jest mezi námi poslední.
Dobře praví, člověk na zemi žeť jedno cizincem.
Více cizincem teď než jindá staltě se každý.
Poklady se stěhují, a není naše půda ta více.
Stříbro, zlato se topí z nádob vetchých a posvátných,
Svět se ruší blahoutvořený, jako měl by pojíti
Ve směs a noc, na se obnovenou pak způsobu bráti.
Srdce-li mi zachováš, najdem-li i druhdy se opět
Na ssutinách světa, pak tvory jistě stanem se novými,
Celkem přetvoření, osudů prostí a svobodní.
Neb takové kdo dny přečkal, co ho poutati může!
Všakže, nemá-li to býť, abychom kdy z pohromy této

Šťastně vynikše, s radostí se objímali opět,
Ó, tedy můj obraz zachovej vždy na srdci tanoucí,
Bys rovnou myslí neštěstí nesla i štěstí.
Jestli nový tebe byt a nové svazy někdy přivábí,
Cožkoli tobě osud připraví, toho ráda požívej.
Čistě miluj milujícího, buď vděčna dobrému,
Všakť i potom jen lehce nohou postav se pohybnou;
Neb pro ztrátu novou dvojité pojmou tě bolesti.
Buď ti svat sice den; života však více nevaž si
Než jako dobra jiného, a dobro je všecko omylno.“ “
Takto šlechetně mluvil, nezjevil pak nikdy se více.
Všecko jsem ztratila, i na výstrahu myslila často,
Teď na ni též myslím, an zde znova pěkně mi láska
Připravuje štěstí, spanilou i mi náději chystá.
Odpusť výborný mně příteli, žeť tě držící
Já drkotám! Tak plavci vidí se, kdy ke břehu přistal,
Žeť nejpevnější pod ním vždy se země kolísá.“

To řkouc, nastrčila vedlé sebe prsteny dívka.
Tehdy ženich s mužným pocitem jí odpověděl tak:
„Tím tedy stálejší při povšechném buď kolotání
Náš spoj, dívko milá! setrvejme a držme,
Pevně se držme a pevně i pěknou statku majetnost.
Neb člověk v čase nestálém nesmýšleje stále
Rozmnožitel psoty jest, a ji dále a dáleji šíří.
Kdo však pevně se ustanoví, světa sám je si tvůrcem.
Neslušnoť jest nám to strašné pohybování
Dáleji vésti a tak sem tam kolotať se na mysli.
Naše to jest! tak pravme a tak toho brániti hleďme!
Neb posavad vždy ti národové chválí se udatní,
Jenž pro zákon a Bůh, štěstí rodičův, žen a dítek
Válčili a, spolu se protivivše nepříteli, klesli.

Tys moje; a co nyní moje, jest než jindy mojejší.
Nechci chovať toho zkormoucen a požívati pečliv,
Brž udaten a silen. Zahrozí-liť nám vrah obecný
Teď či budoucně, sama mne ty vystroj, braň ty podej mi.
Vím-li, že dům ostarán je tebou se milými rodičmi,
Ó, tedy se protiví tato hruď nepříteli bezpeč.
A kdyby každý tak myslil, tu by povstala síla
Naproti síle, a všecky pokoj by oblažoval nás.

OBSAH.

